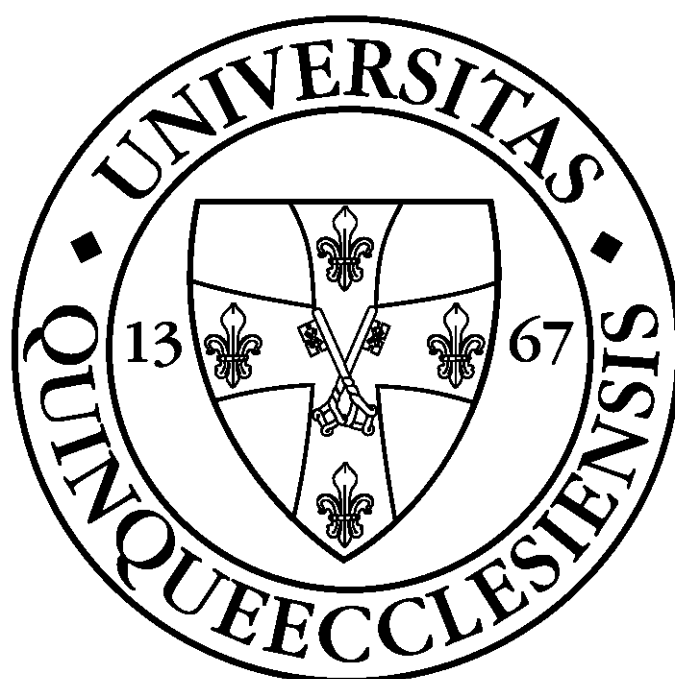

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Doktori értekezés

dr. Hohmann Balázs

Pécs 2021

Hohmann Balázs

**Az átláthatóság értelmezése és
követelményrendszere a közigazgatási
hatósági eljárások tükrében**

Doktori értekezés

A kézirat lezárásának dátuma: 2021. április 27.

Témavezető:

Dr. Fábián Adrián

habilitált egyetemi docens

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke.....	9
Összefoglaló	10
Summary	12
I. Bevezetés.....	14
1. Témaválasztás indoklása, aktualitása	14
2. A kutatás módszerei	19
3. A kutatás vizsgálati irányai	20
4. Kutatási célkitűzések, hipotézisek.....	23
II. Az átláthatóság és a hatósági eljárás átláthatósága fogalmának körülhatárolása	25
1. Az átláthatóság fogalmának kialakulása	25
2. Nemzetközi elvárások és előírások	30
2.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének elvárásai, iránymutatásai	31
2.2. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) elvárásai, iránymutatásai	39
2.3. Az Európa Tanács elvárásai, iránymutatásai	46
2.4. Az Európai Unió elvárásai és stratégiai irányai	52
2.5. A nyitott kormányzásra és átláthatóságra irányuló egyéb kezdeményezések releváns dokumentumai	56
3. A hazai stratégiai és tervezési dokumentumok vonatkozásai	61
3.1. Magyary program.....	61
3.2. Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020	65
3.3. Közigazgatási bürokráciacsökkentés koncepciója	67
3.4. Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Ákr.) szabályozási elvei	68
3.5. Digitális Jólét Program stratégiai dokumentumai	69
III. Az átláthatóság jogtudományi értelmezése	72
1. Az átláthatóság, mint jogállami követelmény	75
1.1. Az átláthatóság értelmezése a német alkotmány tükrében.....	75
1.2. Az átláthatóság értelmezése a magyar alkotmányos rendszerben	79
2. A hatósági eljárás átláthatóságának alanyai	82
3. A hatósági eljárás átláthatóság tárgya és tartalma.....	86
4. A hatósági eljárás átláthatóság korlátjai	91

4.1.	Az információszabadság általános korlátjai.....	92
4.2.	A tevékenységellátással kapcsolatos korlátok	95
IV.	Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatósági eljárásra vonatkozó jogalkotás folyamatában	98
1.	Társadalmi bevonás – konzultáció, párbeszéd és partnerség	99
2.	Szabályozási koncepció szerepe.....	104
2.1.	Az általános és különös szabályozás viszonya	105
2.2.	Az átláthatóság helye a szabályozásban – alapelv vagy követelmény?.....	109
V.	Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a szervezeti átláthatóság tükrében	113
1.	Külső tényezők a szervezeti átláthatóság alakulásában	117
1.1.	Kormányzati elkötelezettség a szervezeti átláthatóság kialakítására	117
1.2.	Jogi keretrendszer – elvárások és követelmények a szervezeti átláthatóság megteremtésére.....	118
1.3.	Költségvetési elvárások.....	119
1.4.	A társadalom és az érdekeltek szerepe.....	120
2.	Belső tényezők a szervezeti átláthatóság alakulásában.....	121
2.1.	Belső elkötelezettség a szervezeti átláthatóság kialakítására.....	121
2.2.	Belső szabályozottság és ennek megfelelő gyakorlat	123
3.	Integritásmenedzsment szerepe a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtésében....	124
VI.	Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatósági eljárás folyamatában.....	128
1.	Információforrások a hatósági eljárásban.....	130
1.1.	Eljárást megelőző információk	131
1.2.	Az eljáráshoz kapcsolódó információk	133
1.3.	Eljárásokat követő információk	136
2.	Ügyféli jogok és kötelezettségek érvényesülése	137
2.1.	A hazai szabályozási megoldások.....	140
2.2.	Egyes országok vonatkozó eljárásjogi szabályai	148
3.	Atipikus döntéshozatali módszerek alkalmazása a hatósági jogalkalmazásban	152
3.1.	Diverzifikált döntéshozatali módszerek alkalmazása a hatósági eljárásban	153
3.2.	Mesterséges intelligenciára épülő szoftveres megoldások alkalmazása a hatósági eljárás folyamatába.....	166
4.	A hatósági eljárás esetleges szakaszainak átláthatósága	179
4.1.	A jogorvoslati rendszer szerepe az eljárás átláthatóságában	180

4.2.	A végrehajtás szerepe az eljárás átláthatóságában.....	185
5.	Az elektronikus közigazgatás és a fizikai kapcsolattartás hiányának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára.....	189
5.1.	Problémafelvetés.....	189
5.2.	A fizikai kapcsolattartás elmaradása – az e-közigazgatás előrelépései az átláthatóság tükrében.....	191
5.3.	Az átláthatóság érvényre juttatása a koronavírus járványhoz kapcsolódó szociális távolságtartási intézkedések tükrében	194
VII.	Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatóságok kommunikációjában	196
1.	A nyitott kommunikáció jellemzői.....	196
2.	A közigazgatási kommunikáció területei	200
2.1.	A hatósági eljárásban történő kommunikáció	200
2.2.	A nem hatósági jellegű közigazgatási kommunikáció.....	203
VIII.	Speciális hatósági jogalkalmazás.....	205
1.	A hatósági ellenőrzés átláthatóságának szempontjai.....	206
1.1.	Az ellenőrzés és az átláthatóság kapcsolata.....	206
1.2.	A szabályozás jellegéből adódó átláthatósági vonatkozások.....	207
1.3.	A tevékenység jellegéből adódó átláthatósági vonatkozások	209
1.4.	Döntési átláthatóság megjelenése az ellenőrzés lezárásához kapcsolódóan	210
2.	Kvázi hatósági eljárások – Köztestületek átláthatósága.....	211
2.1.	A köztestületek alapvető jellemzői	212
2.2.	A köztestületi átláthatóság jellemzői	212
2.3.	A köztestületi átláthatóság dimenziói	214
IX.	Empirikus kutatás.....	218
1.	Kvalitatív, mélyinterjú felmérés	219
1.1.	Az átláthatóság fogalmi elemeivel kapcsolatos megállapítások	221
1.2.	Jogszabályokkal, információforrásokkal kapcsolatos megállapítások.....	222
1.3.	Az eljárásközi átláthatósággal kapcsolatos megállapítások.....	222
2.	Kvantitatív, lakossági felmérés	223
2.1.	A kitöltők demográfiai jellemzői	223
2.2.	Általános kérdések az átláthatóság értelmezéséhez kapcsolódóan	226
2.3.	Információforrások és az információk érthetősége	227
2.4.	Társadalmi részvétel és annak feltételei.....	229
2.5.	Átláthatósági szempontok a hatósági jogalkalmazáshoz kapcsolódóan	230

2.6.	Közvetlen eljárási tapasztalatok.....	232
2.7.	Az átláthatóság mértékét befolyásoló további tényezők.....	234
2.8.	Következtetések a felmért adatokhoz kapcsolódóan	236
X.	Összegző gondolatok.....	239
1.	Hipotézisek vizsgálata.....	239
1.1.	A hatósági eljárás átláthatósága fogalmának lehatárolhatósága, elkülönítése	239
1.2.	A hatósági eljárás átláthatósága, mint jogállami követelmény	242
1.3.	Az eljárás átláthatósága, mint a bizalomkeltés eszköze.....	243
1.4.	Hatékonyság és gyorsaság kérdése az eljárás átláthatósága kapcsán	245
2.	Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan.....	246
2.1.	Stratégiai, tervezési és jogalkotási dokumentumok	246
2.2.	Hatósági eljárásra vonatkozó joganyag.....	247
2.3.	Hatósági jogalkalmazás szervezeti átláthatósága.....	249
2.4.	Az eljárásközi átláthatóság.....	250
2.5.	Hatósági jogalkalmazó szervek eljáráson kívüli kommunikációs tevékenysége.	253
2.6.	Speciális és atipikus eljárások átláthatósága.....	253
3.	Utószó.....	255
	Felhasznált irodalom jegyzéke	257
1.	Folyóiratcikkek.....	257
2.	Könyvek és könyvfejezetek.....	274
3.	Internetes hivatkozások	289
	Felhasznált jogi jellegű dokumentumok jegyzéke	293
1.	Hazai jogszabályok.....	293
2.	Külföldi jogszabályok	295
3.	Nemzetközi szervezetek dokumentumai és egyéb koncepcionális dokumentumok ...	296
4.	Hazai és külföldi alkotmánybíróági döntések.....	298
5.	Hazai bírósági döntések.....	299
	Ábrák és táblázatok jegyzéke	300
I.	számú melléklet – Az empirikus felmérés kérdésjegyzéke.....	302
1.	kérdésblokk – Demográfiai adatok.....	302
2.	kérdésblokk – Az átláthatóság körbehatárolása	302
3.	kérdésblokk – Információforrások és részvétel.....	302
4.	kérdésblokk – Az átláthatóság tényezői	303

5. kérdésblokk – Közvetlen eljárási tapasztalatok.....	303
6. kérdésblokk – Az átláthatóság mértékét befolyásoló további tényezők.....	303

Rövidítések jegyzéke

- ADR – Alternatív vitarendezési módszerek (*Alternative dispute resolution methods*)
- Áe. – 1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről
- Ákr. – 2016. évi CLV. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
- CDDG – Az Európa Tanács Demokrácia és Jó Kormányzás Európai Bizottsága (*Committee on Democracy And Governance*)
- CLRAE – Az Európa Tanács helyi és regionális önkormányzatainak kongresszusa (*Congress of Local and Regional Authorities*)
- ENSZ (UN) – Egyesült Nemzetek Szervezete (*United Nations*)
- Et. - 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól
- EU – Európai Unió
- IMD – Institute for Management Development
- Ket. – 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
- KSH – Központi Statisztikai Hivatal
- MP – Magyar program
- OECD – Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet
- OECD DAC – a Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet Fejlődést Támogató Bizottsága (*Development Assistance Committee*)
- OAS – Amerikai Államok Szervezete (*Organization of American States*)
- OGP – Open Government Partnership
- ReNEUAL – az Európai Unió Közigazgatási Jogi Kutatóhálózata
- TI – Transparency International
- UNDP – Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Fejlesztési Programja
- UNPAN – Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közigazgatási Hálózata (*United Nations Public Administration Network*)

Összefoglaló

A közigazgatási hatósági eljárásoknak, az ezeket az eljárásokat végző hatósági szerveknek folyamatosan változó társadalmi, gazdasági és politikai környezetben kell betölteniük a hatósági jogalkalmazási tevékenységhez kapcsolódó funkciókat, amely így ismétlődően új kihívások és elvárások elé állítja azokat.

A disszertáció megállapításai alapján ebbe a gondolatmenetbe illeszkedik az átláthatóság és a hatósági eljárások kapcsolatának gondolköre is, amely a közigazgatás irányába mutató – történelmi gyökereken építkező, de mégis - újszerű elvárások egyik típusaként jellemezhető. A lefolytatott kutatás eredményei alapján hatósági eljárás csak akkor tudja teljeskörűen betölteni a feladatát egy modern közigazgatási rendszer keretében, ha annak szabályozása, és egyben végrehajtása is a jogalanyok széles köre (nem feltétlenül csak a hatósági eljárás ügyfelei oldaláról közelítve a vizsgált témakört) számára érthető, értelmezhető, elfogadható, tehát átlátható és ennek megfelelően az adott rendszer is a közbizalom tárgyát élvez. Alapvetően ekkor várható el ugyanis az állampolgárok és az egyéb jogalanyok széles körétől a hatósági eljárásban alakított jogviszonyok tekintetében a nagyobb fokú önkéntes jogkövetés, vagyis a hatósági aktushoz való igazodás.

Az átláthatóság hatósági eljárások szempontjából való értelmezése, az egyedi hatósági ügyek átláthatóságára vonatkozó ismeretek, elvárások és követelmények tekintetében, a fentiek ellenére nem feltétlenül látunk „biztos pontokat”, a tudományos és szakmai diskurzus e fogalmat rendszerint érinti, de nem született eddig konszenzus sem a tudományos szinten, sem a nemzetközi és nemzeti tervezési folyamatok és dokumentumok, sem pedig a megvizsgált jogszabályokban megjelenő követelményrendszer tekintetében arra, hogy mit érthetünk pontosan az átláthatóság hatósági környezetben alkalmazott, jogtudományi szempontból értelmezhető fogalma és annak követelményrendszere alatt. Az átláthatóság megteremtése – az értekezés megközelítésében – egyszerre jogalkotási, jogalkalmazási, illetve politikai-stratégiaalkotási, és ehhez kapcsolódó kommunikációs feladat, ezek számbavételével érzékeltethetjük leginkább, hogy mikor beszélhetünk átláthatóságról általános és egzakt értelemben véve is az államműködésre tekintettel. E doktori értekezés ezért e kulcsfontosságú tényezőkön keresztül vizsgálja az átláthatóság és a nyitottság témakörét, alkalmazva azt a hatósági eljárások vonatkozásaira.

A témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is ezekhez az elkülöníthető témákhoz szükséges illeszteni. Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmának kialakulásának értékelése, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés

módszerét alkalmaztam az értekezés megalkotása során, amelyet az egyes államokban megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével volt szükséges kiegészíteni ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról.

Az átláthatóság fogalmának, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert alkalmaztam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. Ennek keretében tételesjogi és egyben kritikai elemzést volt szükséges lefolytatni a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből.

Az átláthatóság megtapasztalása, megélése dinamikusan változó lehet az átláthatóság alanyainak, az állampolgárok szemszögéből, éppen ezért az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények végső teljesülésének értékelése során relevanciával bírnak az individuumok egyéni értékelései a vizsgált állam teljesítményéről. Ennek megfelelően az állampolgárok megítélésére vonatkozó empirikus kutatási eredmények is fontos részét képezték az átláthatóság és nyitottság e speciális témakörben való fogalom- és követelményképzésének és értékelésének, a disszertációba foglalt elméleti-dogmatikai eredmények igazolásának.

A doktori értekezés ezeknek megfelelően arra vállalkozik, hogy értelmezze és definiálja az átláthatóság fogalmának a közigazgatási hatósági eljárások vizsgálati témakörében, meghatározza az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségeket a hatósági eljárás tekintetében, megvizsgálja, hogy ezek miként érvényesülhetnek a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében és végül a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségek határozzon meg.

Summary

Administrative procedures, as well as public bodies that carry out these procedures, ought to perform functions related to the application of administrative law in a constantly changing social, economic, and political environment. This presents them with new challenges and expectations time and time again.

According to the findings of the dissertation, the relation of transparency and administrative procedures – which could be described as a type of historically rooted but, at the same time, contemporary expectation towards public administration – fits in the above concept. Based on the results of the conducted research, an administrative procedure can only fulfil its function within the modern public administration framework if both its regulation and implementation are comprehensible, interpretable, and acceptable to a wide range of legal entities, which thus establishes public trust. Essentially, this is a prerequisite for being able to expect citizens and a wide range of other legal entities to demonstrate a higher degree of voluntary compliance, i.e., an increased level of adaptation to administrative procedures.

With respect to the interpretation of transparency from the point of view of public administration, in terms of knowledge, expectations, and requirements related to the transparency of individual administrative cases, we do not necessarily see any certainties so far. Although scientific and professional discourse normally affect this concept, no consensus has been reached either in terms of international and national strategic processes and documents, or requirements set out by legislation, on what exactly the legal academic concept of transparency is and what its requirements are when applied in an administrative setting. Creating transparency - according to the approach of the dissertation - is the result of the simultaneous implementation of legislative, enforcement, strategic planning, and related communication tasks. These aspects need to be taken into account when aiming to determine transparency on both a general and a more specific level regarding the functioning of the state. Therefore, this dissertation examines the issue of transparency and openness through the application of these key features to different aspects of the administrative procedure.

Given the complexity of the topic, it is necessary to adapt its research methods to these separable topics. In order to evaluate the development of the political and legal concept of transparency, the methods of historical and genetic analysis were applied in the course of creating the dissertation, which had to be further supplemented with a comparative analysis of legal and legal policy ideas in various states; this allowed for an in-depth understanding of the evolution of these processes.

In delimiting and analysing the concept of transparency – and, in particular, conceptual elements that can be interpreted from the point of view of jurisprudence – I used a dogmatic method to grasp every relevant part of the concept in the field of administrative procedure, and provided a basis for setting and analysing requirements for its transparency. In this context, it was necessary to carry out a substantive – and, at the same time, critical – analysis of the examined legal institutions and provisions in order to be able to draw well-founded conclusions.

The experience of transparency can be dynamically varying for its subjects, the citizens, therefore the impressions of individuals on the performance of the examined state are relevant when evaluating the fulfilment of the requirements of transparency. Accordingly, the results of empirical research on the perception of citizens also formed an important part of the conceptualisation of transparency and openness, as well as their evaluation, and the verification of the theoretical-dogmatic results included in this dissertation.

With respect to the above, the doctoral dissertation undertakes to interpret and define the concept of transparency in the field of administrative procedures, and aims to determine general obligations arising from it. Within this framework, examinations also covered the possible application of these obligations to legal institutions which are the cornerstones of administrative procedure. Finally, in this dissertation, I present *de lege feranda* proposals for developing transparency in the administrative procedure.

I. Bevezetés

1. Témaválasztás indoklása, aktualitása

Sok tekintetben jelentős változások alatt van a közigazgatási hatósági eljárás és a rá vonatkozó társadalmi és jogszabályi követelmények által diktált környezet is: nemzetközi szinten a folyamatosan változó társadalmi, gazdasági környezet és elvárások¹, Európában a közigazgatási eljárásjog modellszabályai és ezzel együtt a nemzetközi közigazgatás formálódása², Magyarországon a már hatályba lépett általános közigazgatási rendtartás és az ágazati jogszabályok szintézisében megújított szabályanyag nagyszabású módosításokat eredményezett a korábbi szabályokon. A magyar szabályozás módosításának fókuszában jelenleg a jogalkotó a hatósági eljárás gyorsítását, egyszerűsítését, racionalizálását és elektronizálását tűzte ki célul³, újfent pedig digitalizálást és részben algoritmikus döntéshozatali folyamatokra történő átültethetőségét az elmúlt időszakban.

Európai és tengerentúli fejlődési irányokat megfigyelve, azokban az államokban, ahol a közigazgatás fejlett, a fejlesztési igények sokkal inkább a nyilvánosság és helyi közösségek hatósági döntéshozatalba való bevonására⁴, a hatósági tevékenységek társadalmi kontrolljára és a globalizáció hatósági eljárásra való hatására⁵, valamint annak adekvát kezelésére koncentrálnak. A hazai környezetben a közigazgatási hatósági eljárás eddigi szabályait, követelményeit és irányait alapvetően átalakító általános közigazgatási rendtartás, annak tervezési dokumentumai, a közigazgatás bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosítások⁶, sok tekintetben egybehangzóan a korábbi fejlesztési és reform koncepciókkal a közigazgatás és azon belül a hatósági eljárás hatékonyságát szinte kivétel nélkül annak gyors és olcsó jellegében ragadja meg. Ezek a célok rendkívül fontosak lehetnek: a közigazgatás tevékenységének volumene folytán a hatósági eljárás a társadalom széles tömegeit érinti, azonban önmagukban, mindenféle egyéb értékmérő nélkül nem, vagy nem teljes körűen valósíthatják meg a hatósági eljárás alapvető céljait. Véleményem szerint a hatósági eljárásban ezeknél sokkal nagyobb hangsúlyt kell kapnia annak, hogy a hatósági döntéshozatal a jogszabályi követelmények teljes

---

¹ Khan, H. A.: *Globalization and the challenges of public administration: Governance, human resources management, leadership, ethics, e-governance and sustainability in the 21st century*. Berlin, Springer, 2017. 12-20. o.

² Bauer, M. W. – Knill, C. – Eckhard, S.: *International Public Administration: A New Type of Bureaucracy? Lessons and Challenges for Public Administration Research*. In: Bauer, M. W. – Knill, C. – Eckhard, S. (Szerk.): *International Bureaucracy*. London, Palgrave Macmillan, 2017. 179-185. o.

³ Ld. pl. Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020.

http://www.kormany.hu/download/8/42/40000/K%C3%B6zigazgat%C3%A1s_feljeszt%C3%A9si_strat%C3%A9gia_.pdf (2021.04.27.)

⁴ Bingham, L. B. – Nabatchi, T. – O’Leary, R.: The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. *Public Administration Review* 65(5), 2005, 547-558 o.

⁵ Croci Angelini, E.: Globalization and public administration: a complex relationship. *International Journal of Public Administration*, 34(1-2), 2011, 4-12. o.

⁶ Ld. a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2015. évi CLXXXVI. törvényt és az egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosításáról szóló 441/2015. (XII. 28.) Korm. rendeletet.

körü figyelembe vételére és alkalmazására épüljön⁷, s ezen túlmenően, a lehetőségek figyelembevételével reflektáljon a valós körülményekre, az ügyfél szempontjaira, a köz érdekének egyensúlyára, s számos egyéb régóta megfogalmazódó, de csak az utóbbi időben kiemelt figyelemmel övezett kérdéskörre.

Ebbe a gondolatmenetbe illeszkedik az átláthatóság gondolata is. A hatósági eljárás csak akkor tudja teljeskörűen betölteni a feladatát egy modern közigazgatási rendszer keretében, ha annak szabályozása, és egyben végrehajtása is a jogalanyok széles köre (nem feltétlenül csak a hatósági eljárás ügyfelei oldaláról közelítve a vizsgált témakört) számára érthető, értelmezhető és elfogadható⁸ és ennek megfelelően az adott rendszer is a közbizalom tárgyát élvezzi⁹. Alapvetően ekkor várható el az állampolgárok és az egyéb jogalanyok széles körétől a hatósági eljárásban alakított jogviszonyok tekintetében a nagyobb fokú önkéntes jogkövetés, vagyis a hatósági aktushoz való igazodás¹⁰.

Joggal merül fel az a gondolat az átláthatóság, az elszámoltathatóság és nyitottság és hasonló elvárás- és követelményrendszerekkel kapcsolatban, hogy ezek leginkább a teljes államszervezet, illetve a kormányzat teljesítményét¹¹ kell, hogy jellemezzék, s ilyenformán nehezen adaptálhatóak a hatósági jogalkalmazás folyamatába, szervezetrendszerében. Megítélésem alapján – amelyet jelen doktori értekezésben kívánok bizonyítani – azonban ahhoz, hogy a kormányzat és maga az államszervezet megfelelően teljesítsen e követelményrendszerek tekintetében, *conditio sine qua non*, hogy az állam legfontosabb és szerteágazóbb feladatellátó szervezetrendszere, a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazás is megfeleltethető legyen bizonyos elvárásoknak. Miközben az első, nagyobb témakör mind nemzetközi, mind pedig hazai szinten tekintetében számos elmélyült tudományos vizsgálódás tetten érhető – ennek bizonyítását a II. főfejezetben végzem el -, addig a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó ismeretek, elvárások és követelmények tekintetében ez már közel sem jelenthető ki ilyen általánosan¹².

Ennek egyik oka lehet az, hogy az átláthatóság fogalmának jogi jellegét, egyes fogalmi elemeit rendkívül nehéz egzakt formában megragadni, mert a fogalom erősen szubjektív¹³

---

⁷ Lőrincz, L.: *A közigazgatás törvényessége, jogszerűsége, eredményessége*. In: Balázs, I., et al. (Szerk.): *A közigazgatás törvényessége – Szamel Lajos Emlékkülés*. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2000. 155-159 o.

⁸ Douglas, S. – Meijer, A.: *Transparency and public value—Analyzing the transparency practices and value creation of public utilities*. *International Journal of Public Administration*, 39(12), 2016, 940-947 o.

⁹ Armstrong, E.: *Integrity, transparency and accountability in public administration: Recent trends, regional and international developments and emerging issues*. New York, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2005, 2-3 o.

¹⁰ Porumbescu, G. A. – Lindeman, M. I. – Ceka, E. – Cucciniello, M.: *Can transparency foster more understanding and compliant citizens?*. *Public Administration Review*, 77(6), 2017, 842-845. o.

¹¹ Bugarić, B.: *Openness and transparency in public administration: challenges for public law*. *Wisconsin International Law Journal*, 22(1), 2004, 483-486. o.

¹² Wehmeier, S. – Raaz, O.: *Transparency matters: The concept of organizational transparency in the academic discourse*. *Public Relations Inquiry*, 1(3), 2012, 337-342. o.

¹³ Birchall, C.: *Radical transparency?*. *Cultural Studies? Critical Methodologies*, 14(1), 2014, 78-81. o.

jellegű elemeket is magába foglal. Így azonban nehezen értelmezhető a közigazgatás eljárásjog más jogterületekhez képest is igen kötött szabályrendszerében, abban a rendszerben, ahol még az évszázados fejlődést átélte alapelvek szerepe is újra és újra megkérdőjeleződik¹⁴.

Az átláthatóság – ahogy azt a későbbiekben szemléltetni igyekszem –, ugyanis függ annak alanyától¹⁵ és tárgyától¹⁶, hiszen alapvetően határozza meg az átláthatóság jellemzőit az, hogy kinek a szemszögéből vizsgáljuk az egyes társadalmi viszonyokat és az is, hogy mely társadalmi jelenségeket vizsgálunk az átláthatóság szempontrendszerén keresztül. Ettől függetlenül elkülöníthető egy olyan fogalmi „mag”, amely a jogtudományi tanulmányozás szempontjából elkülöníti a fogalmat más fogalmaktól. Ennek megfelelően a jelen disszertáció egyik legfőbb célkitűzése kell, hogy legyen a hatósági jogalkalmazáson belül – s nem az államszervezeten, illetve a közigazgatáson belül, hiszen ezek túl tág keretet jelentenének – értelmezhető átláthatósági fogalom megalkotása. Ebből eredhetnek és válnak értelmezhetővé azok az elvárások és követelmények, amelyek átláthatóvá teszik a hatósági eljárás folyamatát, illetve az e tevékenységet végző szervezeteket.

Nyilvánvalóan az átláthatóság gyakorlati megvalósulásához szükséges az is, hogy az átláthatóság tárgya (jelen esetben az államilag szervezett társadalom és azon belül jellemzően a hatósági tevékenységet megvalósító államszervezet) valamilyen mértékben nyitott legyen az átláthatóság alanyának irányába¹⁷, ellenkező esetben nem beszélhetünk átláthatóságról.

Összesűrítve a fogalom értelmezését, elébe szaladva a későbbi részletes kifejtésnek – a leggyakrabban alkalmazott állampolgár-államszervezet viszonylatban alkalmazva a fenti definíciót – az államszervezet átláthatósága azt jelenti, hogy az államszervezet egyes szervei, így különösen a közhatalmat gyakorló közigazgatási szervek működésüket a nyitottságnak rendelik alá és ennek megfelelően a szükséges mértékben a nyilvánosság bevonásával¹⁸, az állampolgárok tájékoztatásával, tudatosságának kialakítására is figyelmet szentelnek. Ez a nyitottság azonban nem lehet korlátlan, már az eljárás alapvető céljaira és elvei tekintettel sem.

Az adatok és információk ilyen nemű átláthatóságának, ha úgy tetszik információszabadságának gátat szab a hatósági eljárás alapjait meghatározó bizalmas ügykezelés, a hivatali titok intézménye, a személyes adatok védelme, sőt egyes esetekben a köz- és magánérdek védelme a visszaélésekkel szemben¹⁹. Ennek megfelelően egyfajta

¹⁴ Ivancsics, I. – Fábrián, A.: *Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2018. 42. o.

¹⁵ Tagiuri, R. – Kogan, N. – Bruner, J. S.: The transparency of interpersonal choice. *Sociometry*, 18(4), 1951, 368-369. o.

¹⁶ Roberts, J.: No one is perfect: The limits of transparency and an ethic for 'intelligent' accountability. *Accounting, Organizations and Society*, 34(8), 2009, 958. o.

¹⁷ Dror, Y.: Transparency and openness of quality democracy. *Openness and transparency in governance: Challenges and opportunities*, 1999/1., 25-27. o.

¹⁸ Naurin, D.: Transparency, publicity, accountability - The missing links. *Swiss Political Science Review*, 12(3), 2006. 91-92. o.

¹⁹ Majtényi László: *Információs és médiajog I.* Budapest, Bótor Kiadó, 2010. 144-147. o.

egyensúlyt kell megteremteni a hatósági jogalkalmazás során: követelményként hárul a hatósági jogalkalmazóra és a jogalkotóra egyaránt, hogy a közigazgatás tárgya, az államilag szervezett társadalom és annak tagjai megfelelő információkat kapjanak, megértsék az eljárás minden fontos részletét, de ez nem vezethet oda, hogy „kívülállók”²⁰ az eljárás céljaitól eltérően és visszaélészerűen használják fel ezeket az információkat. Demokratikus berendezkedéssel rendelkező államokban majd éppen ez a kívülállói kör meghatározása válik nehézkessé, hiszen a hatalomgyakorlás felett gyakorolt társadalmi kontrollmechanizmusok egyik lényeges eleme, hogy a kontrollt gyakorló természetes személyeknek nem kell minden esetben, újra és újra bizonyítani az érdekeltységüket, hiszen ez éppen a mechanizmus működését és a jogállami működés alapjait ásná alá.

Az átláthatóság fentiek szerinti megteremtése egyszerre jogalkotási, jogalkalmazási, illetve politikai és ehhez kapcsolódó kommunikációs feladat, ezek számbavételével érzékeltethetjük leginkább, hogy mikor beszélhetünk átláthatóságról általános és egzakt értelemben véve is az államműködésre tekintettel. E doktori értekezés éppen ezért e kulcsfontosságú tényezőkön keresztül vizsgálja az átláthatóság és a nyitottság témakörét. Jogalkotási szempontból az átláthatóság – ugyan jogáganként más és más, eltérő követelmények és elvárások mellett, de azonos célok mellett – átfogó szabályozási igényt kíván meg a jogalkotótól, mert az átláthatóság gyakorlati megvalósulásának lehetősége csak ebben az esetben várható. Elegendő lehet egyetlen államilag szabályozott viszony (jellemzően az állam saját szervezetrendszerén belüli, vagy az állam, illetve egyes állami szervek és az állampolgárok közötti jogviszony) anyagi-, eljárásjogi szabályozásának vagy más felosztásban ehhez kapcsolódóan anyagi, alaki és szervezeti normák egyetlen eleme, rendelkezése ahhoz, hogy a teljes jogviszony, illetve az államműködés adott speciális területének átláthatóságát korlátozza vagy akár meg is szüntesse. Ez szupranacionális és nemzetközi jogalkotás tekintetében ugyanúgy érvényesülő tétel²¹ lehet, mint a tagállami, nemzeti jogalkotás esetében.

Jogalkalmazási szempontból a fentiekben kifejtetteknek megfelelően már eleve függő helyzetről beszélhetünk, hiszen a jogalkalmazás során alapvetően akkor alakíthatóak a tevékenység átláthatóságához vezető folyamatok, ha a jogalkalmazási tevékenységet létrehozó és alakító jogszabályi környezet megteremti erre a lehetőséget. Zárt, „titkokat őrző” szabályozás esetén a jogalkalmazás, funkciójából eredően már csak a zártságra törekvő

---

²⁰ A potenciálisan vagy ténylegesen érintett személyi, ügyféli körön kívül eső, semmilyen kapcsolódó jogot vagy jogos érdeket felmutatni nem tudó személyekre vagy szervezetekre gondolva itt.

²¹ Lenaerts, K.: Some reflections on the separation of powers in the European Community. *Common Market Law Review*, 28(11), 1991, 15-25. o.

Welch, E. W.: The relationship between transparent and participative government: A study of local governments in the United States. *International Review of Administrative Sciences*, 78(1), 2012, 93-115. o.

jogszabályi rendelkezések következetes végrehajtására törekedhet²², ettől való eltérési lehetőségei rendkívül korlátosak. Az esetek csak egy részét fedi le a szorosabb értelemben vett jogalkalmazói tevékenység, az átláthatóság tekintetében emellett legalább ilyen gyakran felmerülő kérdéskör az, amikor politikai és ahhoz kapcsolódó folyamatokról van szó. Követelmények tekintetében ugyanazokat említhetjük meg, mint a fentiekben, azonban azok szintje akár magasabban is lehet, hiszen a jogalkalmazó tevékenységgel ellentétben a politikai jellegű folyamatok és azok szereplői aktívan részt vesz a döntéshozatalban és a jogalkotásban is.

Nem hunyhatunk szemet a jól kivitelezett, teljeskörű és befogadó számára is érthető kommunikáció szükségessége felett sem, ha átláthatóságról van szó. Az átlátható szabályozási környezet és az ez alapján transzparens módon végzett jogalkalmazás csak akkor töltheti be szerepét, ha a szélesebb értelemben vett társadalmi környezet megfelelő tájékoztatást kap a jogalkalmazási és politikai tevékenység minden fontosabb részletéről²³, nyilvánvalóan az adatvédelmi, és egyéb titokvédelmi szabályok betartása mellett, de nem e szabályok keretei mögé bújtatva a tevékenység legfontosabb adatait, jellemzőit.

A hatósági eljárásjog szempontjából az átláthatóság fogalmának fentiek szerinti megalapozása mellett figyelmet kell szentelni az államműködés átláthatóságának jogi értelemben vett tárgyára, melyet jellemzően a jogbiztonság fennállásában és fenntartásában²⁴, az államszervezet működésének megismerhetőségében²⁵, a közérdekű ügyek megismerhetőségében és lehetőség szerinti alakításában²⁶ valamint az igazságszolgáltatási és hatósági tevékenység áttekinthetőségében²⁷ jelölhetjük meg.

Nem figyelmen kívül hagyható, hogy az átláthatóság megtapasztalása, megélése dinamikusan változó lehet az átláthatóság alanyainak, az állampolgárok szemszögéből éppen ezért a követelmények végső teljesülésének értékelése során nem hagyhatóak figyelmen kívül az individuumok egyéni értékelései a vizsgált állam teljesítményéről, ezért az állampolgárok

---

²² Moss, R. D.: Executive Branch Legal Interpretation: A Perspective from the Office of Legal Counsel. *Administrative Law Review*, 52(4), 2000. 1326-1330. o.

²³ Fairbanks, J. – Plowman, K. D. – Rawlins, B. L.: Transparency in government communication. *Journal of Public Affairs*, 7(1), 2007, 23-37. o.

²⁴ Prechal, S. – De Leeuw, M.: Dimensions of Transparency: the building blocks for a new legal principle?. *Review of European Administrative Law*, 1(1), 2007, 51-62. o.

Ebbesson, J.: The rule of law in governance of complex socio-ecological changes. *Global Environmental Change*, 20(3), 2010, 414-422. o.

²⁵ Birchall, C.: Transparency, interrupted: Secrets of the left. *Theory, Culture & Society*, 28(7-8), 2011, 60-84. o.

²⁶ Fairbanks, J. - Plowman, K. D. - Rawlins, B. L., 2007, i.m. 30-35. o.

Mergel, I.: *Social media in the public sector: A guide to participation, collaboration and transparency in the networked world*. San Francisco, John Wiley & Sons, 2012. 258-275. o.

²⁷ Wehner, J. – De Renzio, P.: Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. *World Development*, 41(1), 2013, 96-108. o.

Jaeger, P. T. - Bertot, J. C.: Transparency and technological change: Ensuring equal and sustained public access to government information. *Government Information Quarterly*, 27(4), 2010, 371-376. o.

megítélésére vonatkozó empirikus kutatási eredmények is fontos részét képezik az átláthatóság és nyitottság e speciális témakörben való fogalom- és követelményképzésének, értékelésének.

2. A kutatás módszerei

A doktori értekezés által vizsgált témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is az elkülöníthető témákhoz volt szükséges illeszteni az alábbiak szerint.

Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmának kialakulásának értékelése, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés módszerét kívánom alkalmazni, amelyet az egyes államokban megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével szükséges kiegészíteni ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról. Az átláthatóság megítélése, követelményrendszerre válása nem különíthető el teljeskörűen a formálódása során bekövetkező társadalmi, gazdasági, politikai változásoktól, amelyek sok tekintetben meghatározták annak jelenlegi meghatározottságát, karakterét. Az értekezés nem is törekszik e mesterséges elhatárolás megtételére, arra azonban igen, hogy kiválassza azokat a történeti folyamatokat, értelmezéseket és elképzeléseket, amelyek alakították az átláthatóság fogalom- és követelményrendszerén és elemezze jelen értekezés II. főfejezetében.

Az átláthatóság fogalmának meghatározása, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert választottam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részeleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. E követelményeket elemzem a disszertáció III. főfejezetében.

Jelen disszertáció arra vállalkozik, hogy átláthatóságot befolyásoló egyes – jogalkotási, jogalkalmazási és kommunikációs – tényezők vizsgálata során e tényezőket új szemszögből, azok az átláthatóság megvalósításában betöltött szerepe szempontjából elemezze. Ennek megfelelően ezek vizsgálata során tételesjogi és egyben kritikai elemzést szükséges lefolytatni a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében annak érdekében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből. A fent bemutatott, a hatósági eljárás átláthatósága során pilléreknek tekinthető három témakör vizsgálatát és annak eredményeit az értekezés IV., V. és VI. főfejezetében kívánom bemutatni.

Végezetül az átláthatóság egyes, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó vetületei vizsgálatokor szükséges megvizsgálni azok gyakorlati megvalósulása során észlelhető

jellemzőket, ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények teljesüléséről. A hatósági kommunikációhoz és az állampolgárok által, a hatósági eljárás átláthatóságáról alkotott megítéléséhez kapcsolódóan szükségesnek találtam empirikus kutatási módszerek segítségével vizsgálni, amelynek segítségével primer tudományos eredmények hozhatóak létre az említett témakörökben. E eredmények hozzájárulhatnak az értekezés során lefolytatott tudományos eredmények alátámasztásához, és értékes ismeretekkel járulhatnak hozzá a magyar és nemzetközi jogtudomány eredményeihez.

3. A kutatás vizsgálati irányjai

Az átláthatóság fogalmának és követelményrendszerének rendkívül bonyolult, jogi és politikai fogalmakkal való átszőtt mivolta szükségessé teszi a kutatás alapvető módszerei mellett felvázolni az átláthatóság szűkebb témakörben való elemzéséhez kapcsolódó vizsgálati irányokat, hiszen ezek meghatározhatják a fogalomalkotás és a vizsgálódás szintjét, a levonható következtetések körét.

Egyrészt az átláthatóság hatósági eljárásban való érvényesülése vizsgálható vertikális szempontból.

1. ábra – Az átláthatóság vertikális értelmezése – A közigazgatási hatósági eljárás tükrében.

Forrás: saját szerk.

Ebben a megközelítésben vizsgálhatunk politikai, jogalkotási, jogalkalmazási és egyedi eljárásban megmutatózó jogalkalmazási, valamint intraperszonális szintet. Az átláthatóság

történetében, ahogy az majd a II. főfejezetben részletesen kifejtésre fog kerülni, először politikai meghatározottsággal találkozhattunk. E megközelítmódban az átláthatóság, az államhatalmat gyakorló kormányzattal szembeni elvárásként, követelésként jelenik meg, amelyet a kormányzat meghatározott értékben a magáévá tesz, beépíti folyamataiba, annak érdekében, hogy megfeleljen a külső, belső elvárásoknak, és biztosítsa egyben saját szervezeti fenntarthatóságát is. E szintet megosztottság jellemzi, hiszen nem csupán egyes államok vagy tagállamok egyedi politikai folyamatairól lehet e tárgykörben szó, hanem a nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi és szupranacionális szervezetek által befolyásolt, dinamikusan változó rendszerről, amely akár ellentétes elvárásokat is támaszthat az érintett államokkal szemben. A jogalkotási szintnek részben e politikai elvárásoknak, részben az egyes jogrendszerekből következő jogállami és alkotmányos garanciáknak való megfelelést kell létrehoznia. Szűkebb tárgykörünk tekintetében ez praktikusán a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó általános (amelyik államban ilyen elkülöníthető) és ágazati, anyagi és alaki jogi normák kialakítása. Mindez nem csak azt jelenti, hogy e normák megalkotása és módosítása során a normaanyag tekintetében szükséges az átláthatósági követelményrendszert érvényre juttatni, hanem a jogszabályalkotási folyamatnak is megfelelően nyitottnak, az úgynevezett *stakeholder*-ek, érdekeltek bevonásán alapúnak kell lennie. E témakörrel bővebben a IV. főfejezetben foglalkozom.

Az átláthatóság vertikális értelmezésének következő szintje a jogalkalmazási szint, amelyen leggyakrabban szervezeti átláthatóságot érthetünk, tehát azokat a követelményeket és azok érvényesíthetőségét, amelyek segítségével a hatósági jogalkalmazó szerv a jogszabályokban meghatározott feladat- és hatáskörét megfelelő hatékonysággal, a rá vonatkozó követelményeket minél teljesebb körben kielégítve, a belső érdekeltek – a hatósági jogalkalmazásban résztvevő személyzet – szempontjából is érthető módon, az integritás szempontrendszerét érvényre juttatva végezheti. A korábbiakban kifejtetteknek megfelelően ez a szint már függőségben végzi feladatellátást – működése nagyban függ a jogalkotási szint teljesítményétől és valamilyen szinten a politikai szint elvárásaitól és azok teljesülésétől is. A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtésében azonban ez a szint hihetetlen jelentőséggel bír, ugyanis a szervezeti átláthatóság, azon belül a tágabb értelemben vett integritásmenedzsment megvalósulása, megvalósítása nélkül az egyedi jogalkalmazási szint - tehát jelen értekezés központi tárgyának – átláthatósága értelmezhetetlenné válik, csupán egy idealisztikus álomképként tűnik fel az értelmezési horizont szélsőpontjain. Erre tekintettel jelen értekezés V. főfejezetében foglalom össze azokat a legfontosabb követelményeket, irányokat

és célokat, amely mentén ez a bizonyos szervezeti rend és értékirányultság valóban az átláthatóság megteremtésének irányába hathat.

A fentiekből következik az egyedi jogalkalmazási szint, amelynek során a hatósági jogalkalmazó szerv egyedi ügyben eljárva döntéseket hoz vagy egyéb közigazgatási tevékenységet végez és ennek keretében jogokat és kötelezettségeket állapít meg az ügyfél, ügyfelek irányába. Valójában ez az a szint, amelyen érdemben vizsgálhatóvá válik az eljárásjogi elemek és alapelvek érvényesülése az átláthatóság megvalósítása irányában, éppen ezért az értekezés ezt az értelmezési szempontrendszert fogja a horizontális vizsgálat megvalósításának szentelni. E vizsgálat tapasztalatait az VI. főfejezet tartalmazza.

Az átláthatóság érzetének intraperszonális kialakítása, tehát annak az állampolgári érzetnek a kialakítása, hogy az állampolgárok valóban bízzanak a saját államukban, elfogadják annak folyamatait, és a folyamatok végeredményeit és hajlandóak legyenek ezen érzetek alapján önként követni a jogszabályokat, szűkebb tárgykörünkben a hatósági döntéseket. Valójában ez napjainkra minden közigazgatási rendszer egyik fő célkitűzése vagy annak kellene, hogy legyen, hiszen – ahogy azt majd részletesen kifejtem az értekezés vonatkozó részeiben – ennek segítségével érhető el az az állami tevékenységellátási hatékonyság, amelyre az egyes – a II., III. és IV. főfejezetben megvizsgált – államok, közigazgatásra vonatkozó tervezési dokumentumai törekednek. Éppen ezért fontossá válik az egyedi jogalkalmazási szint mellett a hatósági jogalkalmazó szervek nyitott kommunikációja, amely láthatóvá, érzékelhetővé teszi az államszervezet, azon belül a közigazgatás törekvését az átláthatóság megvalósításra, ennek keretében az átlátható működés és döntéshozatal kivitelezésére – e kérdésekkel ennek megfelelően önálló szerkezeti egységben, a jelen értekezés VII. főfejezetében foglalkozok.

Végül, elérve az intraperszonális szint kérdéseire, az elméleti jellegű megközelítés mellett minden más témakörhöz képest elengedhetlenné válik a téma empirikus jellegű vizsgálata, annak érdekében, hogy azonosításra kerülhessenek azok a tényezők, amelyek valójában alakítják az egyes személyek megítélését, ügyfélélményét, átláthatósági érzetét. E témakör nem elhanyagolható tudományos eredményekkel szolgálhat a gyakorlati vonatkozásokat is értékelve, hiszen bármilyen jól átgondolt lehet egy vizsgált állam közigazgatási, azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamatára vonatkozó koncepciója, bármennyire következetes és széleskörűen valósítja meg az egyes szinteken az átláthatóság növeléséhez szükséges intézkedések körét – mégis ezek az intézkedések nem tekinthetők eredményesnek, ha végül a legfontosabb címzettekben, az átláthatóság alanyának tekinthető állampolgárok, a hatósági eljárások potenciális ügyfeleiben nem váltja ki azt a hatást, azt az

egyelőre közelebbről meg nem határozott, a vonatkozó főfejezetben azonban részletesen kifejtett átláthatósági érzetet és ügyfélelégedettséget, amelynek elérésére törekszik.

Az immént felsorolt tényezők valójában egy *keresztfunkcionális elemzés* egyes részei összességében, amely azt vizsgálja, hogy a hatósági eljárás átláthatósága kialakításának és fenntartásának folyamatában, milyen szereplők, jogintézmények, és tényezők azonosíthatóak és azok pontosan milyen hatást fejthetnek ki az átláthatóság alakulására. Az egyes tényezők hatása végsősoron majd természetesen nem lesz azonos, sőt már előfeltételezésként is állítható, hogy ezek hatása az összképre akár eseteként változhat, mint ahogy minden egyes hatósági ügy lefolyásában is változhatnak egyébként is szabályozási elemek, a jogalkalmazói, ügyféli magatartás hatásai és így tovább, de mégis ezek egymásra utaltsága (tehát, hogy egyik tekintetében mutatkozó átláthatósági hiányok nem feltétlenül, sőt rendszerint nem pótolhatóak egy másik tényező, szereplő irányából) az összes vizsgált elemet relevánssá, szerepük értékelését elengedhetetlenné teszi annak érdekében, hogy a hatósági eljárás átláthatóságáról bármit is meg tudjunk állapítani.

Nem elhanyagolható az időbeli változások szerepének értékelése sem az elemzés során: az egyes jogintézmények, a szabályozói keret, sőt az általános- és szakpolitikai elképzelések köre is dinamikusan változik, s ez törvényszerűen hatást gyakorol az átláthatóság szempontból releváns tényezőkre és végül a hatósági eljárás átláthatóságára is, s nem feltétlenül minden esetben pozitív irányba – ennek megfelelően, a témakör vizsgálata során e vonatkozásokat is figyelembe kell venni, a *longitudinális elemzés* keretében. Jelen disszertáció ezeket a hatásokat, változásokat már nem önálló szerkezeti egységekben, hanem az egyes egységek elemzésének integráns részeként teszi meg, annak érdekében, hogy az értekezés koherenciája fenntartható maradjon.

4. Kutatási célkitűzések, hipotézisek

A disszertáció megalapozására szolgáló doktori kutatás tervezése során az alábbi kutatási célkitűzések kerültek meghatározásra:

- az átláthatóság fogalmának közigazgatási hatósági eljárás vizsgálati témakörében való értelmezése és definiálása, az átláthatóságra vonatkozó szakirodalmi álláspontok, nemzetközi jó gyakorlatok szintézisével,
- az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségek (átláthatósági követelmények) meghatározása a hatósági eljárás tekintetében,

- az átláthatósági követelmények jelenlegi és jövőbeni érvényesülésének vizsgálata a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében,
- a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségek meghatározása, a megvalósítási módok és lehetőségek elemzése.

A fent meghatározott kutatási célkitűzések elérése, és a választott témakör érdemi vizsgálata érdekében, a kutatás során az alábbi hipotézisek kerültek megfogalmazásra:

- A hatósági eljárás átláthatósági fogalmának elemei elkülöníthetők és legalább részben eltérőek, az átláthatóság központi fogalmához képest.
- A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése alapvető követelmény a jogalkotók és jogalkalmazók számára egy jogállamban.
- A közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul, mely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.
- Pusztán a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét. (részleges null-hipotézis)

II. Az átláthatóság és a hatósági eljárás átláthatósága fogalmának körülhatárolása

Annak érdekében, hogy a fent meghatározott kutatási célok megvalósításra kerülhessenek, elsőként szükséges annak vizsgálata, hogy általánosságban milyen fogalmi elemeket rendeltek korábban az átláthatóság fogalmához, hiszen ezek segítségével határozható meg az átláthatóság központi – és egyben jogtudományi szempontból is elemezhető – fogalma. Erre azért van szükség, mert a klasszikus definícióalkotási módszertan alapján²⁸ a hatósági eljárásban értelmezhető átláthatóság definícióját úgy kaphatjuk meg, hogy meghatározzuk a fogalom *genus proximum*-át, tehát a legközelebbi értelmezhető fogalmat és annak legfontosabb fogalmi elemeit vizsgálva azt keressük, hogy mennyiben alkot eltérő jellemzőkkel bíró fogalmat a szűkebb tárgykörben értelmezett átláthatóság fogalom, tehát milyen *differentia specifica* jellegű tényezők azonosíthatóak. Az átláthatóságot, mint központi fogalmat a társadalomtudományi értelmében vizsgálva, jelen értekezés az államszervezet átláthatóságával azonosítja és ehhez viszonyítva elemzi azokat az eltéréseket, amelyek a hatósági eljárás átláthatóságának fogalmát elkülönítik a központi fogalomtól. A kutatás egyik megfogalmazott előfeltételezése, hogy a hatósági eljárásra vonatkoztatott fogalomnak elkülöníthetőek, és legalább részben eltérőek a fogalmi elemei, mint az átláthatóság központi fogalmának, éppen ezért, ahhoz, hogy értékelhetővé váljon a differencia, szükséges mind az általános fogalmat, mind pedig a hatósági eljárás tekintetében értelmezhető fogalmat megvizsgálni és összevetni.

1. Az átláthatóság fogalmának kialakulása

Az átláthatóság napjainkra egy – stratégiai, jogalkotási dokumentumokban, sőt jogi kötelező erővel rendelkező dokumentumokban, jogi normában és jogszabályokban – rendkívül gyakran alkalmazott fogalommá vált, s különösen igaz ez, ha jogtudományi, különösen közjogi témakörökben vizsgálódunk²⁹. Annak érdekében azonban, hogy a fogalmat teljes egészében körbe tudjuk járni, szükséges visszatekinünk kialakulására és történeti formálódására, amely jellegzetesen befolyásolta alkalmazását és érvényesülését.

Az átláthatósághoz oly szorosan, sokszor már-már elválaszthatatlanul kapcsolódó elszámolhatóság gondolkörének előképével már a 13. századi Angliában is találkozhatunk:

---

²⁸ Mittelholcz, I.: *Logika és érveléstechnika*. Budapest, ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék – Balassi Kiadó, 2011. 2. o.

²⁹ Jaeger, P. T., - Bertot, J. C., 2010, i.m. 371-376. o.

Kraus, J. S.: Transparency and determinacy in common law adjudication: A philosophical defense of explanatory economic analysis. *Virginia Law Review*, 93(287), 2007, 287-301. o.

az 1215-ös *Magna Carta Libertatum*, amelyben Földnélküli János király volt kénytelen kiadni a rendi jogokat biztosító szabadságlevelet. E dokumentum egyik központi követelményének tekinthető az, hogy az angol uralkodó nem vezethet be új adókat a nemesség – későbbiekben: az összes érintett földbirtokos – megkérdezése nélkül³⁰. Ugyanennek a követelménynek egy másik megjelenését láthatjuk a Luther Márton által 1517-ben közzétett, wittenbergi 95 tétel között, amely szerint búcsúcédulák árusításával kapcsolatban, és általánosságban is az egyház elszámolni tartozik a hívei fele³¹.

A szűkebb fogalmi körrel eredetileg az 1700-as évek vége körül találkozunk, a jogtudományokhoz képest egy teljesen más kontextusban bukkant fel³², amikor egy Massachusetts-i szenátor, az Amerikai Egyesült Államok későbbi alelnöke az újságterjesztés postai terjesztéséről szóló vitában az alábbi mondatot fogalmazta a kormányzat átláthatóságával kapcsolatban:

*“However firmly liberty may be established in any country, it cannot long subsist if the channels of information be stopped.”*³³

A fogalom használata ebben a szerepkörben még nyilvánvalóan a formálódó amerikai demokrácia alapjainak letételét szolgálta, és erősen politikai színezetű definícióként, programként lehetett meghatározni, azonban jól kifejezte azt az irányultságot, hogy a modern állam csak akkor tekinthet magára átláthatóként, ha nyílt kapcsolatot épít fel a mindenkori politikai hatalmat legitimáló néppel, társadalommal, és folyamatos kommunikációval, elszámoltathatóság érvényre juttatásával biztosítja az állami működés betekinthetőségét³⁴. Az átláthatóság a fentiekhez hasonlóan sokáig sokkal inkább politikai kiáltvány és elvárás volt, mintsem konkrét jogi tartalmat megtestesítő fogalom³⁵. Az 1800-as évek végéig az USA kormánytisztviselői számára a tényleges vesztegetéssel szembenes törvényeken túl kevés jogilag kötelező, elszámoltathatóságot szolgáló szabály volt jelen a jogrendszerben. Az első, a szövetségi kinevezésekre irányuló, átfogó közszolgálati törvényt, a Pendleton-törvényt 1883-ban fogadták el, de ehhez az kellett, hogy James Garfield elnököt 1881-ben egy elégedetlen hivatalkereső meggyilkolja³⁶. A Pendleton-törvény állapította meg először az Egyesült Államok tekintetében a közhivatalok betöltése tekintetében minimumkövetelményeket, valamint a

³⁰ Funnell, W.: The reason why: The English constitution and the latent promise of liberty in the history of accounting. *Accounting, Business & Financial History*, 17(2), 2007, 265-270. o.

³¹ McNally, R. E.: The Ninety-Five Theses of Martin Luther: 1517–1967. *Theological studies*, 28(3), 1967, 439-480. o.

³² Handlin, A.: *Dirty Deals? An Encyclopedia of Lobbying, Political Influence, and Corruption*. Santa Barbara, ABC-CLIO, 2014. 125. o.

³³ Warner, M.: *The Letters of the Republic: Publication and the Public Sphere in Eighteenth-Century America*. Cambridge, Harvard University Press, 2009. 128. o.

³⁴ Korff, D., et. al.: Boundaries of Law: Exploring Transparency, Accountability, and Oversight of Government Surveillance Regimes. *University of Cambridge Faculty of Law Research Paper*, 2017/16., 13. o.

³⁵ Bovens, M. – Gooding, R. E. – Schillemans, T.: *Public accountability*. In: Bovens, M. – Gooding, R. E. – Schillemans, T. (Szerk.): *The Oxford Handbook of Public Accountability*. Oxford, Oxford University Press. 2014. 2-3. o.

³⁶ Waller, I.: The Pendleton Act: Time for a Change. *Tenor of Our Times*, 9(1), 2020, 49-50. o.

foglalkoztatáshoz szükséges kompetencia- és képesítési vizsgákat, teljesítmény alapú előléptetési rendszert, a munkakörök és fizetések egységes osztályozását, s ezzel szakított azzal a korábbi gyakorlattal, miszerint a választáson nyertes párt kontroll nélkül tölthesse fel ezeket a hivatalokat. A törvény célja annak biztosítása volt, hogy a végrehajtó hatalom „*hűen hajtsa végre az Egyesült Államok törvényeit*”³⁷, ahogyan azt az Alkotmány előírja, ahelyett, hogy reagálna a politikai pártok vagy egyének igényeire. A törvény napjainkig a közszolgálati normák alapját képezi. Az Egyesült Államok alkotmánya külön rendelkezéseket tartalmaz a kongresszus valamennyi törvényének és eljárásának közzétételére, valamint az elnök „*az unió állapotáról*” szóló éves jelentését. Ezeket a rendelkezéseket az első kongresszus ülése óta kivételt nem tűrően betartják.³⁸

Ha az amerikai fejlődésnél maradunk akkor azonban problémákkal terheltlen megfigyelhető ez az irányultság egyes közigazgatási szervek, *agency*-k szabályozásában is: William Funk, az amerikai Lewis & Clark Law School professzorának vizsgálata alapján³⁹ még a New Deal idején (1933-36 között) is szinte kizárólag az adott szerv döntésén, egyes esetekben pedig a rá irányadó joganyag vagy az alapító okirata szabályain múlott, hogy milyen mértékben kapott betekintést a társadalom, mekkora mértékű volt a nyilvánosság részvétele a szerv által lefolytatott eljárásokban. Amennyiben az eljárás nem meghallgatás vagy tárgyalás jellegűnek volt tekinthető, a fenti szabályozások csak azt írták elő, hogy:

*"that the persons interested in the proposed rule should be permitted to express their views."*⁴⁰

Tehát mindössze egy egészen *soft law* jellegű követelmény érvényesült, amely mindössze annyit írt elő az alkalmazó szervek számára, hogy az érdekelt személyeknek biztosítani kell a jogot arra vonatkozóan, hogy az érintett eljárás tekintetében véleményüket, álláspontjukat kifejtthessék. Egyébiránt az egyes szervek irányadó joganyaga, tehát az, ami alapján a működésüket végezték, és általuk létrehozott dokumentumok sem voltak nyilvánosak, legalábbis erre semmilyen követelmény nem kötelezte ekkor még ezeket a szerveket.

Végülis ebben változást az 1940-es évek közepétől tudunk azonosítani, az általános eljárásjogi törvény (APA) bevezetése⁴¹, amely kinyilvánította, hogy a közigazgatásra vonatkozó jogszabályalkotásnak és *erga omnes* szabályok és következmények felállítása esetén, hogyha az az a személyek magánélethez való jogait érint, le kell folytatni egy

³⁷ Kent, A. – Leib, E. J. – Shugerman, J. H.: Faithful Execution and Article II. *Harvard Law Review*, 132(8), 2018, 2173-2178. o.

³⁸ Craig, B. H. – Gilmour, R. S.: The constitution and accountability for public functions. *Governance*, 5(1), 1992, 46-67. o.

³⁹ Funk, W.: Public Participation and Transparency in Administrative Law – Three Examples as an Object Lesson. *American Law Review*, 2009/61., 172-173. o.

⁴⁰ United States Department of Justice: *Attorney General's Manual on the Administrative Procedure Act*. Leavenworth, Federal Prison Industries Press, 1947. Idézi: Funk, 2009. i. m. 172 o.

⁴¹ Administrative Procedure Act, 1946 (a továbbiakban: APA)

ügynevezett „*notice-and-comment*” eljárást, amelyben ki kell kérni az érintetti csoportok véleményét, s ennek megvalósításához előzetesen tájékoztatni kell őket a szabályozás alapvetéseiről és céljairól egyaránt⁴².

Ezen túl további részletszabályokban, általános politikai megfogalmazásokban és értelmezésekben jelent meg a nyilvánosság gondolata, amely egyrészt az érintett ügynökségek szervezeti felépítését és eljárásait érintették (ezeket közzé kellett tenni, legalább az eljárások lefolytatását megelőzően), valamint az egyes kormányzati nyilvántartásokba foglalt adatok közzétételét is szabályozták, természetesen a bizalmas ügykezelés és a titkos adatok vonatkozó korlátokkal⁴³. Az APA szabályozását ettől függetlenül meglehetősen korlátozottnak tekinthetjük, hiszen csak a fenti magánélethez való jogok esetén tette lehetővé az érintettek részvételét, és így a szervezeti átláthatóság témakörét, a fentieken túl szabályozatlanul hagyta⁴⁴. Végül a Freedom of Information Act 1966-os megalkotása tett pontot a folyamat végére és határozta meg a kormányzati tevékenység átláthatóságát követelményként annak érdekében, hogy a társadalom hozzáférjen a közigazgatási, kormányzati szerveknél tárolt adatokhoz.

Az európai vonatkozásokat megfigyelve a fogalom és az állami működés átláthatóságának igénye szinte az amerikai fejleményekkel egyidőben kezdett megjelenni:

Hollandiában már a 18. század közepén tétlen érhető volt a problémakör⁴⁵, az 1750-es évek táján a szabad városok polgárai gyűléseket rendeztek, amelynek legfőbb témája az volt, hogy miként vehetnek részt a közérdekkel kapcsolatos ügyek vitájában⁴⁶, amely végül oda vezetett, hogy forradalmi mozgalmak indultak be e témakörre építkezve⁴⁷, lendületet adva az amerikai és francia forradalmi mozgalmaknak.

Az elképzelések végül átültek az emberi és polgári jogok nyilatkozatában is⁴⁸, a polgárok egyik jogaként a 14. cikk kimondja, hogy „*a közkiadások szükségességét, akár személyesen, akár képviselőiken keresztül megvizsgálják*”, másrészt azzal is találkozunk e dokumentumban, hogy a „*társadalomnak joga van minden közalkalmazottat működéséről beszámoltatni*” (15. cikk), amelyek mind-mind az átláthatóság biztosításának egyik szegletét adták.

Az elképzelés azonban természetesen nem csak a társadalomba és a hatalom gyakorlóiban érlelődött, jól tetten érhető a kor tudósai, szellemi gondolkodói körében: Kant nyilvánosság-

---

⁴² APA, 324. szakasz

⁴³ Funk, 2009, i.m. 173. o.

⁴⁴ Jasanoff, S.: Transparency in public science purposes, reasons, limits. *Law & Contemporary Problems*, 69(3), 2006, 21-22. o.

⁴⁵ Meijer, A.: Government Transparency in Historical Perspective: From the Ancient Regime to Open Data in The Netherlands. *International Journal of Public Administration*, 38(3), 2015, 192-193. o.

⁴⁶ Pots, R.: *Cultuur, Koningen en Democraten. Overheid en Cultuur in Nederland*. Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2000.

⁴⁷ Van de Sande, A.: *Vaderland in wording. Een halve eeuw Nederlandse geschiedenis in vogelvlucht*. In: Fritschy, W. – Toebees, J. (Szerk.): *Het Ontstaan van het moderne Nederland: staats- en natievorming tussen 1780 en 1830*. Nijmegen, SUN, 1996. 63-75. o.

⁴⁸ Assemblée Nationale Constituante: *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*. Párizs, Assemblée nationale constituante, 1789.

eszméje kiválóan tükrözi a fenti törekvések morális megközelítését, a politikai nyilvánosságot az alábbiak szerint értelmezve:

„Minden maxima, amely (hogy el ne vétse célját) rászorul a nyilvánosságra, összhangban áll mind a joggal, mind a politikával.”⁴⁹

E gondolatmenet megjelenik Arendt filozófiájában⁵⁰ is, és egészen napjainkig érezteti hatását⁵¹.

Jogi szabályozás terén először Svédországban alkottak jogszabályt, 1766-ban a hivatalos iratok megismerhetőségének témakörében, a sajtószabadságra vonatkozó követelmények keretében. Az információszabadság, mint az átláthatóság egy központi, de mégsem teljes egészét jelentő elvárása az egyes jogrendszerekben az állam átláthatóságának bírósági úton is kikényszeríthető garanciájává inkább csak a XX. század második felében vált.

A második világháború körüli időkben, érthető okoknál fogva a téma érvényre juttatása, vizsgálata háttérbe szorult: egyes európai országok tekintetében ebben az időszakban bontakoztak ki a totalitárius diktatúrák rendszerei, amelynek egyik központi eleme az, hogy míg az állam átláthatatlan marad, nem enged betekintést saját folyamataiba, addig állampolgárai, azok magánszféráját is beleértve átláthatóvá igyekszik tenni (pl. titkos rendőrség, besúgóhálózat segítségével), annak érdekében, hogy a fennálló hatalmi berendezkedést fenn tudja tartani, illetve még inkább csökkenteni tudja a hatalmi decentrumok szerepét⁵². Az átláthatóság irányultságát tekintve ennek éppen az ellentettjét kívánja a modern államok szerepével kapcsolatban hangsúlyozni, az átlátható állam – átláthatatlan polgár gondolkörén keresztül, amely érthető módon ebben a történeti időpillanatban nem éppen a legdivatosabb elvárások közé tartozott, de a háború után éppen ez a szembenállás okozta nagyszabású kiteljesedését, a *transparency and accountability* irányzat megjelenésével⁵³.

Az irányzat miatt az átláthatósághoz kapcsolódó gondolatok új lendületet kaptak, és ebben az értelmezési keretben az állami tevékenység átláthatósága (kormányzati átláthatóság) mellett az e tevékenységben részt vevő személyek és a teljes államszervezet elszámoltathatósága⁵⁴ is a vizsgálatok középpontjává vált.

⁴⁹ Kant, I.: *Az örök békéről*. Budapest, Helion, 2019. 64. o.

⁵⁰ Arendt, H.: *A sivatag és az oázisok*. Budapest, Palatinus Könyvesház, 2002. 308 o.

⁵¹ Ld. Habermas „okoskodó közönség” megközelítését: Habermas, J.: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest, Gondolat, 1993. 120-125. o.

⁵² Majtényi, L.: *Információs és médiajog I.* Budapest, Bíbor Kiadó, 2010. 4-10. o.

⁵³ Dubnick, M. J.: *Clarifying Accountability: An Ethical Theory Framework*. In: Preston, N., Bois, C-A Bois (Szerk.): *Public Sector Ethics: Finding and Implementing Values*. London, Routledge, 1998. 68-72. o.

⁵⁴ Christensen, T. - Lægveid, P.: *The Ashgate Research Companion to New Public Management*. Burlington, Ashgate, 2011. 17-20. o.
Bertot, C. J. – Jaeger, P. T. – Grimes, J. M.: Promoting transparency and accountability through ICTs, social media, and collaborative e-government. *Transforming Government: People, Process and Policy* 6(1), 2012, 78-85. o.

Fox, J.: The uncertain relationship between transparency and accountability. *Development in practice* 17(4-5), 2007, 663-671. o.

Az elszámoltathatóság politikai dimenzióján túl magától értetődően vonzotta magához a jogi felelősséget, azon belül is először a közjogi⁵⁵, majd a magánjogi felelősségi alakzatok⁵⁶ vizsgálatát. Az elszámoltathatóság e koncepción belül, mint a társadalmi-politikai rendszer megfelelő, jogszerű és legitim működésének elengedhetetlen feltétele jelent meg⁵⁷. Végül a 21. század előtt közvetlenül kialakultak *governance tanok*⁵⁸ végérvényes beemelték a közjogi gondolkodás középpontjába az átláthatósághoz kapcsolódó kérdéskört. A *governance*-hez kapcsolódó gondolatok a hatékony, jó kormányzás⁵⁹ témakörén vizsgálták az átláthatóság témakörét és annak egyfajta szükségképpeni elemeként, előfeltételeként tekintettek rá az egyes gondolkodók. Egyszerre közelítették e tekintetben a szervezeti átláthatóság egyes témaköreit⁶⁰, illetve a kormányzásra vonatkozó elképzelések és jogi normák vonatkozásait⁶¹.

2. Nemzetközi elvárások és előírások

Az egyes nemzeti szintű szabályozások, általános- és szakpolitikai elképzelések, valamint a közigazgatásra irányuló tervezési dokumentumok mellett a legfontosabb elvárásokat az egyes nemzetközi szervezetek közvetítik tagállamaik, részes államaik irányába. Ezen elvárásoknak pedig része lehet a kormányzati átláthatóságra vonatkozó elvárás- és követelményrendszer, amely e meghatározottságából adódóan a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó iránymutatásokat is tartalmazhat. Erre tekintettel vizsgálom meg az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), az Európa Tanács és az Európai Unió, mint világviszonylatban is releváns iránymutató nemzetközi- és szupranacionális szervezetek egyes elvárásait, iránymutatásait az általuk kiadott, közzétett nyilvános anyagok tartalmának elemzésével. Az elemzés bemutatása előtt fontosnak tartom kiemelni előzetes várakozásaimat és az ezekhez kapcsolódó tapasztalatokat: az egyes nemzetközi szervezetek és kezdeményezések átláthatóság-megközelítéseit vizsgálva arra számítottam, és ez a feltételezés be is bizonyosodott a vizsgálat során, hogy az egyes szervezetek dokumentumaikban az átláthatóság rendkívül összetett fogalmának rendszerint

---

⁵⁵ Bovens, M.: Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. *European law journal*, 13(4), 2007, 447-468. o.

⁵⁶ Vishwanath, T. – Kaufmann, D.: Towards transparency in finance and governance. Washington, The World Bank Institute, 1999. 4. o.

Owen, W.C.: Private Penalties and Public Policy. *Labor Law Journal*, 21(6), 1970, 323-337. o.

⁵⁷ Mashaw, J. L.: *Accountability and Institutional Design: Some Thoughts on the Grammar of Governance*. In: Dowdle, M. (Szerk.): *Public Accountability: Designs, Dilemmas and Experiences*. Cambridge. Cambridge University Press, 2006. 120. o.

⁵⁸ Weiss, T. G.: Governance, good governance and global governance: conceptual and actual challenges. *Third world quarterly*, 21(5), 2000, 795-800. o.

⁵⁹ Weiss, F. – Steiner, S.: Transparency as an Element of Good Governance in the Practice of the EU and the WTO: Overview and Comparison. *Fordham International Law Journal*, 30(5), 1545-1547. o.

⁶⁰ Johnston, M.: *Good governance: Rule of law, transparency, and accountability*. New York, United Nations Public Administration Network, 2016. 5-10. o.

Ball, C.: What is transparency?. *Public Integrity*, 11(4), 2009, 293-308. o.

⁶¹ Keping, Y.: Governance and good governance: A new framework for political analysis. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 11(1), 2018 1-8. o.

csak egy-egy szegletét, részelemét fogják megragadni és mindez természetesen összefüggésben lesz azzal is, hogy milyen tárgykörre vonatkoznak majd a megvizsgált dokumentumok eredetileg. Értékelve az összképet, valójában ez is volt a kutatás jelen vizsgálati részének célja: feltárni – a lehetőségekhez mérten – az összes releváns értelmezést, meghatározást, hogy majd azokból kinyerhető legyen az átláthatóság hatósági jogalkalmazási folyamatra értelmezhető fogalma, fogalmi elemei. Előzetesen azt is közre kell adni, hogy a fenti nemzetközi szervezetek leggyakrabban a teljes kormányzatra vagy a közigazgatás egészére fogalmazznak meg kritériumokat, elvárásokat, amelyek megvalósításában azonban nagyon fontos szerep jut a hatósági jogalkalmazást végző szervekre és a hatósági eljárás szabályozására. Ennek megfelelően a nemzetközi szervezetek által közreadott egyes követelmények, elvárások, iránymutatások elemzésénél az ezekre a szervekre vonatkozó *expressis verbis* és immanens módon irányadó követelményeket vizsgálom meg elsődlegesen, annak érdekében, hogy ezekből körvonalazhatóvá váljon a hatósági eljárás átláthatóságának követelményrendszere és annak egyes elemei.

2.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének elvárásai, iránymutatásai

A napjainkra az egyik legkiterjedtebb tagsággal, 193 tagállammal rendelkező Egyesült Nemzetek Szervezete 1945 végén, a Nemzetek Szövetségének utódjaként, a II. világháború lezárásának idején alapult meg, és legfontosabb céljának tekinthető, hogy az államok közti együttműködést hivatott segítse elő a nemzetközi jog és biztonság, a gazdasági fejlődés, a szociális ügyek és az emberi jogok terén, a világbéke elérésében és fenntartásában⁶². E célok elérésében döntő szerepe van az egyes tagállamok kormányzatának, nem mellékesen, az ENSZ működésében előrehaladva, az ENSZ tagság az önálló államiság egyik jelképe, elismerése lett⁶³. A fentiekből kifolyólag az ENSZ is több ízben foglalkozott a közigazgatás egyes kérdéseivel, és így annak átláthatóságára vonatkozó iránymutatások közreadásával, illetve az ENSZ, valamint szakosított szervei által indított programokba integrálva ezt a témakört.

Tekintsük át ezeken, annak érdekében, hogy feltárhassuk a nemzetközi szervezet által közreadott elvárásokat és iránymutatásokat a tárgykörben!

---

⁶² Ziring, L. – Riggs, R. E. – Plano, J. C.: *The United Nations: International organization and world politics*. Belmont, Thomson Wadsworth, 2015. 10-20 o.

⁶³ Lapidoth, R.: When Is an Entity Entitled to Statehood?. *Israel Journal of Foreign Affairs* 6(3), 2012, 77-81. o.

2.1.1. Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP)

Az ENSZ által 1965 novemberében alakított Fejlesztési Program (a továbbiakban: UNDP) egy világméretű, fejlesztésorientált hálózat, amelynek legfőbb célkitűzése, hogy segítse az egyes országokat a szegénység felszámolásában, és olyan fenntartható fejlődési célok kitűzésében és megvalósításában, amelyek növelik az állampolgárai életminőségét⁶⁴.

A témánk szempontjából a program két prioritási tengelye válik különösen relevánssá számunkra az elemzés során: az egyik, *Public sector policy and administrative management* elnevezéssel, a fejlesztési program harmadik legjelentősebb alprogramjának tekinthető⁶⁵, legfontosabb célkitűzése a fejlődő országok közszférájának, azon belül közigazgatásának fejlesztése, modernizációja. A másik, idekapcsolható alprogram, a *Democratic governance* vagy egyéb elnevezéseiben *Democratic Participation and Civil Society*, pedig azon projekteket foglalja magába, amelyek segítik az egyes államok demokratikus folyamatainak alakulását, így pl. a jogszabályalkotásban való társadalmi bevonást, a társadalmi dialógus kialakulását, és fenntartását, kormányzathoz szorosan kötődő témakörökben.

A Fejlesztési Program már 1997-ben igyekezett megragadni a téma fontosságát, *Governance for Sustainable Human Development – A UNDP Policy Document* című stratégiai dokumentumában, amelyben kiemelte, hogy a magasszintű kormányzás és az emberi fejlődés nem elválasztható folyamatok, az utóbbi feltételezi az előbbi minél teljesebb megvalósulását. E tekintben a jó kormányzás fogalmát úgy írta le, mint ami – más elvárásokon túl – „*participatory, transparent and accountable*”⁶⁶, tehát a társadalmi érdekeltek részvételén alapuló, átlátható és elszámoltathatóságra épül, ebben a megfogalmazásban tehát a teljes kormányzati tevékenységre és így nyilván a közigazgatásra vonatkozóan is megfogalmaz a dokumentum elvárásokat. Az átláthatóság fogalmát úgy határozza meg, mint ami a közigazgatási szervek közötti szabad információáramlásra épül, és ennek érdekében a közigazgatás folyamatai, a közigazgatási szervezetrendszer egyes szervei és a rájuk vonatkozó információk közvetlenül elérhetőek az állampolgárok számára - az az információ is biztosított, amely a fenti folyamatok megértéséhez és ellenőrzéséhez szükséges⁶⁷. Ha ezt a meghatározást értelmezzük, akkor azt állapíthatjuk meg:

- az átláthatóság fogalmának teljesebb körképét, területeit ragadja meg, mint azok az elképzelések, amelyek az átláthatóság fogalmát és témakörét – nagyfokú leegyszerűsítéssel, és nem igazolható módon – leszűkítik az információszabadság állam

⁶⁴ UNDP: Who We Are. <https://www.undp.org/content/undp/en/home.html> (2020.03.31.)

⁶⁵ Alex Tilley: *Aid Transparency Index 2020*. Lond, Publish WhatYouFund, 2020. 11-13. o.

⁶⁶ UNDP: *Governance for Sustainable Human Development – A UNDP Policy Document*. New York, UNDP, 1997. 2-3. o.

⁶⁷ U.o. 4-5 o.

részéről történő biztosítására. Természetesen e témakör is fontos része lehet az átláthatóság és azon belül a közigazgatási átláthatóságának, de jelen értekezésben kialakított álláspontom szerint nem tekinthető a fogalom egészének, vagy egyetlen érvényesülési módjának csupán,

- a fogalommeghatározás kiemeli az átláthatóság egyes szintjeit is dimenzióként, így foglalkozik a folyamatok átláthatóságával (jelen értekezés V. főfejezetében meghatározott horizontális értelmezhetőséggel egyezően), a szervezeti átláthatóság témakörével (amely egyaránt vonatkoztatható a közigazgatás szervezetrendszerére és a hatósági jogalkalmazást végző egyes közigazgatási szervek belső átláthatóságára is),
- végül immanens jelleggel, de megjelenik a közigazgatás kommunikációjának témaköre is a dokumentumban, hiszen ahhoz, hogy az állampolgárok, potenciális vagy reális értelemben vett ügyfelek megérteni, sőt ellenőrizni legyenek képesek a közigazgatás egyes folyamatait, s így a hatósági jogalkalmazás folyamatait is, szükséges egy olyan jól átgondolt és nyitott kommunikáció, amely alkalmas ezek kialakítására.

Megjegyezendő az is, hogy a koncepció későbbi részei a nyilvános, elérhető információkra olyanként tekintenek, mint ami nagyobb átláthatóságot, szélesebb társadalmi részvételt és magasabb hatékonyságú döntéshozatalt eredményeznek – az ilyen szempontból a társadalmi visszajelzésekre ható, és azokat fogadó intézmény(rendszer) válik végül transzparenssé a társadalom számára, és áll összhangban a *rule of law* jogállami elvárásaival⁶⁸. A koncepció e tárgykörben fontos konklúziója, amely majd a hipotézisek vizsgálata szempontjából is relevanciával fog bírni, az, hogy hogy az állam, azon belül a közigazgatás fenti karakterisztikája ideális állapotokat feltételez, amely egyetlen társadalomban sem érvényesül maradéktalanul. Ez eredményezi többek közt azt, hogy a teljes átláthatóságot, mint a hatósági eljárásban, a közigazgatási feladatellátásban érvényre juttatandó célt és állapotot csak megközelíteni lehet, elérni valójában nem lehetséges, még akkor sem, ha ez jelentené a közigazgatás jogszerűségének minden megkötés nélküli érvényre juttatását.

A koncepcionális dokumentum 2006-os felülvizsgálatának tekinthető *Governance for the Future Democracy and Development in the Least Developed Countries*⁶⁹ dokumentum két fejezetet is szentel az átláthatóság témakörének: egyrészt az állami feladatellátás keretében az elszámoltathatóság és a korrupció-ellenes intézkedésekkel összhangban tárgyalja, másrészt a

---

⁶⁸ U.o. 6-7. o.

⁶⁹ Welch, G. – Nuru, Z. (Szerk.): *Governance for the Future Democracy and Development in the Least Developed Countries*. New York, UNDP, 2006.

nem állami szereplőkre vonatkozóan a civil szektor *watchdog*, az állami tevékenység-ellátás demokratikus ellenőrzésre irányuló tevékenységeként jellemzi.

Ennek keretében a koncepció kifejti, hogy a közigazgatás kapacitásfejlesztést alapvetően akkor tud elérni, ha saját tevékenysége során a demokratikus kormányzás alapelveit érvényre tudja juttatni (és e körben ki is emeli ezeket: átláthatóság, elszámoltathatóság, kiszámíthatóság, reagálókészség és részvétel)⁷⁰. Fontos megjegyezni, hogy a koncepció a kapacitásfejlesztés alatt azt érti, hogy “*the ability of people, institutions and societies to perform functions, solve problems, and set and achieve objectives*”⁷¹ vagyis egy olyan képesség, amelynek segítségével emberek, intézmények és társadalmak különböző feladatokat láthatnak el, problémákat oldhatnak meg, célok kitűzésére, illetve elérésére válnak képessé. A közigazgatás szervezetrendszerére nézve ez a meghatározás azt jelenti, hogy a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazás akkor tudja betölteni a szerepét, akkor lesz képes feladatai hatékony és egyben teljes körű ellátására, ha a fenti kormányzati alapértékek mellett az átláthatóságot is érvényre tudja juttatni saját működése, ténykedései során. Mindez természetesen értelmezhető a teljes közigazgatási szervezetrendszerre, és azon belül az egyes hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervekre is.

Az átláthatóságot e tekintetben a jó kormányzás központi (*core*) jellemzőjeként határozza meg a dokumentum, amelynek közelebbi meghatározása⁷² egyezik az 1997-es dokumentumnál kifejtettekkel.

E tekintetben ne tévesszen meg minket a dokumentum azon irányultsága, amely a címében is megjelenik – a dokumentum a legkevésbé fejlett országok kormányzati rendszereinek fejlesztését célozza témakörében, de mindez azt is jelenti, hogy a dokumentum által megfogalmazottakat a fejlett vagy fejlődés alatt levő államok tekintetében vagy alapvetőnek veszi, vagy ugyanazon vezérfonal mentén fejlesztését irányozza elő ezeknek.

A dokumentum ezen túl még kiemeli, hogy:

- az átláthatóság és nyitottság érvényesülése természetesen megkívánja, hogy a köztisztviségeket viselőik is magukévá tegyék ezeket az elképzeléseket, sőt tudatosan vállalkozzanak e kérdéskörök nyílt rendezésére⁷³,
- hatékony társadalmi, igazságszolgáltatási, politikai és gazdasági ellenőrzőrendszer, kiegyensúlyozott „fékek és ellensúlyok” rendszere nélkül megvalósíthatatlanná válik az

---

⁷⁰ U.o. 29. o.

⁷¹ U.o. 51. o., egyezően Carlos Lopes és Thomas Theisohn megfogalmazásával: Lopes, C. – Thomas, T.: *Ownership, Leadership and Transformation: Can We Do Better for Capacity Development?* New York, Earthscan Publications – UNDP, 2003. 1. o.

⁷² U.o. 35. o.

⁷³ U.o. 54. o.

egyes államokban az átláthatóság és az elszámoltathatóság átültetése, és érvényre juttatása⁷⁴. A dokumentum ezeket részlegesen a korrupció visszaszorításának eszközeként, a szervezeti átláthatóság növelése szempontjából emeli ki, utalva arra is, hogy ezek a bürokrácia alapértékeinek is tekinthetők⁷⁵, amelyek azonban akkor teljesebben ki igazán, ha azok a fő döntéshozatali folyamatokban – általánosságban a kormányzati tevékenység során, a rá vonatkozó stratégiai tervezésben, a közigazgatásra vonatkozó jogszabályalkotás során, illetve az egyedi ügyekben a hatósági döntéshozatal és jogalkalmazás során – is érvényesülhetnek.

A fenti elemző dokumentumot 2014-ben követte a *Discussion Paper - Governance for Sustainable Development Integrating Governance in the Post-2015 Development Framework* elnevezésű, jelentős nemzetközi véleményeztetés eredményét magába foglaló értékelő kiadványa, amely magába foglalta az ENSZ, azon belül a fejlesztési program egyes célkitűzéseinek, prioritásainak megvalósításához szükséges kormányzati intézkedések, beállítottságok körét. Az értékelő jelentés egyik alapja az volt, hogy az ENSZ 2012 júliusában elfogadott egy határozatot, amelynek a legfontosabb gondolata szerint a demokrácia, a jó kormányzás és a jogállamiság érvényre juttatása, illetve az ezeket elfogadó környezet, nemzeti és nemzetközi szinten nagyban hozzájárulhat az inkluzív és fenntartható fejlődéshez a gazdasági növekedés, a társadalmi fejlődés, a környezetvédelem, illetve a szegénység és éhezés világszintű visszaszorításában⁷⁶.

A vizsgált dokumentum koncepciója ennek megfelelően az átláthatóságot, mint a kormányzati tevékenységet meghatározó, központi elkötelezettségként jellemzi⁷⁷, amely egyszerre jelenik meg a korrupció elleni harcban⁷⁸, illetve a közszféra és az állampolgárok közötti kapcsolatokban⁷⁹. Az átláthatóság jelenségét emellett egy olyan kormányzati magatartásként jellemzi, amely erőteljes visszajelzés az állampolgároknak és a nemzetközi befektetői környezetnek arról, hogy az állam és annak szervezete elkötelezett a jogállami követelmények irányába. A dokumentum szerint a kormányzat ezirányú nyitottsága bizonyítottan nagy hatással van a beruházási kedvre és az adott állam fejlődésére is⁸⁰. Az átláthatóságnak itt megjelenik a költségvetési átláthatóság értelmezése is, amely fontos

---

⁷⁴ U.o. 64. o.

⁷⁵ U.o. 67. o.

⁷⁶ *UN General Assembly Resolution 66/288*.

⁷⁷ UNDP: *Discussion Paper - Governance for Sustainable Development Integrating Governance in the Post-2015 Development Framework*. New York, UNDP, 2014. 2. o.

⁷⁸ Hivatkozva az ENSZ Korrupció Elleni Egyezményére, amelyről a későbbiekben lesz szó.

⁷⁹ UNDP: *Discussion Paper*.... i.m. 6. o.

⁸⁰ Uo.

követelmény az államszervezet irányába, azonban jelen disszertáció szempontjából kívül esik a vizsgálat alá vont témakörökön.

A dokumentum meghivatkozta az átláthatósághoz kapcsolt intézkedések között az Open Government Partnership (OGP) kezdeményezést, amelyről önálló alfejezet keretében fogalmazok meg értékelő gondolatokat.

Az ENSZ fejlesztési programja – részben a beérkező nemzeti tapasztalatok alapján – a 2015 után erőteljesebben fordult a korrupció ellenes tevékenységek ösztönzése irányába, amelynek során született dokumentumok további releváns szempontokat már nem adtak a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazás átláthatóságának vonatkozásában a fentiekben tárgyaltakon túl. A program leutolsó dokumentumai, jelentései a COVID-19 világjárványhoz kapcsolódó reagálás témakörében vizsgálták meg a védekezés során gyakorolt állami intézkedések átláthatósági vonatkozásait⁸¹, amelynek legfontosabb iránymutatásai a közbeszerzések témaköréhez, az egészségügyi szektor integritásához és a technológiai-innovációs újítások felhasználása témaköréhez kapcsolódtak az átláthatóság fokozásában. Az egyes kiemelt tényezők valójában a már korábban tárgyalt fogalmi elemek, jegyek (bevonás, információ, szervezeti átláthatóság) körét nem bővítette érdemben, csak azok prioritizálásához, az intézkedésekre szentelt erőforrások hatékony elosztásához kapcsolódnak.

2.1.2. Az ENSZ Korrupció Elleni Egyezményének releváns követelményei

Az ENSZ 2003. október 31-ei Közgyűlésén⁸² fogadta el az egyezményt, amely 2005 december 14-én lépett hatályba. Napjainkra 187 ország részese a multilaterális megállapodásnak, amely fontos vonatkozásokat tartalmaz az átláthatóság fogalmának értelmezése szempontjából, különös tekintettel a szervezeti átláthatóság megítélésének tárgykörében.

Az egyezmény megerősíti az ENSZ immár többedízben említett, úgynevezett *core* értékeit, amelyekre az összes tervezési és stratégiai dokumentum épül. E központi értékek között kapott helyet az átláthatóság is, amely ugyan főként a fejlesztési tevékenységek elősegítésével van párba állítva, mégis jól mintázza, hogy a kormányzati tevékenység egyik legfontosabb fejlődési pontjaként tekintenek az ENSZ, és annak szakosított szervei az átláthatóság egyes dimenzióira⁸³. Az Egyezmény normatív része, az 5. cikkben fogalmazza meg azt, hogy a korrupcióellenes tevékenység egyik megelőző jellegű politikájának és gyakorlatának lehet tekinteni, az átláthatóság elősegítését a közügyek és államszervezet

---

⁸¹ Ld. UNDP: *Guidance Note – Transparency, Accountability and Anti-Corruption Service Offer for COVID-19 Response and Recovery*. New York, UNDP, 2020.

⁸² *General Assembly Resolution 58/4*.

⁸³ *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2003. évi Korrupció elleni Egyezménye*, Előszó

folyamataiban is. Ennek biztosítása érdekében minden részes állam feladata olyan, hatékony végrehajtást és ellenőrzést biztosító gyakorlat kiépítése, amely az átláthatósághoz hasonlóan kiemelt alapelvek mellett lehetővé teszi a korrupció kialakulásának megelőzését is.

Témánk szempontjából még inkább fontosnak tekinthető a 7. cikkben található, közszférára vonatkozó rendelkezések köre. A cikk első pontja a közszolgálati tisztviselőkhez kapcsolódik, és ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a tagállamok kötelessége olyan, a választott köztisztviselők és adott esetben más, nem választott köztisztviselők felvételére, alkalmazására, megtartására, előléptetésére és nyugdíjazására szolgáló rendszerek elfogadására, fenntartására és megerősítésére, amely sok más szempont mellett a hatékonyság, az átláthatóság, és olyan objektív kritériumokon alapulnak, mint az érdem, a méltányosság és az alkalmasság. A harmadik pont, kiegészítve mindezt, a választott köztisztviselők vonatkozóan pályázatok elbírálása során is elkötelezettséget vár a részes államoktól az átláthatóság fokozása érdekében. A 4. pontban ugyan *soft law* jelleggel, de mégis megfogalmazásra kerül az az elvárás, hogy a részes államok a belső joguk alapelveivel összhangban törekedjenek olyan rendszerek elfogadására, fenntartására és megerősítésére, amelyek végsősoron elősegítik az átláthatóságot, és megakadályozzák az érdekek markáns összeütközését. E követelmények fontos, a korábbi dokumentumokban még nem tárgyalt témakört hozhat a felszínre vizsgálódásunk során: a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazás átláthatóságának megvalósulását, megvalósítását a köztisztviselőktől csak akkor várhatjuk, hogyha a vizsgált állam közszolgálati modellje is az átláthatóságon alapul – e témakörrel kapcsolatban bővebben a szervezeti átláthatóságra vonatkozó főfejezetben kívánok visszatérni.

A téma szempontjából leginkább releváns rendelkezések az Egyezmény 10. cikke adja, amelynek tartalmát a jobb elemezhetőség érdekében szerepeltettem itt:

„Article 10 - Public reporting

*Taking into account the need to combat corruption, each State Party shall, in accordance with the fundamental principles of its domestic law, **take such measures as may be necessary to enhance transparency in its public administration, including with regard to its organization, functioning and decision-making processes, where appropriate. Such measures may include, inter alia:***

*(a) **Adopting procedures or regulations allowing members of the general public to obtain, where appropriate, information on the organization, functioning and decision-making processes of its public administration and, with due regard for the protection of privacy and personal data, on decisions and legal acts that concern members of the public;***

*(b) **Simplifying administrative procedures, where appropriate, in order to facilitate public access to the competent decision-making authorities; and***

*(c) **Publishing information, which may include periodic reports on the risks of corruption in its public administration.***

A 10. cikkben található követelmények az átláthatóság szinte teljes spektrumát, korábban már említett majd minden elemét érintik, és kiemelten foglalkoznak az államszervezeten belül a közigazgatással, amelyben az elrendelt intézkedések érvényesülni fognak. Az Egyezmény fenti szakasza nagyban meghatározza azt a definíciót, amelyet megadhatunk majd jelen elemzés összegzéseként a hatósági eljárás átláthatóságának egyes fogalmi elemeiről és legfontosabb követelményeiről. Ezt a megállapítást érdemben az sem rontja, hogy egy speciális témakör, a korrupció megelőzése, visszaszorítása érdekében történnek a fenti kormányzati intézkedések, hiszen – ahogy azt már fent láthattuk, az átláthatóság egyik célja, mind annak általános, mind pedig hatósági eljárásban értelmezhető fogalmát tekintve a visszaélészerű, korrupcióval járó esetek visszaszorítása és a közszféra tisztaságának, jogszerűségének és egyben hatékonyságának garantálása.

Az alábbiakban fogalmazhatjuk meg a fenti szakasz rendelkezéseire kapcsolódó megállapításokat:

- a rendelkezésekhez kapcsolódó állami intézkedéscsomagoknak a közigazgatás szinte összes fontosabb, az átláthatóság szempontjából már bontásban is tárgyalt területét, témakörét kell érintenie: így a szervezeti kérdéseket (ld. a szervezeti átláthatóságra vonatkozó fejezetben), a közigazgatás funkcionális kérdéseit és a releváns döntéshozatali folyamatokat is, ezzel rendszerbe foglalva azokat,
- a 10. cikk megfogalmazása csak exemplifikatív felsorolt tartalmaz: ezek mellett még számos intézkedés, alprogram meghatározható, amelynek a központi célkitűzése az átláthatóság növelése lesz a közigazgatás szervezetét, tevékenységét érintően,
- az első, a cikk által rögzített rendelkezés a már többedízben tárgyalt információnyújtási kötelezettséghez kapcsolódik – elvárásként azonosítva, hogy legyenek olyan eljárásai, előírásai a közigazgatás szervezetrendszerének, amelyek lehetővé teszik azt, hogy a társadalom információt szerezhessen a közigazgatás szervezeteiről, működéséről, döntéshozatali folyamatairól, és azokról az általánosan érvényesülő, normatív szabályokról amelyek alapján tevékenységüket végzik, valamint az egyedi döntésekről, ha ez nem esik korlátozás alá,
- már itt feltűnnek azok a korlátok, amelyek az átláthatóság általános korlátjainak tekinthetőek (pl. személyes adatok védelme, minősített adatok, hatósági ellenőrzési tevékenység megvalósítása, stb.), amely témaköröket önálló alfejezetekben elemzünk a későbbiekben,

- fontos kitételek jelent a közigazgatási folyamatok egyszerűsítésének követelménye, amely kiváltképp a hatáskörrel rendelkező, döntéshozó szervekkel való kapcsolattartás, a döntések létrehozásában való közreműködés tekintetében jelenthet hatalmas előrelépést az alá-fölé rendeltségre épülő hagyományos, hatósági jogalkalmazási modellhez képest,
- végül, a közigazgatás kommunikációjának témaköréhez visszatérve kiemeli az Egyezmény követelményrendszere a jelentéstételi kötelezettséget, amely alkalmas lehet arra, hogy bizalmat ébresszen és fenntartsa az állampolgároknak, az adott szerv, szervezetrendszer megfelelőségéhez kapcsolódóan, és ezáltal áttételesen, de bizonyítottan növelheti az államban, a közigazgatásba vetett bizalom szintjét.

Az átláthatósághoz kapcsolódó további követelmények elsődlegesen a közbeszerzés szabályozása, költségvetés átlátható tervezése és működtetése, a nem állami szereplők közötti viszonyok tárgyában rendelkeznek, és így kívül esnek az értekezés szűkebb értelemben vett tárgykörén.

2.2.A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) elvárásai, iránymutatásai

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezete 1961-ben jött létre, kezdetben 20 tagállammal, amely napjainkra 36 államra bővült. Magyarország 1996 óta tagja. A szervezet központi célkitűzésének tekinthető, hogy segítse a szervezet tagállamainak kormányait gazdasági és szociális politikáik kialakításában, és összehasonlító értékelésében.⁸⁴ A szervezet fenti irányultsága miatt a közigazgatást és azon belül a hatósági eljárást csak közvetve érintik a szervezet iránymutatásai, dokumentumaiba foglalt elvárások, de éppen ez az a jellemző, ami miatt az értekezés szempontjából relevánssá válnak ezek.

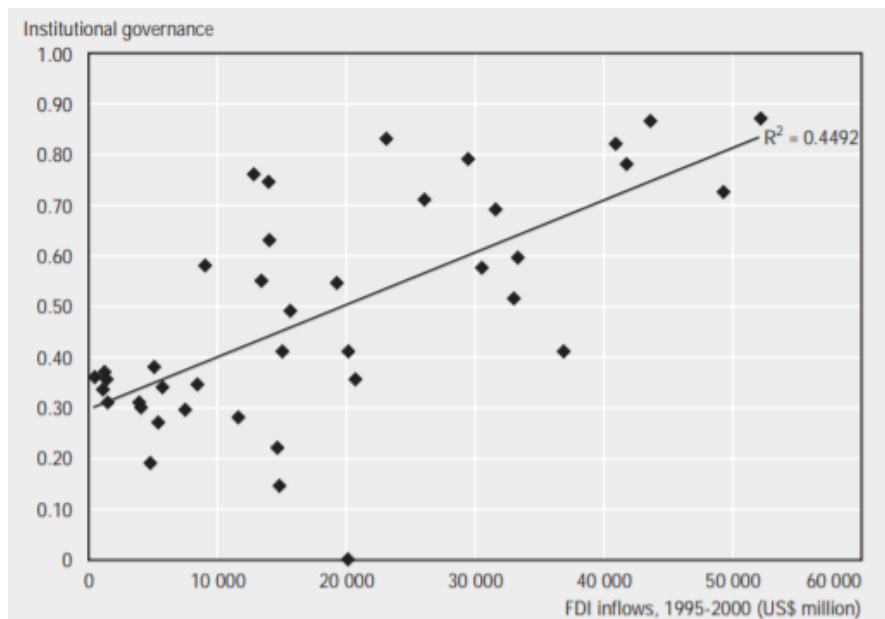
A nemzetközi szervezet gazdasági iránymutatásai – kifejezetten a nemzetközi beruházások, adózás területén – valójában követelményeket, elvárásokat juttatnak kifejezésre: beruházóbarát környezet (amely minden modern gazdaság egyik alapja⁸⁵) csak stabil jogi szabályozás, hatékony és kiszámítható közigazgatási tevékenység-ellátás mellett elképzelhető, és ennek kifejezésre juttatása során az egyes dokumentumok az átláthatóságot is ilyen, nélkülözhetetlen feltételként azonosítják a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazás

⁸⁴ OECD: *Who we are*. <https://www.oecd.org/about/> (2021.04.27.)

⁸⁵ OECD: *Public Sector Transparency and the International Investor*. Párizs, OECD, 2003. 8-10 o.

Irtysheva, I., et. al.: Building favorable investment climate for economic development. *Accounting*, 6(5), 2020, 773-780. o.

vonatkozásában - megfogalmazva számos követelményt, amely az értekezés szempontjából a szűkebb területen értelmezett átláthatóság elvárás- és követelményrendszerének kimunkálása során lehet fontos.

2. ábra – A nemzetközi beruházási kedv és a kormányzati tevékenység minősége közötti kapcsolat.

Forrás: OECD: *Foreign Direct Investment – Maximising Benefits, Minimising Costs*. Párizs, OECD, 2002. 180. o.

Ezzel párhuzamosan a szociális, társadalmi igazságosságra vonatkozó területeken épp a vonatkozó jogszabályalkotásba és a döntések meghozatalában való társadalmi részvétel, az információkhoz való széleskörű hozzáférés és az állam, a közigazgatás társadalmi megítélése, a belé vetett bizalom válnak fontos tényezőkké, mint az átláthatóság biztosításának egyes válfajai.

Erre tekintettel az átláthatóság követelményrendszerének egyes elemeit keresve tekintsük át a nemzetközi szervezet legfontosabb stratégiai és tervezési dokumentumait!

2.2.1. Az OECD Directorate for Public Governance tevékenysége

Az OECD egyik központi célkitűzése a fent meghatározott tevékenységi körén belül a jó kormányzati modellek terjesztése a tagállamaik körében. Ennek érdekében jött létre a szervezet Directorate for Public Governance szervezeti egysége, amelynek tevékenységi körében tartozik a közszférában alkalmazható korrupcióellenes tevékenységek, és a közigazgatás integritásának elősegítése, másrésről a nyílt kormányzatra vonatkozó iránymutatások közreadása. A következő alfejezetekben közelebbről is megvizsgálom e iránymutatások egy részét, annak érdekében, hogy azonosítható legyen azok átláthatósággal való kapcsolatrendszer,

összefüggései. Az Igazgatóság egyéb rendelkező dokumentumait az értekezés további, vonatkozó fejezeteiben elemzem.

2.2.1.1. *Public Sector Transparency and the International Investor*

Az OECD 2003-ban adta ki a *Public Sector Transparency and the International Investor*⁸⁶ című összefoglaló értékelő dokumentumát, amelynek jelentőségét jelen értekezés szempontjából fontos kiemelni: a dokumentum első fejezete témáját tekintve teljes egészében egybe esik a disszertáció témájával, így nagyon fontos követelményeket, és elvárásokat fogalmaz meg illetve összefoglalja azokat az előnyöket is, amelyek akkor következnek be, ha a nemzetközi befektetési elvárások átlátható módon működő közszférával találkoznak.

A dokumentum az átláthatóságot és azon belül a hatósági eljárás átláthatóságát érintő részeivel kapcsolatban megfogalmazható legfontosabb megállapítások:

- a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazás átláthatósága nem csak a beruházások szempontjából fontosak, hanem a teljes társadalom és a kormányzat hatékonysága szempontjából is⁸⁷. Az átláthatóság növelése kiszámíthatóságot is hoz a közigazgatás folyamataiba, amelynek pozitív hatásai széleskörben érzékelhetővé válnak,
- az átláthatóság nem tekinthető öncélúnak, hanem sokkal inkább a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazás már meglevő céljainak elérését javítja⁸⁸,
- nincs egységes modell arra vonatkozóan, hogyan kell megteremteni az egyes államok közigazgatásának átláthatóságát – tekintettel arra is, hogy ezek rendkívül különbözőek lehetnek és a nemzetközi kötelező előírások rendszerint nem is érintik ezeket közvetlenül –, de megállapíthatóak az ennek kialakításához szükséges alapvetések és jó gyakorlatok,
- az átláthatóság növelését célzó reformprogramok átültetése előre nem látható nehézségekbe, akár ellenállásába ütközhet a közigazgatás szervei és a közszolgálati tisztségviselők részéről, amelyet csak alapos és mélyreható kommunikációval, az előnyök hangsúlyozásával, a hátrányok lehetőség szerinti kizárásával lehet ellensúlyozni,
- az átláthatóság kialakítása, fenntartása minden esetben folyamatos fejlesztést igényel a közigazgatástól, annak érdekében, hogy a folyamatosan változó igényeknek is meg tudjon felelni és ki tudja használni a legújabb fejlesztések – legyenek azok technológiai

---

⁸⁶ OECD, 2003, i.m.

⁸⁷ U.o. 7. o.

⁸⁸ U.o. 13. o.

vagy társadalmi innovációk – eredményeit a társadalom bevonása, a folyamatok hatékonyságának növelése vagy épp a kommunikáció megvalósítása során,

- nem elég a vonatkozó jogszabályi és egyéb kötelező követelmények, vagy a jogalkalmazási átláthatóságát megteremteni, fontos szerepe van az úgynevezett *procedural transparency* kérdéskörének is⁸⁹, tehát, hogy az egyes eljárásjogi jogintézmények miként befolyásolják a hatósági jogalkalmazás folyamatában annak átláthatóságát,
- a következő, széleskörű kommunikáció és tájékoztatás a társadalom és érdekelt irányába kulcsfontosságúnak tekinthető az átláthatóság megvalósítása során, enélkül a már megtett intézkedések eredményei is látensnek maradnak. Ez azt is jelenti, hogy azokban a kérdésekben, ahol a szabályozási környezet lehetővé teszi, már a hatósági jogalkalmazási folyamat megindítása előtt lehetőség szerint előzetes értesítést kell küldeni, és konzultációt folytatni az érintettekkel, annak érdekében, hogy a releváns, és egyébként a hatóság döntését érdemben befolyásoló információk felszínre kerülhessenek⁹⁰.

2.2.1.2. *OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*

Az OECD 2009-ben végzett nagyszabású felmérését követően adta ki 10 alapelvét⁹¹, amely az érdekérvényesítő szerepének átláthatóbbá tételére és a közszféra integritásának fokozására irányul. Jelen értekezés szempontjából mindez leginkább az érdekérvényesítésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések megalkotását, bővítését és a szervezeti átláthatóság témakörét érintette. Két alapelv különösen fontosnak tekinthető az átláthatóság fokozása érdekében:

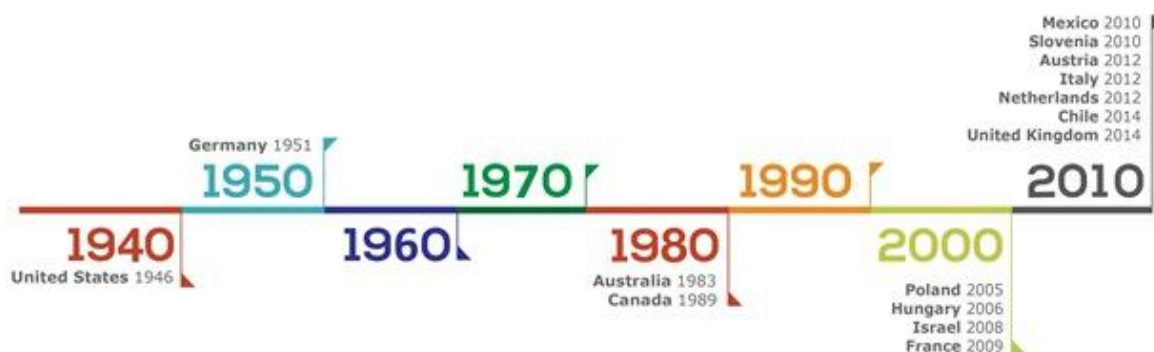
- az egyik (4. alapelv) szerint az egyes tagországokban a megfelelő mértékű átláthatóságot azzal összhangban kell biztosítani, hogy az állami tisztviselők, az állampolgárok és az üzleti élet szereplői elegendő információt szerezzenek a közigazgatás egyes szerveit lobbitevékenységekről,
- a másik (5. alapelv) szerint az egyes országoknak lehetővé kell tenniük az érdekelt felek, köztük a civil szervezetek, az üzleti élet szereplői, a média és általánosságban a nyilvánosság számára a lobbitevékenységek feletti ellenőrzést, annak érdekében, hogy ez a tevékenység szabályozott keretek között maradjon.

---

⁸⁹ U.o. 46-49. o.

⁹⁰ U.o. 44-46. o.

⁹¹ OECD DAC: *Transparency and Integrity in Lobbying*. Párizs, OECD DAC, 2013. <https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf> (2021.04.27.)

3. ábra – Az érdekérvényesítő tevékenységre vonatkozó szabályozások megjelenése az egyes OECD tagállamokban.

Forrás:

<https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm>
(2021.04.27.)

Az alapelvek érvényesíthetőségét bővebben a szervezeti átláthatóságról szóló IV. főfejezetben értékelem.

2.2.1.3. *OECD Recommendation of the Council on Open Government* (2017)

A kormányzásra vonatkozó, OECD által meghatározott követelmények és ajánlások egy másik, releváns irányának tekinthető a nyílt kormányzatra vonatkozó elképzelések, amely tárgykörben a nemzetközi szervezet egy ajánlást is közreadott a tagállamok kormányainak címezve. Az ajánlás reflektál a szervezet által korábban kiadott, a közérdekű információk fokozott elérésére és még hatékonyabb felhasználására⁹² irányadó ajánlásra is. Az ajánlás kapcsán az alábbi megállapításokat lehet megtenni:

- az ajánlás hangsúlyozza, hogy az érdekelték bevonása növeli a kormányzati átláthatóságot, ideértve az állampolgárok bevonását is, mindez pedig hozzájárulhat az állampolgárok bizalmának kialakításához, fenntartásához és fejlesztéséhez,
- az átláthatóságot a nyílt kormányzás egyik alapelveként tekinti⁹³, ennek keretében pedig a tagállamoknak, a nyílt kormányzat kialakítására irányuló stratégiáknak és kezdeményezéseknek más alapelvek mellett ennek megvalósítására kell törekednie⁹⁴,
- az egyes kormányoknak ki kell alakítani azt a jogi keretrendszert a kormányzat összes szintjén (horizontális és vertikális értelemben is), beleértve az egyedi jogalkalmazás

⁹² OECD Recommendation of the Council for Enhanced Access and More Effective Use of Public Sector Information [C(2008)36]

⁹³ OECD Recommendation of the Council on Open Government [C(2017)140] I.

⁹⁴ U.o. II.

szintjét is, amely segíti a fenti alapelvek megvalósítását, és ennek keretei között minden szükséges intézkedést meg kell tennie ezek elérése és fenntartása érdekében⁹⁵.

2.2.2. *Global Partnership for Effective Development Co-operation (GPEDC)*

Az OECD Fejlődést Támogató Bizottságának (*DAC - Development Assistance Committee*) *Global Partnership for Effective Development Co-operation* programja azokat a tényezőket igyekszik feltárni és javítani, amely segítenek az egyes tagállamok fejlesztési tevékenységét összehangolni. A program egyik alapja a tagállamok közötti, úgynevezett *Busan Partnership megállapodás*⁹⁶, amely egyfajta keretrendszernek tekinthető az egyes tagállamok fejlesztési együttműködéseinek megvalósítása során. A keretrendszer alapelveket is meghatároz, amelyek között az egyik az átláthatóság és elszámolhatóság elve⁹⁷, amely szerint a tagállamoknak az egymással való kooperáció során törekedniük kell arra, hogy a fejlesztési folyamatok (ideértve azok közigazgatási jogi vonatkozásait is, így az ezekből kibontakozó hatósági jogalkalmazási folyamatokat, illetve az ezekre vonatkozó jogszabályokat, és azok megalkotását is) érthetőek legyenek minden érdekelt számára, annak érdekében, hogy a fejlesztések hasznélvezői, az egyes tagállamok polgárai, szervezetei, érdekeltjei is kölcsönösen elfogadni, és segíteni tudják az egyes fejlesztési programokat. Az alapelv alapján a projektekben érvényesülő elszámolhatóság alapját az egyes tagállamokban alkalmazott átlátható gyakorlatok képezi. A megállapodás kifejti emellett, hogy az átláthatóság magába foglalja a köz számára is elérhető információkat az egyes kooperációban megvalósított fejlesztésekről, és ennek dokumentumairól és ennek keretében:

- az állami finanszírozásból megvalósuló fejlesztési tevékenységek finanszírozásával, feltételeivel és a fejlesztési eredményekhez való hozzájárulásukkal kapcsolatban teljes körű tájékoztatást kell nyilvánosan hozzáférhetővé kell tenni, figyelemmel azonban az üzleti szempontból érzékeny információkkal kapcsolatos korlátokra⁹⁸,
- az átláthatóság megvalósításának eredményeként keletkezett információkat fel kell használni a soron következő döntések meghozatalakor,
- az egyes információk elektronikus közzétételét egységes módon az OECD DAC statisztikai iránymutatásai alapján kell végezni,

---

⁹⁵ U.o. II. 1.-3.

⁹⁶ OECD DAC: *Busan Partnership for Effective Development Co-Operation Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness*. OECD DAC, Busan, 2011.

⁹⁷ U.o. 11. pont

⁹⁸ E korlátokkal kapcsolatban ld. jelen értekezés III.4.1. alfejezetét.

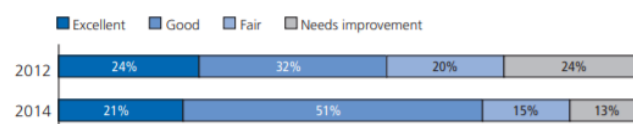
- az egyes projektek végrehajtását előrejelezhetővé, tervezhetővé kell tenni, annak érdekében, hogy az egyes érdekelttek fel tudjanak készülni a projekt hatásaira és növekedjen a bizalom a projektet megvalósító állami intézmények irányába.⁹⁹

Az OECD DAC rendszeresen értékeli a fenti megállapodás megvalósulását. Legutolsó, 2016-ra elérhető értékelő jelentésében¹⁰⁰ több megállapítást tett, amelyek relevánsak lehetnek a hatósági eljárásban érvényesülő átláthatóság vonatkozásaiban is, így:

- a nyilvánosságra hozott információk köre bővült a megállapodás elfogadása óta, azonban ahhoz, hogy a megfelelő hatások elérése érdekében az egyes információk megfelelő időben érjenek el az érdekelttekhez. Ennek érdekében tovább kell fokozni az információk áramlását például olyan intézkedésekkel, mint az egyes fejlesztési projektek megvalósítása során, a kapcsolódó hatósági eljárásokban felmerülő információk – korlátokra tekintettel történő, de szélesebb körű – közzétételének ösztönzése¹⁰¹,
- a társadalom bevonása javult a projektek tervezési, megvalósítási szakaszaiban, de továbbra is arra lenne szükség, hogy a társadalom és az érdekelttek visszajelzéseit erőteljesebben figyelembe vegyék a döntések kialakításánál – mindez a hatósági eljárásban a döntések diverzifikációjára vonatkozó – leginkább jogszabályi kötöttségekben megmutatkozó – lehetőségek bővítését kívánja meg elsődlegesen¹⁰².

Az átláthatóság szintje a fejlesztésekre irányuló projektekben a vizsgált időtartamban az alábbi ábra szerint javulást mutat (ebbe beleértve a kapcsolódó hatósági eljárásokat) – az összesített eredménybe az időben közzétett információk, az információk érthetősége és a pontossága értékelése (25-15-60% súllyal) játszott szerepet, az összes részes ország szabályozását és gyakorlatát vizsgálva:

Figure 5.1. Overall transparency assessment of the OECD-DAC Creditor Reporting System

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933423865>

4. ábra – Az átláthatóság szintjére vonatkozó összesített értékelés az OECD DAC jelentéstételi rendszerének tapasztalatai alapján.

Forrás: OECD – UNDP, 2016, i.m. 104. o.

⁹⁹ U.o. 23-24. pont

¹⁰⁰ OECD – UNDP: *Making Development Co-operation More Effective: 2016 Progress Report*. Párizs, OECD Publishing, 2016. 102-105. o.

¹⁰¹ U.o. 102-104.

¹⁰² U.o. 103-105.

2.3. Az Európa Tanács elvárásai, iránymutatásai

Az Európa Tanács egy regionális hatókörű nemzetközi szervezet, amelyet 1949-ben alapított meg 10 ország, napjainkban 47 ország (Magyarország is) tagja – főként európai és hozzá szorosan kapcsolódó ázsiai államokat tömörít magába¹⁰³. Fő célkitűzései az alábbiakhoz kapcsolódnak:

- „*az emberi jogok, a pluralista demokrácia és a jogállamiság védelme,*
- *az európai kulturális önazonosság és sokszínűség tudatosítása és fejlesztésének előmozdítása,*
- *megoldások keresése az európai társadalom előtt álló olyan kihívásokra, mint a kisebbségek hátrányos megkülönböztetése, az idegengyűlölet, az intolerancia, a bioetika és az emberi klónozás, a terrorizmus, az emberkereskedelem, a szervezett bűnözés és a korrupció, a számítógépes bűnözés, a gyermekek ellen elkövetett erőszak, stb.,*
- *az európai demokratikus stabilitás megszilárdítása a politikai, törvényhozási és alkotmányos reform végrehajtásának támogatása révén.*”¹⁰⁴

A szervezet célkitűzései mentén megvalósított aktivitásai közül számunkra leginkább a jogállamiság védelmére irányuló tevékenységek és dokumentumok lesznek relevánsak, de az aktuális problémákra adott európai válaszok, valamint részben a demokratikus stabilitás közigazgatásra háruló feladatai, az e tárgykörben kiadott iránymutatások is ide vonatkozóan tekinthetőek, hiszen ezek külön-külön és összeségében is befolyásolhatják a hatósági jogalkalmazási folyamatra vonatkozó elvárásokat és követelményeket, azok átláthatóságával összefüggésben.

2.3.1. *A jó közigazgatásról szóló ajánlás és függelék*

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2007 júniusában fogadta el a *Jó közigazgatásról* szóló CM/rec(2007)7. számú ajánlást és a hozzá tartozó függelékét. Az ajánlás nagyon fontos, a vizsgált téma szempontjából releváns elvárásokat tartalmaz a tagállamok közigazgatásának szervezetére, és annak működésére vonatkozóan. A dokumentum egyrészt kimondja az átláthatóság fontosságát a közigazgatás szervezeti felépítésével kapcsolatban, másrészt pedig hangsúlyozza a már említett állampolgári részvétel, a közigazgatás joghoz kötöttségének alapelvét, amelyeket mintegy jogállami követelményként rögzít¹⁰⁵.

Az ajánlás ezen túl, 10. cikkében a jó közigazgatás alapelveként rögzíti az átláthatóságot, az alábbi elvárások közreadásával:

„10. cikk: *Az átláthatóság alapelve*

¹⁰³ Európa Tanács – Információs és Dokumentációs Központ: *Az Európa Tanács: áttekintés.* <http://www.europatanacs.hu/index.php?workspace=pages&id=40&langId=1> (2021.04.27.)

¹⁰⁴ U.o.

¹⁰⁵ CM/rec(2007)7. számú ajánlás 3.o.

1. A közigazgatási hatóságok az átláthatóság alapelve szerint járnak el.
2. A magánszemélyeket megfelelő, a hivatalos iratok nyilvánosságra hozatalát is magába foglaló eszközökkel tájékoztatják intézkedéseikről és döntéseikről.
3. Tiszteletben tartják a hivatalos iratokhoz való hozzáférés jogát, a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályok szerint.
4. Az átláthatóság alapelve nem zárja ki a jog által védett titkot.”¹⁰⁶

A fentiek alapján az alábbiakat állapíthatjuk meg:

- az első pont megfogalmazásából és az alapelvi meghatározásból arra a következtetésre juthatunk, hogy átláthatóságnak a teljes hatósági eljárásra ki kell terjednie, ennek az alapelvnek kell áthatnia az eljáráshoz kapcsolódó összes jogintézményt, az eljárás megindításától a jogalkalmazó szerv végleges döntésének meghozataláig, sőt ehhez kapcsolódóan a jogorvoslati eljárásokra és a végrehajtásra is, hiszen ezekben az esetekben is közigazgatási hatósági szervek fognak eljárni,
- a meghatározás megközelítésmódjából érzékelhető, hogy kiemelt szerepet tulajdonít az átláthatóság elérésében a tájékoztatásnak, az információkhoz való hozzáférésnek, de rögzíti ennek korlátjait is.

2.3.2. *A jó kormányzás 12 alapelve*

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *Strategy on Innovation and Good Governance at Local Level*¹⁰⁷ elnevezésű stratégiájának részét képező 12 alapelv 2007-ben került meghatározásra. Az alapelvek eredetileg főként a helyi önkormányzatokra vonatkoztak, azokat azonban a későbbiekben több ízben alkalmazták az egyes iránymutatások, ajánlások megfogalmazása során szélesebb körben, az államszervezet és közigazgatás egyes folyamataira, s azon belül a hatósági jogalkalmazásra is kiterjesztőleg. A 12 alapelv egyike a nyíltság és átláthatóság, amelyet az alábbiak szerint foglaltak össze:

„Decisions are taken and enforced in accordance with rules and regulations.

There is public access to all information which is not classified for well-specified reasons as provided for by law (such as the protection of privacy or ensuring the fairness of procurement procedures).

Information on decisions, implementation of policies and results is made available to the public in such a way as to enable it to effectively follow and contribute to the work of the local authority.”¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ U.o. 10. cikk

¹⁰⁷ Council of Europe: *15th session of the Conference of European Ministers responsible for local and regional government (Valencia, 15-16 October 2007) – Report by the Secretary General.*

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d3dc8#globalcontainer (2021.04.27.)

¹⁰⁸ Council of Europe: *12 Principles of Good Governance.* <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22%3A31> (2021.04.27.)

A magyar jogi fogalomkészlettel megközelítve a bizottsági döntés megközelítésmódját, azonosíthatjuk erre tekintettel a közigazgatási szervek joghoz kötöttségének elvét, itt ebben a megfogalmazásban, kifejezetten a döntésekre vonatkoztatva. A meghatározás további körei már ismerősek lehetnek más szervezetek megfogalmazásából: a nyilvános hozzáférés minden információhoz, amely nem esik korlátozás alá, illetve az elszámoltathatóság azon speciális megjelenése, amely a beszámolási kötelezettséghez kapcsolódik és lehetővé teszi azt, hogy a társadalom és az ügyfelek nyomon követhessék a közigazgatás egyes tevékenységeinek alakulását.

2.3.3. A Tromsøi Egyezmény a közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáférésről

Az átláthatóság információs szabadsághoz fűződő elvárásrendszeréhez kapcsolódó területen hozta létre az Európa Tanács 2009-ben a közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáférésről szóló egyezményt¹⁰⁹, amelynek célkitűzése az, hogy az Egyezményben részes államok jogosultságot biztosítsanak e dokumentumokhoz és információkhoz való szabad hozzáférésre állampolgáraik számára. Habár az egyezmény csak rendkívül hosszú idő után, 2020 decemberébe lépett életbe¹¹⁰, az egyezmény követelményei nagyban hozzájárultak a részes államok hatósági jogalkalmazó tevékenységének átláthatóbbá tételéhez, hiszen a már többször említett, információhoz jutást segíti elő. Az egyezményhez csatolt magyarázat így határozza meg az átláthatóság fogalmát és követelményeit ebben a tárgyban.

*"Transparency of public authorities is a key feature of good governance and an indicator of whether or not a society is genuinely democratic and pluralist, opposed to all forms of corruption, capable of criticising those who govern it, and open to enlightened participation of citizens in matters of public interest. The right of access to official documents is also essential to the self-development of people and to the exercise of fundamental human rights. It also strengthens public authorities' legitimacy in the eyes of the public, and its confidence in them."*¹¹¹

Ami az értekezés szempontjából kiemeli ezt a megfogalmazást és meghatározást, hogy valójában mind az átláthatóság, mind az annak egyik, de nem kizárólagos megvalósulási formájaként megjelenő információs szabadság, közérdekű adatok nyilvánossága a társadalmi legitimitáció egyik bázisának tekinthető a fentiek alapján, amely alkalmat ad arra is, hogy bizalmat ébresszen a társadalomban a közfeladatát végző jogalkalmazó szervek irányába. E

¹⁰⁹ Amelyet Magyarországon az Európa Tanács közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáféréséről szóló 2009. évi CXXXI. törvény ültetett át.

¹¹⁰ A megfelelő számú ratifikáció hiányában. Ld. Council of Europe: *Details of Treaty No.205 - Council of Europe Convention on Access to Official Documents*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/205> (2021.04.27.)

¹¹¹ *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Access to Official Documents* (CETS No. 205) <https://rm.coe.int/090000168071a811> (2021.04.27.)

értelmezés miatt válik majd fontossá a társadalom bevonása már a jogszabályalkotási feladatok ellátásában, amellyel részletesen a harmadik főfejezetben fogok foglalkozni.

2.3.4. A CLREA 424(2018). számú ajánlása és 435(2018). számú határozata

A nemzetközi szervezet által az átláthatóság vonatkozásában kiadott egyes ajánlások, iránymutatások és egyéb *soft law* jellegű dokumentumok körét kiválóan összefoglalja a szervezet helyi és regionális önkormányzatának kongresszusának (*CLREA, Congress of Local and Regional Authorities*) 35. ülészakán elfogadott 424(2018). számú ajánlás¹¹² illetve 435(2018). számú határozat¹¹³, amelyek az *Átláthatóság és nyílt kormányzat (Transparency and open government)* címet viselik. Mindkét dokumentum az átláthatóságra, mint egy olyan prioritásra tekint, amely a szervezet 2016 folyamán a korrupció-megelőzés és a közszféra etikai szabályainak előmozdításához érdekében megalkotott stratégiáinak egyik jelentős tényezőjét adja. A dokumentumok speciális vonatkozása az, hogy elsődlegesen az önkormányzatok szervezetére és működésére koncentrálnak, de eközben számos elvárást tisztáznak a témánk szempontjából is fontos szervezeti átláthatóság és az önkormányzati keretek között folytatott hatósági eljárásokhoz kapcsolódóan. A határozat elsődlegesen az Európa Tanács tagállamainak területén található önkormányzatokat célozza, és ennek keretében indítványozza a nyílt kormányzathoz tartozó standard követelmények átültetését, és a személyzet átláthatósággal kapcsolatos tudatosságának növelésére irányuló képzési tevékenységeket. Az ajánlás címzettjei pedig az egyes tagállamok kormányai, annak érdekében, hogy bátorítsák a helyi és regionális önkormányzatokat a legfontosabb dokumentumaik és információk széleskörű közzétételére, a társadalommal folytatott konzultatív folyamataik erősítésére és ezekhez kapcsolódóan, támogató jelleggel az egyes átláthatósági intézkedések megtételére is.

A határozat az átláthatóságot a nyílt kormányzat egyik fontos alapelveként határozza meg, amely szükséges ahhoz, hogy az egyes helyi és regionális önkormányzatok megfelelő kapcsolatot építhessenek ki a területükhöz tartozó állampolgáraikkal. Az átláthatóságot e tekintetben az információkhoz való könnyű hozzáférés, a nyílt adat- és dokumentummenedzsment részeként értelmezi. Ezen felül az átláthatóság, mint alapelv érvényesülésének tekinti a civil társadalom nagyobb fokú részvételét a közérdeklődésre számot tartó döntések meghozatalában, illetve a visszaélések megelőzésében.

---

¹¹² CLRAE Recommendation 424 (2008) (2018. november 7.) CG35(2018)14final

¹¹³ CLRAE Resolution 435 (2008) (2018. november 7.) CG35(2018)14final

Az ajánlás ennél széles körben tartalmaz elvárásokat, amelyeknek átültetését a tagállamok kormányai kell, hogy megtegyék a végrehajtó hatalmi ág alsóbb szintjein. Ezzel összefüggésben számos keretszabályozást alkot az ajánlás, így alkalmazásra javasolja a jelen értekezés 2.6. alfejezetébe foglalt nyitott kormányzatra és átláthatóságra vonatkozó kezdeményezéseket, együttműködések és ezek rendelkező dokumentumokat (így pl. az *Open Government Partnership* eljárásait, vagy az *International Open Data Charter*-t)¹¹⁴, utal a már említett 12 jó kormányzási alapelvekre.

A határozathoz és az ajánláshoz fűzött magyarázatban a két dokumentum előadója kifejti, hogy a nyílt kormányzat egyik alapelvének tekinthető az átláthatóság alapelve¹¹⁵, a fentiekben már kifejtettektől eltérően szétválasztja az átláthatóság, a társadalmi részvétel és az elszámoltathatóság alapelveit, és ezek közül az átláthatóságot a kormányzati adatok és információk jobb megismerhetőségével azonosítja. Ugyanezt a szűk értelmezést adja közre a 2. bekezdésben, amelyben kifejti, hogy az átláthatóság valójában az információszabadságra, a nyílt adat koncepcióra és az ezekhez szükséges dokumentummenedzsmentre épül a közigazgatásba, ismételten elválasztva részvétel és az elszámoltathatóság megteremtéséhez szükséges elemektől. Véleményem szerint ez a megközelítés túlzottan szűkre szabja az átláthatóság meghatározását, és mesterségesen elkülöníti azokat az elemeket, amelyek valójában kölcsönös, szinergikus viszonyban állnak egymással. Annak ellenére, hogy fogalmilag nem kizárt ezek ennyire merev megközelítése, a már hivatkozott szakirodalmi álláspontok és más nemzetközi szervezetek, sőt az Európa Tanács más rendelkező dokumentumai is eltérő nézőpontot, szélesebb átláthatóság fogalmat alkalmaznak ennél.

2.3.5. Az Európa Tanács Demokrácia és Jó Kormányzás Európai Bizottságának (CDDG) tevékenysége és jelentései

Az Európa Tanács Demokrácia és Jó Kormányzás Európai Bizottsága (CDDG, *European Committee on Democracy And Governance*) egy kormányközi fórumnak tekinthető, ahol az egyes tagállamok képviselői tapasztalatokat cserélnek, és értékelik a jó kormányzás és a demokratikus stabilitás iránt tett erőfeszítéseiket, jó és rossz gyakorlatokat. A Bizottság előkészítő feladatokat lát el a Miniszteri Bizottság részére. Számunkra a Bizottság tevékenysége azért lesz fontos jelen értekezés szempontjából, mert az a közigazgatás megújítását célzó reformokhoz, az állampolgári részvétel fokozásához kapcsolódik, és emellett kiterjed a

¹¹⁴ CLRAE Recommendation 424 (2008), 7. a. vii.

¹¹⁵ CLRAE Recommendation 424 (2008), Explanatory Memorandum 1.1., 6. o. <https://rm.coe.int/transparency-and-open-government-governance-committee-rapporteur-andre/16808d341c> (2021.04.27.)

közigazgatás erkölcsi, etikai vonatkozásaira is. A Bizottság éves országjelentései mellett egyik fontos jelentésének tekinthető a jó kormányzással, kapacitásbővítéssel és az állampolgári részvétellel kapcsolatos dokumentum¹¹⁶, amelyben az átláthatóság és nyíltság fogalomkörét az alábbiak szerint határozza meg:

„Transparency means that decisions taken and their enforcement are done in a manner that follows rules and regulations. It also means that information is freely available and directly accessible to those who will be affected by such decisions and their enforcement. It also means that enough information is provided and that it is provided in easily understandable forms and media.”¹¹⁷

Ez a fogalommeghatározása nagyban hasonlít a jó kormányzás 12 alapelvében megadott, korábban tárgyalt jogszerűségi kritériumhoz, a definíció további része pedig meghatározza az információk rendelkezésre bocsátásának módját (szabad, közvetlen hozzáférhetőség, az információ legalább elégséges volta), de kiemelendő e fogalomrendszerből az érthetőség követelménye, amely felfoghatóvá teszi az érintettek számára a kapott információkat és az is, hogy az információk ilyen formában történő, közigazgatási szervek általi áramoltatása valójában nem formához kötött, sőt egyre inkább elvárásként jelenik meg az, hogy egy közigazgatási szerv minél több formában, felületen, elérhetőségi módon hozzáférhetővé tegye ezeket. A definícióra is alapozva, ehelyütt is szeretném hangsúlyozni, hogy átláthatóság valójában nem merül ki az információs szabadság biztosításában, a közérdekű adatok megismerhetőségében, a fent megfogalmazott információk köre valójában ennél tágabb és vonatkozik a szervezet szabályozására, eljárásaira és működésére is.

Az Európa Tanács további társadalmi bevonásra, valamint a hatósági jogalkalmazásban is érvényesülő, döntéshozatali diverzifikációra vonatkozó követelményeit, iránymutatásait nem ebben a fejezetben, hanem a jogalkotási kérdésekre irányuló III. főfejezetben, illetve a horizontális elemzés vonatkozó alfejezeteiben vizsgálom meg közelebbről.

---

¹¹⁶ European Committee on Local And Regional Democracy (CDLR): *Draft Report on Initiatives to Strengthen Good Governance, Capacity Building and Citizen's Democratic Participation*. Strabourg, CDLR, 2013.

¹¹⁷ U.o. 3. o.

2.4. Az Európai Unió elvárásai és stratégiai irányai

Az Európai Unió, mint szupranacionális szervezet mind európai viszonylatokat tekintve, mind pedig világviszonylatban fontos szerepet játszik követelményeire, iránymutatásaira és irányultságára tekintettel. Az átláthatóság szempontjából több szerző is *composite* demokráciaként jellemzi¹¹⁸, ami értelmezésünkbe azt jelenti, hogy a demokratikus legitimitáció különféle formáival rendelkezik: vertikális legitimitációját az Európai Parlament választott képviseleti rendszerén keresztül nyeri el, illetve az Európai Tanácsban demokratikusan megválasztott kormányok küldöttein keresztül, horizontálisan pedig kölcsönös kontroll alakul ki a tagállamok között, amelyet szakértői képviseltek bonyolult rendszere egészít ki.

Számunkra, jelen értekezés keretében mégsem az Európai Unió, mint nemzetközi szervezet legitimitációja és átláthatósága, hanem a tagállami közigazgatások irányába, a jogfejlesztő tevékenysége során képviselt elvárásai, követelményrendszere lesz releváns. Ez pedig egy igen szűk keret: az Európai Unió jellegzetességei miatt a tagállami közigazgatások szabályozása vonatkozásában a szervezet csak támogató hatáskörrel rendelkezik az Európai Unió Működéséről szóló szerződés 6. cikke alapján, így csak támogathatja, összehangolhatja vagy kiegészítheti az uniós országok intézkedéseit, de kötelező jellegű szabályokat nem állapíthat meg ez irányba. Éppen ezért ennek a hatáskörnek a gyakorlása során az Unió jellemzően csak a közigazgatási együttműködés elősegítésére vállalkozik. Ennek megfelelően csak igen szűk keretek között találkozunk a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó követelményekkel a szupranacionális szervezet joganyagába, stratégiáiban, de ettől függetlenül közvetlenül több fontos tervezési dokumentum, stratégia kapcsolódik a témakörhöz. Az alábbiakban ezeket a dokumentumokat, jogi normákat emelem ki, az egyes területekre (pl. információszabadság) vonatkozó uniós anyagokat az érintett alfejezetben tárgyalom az Unió sokszínű elvárásrendszerére és szabályozási területére tekintettel.

2.4.1. Az Alapjogi Charta vonatkozásai

A 2000 decemberében, Nizzában kihirdetett Európai Alapjogi Charta¹¹⁹, 2009-től lépett hatályba, és vált kötelezővé a Lisszaboni Szerződéssel egyidejűleg. A Charta típusából fakadóan az alapvető jogok irányából közelíti meg szűkebb vizsgált témakörünket. A

¹¹⁸ Héritier, A.: Composite democracy in Europe: the role of transparency and access to information. *Journal of European Public Policy*, 10(5), 2003, 814-833 o.

Auel, K., et. al.: *Democratic governance in the EU. The case of regional policy*. Polino, Fernuniversität Hagen, 2000. 5-15. o.

¹¹⁹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája. HL C 202., 2016.6.7., 389-405. o.

legrelevánsabb követelmények a Charta 41. cikkébe foglaltatnak, amely a megfelelő ügyintézéshez való jogot szabályozza. Számunkra az alábbi részek bírnak relevanciával:

- részrehajlás mentes, tisztességes és ésszerű határidőn belüli ügyintézés – a törvény előtti egyenlőség jogállami követelményének megjelenése és a közigazgatási tevékenység-ellátás joghoz kötöttségének, kiszámíthatóságának követelményeiként tűnnek fel ezek a rendelkezések¹²⁰, amelyek az átláthatóság jogállami követelményrendszerének egyes fontos elemeit fogják adni, ahogy a III. főfejezet 1. fejezetében részletesen ismertettem a későbbiekben,
- indoklási kötelezettség a hatóságok oldalán¹²¹, amely a döntés átláthatóságát, érthetőségét, megalapozottságát és az önkéntes jogkövetés egyik bázisát adja.

2.4.2. White Paper on European Governance 2001

Az egyik első releváns, általános jellegű stratégiai dokumentumnak tekinthető az Európai Bizottság kormányzáshoz kapcsolódó stratégiai dokumentuma, amely 2001-ben jött létre¹²².

Ebben a dokumentumban a Bizottság összefoglalja a jó kormányzás alapelveit és javaslatokat tesz a kormányzati tevékenység fejlesztésére vonatkozóan.

Az átláthatósághoz kapcsolódóan az alábbi részei emelhetőek ki a dokumentumnak, a fogalmi elemek megragadása érdekében:

- a koncepció a jó kormányzás alapelvei közé sorolja a nyitottságot a tagállami intézményrendszer részéről, a részvétel és az elszámoltathatóság erősítését, és a koherenciát, amelynek át kell hatnia az Unióban születő összes stratégiát és szabályozást, a megfelelő határfokú fejlődés érdekében¹²³,
- a javaslatok közül kiemelkedik az állampolgári bevonás és részvétel erősítése¹²⁴, amelyben a tagállamok is feladatokat kapnak az európai kontextusban is értelmezhető kérdésekről folytatott társadalmi dialógus kialakításában,
- ugyanígy megjelenik a magasabb szintű politika alkotás és szabályozás témaköre, amely a dokumentum megállapításai szerint az állampolgári bizalom és jogkövetés egyik alapkövének tekinthető, valamint a döntésekbe bevont lakosság szempontjait,

---

¹²⁰ Leach, W. D.: Collaborative public management and democracy: Evidence from western watershed partnerships. *Public administration review*, 66(S), 2006, 102-105. o.

¹²¹ Mashaw, J. L.: Reasoned administration: The European union, the United States, and the project of democratic governance. *George Washington Law Review*, 76(1), 2007, 99-101. o.

¹²² *European Governance: A White Paper*. Brussels, 25.7.2001, COM(2001).

¹²³ U.o. 7. o.

¹²⁴ U.o. 11. o.

információt is figyelembevevő kockázat- és hatásértékelés, amely segíti elérni a kialakításra váró jogi szabályozás céljait.

Ezek a megállapítások azért válnak fontossá számunkra, mert egyrészt segítik az átláthatóság fogalmi elemeinek, résztémaköreinek meghatározását, másrészt rámutatnak azokra az értékekre és elvárásokra, amelyeket az Európai Unió intézményein és jogrendszerén keresztül közvetít a tagállamok és közigazgatási rendszereik irányába.

2.4.3. Az adminisztratív terhek csökkentésének cselekvési programja az Európai Unióban

A Bizottság által 2007-ben elfogadott „Az adminisztratív terhek csökkentésének cselekvési programja az Európai Unióban ” című program¹²⁵ hatására az Európai Unió összes tagállamában beindult egy, az állami folyamatokhoz kapcsolódó intézkedési program (összességében: Egyszerűsítési Program), amelynek legfontosabb célkitűzése az volt, hogy a lakossági ügyfelek adminisztratív terheit hatékonyan csökkenteni tudják az egyes tagállamok és ezen túl egyfajta normavilágossági célkitűzés is megfogalmazásra került: a legfontosabb jogalkalmazási területeken, így a hatósági jogalkalmazásban is a vonatkozó jogszabályok nyelvezetének megismerhetőbbé, érthetőbbé tételét tűzte ki célul. A közös célérték az adminisztrációs terhek vonatkozásában 25%-os csökkentést tűzött ki, amelyet 2012-ig kellett elérniük a tagállamoknak. A program keretében hazánk is számos eredményt ért el, nem csak közigazgatási, hanem pl. cégbírósi eljárások is e program keretében újultak meg, egyszerűsödtek adminisztratív szempontból.

2.4.4. A vision for public services (2013)

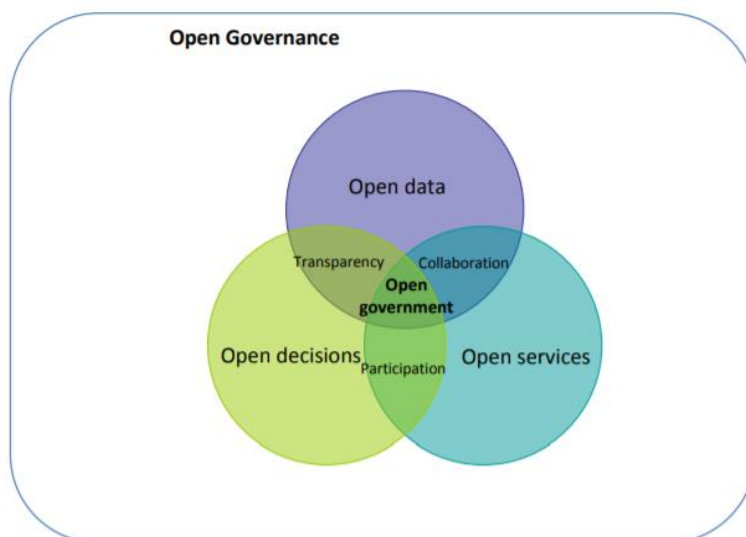
Az Európai Bizottság 2013-ban publikálta stratégiai dokumentumját¹²⁶, amelynek központjában a modern és nyitott közszféra megteremtése, erősítése állt. A dokumentum koncepciója az átláthatóságot a nyílt adatok és nyitott, társadalmi bevonáson alapuló döntéshozatal kontextusában ismerteti és ennek megfelelően elsődlegesen a közadatok nyilvánosságának átható jellegére, a társadalmi érdekeltek becsatornázásának szempontjára hívja fel a figyelmet, amelyhez hozzákapcsolja digitális és elektronikus kormányzati eszközök, számítástechnikai megoldások felhasználásának lehetőségét ezek hatékony megvalósítására. A

---

¹²⁵ A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának (2007. január 24.) – Az adminisztratív terhek csökkentésének cselekvési programja az Európai Unióban [COM(2007) 23]

¹²⁶ European Commission: *A vision for public services*. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/vision-public-services> (2021.04.27.)

nyílt kormányzás témakörét vizsgálva, a dokumentum a társadalom számára nyílt szolgáltatások, a nyílt formában közzétett közadatok és a társadalmi bevonás értelmezési spektrumán értelmezi, az alábbiak szerint:

5. ábra – A nyílt kormányzás megvalósításának részelei.

Forrás: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=3179 (2021.04.27.) 3. o.

2.4.5. Az európai közigazgatási eljárás modell-szabályai

Az Európai Unió Közigazgatási Jogi Kutatóhálózata (angolul: ReNEUAL) 2014 szeptemberében hozta nyilvánosságra a közigazgatási eljárás úgynevezett modellszabályait (*Model Rules on EU Administrative Procedures*)¹²⁷. Témánk szempontjának ennek azért van jelentősége, mert a fent már ismertettek szerint az EU jogharmonizációs tevékenysége által kevésbé érintett közigazgatási témakörök területén, azon belül a hatósági jogalkalmazás során alkalmazott szabályozás tekintetében egyfajta egységesítési szándékkal került kiadásra¹²⁸, amely önmagában is az átláthatóság irányába ható kezdeményezés. Ugyan főszabály szerint a modellszabályokba foglalt rendelkezéseket elsődlegesen az EU hivatalai, intézményei, testületei, ügynökségei kötelesek követni és alkalmazni¹²⁹, a tagállami hatóságok csak kifejezett rendelkezés esetén, mégis e szabályok alkalmazása hatást gyakorol a tagállami jogalkalmazási folyamatokra és így természetesen azok átláthatóság szempontjából fontos tényezőire is.

¹²⁷ ReNEUAL: *Model Rules on EU Administrative Procedures*. (a továbbiakban: *ReNEUAL Model Rules*) http://www.reneual.eu/images/Home/ReNEUAL-Model_Rules-Compilation_BooksI_VI_2014-09-03.pdf (2021.04.27.)

¹²⁸ Varga, Zs. A.: Gyorsértékelés az európai közigazgatási eljárási modell-szabályokról. *Magyar Jog*, 61(10), 2014, 545-546. o.

¹²⁹ *ReNEUAL Model Rules*, I. könyv 1. cikk

A modellszabályok több helyütt foglalkoznak *expressis verbis* jelleggel az átláthatóság témakörével, éspedig:

- egyrészt a koncepcionális gondolatok körében megfogalmazásra kerül, hogy a modellszabályok célja az, hogy az Unió által érintett közigazgatási eljárásokra vonatkozó modellszabályok az Unió alkotmányos értékeit átültesse a közigazgatási hatósági eljárások szabályanyagában, és ettől nemcsak a hatóságok és ügyfelek jogainak és kötelezettségeinek tisztázását, hanem a rájuk vonatkozó jogi követelmények átláthatóságának növekedését is várják¹³⁰,
- a modellszabályok preambulumbekzdése alapján az átláthatóságot a szabályok értelmezési alapelvként tekintik¹³¹,
- a közigazgatási jogalkotás során az átláthatóságot alapelvként határozzák meg¹³², amelynek biztosítása a jogalkotás során megteremti a társadalmi vita és az alternatívák közötti társadalmi választás lehetőségét,
- egyedi ügyekben a modellszabályok a később részletesen elemzésre kerülő eljárási átláthatóság megvalósítását állítják a követelmények középpontjába¹³³, kiemelve a döntések indokolásának¹³⁴, a közigazgatási aktusok megvalósítása során,
- a hatósági szerződések körében az egyenlő bánásmód követelményét emelik ki az átláthatóság növelését szolgáló követelmények közül¹³⁵,
- végül pedig kiemelten foglalkoznak az átlátható információáramlás biztosításával az eljárások során, amely az átláthatóság megteremtésének egyik alapját jelentheti¹³⁶.

2.5.A nyitott kormányzásra és átláthatóságra irányuló egyéb kezdeményezések releváns dokumentumai

2.5.1. Open Government Partnership (OGP) kezdeményezés

Az ugyan nem közvetlenül az ENSZ szervezetéhez tartozó, de annak égisze alatt kibontakozó Nyílt Kormányzati Együttműködést (Open Government Partnership, röviden: OGP) 2011. szeptember 20-án hozták létre az ENSZ Közgyűlésének ülésén, amely során 8 alapító kormány (Dél-Afrika, Brazília, Fülöp-szigetek, Indonézia, Mexikó, Norvégia, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok) jóváhagyta az úgynevezett Nyílt Kormányzat Nyilatkozatot, és

---

¹³⁰ *ReNEUAL Model Rules*, I. (14) pont

Balogh-Békési, N. – Balázs, I. – Boros, A.: I. könyv – Általános rendelkezések. *Pro Publico Bono*, 2017/2., 24. o.

¹³¹ U.o., I. Preamble

¹³² U.o., II. (1) pont

¹³³ U.o., III. 7. cikk

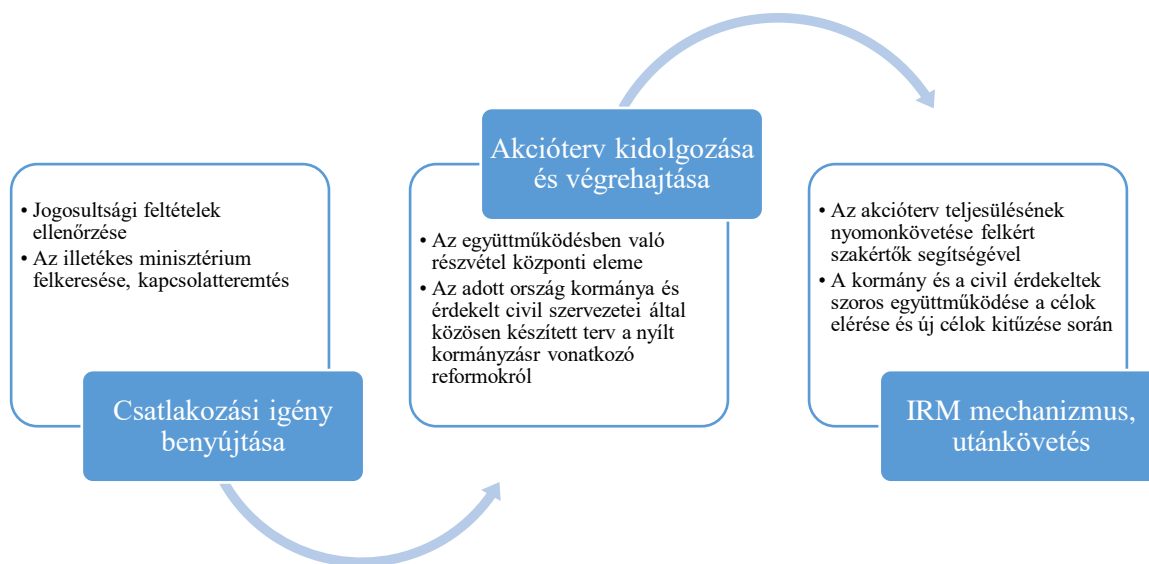
¹³⁴ U.o., III. 29. cikk

¹³⁵ U.o., IV. 16. cikk

¹³⁶ U.o., VI. 9. cikk

erre építkezve az adott ország cselekvési tervét is megalkotta¹³⁷. A nyolc alapítóhoz napjainkra 78 résztvevő ország csatlakozott (Magyarország 2012-es csatlakozását követően 2016 decemberében elhagyta az együttműködést¹³⁸, mert beavatkozásnak találta a szervezet jelzéseit belpolitikájába, és nem látott lehetőséget a további együttműködésre a szervezettel folytatott dialógus elmérgesedését követően).

A szervezet által követett folyamat a következő lépéseket foglalja magába:

6. ábra – Az OGP Nyílt Kormányzat Nyilatkozatának megfelelő eljárása.
 Forrás: saját szerk. az OGP: Our Process <https://www.opengovpartnership.org/process/> (2021.04.27.) alapján.

A disszertáció témájának szempontjából két kiemelt téma vizsgálata válik szükségessé a szervezet tevékenységéhez kapcsolódóan: a Nyílt Kormányzat Nyilatkozatba foglalt vállalások elemzése, valamint a végrehajtott akciótervek és azok értékelésének szempontrendszere. A Nyilatkozathoz kapcsolódó elemzést jelen fejezetben adom közre, míg az egyes akciótervekre vonatkozó iránymutatások, követelményrendszer bemutatása az adott téma szempontjából releváns, ezt követő főfejezetekben valósul meg – tekintettel arra, hogy a szervezet erre vonatkozó dokumentumai napjainkra többszáz ajánlást tartalmaznak, amelyek alapján az egyes tagállamok ezidáig háromezret is meghaladó vállalást tettek¹³⁹.

¹³⁷ OGP: About us. <https://www.opengovpartnership.org/about/> (2021.04.27.)

¹³⁸ OGP: Hungary (Withdrawn). <https://www.opengovpartnership.org/hungary-withdrawn/> (2021.04.27.)

¹³⁹ OGP: Action plan cycle. <https://www.opengovpartnership.org/process/action-plan-cycle/> (2020.03.31.)

A Nyílt Kormányzat Nyilatkozat elfogadásával az egyes részes államok kifejezésre juttatják, hogy:

- tudomásul veszik, hogy a társadalomnak egyre nagyobb igénye van a nyílt kormányzás megvalósítása irányába, és ennek érdekében a civil érdekelttek szorgalmazzák a közügyek átlátható, elszámoltatható és hatékony megközelítését, amely a társadalom bevonásán alapul,
- elfogadják, hogy felelősségük van abban, hogy elősegítsék a kormányzati folyamatok során több más fontos terület mellett az átláthatóság érvényesülését,
- ennek érdekében az átláthatóság és nyílt kormányzás elveit alkalmazzák az egyes kormányzati és közigazgatási folyamataik biztosítása során, ennek részeként
  - törekednek jobban elérhetővé tenni az egyes kormányzati információkat,
  - támogatni a civil részvételt az állami, közigazgatási döntéshozatalban,
  - nagyobb integritást elérni a közigazgatás szervezetrendszerében,
  - és modern technológiai megoldásokkal támogatni ezek érvényesülését, így biztosítva a nyíltságot és az elszámoltathatóság érvényesülését.¹⁴⁰

Az egyes tagállamok ennek a nyilatkozatnak az égisze alatt dolgozzák ki és értékelik közösen az országukra, kormányzati tevékenységükre vonatkozó akcióterveket, amelyek az OGP által az egyes tagországokkal és nemzetközi szakértői hálózattal közösen kidolgozott ajánlásokon, iránymutatásokon alapszik. Miután a fenti nyilatkozat a részes állam önkéntes elfogadásán alapszik, a saját maga számára megfogalmazott vállalások, akciótervek betartására valójában nem kikényszerítő.

2015-ben 17 részes ország egy további dokumentumot, az *International Open Data Charter* egyezményét fogadta el¹⁴¹. A Charta aláíróihoz napjainkra 74 nemzeti és helyi kormányzat csatlakozott. A Charta 6 alapelvet fektet le, amelyek azért bírnak relevanciával számunkra, mert több közülük az átláthatósághoz szükséges információáramlás kapcsán is kulcsfontosságú:

- *Open by default* – tehát a kormányzati, illetve egyéb közadatok főszabályként nyilvánosak és mindenki számára hozzáférhetőek, amely egyébként az átláthatóság kiterjesztésének egyik szükséges lépéseként minősíthető,

---

¹⁴⁰ OGP: *Open Government Declaration*. <https://www.opengovpartnership.org/process/joining-ogp/open-government-declaration/> (2021.04.27.)

¹⁴¹ ODC: *Who We Are*. <https://opendatacharter.net/who-we-are/> (2021.04.27.)

- *Teljesség és naprakészség* – annak érdekében, hogy a publikált adatok gyorsan, megfelelő időben álljanak a társadalom rendelkezésére a társadalmi dialógus kialakításához,
- *Összevethetőség és interoperabilitás* – annak érdekében, hogy az adatok könnyedén, további erőforrások bevonása nélkül összehasonlíthatóak, bármely platformon értelmezhetőek, és ezáltal érthetőek legyenek,
- *Megerősített társadalmi bevonás* – az állampolgári részvétel fokozására és ezáltal a társadalmi kontroll és a közsféra átláthatóságának biztosítása érdekében,
- *Inkluzív fejlődés és innováció* – a nyílt adatok elősegítik a gazdaság működését azáltal, hogy hozzájárulnak az államnál keletkező adatok disszeminációjához, és üzleti felhasználásához is, ez pedig ösztönözheti a gyors társadalmi és technológiai fejlődést és az innovációs képesség fokozódását nemzeti, és nemzetközi szinten egyaránt.¹⁴²

2.5.2. *A Transparency International vonatkozó iránymutatásai*

A több mint 60 országban nemzeti szervezettel rendelkező, Transparency International nemzetközi szinten működő civil szervezet (NGO), amely megfigyeli és közzéteszi a vállalati és kormányzati korrupció mértékére vonatkozó értékeléseit¹⁴³. Éves szinten teszi közzé a szervezet, nemzeti és nemzetközi szinten is a korrupcióérzékelésre vonatkozó indexét¹⁴⁴, amely a világszinten felmerülő korrupció mértékét, és megoszlását igyekszik jellemezni. Témánk szempontjából e index azért fontos, mert az index kialakítására szolgáló módszertani iránymutatások segíthetnek körbehatárolni az átláthatóság fogalmi köréhez kapcsolódó elemeket.

A legfrissebb, 2020-as módszertani iránymutatások alapján a korrupció érzékelési index egy 100 pontos skála, amelyben a 0 a legmagasabb korrupciós szint érzetét, míg a 100 a legalacsonyabbat jellemzi és ezt a mutatót a többi országhoz képest állapítják meg az adott országra vonatkozóan. A felmérés elsősorban az „*állami szektorban tapasztalható korrupcióra összpontosít, és a korrupciót, mint a közhivatallal személyes haszonszerzés céljából való visszaélést definiálja*”¹⁴⁵.

¹⁴² ODC: Principles. <https://opendatacharter.net/principles/> (2021.04.27.)

¹⁴³ Transparency International: *Our Mission*. <https://www.transparency.org/en/about> (2021.04.27.)

¹⁴⁴ Clark, A. K.: *Measuring corruption: transparency international's "corruption perceptions index"*. In: Lind, N. S. – Rabe-Hemp, C.E. (Szerk.): *Corruption, Accountability and Discretion*. Bingley, Emerald Publishing, 2017. 3-22. o.

¹⁴⁵ Transparency International Hungary: *Korrupció Érzékelési Index*. <https://transparency.hu/adatok-a-korrupcirol/korrupcio-erzekelesi-index/> (2021.04.27.)

A szervezet azért gyűjti ezeket a tapasztalati adatokat, érzeteket jellemző információkat, mert korábbi tapasztalataik alapján a pusztán ügystatisztikákra, felelősségre vonási eljárások adataira épülő elemzések nem képesek feltárni a korrupció látens jelenségét. A szervezet Magyarországra vonatkozó legfrissebb elemzése¹⁴⁶ alapján a közép-kelet-európai régió 9., utolsó előtti helyén áll.

2020. évi helyezés	Ország	CPI 2012	CPI 2013	CPI 2014	CPI 2015	CPI 2016	CPI 2017	CPI 2018	CPI 2019	CPI 2020	Változás
1.	Észtország	64	68	69	70	70	71	73	74	75	11 ↑
2.	Litvánia	54	57	58	61	59	59	59	60	60	6 ↑
2.	Szlovénia	61	57	58	60	61	61	60	60	60	-1 ↓
4.	Lettország	49	53	55	55	57	58	58	56	57	8 ↑
5.	Lengyelország	58	60	61	62	62	60	60	58	56	-2 ↓
6.	Csehország	49	48	51	56	55	57	59	56	54	5 ↑
7.	Szlovákia	46	47	50	51	51	50	50	50	49	3 ↑
8.	Horvátország	46	48	48	51	49	49	48	47	47	1 ↑
9.	Bulgária	41	41	43	41	41	43	42	43	44	3 ↑
9.	Magyarország	55	54	54	51	48	45	46	44	44	-11 ↓
9.	Románia	44	43	43	46	48	48	47	44	44	0 =

7. ábra - Közép- és Kelet-Európa országainak korrupció érzékelési indexe a Transparency International eredményei alapján.

Forrás: https://transparency.hu/wp-content/uploads/2021/01/TI-Magyarország_CPI-2020_jelentes.pdf 9. old (2021.04.27.)

Az értékelés elkészítéséhez 13 nemzetközi összehasonlító index adatait veszik figyelembe, amelyek összességében és évente 180 ország értékelését adják közre, ezekből, egy standard eljárással képzett számtani átlagként képzik az indexet. Az index kialakítását több támadás érte, mert az általa feldolgozott indexek szubjektív jellegű adatokat is mérnek, azok szempontrendszere több tekintetben nem volt összefüggő, és az egyes indexek nem azonos számú országot érintettek, de az Európai Bizottság 2017-es auditja során megállapította a módszertan kiegyensúlyozottságát és megfelelő koherenciáját¹⁴⁷. A magyarországi szervezet a fentiekén túl 2011-ben publikált egy Nemzeti Integritás Tanulmány elnevezésű jelentést¹⁴⁸, amelyben a közhatalmi ágak egyik indikátoraként jelöli meg az átláthatóságot, és egyszerre vizsgálja az átláthatóságot a jogi szabályozás és az érvényesülő joggyakorlat szempontjából.

¹⁴⁶ Transparency International Hungary: *Korrupció Magyarországon a koronavírus-járvány árnyékában A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2020-ban.* https://transparency.hu/wp-content/uploads/2021/01/TI-Magyarország_CPI-2020_jelentes.pdf (2021.04.27.)

¹⁴⁷ European Commission JRC Technical Reports: *Corruption Perceptions Index 2017 Statistical Assessment.* https://images.transparencycdn.org/images/2018_CPI_2017_StatisticalAssessment.pdf (2021.04.27.)

¹⁴⁸ Transparency International Hungary: *Nemzeti Integritás Tanulmány.* <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2016/05/Korrupci%C3%B3s-kock%C3%A1zatok-Magyarorsz%C3%A1gon-2011-Nemzeti-Integrit%C3%A1s-Tanulm%C3%A1ny.pdf> (2021.04.27.)

Az átláthatóság jogi szabályozása alatt a nyilvánosság hozzáférését biztosító jogi normák meglétét tekinti az állami feladatellátáshoz kapcsolódóan, míg gyakorlat alatt azt érti, hogy ezek mennyiben teljesülnek a gyakorlatban. Az egyes alkotmányos intézmények, közigazgatási szervek működését mindkét tényező szempontjából értékeli, szövegesen és pontszámmal is, azt azonban meg kell jegyezni, hogy ezek egy 100-as skálán 5 értéket vehetnek fel (0,25,50,75,100) és bár vannak pontozási irányelvek¹⁴⁹, az értékelés mégiscsak szubjektív megítélésen alapul, nincsenek egyértelmű pontértékek hozzárendelve az egyes átláthatósági szintek teljesítéséhez rendelve, sőt e szintek sincsenek kellőképpen meghatározva a dokumentumban. A nemzetközi és a nemzeti szervezet dokumentumait átvizsgálva azt is meg kell állapítani, hogy nem derül ki egyértelműen, az átláthatóságot, pontosan milyen definícióval azonosítják, annak ellenére, hogy az egyes jelentésekbe gyakran felmerül az átláthatatlanság jelzője. A sokféle értelmezés egyes dokumentumok tekintetében esetről, esetre változik, amely nem teszi lehetővé az átláthatóság elemeinek egyértelmű megállapítását. Ennek megfelelően, objektív, vagy ahhoz közelítő értékmérő hiányában nem állapítható meg egyértelműen, hogy a szervezet mi alapján dönt az átláthatóság megítélése tárgyában.

3. A hazai stratégiai és tervezési dokumentumok vonatkozásai

Annak érdekében, hogy értékelhetővé váljanak a hazai hatósági eljárások tekintetében az átláthatóság fogalmának egyes elemei, szükségesnek találom vázlatosan áttekinteni a hazai közigazgatásra vonatkozó stratégiai és tervezési dokumentumokat.

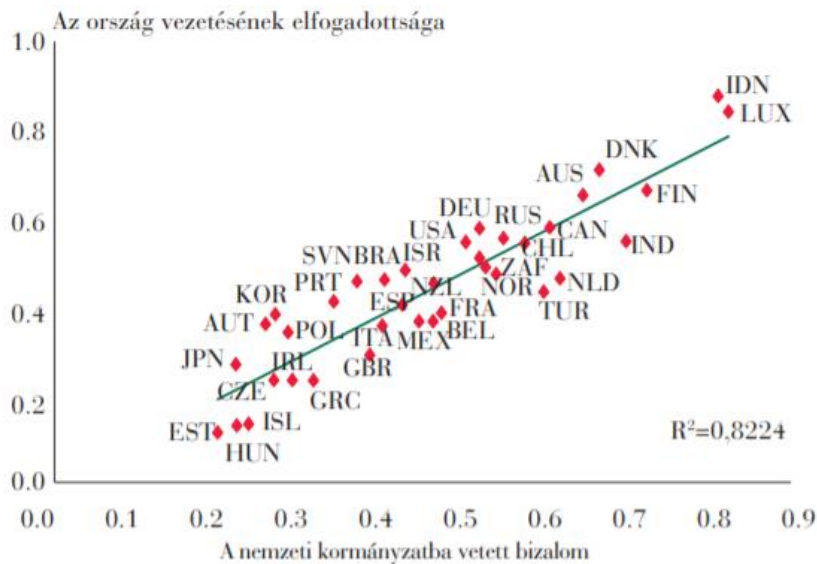
3.1. Magyary program

2011-től a magyar kormány átfogó közigazgatási-fejlesztési stratégiát adott közre, amely a Magyary program nevet viselte¹⁵⁰. A program alapvető célja a jó állam megteremtése volt, amelyet a dokumentum a hatékonyan működő közigazgatáson keresztül látott megvalósíthatónak. Emellett orvosolni törekedett azt a kialakult, rossz állapotot, amely a kormányba vetett bizalom és az ország vezetésének elfogadottsága terén mutatkozott, ugyanis a program bevezetését megelőzően, a nemzetközi kimutatások alapján az ország a sor végén kullogott az európai országok közül.

---

¹⁴⁹ U.o. 13 o.

¹⁵⁰ Magyary Program (MP 11.0).

8. ábra - A kormányzat iránti bizalom és a vezetés elfogadottsága 2009-ben az OECD országokban.

Forrás: Magyar program MP 11.0. 13. o.

A fenti célok elérésére érdekében a program értékeiben évente felülvizsgálandó beavatkozási területeket jelölt ki (szervezet, feladat, eljárás, személyzet). Az átláthatóság fogalmát a tervezési dokumentum a folyamatok és személyzet vonatkozásában ragadta meg¹⁵¹, és a kormányzás átláthatóságaként adta közre, de konkrét tartalmat nem rendelt hozzá ezek vonatkozásában. Hasonlóképpen jelenik meg az átláthatóság fogalma a közigazgatási tevékenységek átláthatóbbá tétele kapcsán¹⁵², amelyet a hatékony közigazgatás keretei között értelmez a dokumentum: a hatékonyság fogalmi elemeinél számba veszi az egyes folyamatok felügyelhetőségét, amelynek részelemeként tekint a tevékenység átláthatóságának biztosítására, de itt sem történik meg annak meghatározása, pontosan mit is ért a koncepció az átláthatóság alatt. Ezeken túl a koncepció az állami szervezeti kataszter kapcsán említi meg az átláthatóság témakörét, amely alapján a kataszter átláthatóbbá teheti a közigazgatás szervezeti rendszerét¹⁵³, tehát egyfajta rendszerezettségi jelentést társít a fogalomhoz.

A dokumentum által előírányozott beavatkozási területek között kiemeli, hogy a korábban átláthatatlan eljárások és folyamatok egyszerűsítésére van szükség az ügyfeleket terhelő adminisztratív terhek csökkentése érdekében¹⁵⁴. A dokumentum intézkedési terve ezzel szemben nem ehhez kapcsolódóan, hanem az állami információszolgáltatás, az állami közérdekű adatvagyon egységes és új rendszerének kialakításához kapcsolja az átláthatóság fogalmát, amely sokkal inkább a témánk szempontjából távolabbra eső közadat-újrahasznosítás

¹⁵¹ MP 11.0, i.m. 13. o.

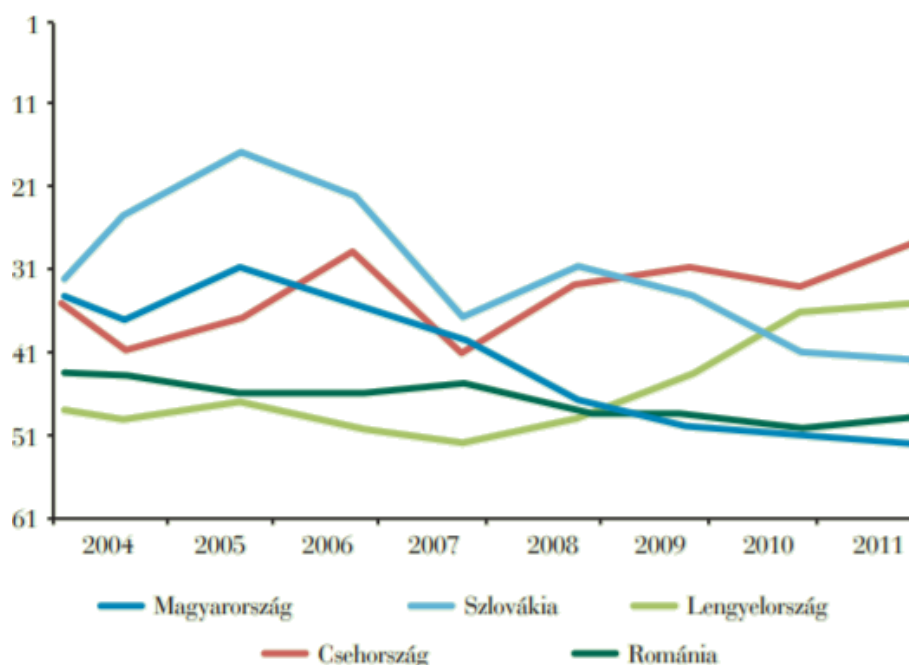
¹⁵² U.o. 20. o.

¹⁵³ U.o. 21. o.

¹⁵⁴ U.o. 36. o.

témaköréhez kapcsolódik¹⁵⁵. Áttételesen azonban több, az átláthatóság megvalósítására vonatkozó intézkedés kerül itt lehatárolásra, így pl. informatikai infrastruktúra javítását célzó intézkedések, a joganyag deregulációját szolgáló intézkedések, a személyzeti vonatkozásokon közszolgálati életpálya modellek lehatárolására, a feladat ellátással kapcsolatban a lakossági és vállalkozói adminisztratív terhek csökkentésére, az antikorrupciós intézkedésekre, az állampolgárok véleménynyilvánításának ösztönzésére, az eljárások kapcsán a hatásvizsgálati rendszerre, az egyes eljárások sztenderdizálására vonatkozóan.

A tervezési dokumentum felülvizsgálata és az új tervek közreadása 2012 augusztusában valósult meg a Magyary program MP 12.0 című dokumentum közreadásával. A nemzetközi felmérések alapján indokolt is volt az újabb beavatkozás: a dokumentumban is bemutatott, svájci székhelyű versenyképességi kutató és képző központ, az IMD által évenként közreadott Világ Versenyképességi Évkönyv alapján a magyar közigazgatás a legrosszabbul teljesített versenyképesség szempontjából a régiójában az üzleti hatékonyság piaci szereplők általi véleményezése során¹⁵⁶, leginkább azért, mert a vizsgált országok között a legalacsonyabb értékkel szerepelt a fekete- és szürkegazdaságra, a transzparens kormányzati működésre és az adókiírástásra vonatkozó hatások tekintetében.

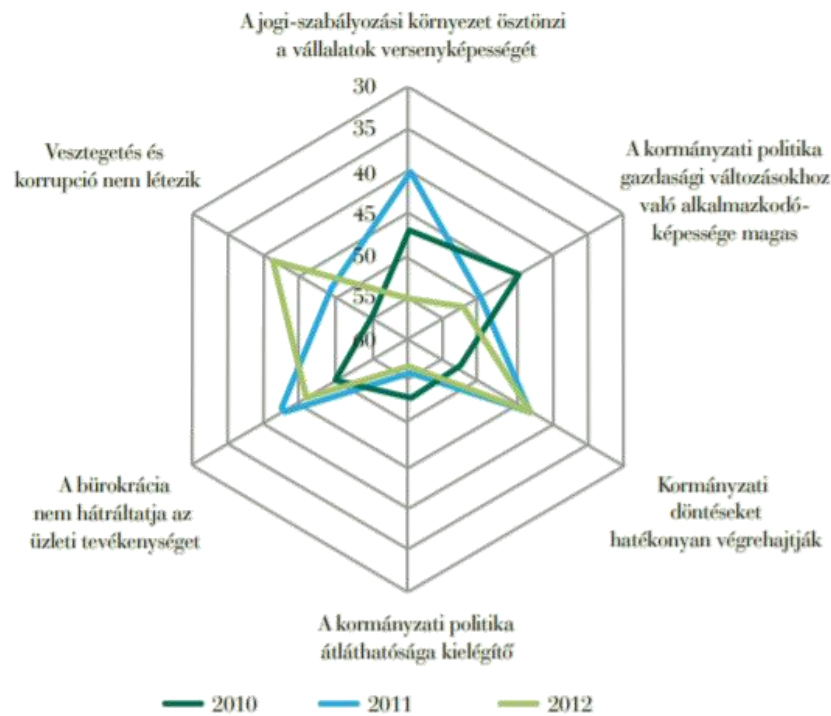

9. ábra – Az IMD Versenyképességi rangsor közép-európai vonatkozásai.
Forrás: MP 12.0, i.m. 11. o.

¹⁵⁵ U.o. 48. o.

¹⁵⁶ Magyary Program (MP 12.0), 11. o.

Hasonlóképp rosszul, sőt a Magyary program bevezetése előtti időszaknál is rosszabbul teljesített a kormányzati politika átláthatósága vonatkozásában, de a korrupció visszaszorítása terén javulást sikerült elérnie, az index kimutatásai alapján¹⁵⁷.

10. ábra – Az IMD Versenyképességi rangsor Magyarországra vonatkozó összesített eredményei.

Forrás: MP 12.0, i.m. 12. o.

A stratégia az MP 11.0 dokumentum kapcsán már említett területek mellett kiemelte a stratégiai és szabályozó dokumentumok deregulációjának fontosságát a közigazgatás egyszerű és átlátható működése érdekében¹⁵⁸, a szervek működési folyamatainak egyszerűsítése¹⁵⁹, valamint az átláthatóbb szervezeti struktúra vonatkozásaiban¹⁶⁰.

A közigazgatástól várt nyitott jelleg megvalósítása pedig nemzeti konzultációkban¹⁶¹, Jó állam Fórumban, ügyfél-elégettség mérési folyamatokban került előirányozásra, de az egyedi hatósági eljárások szintjére ez nem feltétlenül ért el a koncepció által meghatározott intézkedéseknek köszönhetően. Az intézkedések legnagyobb része inkább a teljes közigazgatás átalakítására, szervezésére irányult.

¹⁵⁷ MP 12.0, i.m. 12. o.

¹⁵⁸ U.o. 40 o.

¹⁵⁹ U.o. 51. o.

¹⁶⁰ U.o. 61. o.

¹⁶¹ MP 12.0, i.m. 47 o.

3.2. Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020

A hazai stratégiai tervezés következő lépcsőjének tekinthetjük a 2015-ben publikált Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020¹⁶² (a továbbiakban, e alfejezetben: Stratégia) című dokumentumot, amely a korábban kitűzött célok részleges módosulásával már a szolgáltató állam modelljének megvalósítását¹⁶³ tűzte ki legfőbb céljául, amely egyszerre foglalta magába a közigazgatás versenyképességének fokozását, a közszolgáltatások fejlesztését, a hatékonyságot¹⁶⁴, de emellett a professzionalizmust, a költséghatékonyságot és a szervezettséget¹⁶⁵ is.

Az átláthatóság a teljes Stratégia megfogalmazása során sokkal hangsúlyosabban jelenik meg, mint a korábbiakban. Az átláthatóságot, a Stratégia a versenyképesség fokozásához szükséges tényezőként határozza meg, amelynek alanyai az állampolgárok¹⁶⁶, és már ekkor feltűnik az a bürokráciacsökkentésként megfogalmazott irányultság és intézkedéscsomag, amely a későbbiekben hangsúlyossá válik, és amelynek számos eleme releváns a hatósági eljárás átláthatóságának fejlesztése során. A már tárgyalt, versenyképességi és a korábbi stratégiai dokumentumokban is megjelenő intézményi struktúrához kapcsolt átláthatóság értelmezések mellett megjelenik az a gondolat, hogy a közigazgatás egyes, régóta halogatott, elhallgatott kérdéseit, így a korrupciós hatásokat, és az átláthatóságot be kell emelni a kommunikáció középpontjába¹⁶⁷. A Stratégia jövőképében is a szervezeti struktúra keretében kerül használatra az átláthatóság jelzője¹⁶⁸. A koncepcionális dokumentum kapcsán az alábbi megállapítások tehetők meg a fentiekén túl:

- bár jogalkotás szempontjából történő versenyképességgént jellemzi a Stratégia a „*stabil, értelmezhető és végrehajtható*”¹⁶⁹ állapotot, de valójában ezek a hatósági eljárásjog szempontjából is a legfontosabb átláthatósági kritériumoknak tekinthetők¹⁷⁰, ehhez kapcsolódóan deregulációs intézkedéseket fogalmaz meg a dokumentum,
- a Magyar programhoz hasonlóan megjelenik az adminisztratív terhek, és az egyes hatósági ügymenetek egyszerűsítésének gondolata¹⁷¹,

¹⁶² Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020., i.m.

¹⁶³ U.o. 25 o.

¹⁶⁴ U.o. 9 o.

¹⁶⁵ U.o. 25 o.

¹⁶⁶ U.o. 6. o.

¹⁶⁷ U.o. 9. o.

¹⁶⁸ U.o. 24. o.

¹⁶⁹ U.o. 11. o.

¹⁷⁰ Ennek igazolását ld. jelen főfejezet, 4-7. fejezeteiben illetve a III. főfejezetben.

¹⁷¹ U.o. 17. o.

- a Stratégia egyik célkitűzéseként megjelenik a szolgáltató állam szervezettségéhez kapcsolódóan az integráció, amelyet az átlátható állami működés egyik garanciájaként merül fel¹⁷²,
- megfogalmazásra került – az átláthatóbb eljárások érdekében – az általános eljárási szabályok megerősítése az ágazati szabályozáshoz képest¹⁷³, azt azonban már itt meg kell jegyezni, hogy a Stratégiai meghirdetése után bevezetett általános közigazgatás rendtartás¹⁷⁴ mind hosszában, mind pedig szabályozási spektrumában csekélyebb a korábbi Ket.-nél¹⁷⁵, több témakört visszautal az ágazati szabályozás keretei közé¹⁷⁶, így a szabályozási megoldás szembemegy a Stratégiában meghatározott célokkal,
- szintén az átláthatóságot hozza fel indokul a Stratégia akkor, amikor a területi államigazgatási szervek kormányhivatalokba történő integrációját igyekszik igazolni, annak alapján, hogy ez a Stratégia készítői szerint átláthatóbb, irányíthatóbb helyzetet teremt vezetési szinten¹⁷⁷, bár azt hozzá kell tenni, hogy ennek alapjait nem indokolja meg,
- kiemeli a dokumentum az elektronikus ügyintézés és kapcsolattartás fontosságát, amely alapján az eljárás átláthatóságát is növelhetőnek látja¹⁷⁸, de ennek alapvető feltételeivel részletesebben nem foglalkozik¹⁷⁹, sőt olyan ellentmondásoktól sem mentes megállapításokat tesz, minthogy a cégek, az egyéb szervezetek és közintézmények esetében „...arra kell törekedni, hogy a szervezetek gazdasági tevékenységüket kizárólag elektronikus úton folytassák”¹⁸⁰ az átláthatóság megteremtése érdekében.

A Stratégia célkitűzéseire kapcsolt indikátorokkal¹⁸¹ kapcsolatban megállapítható, hogy az azt megelőző koncepciókhoz képest a költség- és időhatékonyság szempontjai a korábbiaknál is erőteljesebbé váltak a közigazgatás működésének tervezése során, de emellett hangsúlyossá váltak az átláthatóság megteremtése szempontjából fontos tényezők is – így az ügyféli adminisztratív terhek csökkentésére, az ügysegédek által elért területek növelésére, a helytől és időtől függetlenül indítható, igénybevehető közigazgatási szolgáltatások körére és a szervezeti integritás növelésére irányuló törekvések.

¹⁷² U.o. 27. o.

¹⁷³ U.o. 40. o.

¹⁷⁴ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (a továbbiakban: Ákr.)

¹⁷⁵ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (a továbbiakban: Ket.)

¹⁷⁶ Ld. V. főfejezet ügyféli jogállásra vonatkozó fejezetét.

¹⁷⁷ U.o. 50. o.

¹⁷⁸ U.o. 58. o.

¹⁷⁹ A témakörben folytatott elemzést ld. jelen értekezés V. főfejezet 6. fejezetében.

¹⁸⁰ U.o. 60. o.

¹⁸¹ U.o. 100-101. o.

3.3. Közigazgatási bürokráciacsökkentés koncepciója

A magyar kormány által 2015 májusában nyilvánosságra hozott újfajta közigazgatás-átalakítási program alapvető célkitűzése a közigazgatás működésével járó adminisztratív terhek csökkentése, az eljárások díjtételeinek jelentős csökkentése vagy ingyenessé tétele, s a korábbi megoldásokhoz hasonlóan¹⁸² az egyes általános eljárási szabályok egyszerűsítése, az engedélyhez kötött tevékenységek körének csökkentése, s az egyes ügyintézési határidők csökkentése.

A program megvalósításához széleskörű jogszabály-módosítási lépésekre volt szükség: a két irányadó jogforrás 108 törvényt és 158 rendelet módosítását eredményezte, ezzel jelentősen átformálva a közigazgatásra vonatkozó jogszabályi követelmények rendszerét.

A koncepciót vizsgálva, ismét a költség- és időhatékonyság, az eljárási szabályok egyszerűsítésének üzenetével találkozunk.

Fontos kiemelni, hogy a fent már elemzett ezek az elképzelések határozottan egy irányba mutatnak: egy olyan szervezeti rendszerben, mint a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazó szervek rendszere, ahol elsődleges cél a jogszabályok és a közérdek érvényre juttatása, a hatékonyság csak e szempontok teljes körű érvényesülése után értelmezhető a közigazgatás paramétereként. Különösen igaz lehet az átláthatósági vonatkozásokra: fontosnak tekinthetjük azt, hogy a hatósági eljárás hatékony legyen, mert így fenntarthatóvá tehető, és így jobban követi kitűzött céljait, de a hatékonyság mindenek elé helyezése végül éppen az átláthatóságot fogja korlátozni. Ha az alapvető funkciók sérülnek azáltal, hogy a közigazgatást minden erővel költség- és időhatékonnyá, adminisztratív terhektől mentessé tesszük, a hatékonyság és az átláthatóság nemhogy fejlődni nem fog e szervezeti rendszer tekintetében, hanem negatív előjelűvé válik azok változása. A közigazgatás minden tradicionális értékétől való megfosztása, a hatékonyság túlhangsúlyozása végül elvezethet a kétes eredményű¹⁸³ New Public Management irányzat legrosszabb változatainak megvalósulásához.

A közigazgatásra vonatkozó elképzelések sajátosan újra és újra kitermelik, ismétlik önmagukat: 69 évvel ezelőtt Bibó István, a kor jogi gényusa és magyar szellemi élet kiemelkedő alakja vitába szállt Magyary Zoltán, a korszak átütő jelentőségű közigazgatástudománnyal foglalkozó tudósával, s annak 1942-ben megjelent korszakos művével¹⁸⁴, s vitatta megállapításait, amelyben Magyary szerint a „közigazgatás jogszerűsége a cél biztosítására

---

¹⁸² 2015. évi CLXXXVI. törvény a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról 441/2015. (XII. 28.) Korm. rendelet az egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosításáról

¹⁸³ Fábrián, A.: Közigazgatás-elmélet. Pécs-Budapest, Dialóg Campus, 2012. 155 o.

Braibant, G.: The past and the future of public administration. *International Review of Administrative Sciences*, 68(3), 2002, 338. o.

¹⁸⁴ Magyary, Z.: *Magyar közigazgatás*. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1942.

nem elegendő”¹⁸⁵ és a XX. században már nem a jogszerűségen, hanem az eredményességen van a hangsúly. Bibó ezzel szemben a jogállami értékek megtartásában, közigazgatás jogszerűségének a legnagyobb mértékű erősítésében látta a haladás útját.¹⁸⁶

3.4. Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Ákr.) szabályozási elvei

2015 májusában és júniusában a Kormány közzé tette az általános közigazgatási eljárásjog kialakítás alatt levő új kódexének, az azóta már hatályba lépett általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény szabályozási koncepcióját, illetve a törvény előkészítési feladataival kapcsolatos kormányhatározatot¹⁸⁷. A koncepció tárgykörére tekintettel részletesen szól a hatósági eljárás során kivitelezendő fejlesztések mibenlétéről. A dokumentumban szó esik a fenti dokumentumok nagy hiányosságaként értékelt jogszerűség követelményéről, azonban a szabályozási tervzetben is nagy hangsúlyt kap a gyors és hatékony közigazgatási működés¹⁸⁸. Ennek ellenére a jelentésben szerepel az eljárások olyan felosztása, amely különbséget tesz a jogokat és kötelezettségeket realizáló eljárás és a konfliktusfeloldó hatósági eljárás között¹⁸⁹, ezzel megalapozva azokat az eljárásokat is, ahol elképzelhető lesz a döntések diverzifikálása. Az átláthatóság gondolat körét a jelentés az alábbi környezetben említi:

*„a jó közigazgatáshoz való jog követelményei általános jogi eszközökkel megerősíthetők; e követelmények a jog uralmának olyan alapvető elveiből erednek, mint a jogszerűség, egyenlőség, pártatlanság, arányosság, jogbiztonság, ésszerű időn belüli eljárás, a részvétel, a magánszféra tisztelete és a hivatalok átláthatósága”*¹⁹⁰

E meghatározottság alapján több megállapítást is tehetünk:

- egyrészt a jelentés a jó közigazgatáshoz való jogot a korábbi koncepciókhoz képest először említi, ennek értelmezése szerint, valamilyen (egyébként közelebbről meg nem határozott) követelményrendszer alapján meghatározható egy olyan jogosultságo(ka)t tartalmazó kör, amelyek alanya a közigazgatás ügyfelei lesznek. Ennek bővebb elemzését a következő főfejezet 2. fejezetében adom közre,

¹⁸⁵ i.m. Előszó

¹⁸⁶ Paczolay, P.: A közigazgatás, mint hatalmi ág. *Tolle Lege*, 3(1), 2013.

Verebélyi, Imre: A közigazgatás és a kormányzás alapkérdései Magyar Zoltán életművében. *Jog Állam Politika*, 2010/3., 81. o.

¹⁸⁷ 1352/2015. (VI. 2.) Korm. határozat a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény és az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény előkészítésével összefüggő egyes feladatokról

Részletes jelentés az általános közigazgatási rendtartás koncepciójának előkészítéséről. <https://2015-2019.kormany.hu/download/c/c8/50000/20150514%20Jelent%C3%A9s%20az%20%C3%A1ltal%C3%A1nos%20k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20rendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3j%C3%A1r%C3%B3l.pdf#!DocumentBrowse> (továbbiakban Ákr. jelentés) (2021.04.27.)

¹⁸⁸ U.o. 5. o.

¹⁸⁹ U.o. 17-18. o.

¹⁹⁰ U.o. 4. o.

- az átláthatóságot – és más, az átláthatóságot döntően befolyásoló tényezők is, így a jogszerűség, a jobbiztonság, illetve a részvétel - a jelentés olyan alapvető elvnek tekinti, amely a jog uralmának témaköréhez tartoznak, ennek megfelelően ezeket általánosságban a hatósági eljárásra (is) érvényesíthető jogállami követelményeknek tekinti,
- az átláthatóság gondolkörét, a jelentés a korábbi koncepciókhoz hasonlóan a szervezeti vonatkozásokra tekintettel alkalmazza, megerősítve azt, hogy a szervezeti átláthatóság megteremtése fontos részét képezi a hazai közigazgatás, és azon belül a hatósági eljárás tervezési folyamatainak.

A fentiekén túl Ákr. jelentés sok tekintetben a Ket. átláthatatlanságára építi az új jogszabály megalkotásának indokát¹⁹¹, és ennek fényében a megalkotandó törvényre, mint átlátható jogi szabályozásra tekint. Felmerül egy új témakör is ebben a jelentésben: a korábban általánosan érvényesülő fellebbezést váltó bírói felülvizsgálati rendszer bevezetésének indokaiként szerepelteti azt, hogy ezáltal a felülvizsgálatban bekövetkező döntési folyamatok átláthatósága javulhat¹⁹². A kérdéskörrel az V. főfejezet jogorvoslati megfontolásokra vonatkozó fejezetében részletesen foglalkozom, azonban már itt közre kell adni, hogy az átláthatóság mindig az átláthatóság alanyának nézőpontjából kell vizsgálni. Ha elfogadjuk azt, hogy a hatósági eljárások átláthatóságának alanya az eljárás ügyfele, akkor nem feltétlenül válik igazolhatóvá további érvek kibontása nélkül az, hogy milyen indokokra tekintettel is lehet egy bírósági eljárás átláthatóbb, mint a fellebbezés lehetősége, tehát – ahogy azt majd a későbbi értelmezésben láthatjuk – érthetőbb, követhetőbb, külső (pl. jogi) segítség, közreműködés nélkül is igénybevehető, miközben több szakmai álláspont és kutatási eredmény is éppen az ellentettjét állítja¹⁹³, és a fellebbezés jogintézményének általános érvényesülése, sőt elsődlegessége mellett érvel.

3.5. Digitális Jólét Program stratégiai dokumentumai

Magyarország kormánya 2015 végén döntött arról egy kormányhatározat keretében¹⁹⁴, hogy – az internetről és a digitális fejlesztésekről szóló nemzeti konzultáció, az InternetKon

¹⁹¹ Ld. pl. i.m. 8., 10.. o.

¹⁹² Ld. i.m. 32. o.

¹⁹³ Ld. Szamel Lajos: *Az államigazgatás törvényességének jogi biztosítékai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957. 219. o.

Evans J. M.: *Administrative Appeal or Judicial Review: A Canadian Perspective*. *Acta Juridica*, 1993/1., 47-75. o.

Rabie, A.: *Reflections on a general administrative appeals tribunal*. In: Joubert, J.J. (Szerk.): *Essays in honour of SA Strauss*. Pretoria, University of South Africa, 1995. 156-157. o.

¹⁹⁴ 2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozat az internetről és a digitális fejlesztésekről szóló nemzeti konzultáció (InternetKon) eredményei alapján a Kormány által végrehajtandó Digitális Jólét Programjáról

eredményei alapján – az egymásra épülő kormányzati infokommunikációs programokat a Digitális Jólét Program (DJP) keretében kell összefogni, annak érdekében, hogy átfogó intézkedésekkel lehessen elősegíteni a digitalizáció magyarországi kiterjedését. Jelen értekezés szempontjából ez a program azért válik jelentőssé, mert a DJP keretében megvalósuló egyes programok érintik a közigazgatás szervezetét, működését – az erre vonatkozó tervezési részleteket, a *DJP2.0* elnevezésű stratégiai dokumentumban¹⁹⁵ a Digitális Állam pilléren belül kitűzött digitális közigazgatási rész foglalja össze.

A stratégia megfelelő megalapozottsággal közelíti meg a témakört: egyrészt észlelhető, hogy az államszervezet, azon belül a közigazgatás digitális átállása nem megkerülhető, másrészt nagyon helyeselhetően megfogalmazza, hogy a „*közigazgatás digitalizálása visszahat a társadalomra: azok a rétegek, amelyek rendelkeznek digitális kompetenciákkal, hatékonyabban fogják tudni intézni ügyeiket, ezáltal előnyük tovább nő a társadalom digitálisan alulképzett vagy képzetlen csoportjaival szemben*”¹⁹⁶, tehát az átállás hatása egyben lehet átláthatóságot növelő vagy csökkentő tényező attól függően, hogy milyen módszerekkel történik mindez, mennyire tudják felzárkóztatni a fenti idézetben jelzett, alulképzett vagy képzetlen csoportokat és milyen hatásokra számíthatnak azok, akik e tevékenység ellenére lemaradnak vagy kimaradnak e felzárkóztatási folyamatból.

Éppen ezért a fejlesztési koncepció kétfókuszú: egyrészt a digitális infrastruktúra és szolgáltatásfejlesztés, másrészt az állampolgári kompetenciák fogják közre a program ezen részének megvalósítását és ehhez kapcsolódnak céljai, intézkedései. Annak ellenére, hogy a koncepcionális dokumentum nem határoz meg új részelemeket a hatósági eljárásban érvényesülő átláthatósághoz kapcsolódóan, megállapítható a stratégia megalkotása során nagy figyelmet szenteltek annak, hogy megfelelően figyelembe vegyék az átláthatóság megvalósításához szükséges tényezők érvényesülését a közigazgatás digitális átállási folyamatai során, és kifejezetten előremutató iránynak tekinthető az, hogy külön prioritást szenteltek az ehhez kapcsolódó állampolgári ismeretek fejlesztésének, amely várhatóan hozzájárulhat az állampolgárok átláthatóság érzetének növeléséhez azokban az esetekben, ha a hatósági eljárás lefolytatása során digitális közigazgatási szolgáltatásokat vesznek igénybe.

Ennél tovább merészkedik a Digitális Jólét Program keretében kidolgozott *DJP2030 – Digitális államkormányzás stratégiája* című dokumentum, amely a korábban kivitelezett intézkedések tapasztalataira építkezve a teljes kormányzati tevékenység digitális keretek közötti újragondolását célozza meg. A stratégia alapján a közigazgatással kapcsolatos feladatok

¹⁹⁵ DJP2.0 <https://digitalisijoletprogram.hu/files/57/1c/571c60381c274901733f8a2fc8a1cca5.pdf> (2021.04.27.)

¹⁹⁶ U.o. 99. o.

nagyszabású társadalmi programokat igényelnek, a fent már említett indokokra építkezve. A stratégia ember-gép-rendszer felosztásban határozza meg célkitűzéseit, programjait. Az elképzelések két szempontból válnak fontossá számunkra az értekezés tárgyában:

- egyrészt az „ember” megközelítés szempontjából, amelynek egyik fontos célkitűzése, hogy az állampolgárok egyben digitális állampolgárokká, ügyfelekké is váljanak és ez a digitális meghatározottság segítse őket abban, hogy nagyobb mértékben részt tudjanak venni az állam folyamataiban, így például a hatósági eljárásba történő társadalmi bevonás, annak ellenőrzése, a részvétel egyes formái, sőt a döntések diverzifikálásával az ebben való közreműködés is egy újabb megvalósítási keretet kap, s egyben értelmezési réteget az erre vonatkozó kutatások során,
- másrészt a „rendszer” oldaláról a tervezett nagyszabású államigazgatási automatizáció által a stratégiában jelzettek szerint nagyságrendekkel csökkenthető az igazgatási, jogalkalmazási funkciók ellátásához szükséges humánerőforrás, amely azonban nyomban, a személyesség elvesztésével az eljárások átláthatóságát is kockára teheti¹⁹⁷, de egyben nagyfokú fejlődést is jelenthet az uniformizálódó, egyszerű, ügyfélbarát, egyablakos, jól követhető eljárásoknak köszönhetően. Mindez a témakör a közigazgatás döntései irányából is vizsgálható, a stratégia és ezt kiegészítendő a szintén a DJP keretei között megalkotott, *Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020-2030 dokumentum* erőteljesen épít a mesterséges intelligenciára, automatikus döntéshozatali eljárásokra, szakértői rendszerekre épülő hatósági döntéshozatal és döntéstámogatás erősítésére. Ennek részletes szempontjait az V. főfejezet algoritmikus döntéshozatali és döntéstámogatási módszerek hatósági eljárásokban való alkalmazásának, átláthatóságra gyakorolt hatásával foglalkozó fejezetében tárgyalom részletesen.

---

¹⁹⁷ Ld. Rixer, Á.: A közigazgatás új iránya: a személyesség. *Új Magyar Közigazgatás* 12(4), 2019, 3-7. o.

III. Az átláthatóság jogtudományi értelmezése

A disszertáció e része arra koncentrál, hogy feltárja az átláthatóság jogtudományi fogalmának egyes elemeit a megvizsgált igazságügyi, stratégiai dokumentumok, és szakirodalmi hivatkozások felhasználásával és értelmezésével.

E fogalmi elemeket, ezáltal az átláthatóság fogalmát és annak jogi értelmezését a szakirodalom már idézett szerzői és az egyes nemzetközi szervezetek mellett az irányadó alkotmánybíróságok és felsőbb bíróságok is alakítják, akik jogalkalmazó, alkotmányértelmező munkájuk során élénken foglalkoznak a kérdéskörrel.

Az átláthatóság fogalmának jogi jellegét, egyes fogalmi elemeit azért rendkívül nehéz egzakt formában megragadni, mert a fogalom erősen szubjektív¹⁹⁸ jellegű elemeket is magába foglal. Az átláthatóság ugyanis függ annak alanyától¹⁹⁹ és tárgyától²⁰⁰, hiszen alapvetően határozza meg az átláthatóság jellemzőit az, hogy kinek a szemszögéből vizsgáljuk az egyes társadalmi viszonyokat és az is, hogy mely társadalmi jelenségeket vizsgálunk az átláthatóság szempontrendszerén keresztül. Erre tekintettel jelen főfejezet 2. és 3. fejezetében részletesebben foglalkozok ezekkel, már az általam vizsgált szűkebb témakör, a hatósági jogalkalmazási folyamat átláthatóságának keretei között értelmezve a fogalom egyes meghatározó elemeit. Ettől függetlenül, önmagában az átláthatóság vonatkozásában, megítélésem szerint elkülöníthető egy olyan fogalmi „mag”, amely a jogtudományi tanulmányozás szempontjából elkülöníti a fogalmat más fogalmaktól – e fogalmat pedig a jogtudományi elemzési módszereknek megfelelően az átláthatósághoz kapcsolódó fogalmi kör, követelmények és elvárások köréből, annak alanyát, tárgyát, tartalmát leszűrve lehet megállapítani.

Ezt az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg, a fenti szakirodalmi hivatkozásokra is tekintettel:

Az átláthatóság jogi értelemben olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé, és folyamatában is értelmezhetővé tegye.

A fogalom egyes elemeit, közelebbről is megvizsgálom annak érdekében, hogy tisztázni lehessen az átláthatóság fogalmi körére vonatkozó megfontolásokat és a hozzá kapcsolódó elvárásokat és követelményeket:

---

¹⁹⁸ Birchall, C, 2014, i.m. 78-81. o.

¹⁹⁹ Tagiuri, R. – Kogan, N. – Bruner, J. S., 1951, i.m. 368-369. o.

²⁰⁰ Roberts, J., 2009, i.m. 958. o.

1. Az átláthatóságot alkotmányos és jogállami követelménynek tekinthetjük²⁰¹, hiszen ahogy azt majd az alábbiakban láthatjuk, kimutatható az, hogy az átláthatóság egyes részelemei alkotmányos szabályozást nyertek az egyes, általam vizsgált jogrendszerek tekintetében, más ide kapcsolódó követelményeket és elvárásokat az alkotmánybíróságok jogfejlesztő munkájukat beteljesítve adta közre, ezzel alakítva az átláthatóság köréhez tartozó követelmények körét és megítélését. Ezen túl a szakirodalmi szerzők szinte kivétel nélkül említik ezen vonatkozásait²⁰², és a fent tárgyalt, nemzetközi dokumentumok is hol alkotmányos követelményként, hol pedig úgynevezett *rule of law*, tehát a jogállamisághoz tartozó alapelvként közelítik meg a fogalmat, amelynek legfontosabb szabályozási területe az alkotmányjog²⁰³. Az alkotmánybírósági jogértelmezés keretében alakuló fogalomról, annak magyar és német értelmezéséről a következő fejezetben részletesen értekezek.
2. Az átláthatóság alanya majd mindig úgy válik meghatározhatóvá, hogy először tisztázzuk, hogy mire vonatkoztatva vizsgáljuk az átláthatóságot. Ettől függetlenül, a fenti alkotmányos kötöttségekre tekintettel, az alanyi pozícióban szinte minden esetben az állampolgár²⁰⁴, a kötelezetti oldalon pedig – közjogi vizsgálatokat feltételezve – pedig mindig az állam²⁰⁵, az államszervezet²⁰⁶, a kormány²⁰⁷, a kormányzat²⁰⁸, a közsféra²⁰⁹ vagy annak valamely része fog állni. Hozzá kell tenni, az alanyi oldalon akár multipozíció is kialakulhat, az állampolgáron túl akár a közszolgálati dolgozókat, az egyes szervezeti egységek vezetőit, sőt még akár a döntéshozókat is érthetjük, ha az átláthatóság tárgya széles, például a teljes államszervezet átláthatóságára terjed ki.
3. Az átláthatóság tárgya a kötelezetti oldalon már bemutatott változatos terjedelemtől függ: egy-egy az államszervezethez tartozó szerv tekintetében a szervezeti átláthatóság kerül előtérbe, egy nagyobb alrendszer vizsgálatánál pedig már a rendszer bonyolult összekapcsolódásait is számba vevő viszonyrendszer. Ha általánosságban az államműködés átláthatóságának jogi értelemben vett tárgyát tesszük

---

²⁰¹ Ld. pl. Fenster, M.: Seeing the state: Transparency as metaphor. *Administrative Law Review*, 62(3), 2010, 621. o.

²⁰² Samaha, A.M.: Government Secrets, Constitutional Law, and Playforms for Judicial Intervention. *UCLA Law Review*, 53(909), 2006, 969-76. o.

²⁰³ Jowell, J.: *The rule of law and its underlying values*. In: Jowell, J. – Oliver, D. (Szerk.): *The changing constitution*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 16-22. o.

²⁰⁴ Porumbescu, G. A., et. al.. 2017, i.m. 840-850. o.

²⁰⁵ Fenster, M., 2010., i.m. 617-620. o.

²⁰⁶ Ball, C., 2009, i.m. 294-300. o.

²⁰⁷ Erkkilä, T.: *Government transparency. Impact and unintended consequences*. Palgrave, Macmillan, 2012. 10-16. o.

²⁰⁸ Florini, A.: *Introduction: the battle over transparency*. In: Florini, A. (Szerk.): *The Right to Know. Transparency for an Open World*. New York, Colombia University Press, 2007. 2-10. o.

²⁰⁹ Grimmelikhuisen, S.G., et. al.: *Public Sector Transparency*. In: James, O. – Jilke, S. – Van Ryzin, G. (Szerk.): *Experiments in Public Management Research. Challenges and Contributions*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 291-295. o.

a vizsgálódás középpontjába, akkor azt – ahogy azt már az első főfejezetben jeleztem, a jogbiztonság fennállásában és fenntartásában, az államszervezet működésének megismerhetőségében, a közérdekű ügyek megismerhetőségében és lehetőség szerinti alakításában, valamint az igazságszolgáltatási és hatósági tevékenység áttekinthetőségében jelölhetjük meg.

4. Az átláthatóság fogalmának jogtudományi szempontból értelmezhető tartalma azokhoz a jogokhoz és kötelezettségekhez kapcsolódik, amelyek az átláthatóság tárgyában megjelöltek szerint jogosítják fel az alanyokat és kötelezik a kötelezetteket – e tekintetben az átláthatóság tárgya és tartalma sok tekintetben cél és eszköz viszonylatban tűnik fel. A konkrét jogok és kötelezettségek természetesen az alany és a tárgy pontos meghatározását követően határozható meg pontosabban.

A fentiekre tekintettel az átláthatóság fogalmi alapvetése, hogy az átláthatóság tárgya valamilyen mértékben nyitott legyen az átláthatóság alanyának irányába²¹⁰, ellenkező esetben nem beszélhetünk átláthatóságról. A fogalom értelmezését a leggyakrabban alkalmazott viszonyrendszeren érzékeltetve – az állampolgár-államszervezet viszonylatban alkalmazva a fenti definíciót – az államszervezet átláthatósága azt jelenti, hogy az államszervezet egyes szervei, így különösen a közhatalmat gyakorló szervek működésüket a nyitottságnak rendelik alá, és ennek megfelelően a szükséges mértékben a nyilvánosság bevonásával²¹¹, az állampolgárok tájékoztatásával, tudatosságának kialakítására is figyelmet szentel. Ez az értelmezés azért is lesz fontos számunkra, mert ennek keretei között, de mégiscsak eltérő fókuszpontokkal lesz értelmezhető a közigazgatás és azon belül a hatósági eljárás átláthatósága és azok a vonatkozások, amelyeknek teljesülnie kell ahhoz, hogy magasabb fokú átláthatóságot lehessen kialakítani e viszonylatban. Magasabb fokút, hiszen egyet kell értenünk Mark Fensterrel, a floridai egyetem jogi karának dékánjával abban, hogy közjogi vonatkozásokat tekintve a teljes átláthatóság elérése csupán törekedni lehet, teljességgel elérni nem – már csak azért sem, mert az átláthatóság teljesülését befolyásoló tényezők dinamikusan változnak időben, és a reagálás ezekre mindig késésben lesz a változásokhoz képest²¹².

---

²¹⁰ Dror, Y.: Transparency and openness of quality democracy, 1999, i.m. 25-27. o.

²¹¹ Naurin, D., 2006, i.m. 91-92. o.

²¹² Fenster, M., 2010., i.m. 632-636. o.

1. Az átláthatóság, mint jogállami követelmény

Az átláthatóságot a fentiekre tekintettel alkotmányos, jogállami követelményként definiálhatjuk, melyet érdemes közelebbről megvizsgálni, mert így igazolni tudjuk ezt az állítást. Az egyes alkotmányokba az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények és elvárások alkotmányos alapelvként vagy jogilag kötelező normaként²¹³ jelenthetnek meg elsődlegesen. A vizsgálat keretei között a német és magyar alkotmányos rendszert vizsgálom meg annak érdekében, hogy azonosíthatóak legyenek az átláthatóság alkotmányos vonatkozásai. A német alkotmányos rendszert azért választottam a magyar rendszer vizsgálata mellé, mert a német alkotmány, a német alkotmánybíróság jogfejlesztő gyakorlata, sok vonatkozásában tekinthető a kontinentális jogrendszerhez tartozó országok számára mintaadóként²¹⁴, így véleményem szerint megfelelő kitekintést kapunk a magyar alkotmányos szabályozáson és megítélésen túl az európai vonatkozásokra és az elemzés lehetőséget ad arra is, hogy összevessük a magyar és német alkotmányos szabályozását a témakörnek.

1.1. Az átláthatóság értelmezése a német alkotmány tükrében

Jürgen Bröhmer, a Universität des Saarlandes magántanárának az átláthatóság és alkotmányjog kapcsolatáról írt, *Transparenz als Verfassungsprinzip - Grundsatz und Europäische Union* című nagyszabású munkájában, a szerző az átláthatóság gyökereit a demokrácia elvéből (amely a német alkotmány 20. cikk (1) és (2) bekezdésében kerül meghatározásra²¹⁵) vezeti le²¹⁶: gondolatai alapján az átláthatóság létjogosultsága abból indul ki, hogy a nép uralmának épülő elv kifejezi azt, hogy valójában minden hatalom forrása a nép és ebből visszavonhatatlan következmények keletkeznek, amelyek megteremtik az állampolgárok állami hatalomgyakorlás feletti sokrétű kontrollját és azt is, hogy véleményeiket a regnáló hatalom, annak minden formája és szintje köteles tiszteletben tartani, figyelembe venni. Az erre épülő hatalomgyakorlás eredményezi azt a bizonyos demokratikus legitimitációt, amely minden modern kormányzat működéséhez elengedhetetlen.

Egyébként a szerző is jelzi azt, amit a német és majd a magyar alkotmány kapcsán is láthatunk: nem találunk *expressis verbis* jellegű követelményt az átláthatóság vonatkozásában, az az alkotmányba foglalt követelmények, alapelvek és egyéb részek összességéből következik, hasonlóképp, mint a jogállamiság.

²¹³ Petrétei, J.: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2009. 90-93. o.

²¹⁴ Hirschl, R.: *Comparative matters: the renaissance of comparative constitutional law*. Oxford, Oxford University Press, 2014. 77-90 o.

²¹⁵ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (a továbbiakban: GG) Art. 20 (1)-(2)

²¹⁶ Bröhmer, J.: *Transparenz als Verfassungsprinzip - Grundsatz und Europäische Union*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2019. 55. o.

Ezt a német alkotmánybíróságról az alábbiak szerint határozza meg egyik határozatában:

*„Das Rechtsstaatsprinzip, das in der Verfassung nur zum Teil näher ausgeformt ist, enthält keine in allen Einzelheiten eindeutig bestimmten Gebote und Verbote; es bedarf der Konkretisierung je nach den sachlichen Gegebenheiten; dabei müssen allerdings fundamentale Elemente des Rechtsstaats und die Rechtsstaatlichkeit im ganzen gewahrt bleiben.“*²¹⁷

Az átláthatóság alkotmányos alapelvét, annak követelményeit ennek megfelelően az alábbi alkotmányrészek értelmezésével nyerhetjük el, tekintettel a német alkotmánybírósági gyakorlatban felmerült esetekre és az azok során történő alkotmányértelmező tevékenységre is:

1.1.1. A törvények kiemelkedő szerepe, a végrehajtó hatalom joghoz kötöttsége

A követelmény és értelmezése elsődlegesen a Grundgesetz 20. cikkének 3. bekezdéséhez kapcsolódik, miszerint a végrehajtó hatalom és annak minden szerve joghoz kötötten folytathatja tevékenységét, az általa alkotott jogszabályoknak pedig bele kell illeszkednie az alkotmány által meghatározott jogforrási rendbe. Ez a joghoz kötöttség, vagy más megközelítésben a törvények meghatározó szerepe²¹⁸ biztosítja a jog kiszámíthatóságát, a jogbiztonság és az egyéni jogvédelem érvényesülését, amelyek az átláthatóság szempontjából is kiemelkedően fontosak, hiszen ezek nélkül elképzelhetetlen az, hogy az állampolgárok megismerhessék, alkalmazhassák, sőt számonkérhessék a jogszabályokat, azok érvényesülését az egyedi hatósági jogviszonyokban.

1.1.2. A jogalkalmazás joghoz kötöttsége

A német alkotmány 2. cikk (1) bekezdésére és 19. cikk (1) bekezdésére tekintettel, úgynevezett *Transparenzhalt*, azaz átláthatósági fenntartásként értelmezte a német alkotmánybíróság a jogalkalmazási tevékenység (ideértve a közigazgatási és bíraskodási) törvényességének részletes követelményeit az úgynevezett Elfes ügyben²¹⁹. Ennek az ügynek a keretében a bíróság kifejtette, hogy minden olyan állami fellépésnek, amely az egyén magánszféráját érinti, összhangban kell lennie az alkotmánnyal és arra visszavezethető jogszabályokkal, mert az állampolgárok magánszférájába való beavatkozás jogalap nélkül nem lehetséges. Ez esetben is, a felhatalmazó jogszabály csak akkor igazolhatja a fent említett beavatkozást, ha az formális és materiális szempontból is megfelel az alkotmánynak. Ennek a követelménynek a további

---

²¹⁷ Bundesverfassungsgericht 65, 283 (290)

²¹⁸ Petrétei, J., 2009, i.m. 151. o.

²¹⁹ Bundesverfassungsgericht 6, 32 (36ff.)

értelmezése során jutott el a bíróság, a jogalkalmazó szervek joghoz kötöttségének követelményéhez, amelyek az alkotmányos rendelkezésekkel együtt meghatározzák, és korlátozzák az állam és annak egyes szervei beavatkozási, cselekvési lehetőségeit, ugyanakkor a fennmaradó „cselekvési térben” pedig kötelességük eljárni, annak érdekében, hogy jogalkalmazó feladatuknak eleget tegyenek.

1.1.3. A jogbiztonság követelményeinek érvényesülése

A modern jogállamok értéktartalmú alapeleme²²⁰, a jogbiztonság rendkívül összetett követelménye számos többi követelményként azonosítható a német alkotmányban és az alkotmánybíróság gyakorlatában. Az elv érvényesülésének szint minden eleme fontosnak tekinthető az átláthatóságának megvalósulása tekintetében:

- a jogrendszer lehetőleg hézagmentesen épüljön fel, nyújtson adekvát szabályozást minden életviszonyra, de eközben nem történjen túlszabályozás, a felesleges, idejétmúlt jogi normákat pedig dereguláció keretében vezessék ki a jogrendszerből,
- jog megismerhetősége és a normavilágosság követelménye lehetővé teszi azt, hogy az állampolgárok hozzáférjenek a rájuk vonatkozó joganyaghoz, és megértsék annak rendelkezései, mögöttes logikáját, irányultságát²²¹. Ehhez minél egységesebb és áttekinthetőbb jogrendszerre van szükség, ugyanis ezek nélkül a jogrendszer, sőt az ahhoz a fentiek szerint kötött jogalkalmazás is átláthatlanná válik. E követelmény legfontosabb német alkotmánybírósági esetei az adótörvények kapcsán merültek fel²²², amelyek bonyolult nyelvezete végül alkalmazási nehézségekhez, az állampolgári jogkövetés korlátozódásához vezetett,
- a jogalkalmazás legyen kiszámítható, ellenőrizhető, jogsértés esetén pedig lehessen jogorvoslattal érinteni a kialakított döntéseket. Ez természetesen feltételezi az előző két pont teljesülését, hiszen átlátható jogalkalmazási tevékenységet csak átlátható formában létrehozott, érthető és megismerhető formában közzétett jogi normák alapján lehet csak megvalósítani²²³.

---

²²⁰ Petrétei, J., 2009, i.m. 153. o.

²²¹ Bundesverfassungsgericht, 1 BvL 19/97, 20.2.

²²² Bundesverfassungsgericht, 2 BvR 566/00, 5.6.

²²³ Petrétei, J., 2009, i.m. 155. o.

1.1.4. *Az alapvető jogok rendszere*

Az átláthatósághoz kapcsolódó alkotmányjogi normák közül kiemelkednek az alapvető jogok: ezeken keresztül érvényesíthető válnak az átláthatósághoz kapcsolódó, egyéni, illetve kollektíven érvényesíthető jogosultságok a kötelezett szerepében feltűnő állammal, annak egyes intézményeivel, szervezeti egységeivel szemben. A német alkotmányjogi vonatkozásokat e alapvető jogok közül az alábbiak emelhetők ki az átláthatósághoz kapcsolódóan:

- információszabadsághoz, közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jog²²⁴, amelynek segítségével az állampolgár betekintést kaphat és ellenőrzést gyakorolhat a közfeladatot ellátó szervek felett, illetve kollektíve, a demokratikusan alakuló közvélemény segítségével. Meg kell azt is jegyezni, hogy a német alkotmánybíróság jogértelmező gyakorlatával fejlesztette ki az 1980-es évek elején az információs önrendelkezési jogot²²⁵, amely az információszabadsággal párba állítva az átlátható állam – átláthatatlan polgár koncepciót erősítette meg Európa-szerte. Ennek keretében értelmezhető az is, hogy az állam tevékenységének körében felmerülő információk legnagyobb része közérdekű és nyilvánosságra hozható, és csak egy bizonyos részét szükséges titokvédelmi szabályokkal védeni,
- törvény előtti egyenlőség²²⁶ – amely megvédi és jogorvoslatot biztosít az állampolgár számára a jogalkalmazó szervek részrehajlásaitól, diszkriminatív gyakorlatától, és a jogbiztonság követelményeinek érvényre juttatásához vezet – azaz kiszámítható, egységes jogalkalmazói döntésekhez²²⁷,
- áttételesen pedig idetartoznak a kommunikációs jogok is, kiemelten a véleménynyilvánítás szabadsága, amelynek segítségével az állampolgárok véleményt nyilváníthatnak az állam tevékenységéről, sőt segíthetik javaslataikkal, részvételükkel az állami döntéshozatalt, jogalkotási folyamatot, a demokratikus dialógus kialakulását az állam és a társadalom között.

---

²²⁴ GG Art. 5 (1)

²²⁵ Bundesverfassungsgericht BvR 209/83, úgynevezett népszavazás ítélet

²²⁶ GG Art 3 (1)

²²⁷ Ld. Bundesverfassungsgericht, 2 BvR 301/98, 7.1

1.2. Az átláthatóság értelmezése a magyar alkotmányos rendszerben

A magyar alkotmányos berendezkedés sok tekintetben követi a bevezetésben már ismertetettek szerint a német alkotmányos rendszer fejlődését, éppen ezért az ott leírtak e rendszerben is nagyrészt érvényesülnek azzal, hogy sok esetben késéssel (ld. pl. az információs szabadság, információs önrendelkezési jog témakörét) válnak kifejezetté a magyar gyakorlatban. A hazai vonatkozásokat a rendszerváltás utáni alkotmányos rendszertől vizsgálom, mert megítélésem szerint ettől az időponttól várható az, hogy az átláthatóság megteremtéséhez szükséges jogállami követelmények mind a szabályozás, mind pedig a gyakorlat szempontjából érvényesülhetnek.

Amennyiben – építkezve a korábbi megállapításokra - abból az alapvetésből indulunk ki, hogy az átláthatóság olyan alapelv, amely a magyar alkotmányos rendszerben is a jogállami követelményekből áll össze, akkor ennek igazolására, a német rendszer vizsgálatánál alkalmazott szempontrendszer szerint az alábbiakat állapíthatjuk meg.

1.2.1. *A törvények kiemelkedő szerepe és a jogalkalmazás joghoz kötöttsége*

A magyar rendszerváltást követően kialakult Alkotmány 2. § (1) bekezdése megállapítja, hogy „*A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.*” Ennek megfelelően, a német rendszerhez hasonlóan e tekintetben is megállapítható, hogy a demokratikus berendezkedés feltételezi a népuralom meglétét és azt, hogy az állampolgárokat valamilyen szinten be kell vonni az állami tevékenység és döntéshozatal folyamatába, annak érdekében, hogy a hatalomgyakorlás demokratikus kontrollja megvalósulhasson.

A jogállamiság fontos ismérve, a „törvények uralma”, vagyis minden alkotmányos szerv és tárgykörünk szempontjából különösen fontos végrehajtó hatalom joghoz kötöttsége nem *expressis verbis* jelent meg ebben az alkotmányban, hanem a jogállamiság elvét értelmezve fejezte ki azt magyar alkotmánybírók: „*A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket*”²²⁸. Szűkebb témánk szempontjából kiemelendő, hogy az Alkotmánybírók 2/2000. (II. 25.) AB határozatában kifejti, hogy a „*közigazgatás hatósági tevékenysége a jog által védett közérdek, valamely közösség jogainak, jogos érdekeinek védelme, a közrend, közbiztonság védelme, az egyes ember*

---

²²⁸ 56/1991. (XI. 8.) AB határozat, Indokolás III.1., s ugyanígy: 6/1999. (IV. 21.) AB határozat, Indokolás II.2.

életének, testi épségének, biztonságának, jogainak védelme érdekében alkotott jogszabályok érvényesítését szolgálja.”, tehát ehhez van kötve, ezen nem terjeszkedhet túl.

Az Alaptörvény hatályba lépését követően, az Alkotmány 2. §-ához hasonló meghatározást került, a B) cikk (1) bekezdése értelmében a „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*”, így a fenti alkotmánybíróági határozatok által kifejtett értelmezés napjainkig érvényesítik hatásukat, a negyedik alaptörvény-módosítással bevezetett, korábbi alkotmánybíróági döntések hatályon kívül helyezésére vonatkozó szabályok²²⁹ ellenére.

1.2.2. A jogbiztonság követelményeinek érvényesülése

A rendszerváltás utáni magyar alkotmány a jogbiztonsághoz kapcsolódó közvetlen, *expressis verbis* jellegű követelményt nem tartalmazott, és ez a jelenlegi Alaptörvényben is így van, de az alkotmánybíróági gyakorlat azt már az első éveiben feldolgozta és alkotmányértelmező tevékenysége során kifejtette. Ennek egyik első példája az 9/1992. (I. 30.) AB határozat, amelyben a testület eljáró tanácsa megállapította, az akkori Alkotmány 2. § (1) bekezdését értelmezve:

*„A jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.”*²³⁰

Ezt követően, az Alkotmánybíróság, 11/1992. (III. 5.) AB határozatában kifejtette:

„[a] jogbiztonság megköveteli a jogszabályok olyan világos és egyértelmű fogalmazását, hogy mindenki, akit érint, tisztában lehessen a jogi helyzettel, ahhoz igazíthassa döntését és magatartását, s számolni tudjon a jogkövetkezményekkel. Ideértendő az is, hogy ki lehessen számítani a jogszabály szerint eljáró más jogalanyok és állami szervek magatartását.”

A fenti alkotmánybíróági ítéletet értelmezve, a vastaggal szedett követelmények lesznek relevánsak számunkra a hatósági eljárás átláthatóságának vonatkozásában is.

1.2.3. Az alapvető jogok rendszere

A magyar Alkotmánybíróóság működésének első éveiben áttételesen és közvetlenül is vizsgálta az alapvető jogok keretében, az átláthatóság gondolatköréhez kapcsolódó kérdésköröket, amelyet jól mutat a szerv a közérdekű információkhoz kapcsolódó egy korai döntésének, a 32/1992. (V. 29.) AB határozat indoklása:

„A közérdekű információkhoz való szabad hozzáférés lehetővé teszi a választott népképviselői testületek, a végrehajtó hatalom, a közigazgatás jogszerűségének és

²²⁹ Chronowski, N.: *A korlátozott alkotmánybíráskodásról.* In: Fekete, B. – Horváthy, B. – Kreis, B. (Szerk.): *A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös.* Budapest, HVG-ORAC, 2014. 81-83. o.

²³⁰ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 61.

*hatékonyságának ellenőrzését, serkenti azok demokratikus működését. A közügyek bonyolultsága miatt a közhatalmi döntéshozásra, az ügyek intézésre gyakorolt állampolgári ellenőrzés és befolyás csak akkor lehet hatékony, ha az illetékes szervek felfedik a szükséges információkat.*²³¹.

Ekkor még a magyar alkotmány a véleménynyilvánítás alapvető jogosultságával együtt szabályozta a közérdekű adatok megismerhetőségének, terjesztésének kérdéskörét (61. §), jól jelezve a német rendszernél már kimutatott együttállást a véleménynyilvánításhoz fűződő alapvető jog, és közérdekű adatok megismerhetősége tárgyában.

Ugyan a magyar Alkotmánybíróság a fenti határozatában alapvetően még csak a fent kifejtett átláthatóság fogalmi egység egyik, de minden bizonnyal fontos elemével foglalkozott, azt azonban határozottan meg lehet állapítani, hogy számos fontos elemet állapított meg az átláthatóság témakörében. Az említett állampolgári ellenőrzés és befolyásolás, a nyilvánosság szükségszerű beiktatása a politikai-közhatalmi folyamatokba egy-egy fontos részterületet foglalnak el az államszervezet átláthatóságának gyakorlati megteremtésében.

Az Alkotmánybíróság egy későbbi, 1994-es határozatában már sokkal konkrétabban fogalmazza meg az átláthatósághoz kapcsolódó egyes garanciákat és követelményeket, az információszabadság témakörével összefüggésben:

„... a nyílt, áttetsző és ellenőrizhető közhatalmi tevékenység, általában az állami szervek és a végrehajtó hatalom nyilvánosság előtti működése a demokratizmus egyik alapköve, a jogállami államberendezkedés garanciája. A nyilvánosság próbája nélkül az állam polgáraitól »elidegenedett gépezetté«, működése kiszámíthatatlanná, előreláthatatlanná, kifejezetten veszélyessé válik, mert az állam működésének átláthatatlansága fokozott veszélyt jelent az alkotmányos szabadságjogokra»²³².

Jól látható, hogy az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények ebben a határozatban már sokkal inkább jogállami garanciaként, követelményrendszerként jelennek meg.

Az Alkotmánybíróság egy későbbi, 2013-as döntésében azonban már egészen konkrétan megjelenő követelményeket is kifejt, deklarálva az átláthatóság alkotmányos, illetve ennek megfelelően jogállami követelményként való elismerését is:

*„Ennél fogva a polgárait szolgáló **demokratikus állam működésének egészével, általánosságban a közfeladatok ellátásával kapcsolatos alaptörvényi követelmény** tehát az **átláthatóság és a közélet tisztasága, valamint a közügyek méltányos, visszaélés és részrehajlás nélküli intézése**. A véleménynyilvánításhoz való jog biztosítása mellett, illetve azon keresztül a*

²³¹ 32/1992. (V. 29.) AB határozat, ABH 1992, 182, 184.

²³² 34/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 177, 200.

közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való alapvető jog végeredményben e fenti követelmény érvényre juttatására hivatott.”²³³.

Napjainkra ezek a követelmények megjelennek az Alaptörvény normái között is: a XXIV. cikk meghatározása egyszerre juttatja érvényre a jogalkalmazás joghoz kötöttségét, pártatlanságát, és a diszkriminatív gyakorlat tilalmát, valamint a törvény előtti egyenlőség kimondását, amikor is megfogalmazza:

„(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.”

A XXVI. cikkben pedig kifejti azt is, hogy az *„állam a működésének hatékonysága, a közszolgáltatások színvonalának emelése, a **közügyek jobb átláthatósága** és az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében - törekszik az új műszaki megoldásoknak és a tudomány eredményeinek az alkalmazására”* ezzel körvonalazva a modern technológiai megoldások, az elektronikus kormányzat fejlesztéseinek szerepét az átláthatóság megteremtésében.

2. A hatósági eljárás átláthatóságának alanyai

Az átláthatóság fogalmának értelmezése során – ahogy azt már a jogi jelleg elemzésére irányuló fejezetben áttekintettük - nagyon fontos csomópontot jelenthet az, hogy kit tekintünk az átláthatósága alanyának, kinek a szemszögéből kívánjuk vizsgálni azt őt körülvevő jogviszonyok tömeges rendszereinek átláthatóságát. Míg más jogi jellegű fogalmaknál az alany kérdése akár közömbös is lehetne, addig az átláthatóság tekintetében az alany személyét az teszi igazán relevánssá, hogy az átláthatóság érzete végül az egyén szubjektumába alakul ki²³⁴.

A fent már kifejtett átláthatósági definícióból kiindulva, de figyelmünket már a hatósági eljárás átláthatóságára összpontosítva az átláthatóság legfontosabb alanyának a közigazgatási szervvel kapcsolatba kerülő állampolgárokat²³⁵ jelölhetjük meg, akik jogállami követelményeknek megfelelően joggal formálnak elvárásokat a közigazgatás és azon belül az adott szerv eljárásainak, teljes működésének és szervezetének kielégítő szintű átláthatóságával szemben.

²³³ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 643, 677.

²³⁴ Park, H. – Blenkinsopp, J.: The roles of transparency and trust in the relationship between corruption and citizen satisfaction. *International Review of Administrative Sciences*, 77(2), 2011, 254-274. o.

²³⁵ Vigoda, E.: From responsiveness to collaboration: Governance, citizens, and the next generation of public administration. *Public Administration Review*, 62(5), 2002, 529-530. o.

A további vizsgálatok céljából adódóan azonban érdemes vizsgálati nézőpontot lehatárolni, amelyek szempontjából a hatósági jogalkalmazási tevékenységet, a hatósági szerv szervezetét és működését értékelhetjük:

- 1) *Az állampolgárok szélesebb köre, érdekeltek.* Szempontjukból azért releváns, mert a hatósági jogalkalmazást végző szervek szinte kizárólag közpénzekből gazdálkodnak és rendszerint közhatalmi tevékenységet látnak el feladat- és hatáskörükön belül, tevékenységükhöz kapcsolódó szakterület keretei között. Ennek megfelelően közfeladatot látnak el, és így átláthatóságukhoz minden állampolgárnak és a teljes államszervezetnek érdeke fűződik, amely alkotmányos követelményekként jelenik meg a hatósági jogalkalmazó szervek oldalán. Az átláthatóság alanyának ilyen tág megközelítésére azért van szükség, mert ahogy azt korábban már áttekintettük, a hatósági jogalkalmazási folyamat átláthatóságához, szükség van arra is, hogy a hatósági eljárásra vonatkozó jogszabályok átlátható módon kerüljenek megalkotásra, bevezetésre, és ezen eljárások tekintetében sokkal inkább az állampolgárok széles köre, mintsem – de nem kizárva azt – a hatósági eljárásokban részt vevő ügyfelek az érdekeltek²³⁶. Ugyanezt mondhatjuk el a szervezeti átláthatóság, sőt a kommunikációs vonatkozásokkal kapcsolatban is. A társadalom bevonása ezen hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervezetek ellenőrzésében növelheti a társadalom közsférába vetett bizalmát, és bizonyítottan hozzájárulhat az önkéntes jogkövetés növekedéséhez, nem csak az adott, érintett szerv, hanem a teljes államszervezet vonatkozásában²³⁷. Ugyanígy a hatósági eljárás átláthatósága során a nyílt kommunikáció címzettjeinek is csak egy jól meghatározható része szól az ügyfeleknek, egy másik része azonban sokkal inkább és helyeselhetően, a társadalom tagjai, az érdekeltek irányába kell szóljon²³⁸. Az érdekelteknek több csoportját képezhetjük aszerint, hogy milyen típusú részvétel várható tőlük és mekkora érdekérvényesítő erővel rendelkezhetnek ebbe a folyamatba, hozzáteve, hogy ez a csoportosítás nem jelent merev kategóriákat, nagy az átjárhatóság ezek között a társadalmi érdekeltek számára:

- individuális érdekeltek²³⁹,

---

²³⁶ Czapanik, K. S. – Manjoo, R.: The right of public participation in the law-making process and the role of legislature in the promotion of this right. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 19(1), 2008, 1-10. o.

²³⁷ Ruijter, H. J. M.: Proactive transparency in the United States and the Netherlands: The role of government communication officials. *The American Review of Public Administration*, 47(3), 2017, 354-360. o.

²³⁸ Wukich, C. – Mergel, I.: Closing the Citizen-Government Communication Gap: Content, Audience, and Network Analysis of Government Tweets. *SSRN Electronic Journal*, 2014, 1-5 o.

²³⁹ Voinov, A. – Bousquet, F.: Modelling with stakeholders. *Environmental modelling & software*, 25(11), 2010, 1268-1270. o.

- közösségi alapon szerveződő érdekelti csoport²⁴⁰ – az individuális érdekeltek csoportjaiból szerveződő informális vagy formális csoport, amelynek célja az érdekelteket közösen érintő feladat ellátása vagy probléma feloldása az államszervezet tevékenységéhez kapcsolódóan,
- társadalmi probléma alapján szerveződő szervezet²⁴¹ – informális vagy formális csoport vagy szervezet, amelynek már nem feltétlenül csak az érdekeltek lehetnek a tagjai, hanem szakértők és támogatók is (ilyenek tekinthetjük pl. a jogvédelemmel foglalkozó civil szervezeteket),
- szakmai alapon szerveződő szervezet²⁴² – a szervezet tagjait, humán erőforrását már nem feltétlenül a közös probléma, hanem sokkal inkább a szakmai feladatellátás fűzi össze – ide sorolom a szakmai érdekérvényesítő szervezeteket, kamarákat, felsőoktatási intézményeket, akadémiákat, stb.

Hozzá kell tenni, hogy ugyancsak az érdekeltek köréhez tartozik az a személy vagy szervezet is, akinek ugyan jogát vagy jogos érdekét érintő az adott hatósági eljárás tárgyát képező ügy, de az eljárási szabályok alapján, valamilyen oknál fogva végül nem válik ügyfélle²⁴³ (pl. nem állapítható meg a közvetlen érdekelttség, nem jelzi eljárásban való részvételi szándékát a hatóságnak a jogszabály által megszabott határidőig, stb.).

- 2) **Ügyfelek.** Az érdekeltek körénél szűkebb személyi kört takar, akiket rendszerint az fűzi a hatósági eljáráshoz (a legtöbb ország eljárásjogi szabályait figyelembe véve), hogy közvetlen érdekelttsége áll fenn a hatósági ügy tárgyát képező eljárással kapcsolatban, ugyanis az jogát vagy jogos érdekét érinti. Ez a közvetlen érdekelttség²⁴⁴ és összekapcsolódás teremti meg azt a szorosabb kapcsolatot, amely miatt az ügyfeleket tekinthetjük a hatósági eljárás általános, elsődleges alanyának, hiszen személyükben kell elsődlegesen létrejönnie a többször említett átláthatóságérzetnek. Különösen fontos a személyeknek ezt a csoportját alanyként figyelembe venni, mert ők azok, akik számára az egyedi ügyben eljáró hatósági szerv majd az eljárás keretein belül jogokat és kötelezettségeket állapít meg, amelyek betartását végsősoron akár

²⁴⁰ Rowley, T. I. – Moldoveanu, M.: When will stakeholder groups act? An interest-and identity-based model of stakeholder group mobilization. *Academy of management review*, 28(2), 2003, 204-210. o.

²⁴¹ Bovaird, T.: Public governance: balancing stakeholder power in a network society. *International review of administrative sciences*, 71(2), 2005, 217-225. o.

²⁴² Bleiklie, I., et. al.: *New public management, network governance and the university as a changing professional organization*. In: Christensen, T. – Laegreid, P. (Szerk.): *The Asgate Research Companion to New Public Management*. Farnham, Ashgate, 2011. 161-176. o.

²⁴³ Gajdics, Á.: *Ügyféli jogok érvényesítése*. In: Pánovics, A. – Glied, V. (Szerk.): *Cselekedj lokálisan – Társadalmi részvétel környezeti ügyekben*. Pécs, Publikon Kiadó, 2012. 172-173. o.

²⁴⁴ Ivancsics, I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 59. o.

kényszerrel is garantálni köteles²⁴⁵, így e nagyfokú beavatkozási lehetőség az egyik oldalról, a modern közigazgatási rendszerek ügyfélközpontúsághoz fűződő követelményei²⁴⁶ pedig a másik oldalról még inkább relevánssá teszi az ügyfelek számára a hatósági eljárás átláthatóságának biztosítását.

- 3) **Köztestületi tagság.** Atipikusnak tekinthető hatósági jogalkalmazó tevékenység esetén (pl. szakmai kamarák által lefolytatott eljárások) az érintett szervezetek tekintetében kiemelkedik a fenti érintetti körből egy szűkebb réteg, a köztestület tagsága, amelyet a köztestület működése, szervezeti folyamatainak átláthatósága, joghoz kötöttsége és nyomon követhetősége erőteljesebben érint, mint a társadalom többi tagját. Ennek megfelelően a köztestület tevékenységével érintett tagság joggal formál magasabb szintű követelményeket a köztestület professzionális, jogállami berendezkedést is tükröző működésére vonatkozóan²⁴⁷. Különösen jelentőssé válhat a fenti kijelentés abban az esetben, ha a köztestület szélesebb körben vett érintetti köre csak közvetetten vehet részt és avatkozhat be a köztestület tevékenységébe²⁴⁸, így a tevékenységhez kapcsolódó jogi, és nem jogi természetű hatások hasonlóképpen érintik a tagságot, mintha azt egy a hierarchikusan felépülő, végrehajtási feladatokat ellátó államigazgatási alrendszer egyik szerve idézte volna elő²⁴⁹. A közvetett közigazgatás²⁵⁰ autonóm igazgatási struktúráján²⁵¹ keresztül érvényesülésének tekinthető köztestületek közhatalmi jellegű tevékenysége így kvázi hatósági eljáráshoz hasonló jogviszonyokat hozhat létre a köztestületek tagjai és a köztestület között, ahol igen fontossá válhat a jogviszonyokban érvényesíthető jogok és kötelezettségek rendszere²⁵², az átláthatóság mértéke.
- 4) **Belső érintettek, a személyzet.** Afelett sem lehet szemet húnyni, hogy egyes szerzők a hatósági feladatokat ellátó szervezetet – tehát magát a közfeladatot ellátó szervet, illetve a tevékenységet ellátó személyeket, belső szervezeti egységeket, mint az átláthatóság alanyait említik meg²⁵³. Ez az elképzelés abból az előfeltételezésből indul ki, hogy a hatósági jogalkalmazási feladatokat ellátó szervezet és szervezetrendszer

²⁴⁵ Darák, P. – Boros, A. (Szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2018. 50 o.

²⁴⁶ Katsamunski, P.: Classical and modern approaches to public administration. *Economic alternatives*, 2012/1., 78-79. o.

²⁴⁷ Glatz, F.: Kezdeményezőképeség, rendszeresség, folyamatosság, korrekcióképeség. *Magyar Tudomány*, 47(5), 2002, 536. o.

²⁴⁸ Ez a legtöbb hazai köztestülettel megfeleltethető, különösen ha a közhatalmi jogosítvány gyakorlásával kapcsolatos kvázi-közigazgatási tevékenységet vizsgáljuk.

²⁴⁹ Balázs, I.: Paraállami formák a mai magyar közigazgatásban. *Tér és Társadalom*, 13(3), 1999, 41. o.

Barta, A.: *Közvetett közigazgatás és autonóm struktúrák a XXI. századi közigazgatásban*. Budapest, Jogi Fórum, 2008. 13. o.

²⁵⁰ Ziller, J.: *Les concepts d'administration directe, d'administration indirecte et de coo-administration et les fondements du droit administratif européen*. In: Auby, J.-B. – Dutheil De La Rochère, J. (Szerk.): *Droit Administratif Européen*. Bruxelles, Bruylant, 2007. 235-244. o.

²⁵¹ Barta, A.: *Manifestations of Para-administration in Hungarian Public Administration*. Debrecen, University Of Debrecen, 2008, 3. o.

²⁵² Hohmann, B.: *A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei*. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018. 28-30. o.

²⁵³ Lodje, J.: Transparency and democratic legitimacy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 32(3), 1994, 343-368. o.

csak akkor tudja biztosítani az átláthatóság érvényesülését, ha önmaga is átláthatja a rá vonatkozó követelményeket. Erre tekintettel valóban figyelmet kell szentelni a hatósági jogalkalmazásba részt vevő szervezeteknek, és e szervezetek személyzetének, de e figyelem sokkal inkább a szervezet és a szervezet vezetőinek tekintetében az átláthatóság követelményrendszerének vonatkozásába mutatkozó tudatosságának fejlesztésére kell összpontosulnia, természetesen amellet, hogy a kormányzat nyitott és átlátható kommunikációja nem csak az állampolgárok, az érdekelt, az ügyfelek, hanem a döntéshozó és végrehajtó szervezetek közötti, a jogalkalmazó szervezetek egymás közötti, illetve az egyes szervezeteken belüli kommunikációra is ki kell, hogy terjedjen.

3. A hatósági eljárás átláthatóság tárgya és tartalma

A hatósági eljárás átláthatóságának tárgyának és tartalmának mibenlétét, ahogy azt már az átláthatósági jogi jellegének elemzése során már körvonalaztuk, valójában az egyes jogállami követelményekből következő átláthatósági kritériumok érvényesítésekként ragadhatjuk meg leginkább a hatósági jogalkalmazás folyamatában, az ott általánosságban tárgyként a jogbiztonság fennállását és fenntartását, az államszervezet működésének megismerhetőségét, a közérdekű ügyek megismerhetőségét és lehetőség szerinti alakítását, valamint az igazságszolgáltatási és hatósági tevékenység áttekinthetőségét, tartalmaként pedig e célok megvalósításához szükséges, az átláthatóság alanyának oldalán jelentkező jogosultságokat, míg a kötelezetti oldalon kötelezettségeket azonosítottuk.

Jelen fejezet célkitűzése az, hogy a tárgy és a tartalom témakörét már a szűkebb vizsgált témakör, a hatósági eljárás biztosításának szempontjából vizsgálja meg, úgy, hogy a feltárt nemzetközi követelmények, nemzeti tervezési dokumentumok, és az egyes szakirodalmi álláspontok alapján adja meg azok értelmezését.

Annak ellenére, hogy az átláthatóság hatósági eljáráshoz kapcsolódó vonatkozásait vizsgáljuk, annak tárgya és a hozzá immanens módon kapcsolódó tartalom megítélése során - a teljesség érdekében - az átláthatóságot befolyásoló tényezők lehetőségek szerinti széles spektrumát kell figyelembe venni, hiszen majd ezek is döntő befolyással lehetnek az átláthatóság alakulására az egyedi hatósági eljárások átláthatóságára. Ennek megfelelően meg kell vizsgálni a tárgy és tartalom kérdéskörét:

1. a hatósági eljárást szabályozó jogszabályokra és azok kialakításának folyamatára,
2. a hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervezetek, szervezetrendszerre,
3. az egyedi hatósági eljárást befolyásoló tényezőkre, végül pedig
4. a hatósági kommunikáció témakörére vonatkozóan.

Ad 1. A hatósági eljárást szabályozó jogszabályokra, és azok kialakításának folyamatára vonatkoztatott tárgy megjelölését az alábbiak szerint tudjuk megtenni: átlátható, a társadalom, az érdekeltek bevonásán és széleskörű társadalmi konszenzuson alapuló jogszabály alkotási folyamat megteremtése, amely értelmezhető, egyértelmű és végrehajtható jogszabályi követelmények felállítására irányul.

A tárgy megalkotása során azt kell figyelembe vennünk, hogy a jelen disszertáció keretében vizsgált legtöbb nemzetközi dokumentum, ezt a témakört a társadalom és az érdekeltek különböző mértékű bevonásához köti²⁵⁴, hiszen ennek megfelelően biztosítható az a párbeszéd az érdekeltek és az állami döntéshozók között, amely végül majd hozzájárul az átláthatóságának további lépcsőinek megvalósításához. Egyúttal ez a bevonásra épülő folyamat teszi lehetővé:

- a társadalmi tapasztalatok felhasználását és integrálását a szabályozási koncepció kialakításának, formálásának folyamatába,
- a társadalmilag elfogadhatatlan és elfogadható, sőt elvárt alternatívák felvázolását és segíti a döntéshozatalt ezek közötti választásban,
- magasabb szintű bevonást elérve a partnerség kialakítását, amely a jogszabály disszeminációjában, és végrehajtásában nyújthat segítséget az állami szereplők tevékenységeinek ellátásához.

Nem szabad azt sem elfelejtenünk – ahogy azt már az előző fejezetben vizsgáltam – hogy az érdekeltek valójában nem csak az állampolgárokat, vagy azoknak valamilyen elv szerint rendeződő csoportjait, hanem a szakmai érdekelteket, nem állami megbízatást betöltő szakértők jelenlétét is magába foglalja²⁵⁵. Ugyanígy fontos megjegyezni, hogy a jogszabályalkotás valójában irányulhat az érintett, hatósági eljárással kapcsolatos jogszabály(ok) módosítására, sőt a deregulációs tevékenységeket is figyelembe véve, hatályon kívül helyezésére, és az azt övező szabályozási rendszer elemeinek újrendezésére is.

Erre tekintettel a tárgyhöz kapcsolódó legfontosabb tartalmi jellegű vonatkozásokat a fenti, a jogszabály megalkotására, módosítására, sőt a deregulációs folyamatokban irányadó részvételi jogosultságok köre képezi az alanyok oldalán, míg az államszervezet, a jogszabályalkotási, módosítási, deregulációs folyamat tekintetében vállal kötelezettséget arra, hogy bevonja az érdekelteket. Már itt meg kell jegyezni, hogy az átláthatóság ide kapcsolódó

---

²⁵⁴ Ld. , UNDP, 1997, i.m. 2-3. o.

OECD Recommendation of the Council on Open Government, 2017, i.m. 2. o.

OECD DAC, 2011, i.m. 2. o.

²⁵⁵ Ld. Council of Europe: *Guidelines for civil participation in political decision making*. Strasbourg, Council of Europe, 2017. IV. rész

tárgyának megvalósításához nem elegendő az egyeztetés, konzultáció, társadalmi véleményeztetés formális „lefutása”, a tárgyban foglalt követelmények csak akkor teljesülhetnek, valódi értelemben vett átláthatóságról csak akkor beszélhetünk, ha a bevonás materiális értelemben is megvalósul, és a fent említett szempontok átülnek a szabályozás koncepciójába és részletszabályaiba egyaránt²⁵⁶. E témakört részletesen a IV. fejezetben vizsgálom meg közelebbről.

Ad 2. A hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervek, szervezetrendszerre vonatkoztatva a tárgyat az alábbiak szerint tudjuk megragadni: a teljes szervezetrendszerben, az egyes szervek kapcsolódásaiban, és az egyes hatósági jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutatkozó integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség.

A szervek vonatkozásában az átláthatóság követelményrendszere a szervezeti átláthatósághoz kapcsolódó tárgyat hoz létre – akkor is, amikor a közigazgatás teljes szervezetrendszerének átláthatóságáról, két vagy több szerv viszonyrendszeréről, vagy egy szervezet belső felépítéséről, működéséről beszélünk.

E tekintetben nagy szerepe van:

- az egyértelmű, és az érdekeltek számára is legalább alapvetéseiben megismerhető feladat- és hatáskörök meghatározásának (elhatárolásának), a párhuzamosságok mérséklésének vagy megszüntetésének,
- a szabályozott rend kialakításának a szervek vonatkozásában,
- és több más tényező mellett az ellenőrizhető és szabályszerű tevékenység ellátásnak.

A tárgyban négy elem szorul további meghatározásra:

- a fenti viszonyokban megmutatkozó *integritás* azt jelenti²⁵⁷, hogy a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazás értéktartalmú tevékenység, és a központilag meghatározott értéktartalmaktól (pl. korrupciómentesség, jogszerűség, stb.) való eltérés tilos, és egyben az átláthatóság jogszerűtlen korlátozását valósítja meg,
- a *jogszerűség* a hatósági jogalkalmazó szerv jogállami követelményekből eredő kötelezettségét juttatja érvényre²⁵⁸, és hangsúlyozza a szervezeti átláthatóság során annak meglétét,

---

²⁵⁶ Irvin, R.A. – Stansbury, J.: Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review*, 64(1), 2014, 55-65. o.

²⁵⁷ Ld. OECD Recommendation of the Council on Public Integrity [C(2017)5], amelyet a későbbi főfejezetben részletesen elemzek.

²⁵⁸ Juhász, Z.: A közigazgatás joghoz kötöttségének elve és a törvényesség elve a közigazgatási hatósági eljárásban (a Ket. és az Ákr. rendszerében). *Új Magyar Közigazgatás*, 2016/2., 36–39. o.

- a *rend* a szervezetrendszer vonatkozásában a feladat- és hatáskörök, valamint az egyes szervek vonatkozásában az alá-fölé vagy mellérendeltséget jelentő viszonyok tisztázottságát, szerven belül pedig a minden releváns tényezőre kiterjedő szabályozottságot, és e szabályok tényleges betartását jelenti²⁵⁹,
- a *megismerhetőség* az állampolgárok szempontjából vizsgálja a szervezetrendszert és annak elemeit: valójában az előbbieken említett tényezők, követelmények teljesülésének külső felek általi megismerését hivatott biztosítani azzal, hogy ennek a megismerésnek korlátjai vannak, amelyeket a következő fejezetben részletesen ismertetek²⁶⁰.

A tárgyhoz kapcsolódó legfontosabb tartalmi jellegű vonatkozások tekintetében a belső érdekeltek is fontossá válnak, hiszen pl. a szerv személyzetének tagjai is tehetnek észrevételeket, javaslatokat, bejelentéseket az integritásmenedzsment rendszer megoldásai²⁶¹ (ld. whistleblowing típusú rendszerek) segítségével az átláthatóság javítására és a korrupció, a részrehajlás, a felállított szabályokkal ellentétes gyakorlat eliminálására²⁶².

Ezeket túl jogosultságok tekintetében ide kapcsolhatjuk az állampolgárok közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alapjogát, míg kötelezeti oldalon az ezek megismeréséhez kapcsolódó együttműködési kötelezettséget.

Ad 3. Az egyedi hatósági eljárást befolyásoló tényezők vonatkozásában az alábbi tárgy határozható meg: folyamatában is követhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység, amely adott tényállás esetén előre kalkulálható döntéssel zárul vagy a hatósági döntés létrehozása az érdekeltek bevonásán alapul. A döntés megtámadása esetén hatékony jogorvoslati lehetőség elérhető.

A disszertáció témáját illetve a fenti átláthatósági tárgykörnek van a legnagyobb jelentősége a többihez hasonlítva – az érdekeltek, azon belül az ügyfelek legszorosabban a hatósági eljárás folyamatában szembesülnek az átláthatóság megteremtésére irányuló erőfeszítések eredményeivel, így e tárgykörbe foglalt célkitűzések megvalósítása a fontosabb a többihez képest és azt is meg kell jegyezni, hogyha az átláthatóság növelésére irányuló intézkedésre, mint az egy folyamat elemeire gondolunk, akkor valójában a folyamat elején itt

²⁵⁹ Christensen, T. – Lægreid, P.: *Agencification and Regulatory Reform*. In: Christensen, T. – Lægreid, P. (Szerk.): *Autonomy and regulation: Coping with agencies in the modern state*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2006. 9- 15. o.

²⁶⁰ Albu, O. B. – Flyverbom, M.: Organizational transparency: Conceptualizations, conditions, and consequences. *Business & Society*, 58(2), 2019, 268-271. o.

²⁶¹ Webb, W. N.: Ethical culture and the value-based approach to integrity management: A case study of the department of correctional services. *Public administration and development*, 32(1), 2012, 96-108. o.

²⁶² Schnackenberg, A. K. – Tomlinson, E. C.: Organizational transparency: A new perspective on managing trust in organization-stakeholder relationships. *Journal of Management*, 42(7), 2016, 1789. o.

érhetőek el a leglátványosabb, legmarkánsabban érzékelhető elemek, hiszen az érintettek közvetlenül az eljárás során felmerülő tényezőket érzékelik legközvetlenebbül²⁶³.

A tárgyba foglalt célkitűzések alatt az alábbiakat érthetjük:

- *követhetőség* – tehát az átláthatóság alanya képes arra, hogy lépést tartva a hatósági szervvel megfelelő információkhoz jusson az eljáráshoz kapcsolódóan, tisztába legyen azzal, hogy az eljárás melyik szakaszában tart, milyen időbeosztással halad előre, mikorra várható döntés az ügyben. Több szakirodalmi szerző ezt, úgynevezett *procedural transparency* elnevezésű fogalomkörben tárgyalja²⁶⁴,
- *előre tisztázott követelmények* – a jogbiztonság elvéből eredő követelmény, amely lehetővé teszi, hogy az átláthatóság alanya e szerint alakítsa magatartását, viszonyait, és a hatósági eljárás kiszámíthatósága biztosított legyen²⁶⁵,
- *kalkulálható döntés* – azonos tényállási elemek mellett, nem változó jogszabályi követelmények között az érdekeltek számíthassanak arra, hogy a hatóság azonos vagy döntően hasonló döntéseket fog meghozni, a jogszabályban megszabott tartalommal és formában, az ott meghatározott lehetséges jogkövetkezményeket alkalmazva, az irányadó ügyintézési időn belül²⁶⁶.
- *bevonás a döntéshozatalba* – a modern igényeknek és az ügyfélközpontúságnak eleget téve, a döntések diverzifikációja lehetséges, pl. a hatósági eljárásban alkalmazott alternatív vitarendezési módszerekkel (egyezség és annak hatósági jóváhagyása), hatósági szerződéskötéssel, vagy más módon²⁶⁷,
- végül a *hatékony jogorvoslati lehetőség* azt jelenti, hogy a döntést eredményesen (akadálymentesen, egyszerűen, lehetőség szerint alacsony költségek mellett vagy ingyenesen, külső fél bevonása nélkül) lehet megtámadni annak vélt vagy valós hibája esetén²⁶⁸.

Az ehhez kapcsolódó tartalmi vonatkozásokat, az ügyfelek oldalán a hatósági eljárásban biztosított ügyféli jogok és kötelezettségek, egyéb érdekeltek esetén az információs szabadság és

---

²⁶³ Welch, E. W. – Hinnant, C. C.: *Internet use, transparency, and interactivity effects on trust in government*. In: Sprague, R. (Szerk.): *Proceedings of the 36th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. Washington, IEEE., 2003. 144. o.

²⁶⁴ Michener, G. – Bersch, K.: *Identifying transparency*. *Information Polity*, 18(3), 2013, 238-240. o.

Dragoş, D. C. – Neamţu, B. – Cobârzan, B. V.: *Procedural transparency in rural Romania: linking implementation with administrative capacity?*. *International Review of Administrative Sciences*, 78(1), 2012, 134-157. o.

²⁶⁵ Ld. pl. Deák, D.: *Neutrality and legal certainty in tax law and the effective protection of taxpayers' rights*. *Acta Juridica Hungarica*, 49(2), 2008, 177-190. o.

²⁶⁶ Bourgon, J.: *New directions in public administration: Serving beyond the predictable*. *Public Policy and Administration*, 24(3), 2009, 309-330. o.

²⁶⁷ Boule, L.: *ADR applications in administrative law*. *Acta Juridica*, 1993/1., 139-145. o.

²⁶⁸ Piątek, W.: *The right to an effective remedy in European law: Significance, content and interaction*. *China-EU Law Journal*, 6(3), 2019, 163-174. o.

az iratbetekintéshez fűződő jogosultságok, a kötelezetti oldalon a hatósági szervekre irányadó kötelezettségek adják.

Ad 4. A hatósági eljárás kommunikációjával kapcsolatban a tárgynak az alábbi elemeket kell magába foglalnia: a társadalom és az érdekeltek megfelelő informálását szolgáló, következetes, érthető és nyílt kommunikáció a hatósági eljárás folyamatában és azon kívül, általánosságban a hatósági jogalkalmazó szerv szervezetével, működésével kapcsolatban.

E tárgynak meghatározó jelentősége van a hatósági eljárás átláthatóságának érvényre juttatásában: csupán a jogszerűség és a hatékonyság biztosítására tett intézkedések maradnak az átláthatóság növelését célzó intézkedések a jogalkotás, a szervezeti átláthatóság és a jogalkalmazás vonatkozásában, ha az érdekeltek e fejleményekről nem értesülnek. Ennek elmaradása esetén az átláthatóság érvényesülésének, kormányzatba, hatósági szervek tevékenységébe vetett bizalomnövelő hatása sem következik be²⁶⁹. Fontos erre tekintettel nem csak megteremteni, hanem kommunikálni is az átláthatóságot, tehát a kommunikációs feladat kételemű: a hatóság kommunikáljon átláthatóan a hatósági eljárások keretei között, de eközben a szerv kommunikálja az átláthatóság eredményeit is, kiemelve az átláthatóság elérése iránti elkötelezettségét, a megtett intézkedések hatásait és azokat a területeket is, ahol még fejlődni szükséges²⁷⁰. Az egyes jellemzőket (következetesség, nyíltság és érthetőség) részletesen a hatósági kommunikációra vonatkozó főfejezetben elemzem.

A tartalomhoz kapcsolódóan megjegyezhető, hogy itt a fentiekől eltérően már nem konkrétan megragadható, kötelező jellegű jogosultságok (a közérdekű adatok megismerésén túl) állnak rendelkezésre az átláthatóság alanyainak oldalán, hanem jellemzően informális, elvárásként, várokozásként megfogalmazott követelmények, míg a kötelezetti oldalon a józan mérlegelés, hogy a hatósági szerv saját feladatellátását könnyíti meg a konzisztens kommunikáció megteremtésével e tárgykörök tekintetében.

4. A hatósági eljárás átláthatóság korlátjai

Ahogy a bármely jogosultságnál, elvárásnál, követelményrendszerrel kimutatható, az átláthatóságra vonatkozó elvárás- és követelményrendszer sem vállalhat parttalanná, nem

---

²⁶⁹ Auger, G. A.: Trust me, trust me not: An experimental analysis of the effect of transparency on organizations. *Journal of Public Relations Research*, 26(4), 2014, 325-343. o.

²⁷⁰ Pasquier, M.: *Communication and transparency*. In: Ladner, A. et. al. (Szerk.): *Swiss Public Administration*. Cham, Palgrave Macmillan, 2019. 231-236. o.

terjeszkedhet korlátlanul úgy, hogy más, a közigazgatásra és azon belül a hatósági eljárásra vonatkozó követelmények, alapelvek, követelmények sérelmével járna.

Éppen ezért az átláthatóság hatósági jogalkalmazási tevékenység körében értelmezhető fogalmi körének kijelölésekor foglalkozni kell annak korlátjaival is. Ezeket a korlátokat jellemzően két csoportra bonthatjuk: az egyik az átláthatóság fogalmát oly sok tekintetben meghatározó, de mégsem teljes egészét jelentő információszabadságra, és annak korlátaira vezethető vissza, míg a másik sokkal inkább a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazó szerv tevékenységéhez, annak ellátásához kapcsolódik. Tekintsük át ezeket a csoportokat, hogy feltárhassuk az átláthatóság érvényesülő korlátjait!

4.1. Az információszabadság általános korlátjai

Az átláthatóság egy központi követelményrendszerét jelentő információszabadság és a közérdekű adatok nyilvánosságához fűződő érdek természetében eredően gyakran ütközik más érdekekkel. Miután a közérdekű adatok megismerése a legtöbb jogrendszer tekintetében alapvető, sőt emberi jognak tekinthető, ezért ezek a korlátozások csak akkor válhatnak alkotmányosan indokolttá, ha azt más alapvető jog érvényesülése megkívánja. Ebben nagyban követi az információszabadság a hozzá viszonyítva anyajognak tekinthető véleménynyilvánítás szabadságát, amely a korábban már citált alkotmánybírósági határozatok értelmezései során is kitüntetett alkotmányos védelemben részesült a magyar és a vizsgált külföldi alkotmányjogi gyakorlatban²⁷¹.

4.1.1. Minősített adatok védelme

A közérdekű adatok megismerésének egyik korlátját az állam különböző kategóriákban sorolt titkai jelentik, amelyet mára összefoglalóan minősített adatokként említhetünk az egyes nemzeti szabályozásokra, különösen a magyar szabályozásra vonatkoztatva²⁷².

Ezen adatok azért válnak majd titkossá, mert valamilyen – pl. nemzetbizonsági, alkotmányvédelmi, közrendvédelmi, bűnüldözési, bűnmegelőzési – érdek indokolja azok védelmét a nyilvánosság elől. Erre tekintettel egy minősítési eljárás keretében válnak ezek az adatok védetté, a védettségük mértéke (pl. időtartama vagy technikája) attól függ, hogy potenciálisan milyen mértékben károsíthatná ez az adat a védett közérdeket, ha nyilvánosságra kerülne, hozzáférhetővé válna²⁷³.

²⁷¹ Ld. 34/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 177, 180, Indoklás III.1.

²⁷² Szőke, G. L.: Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről. *JURA*, 24(2), 2012, 241-257. o.

²⁷³ Ld. a magyar szabályozás tekintetében a minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV törvény ide vonatkozó szabályait, kategóriáit.

Az átláthatóság szempontjából két fontos követelmény kapcsolható ehhez:

- a már tárgyalt alkotmányjogi, jogállami követelmények alapján a közhatalmi tevékenységet gyakorló szervek ellenőrizhetősége megkívánja, hogy a fenti minősítést csak a legszükségesebb esetben, a szükségesség-arányosság elvének figyelembevételével alkalmazzák a jogalkalmazó szervek. Abból kell kiindulni, hogy az állam, a hatósági szerv minden releváns adata nyílt közadat²⁷⁴, és ezen adatok csak egy szűk köre lehet a védett közérdek okán végül minősítéssel védve, annak érdekében, hogy a hatalomgyakorlás működése áttetsző maradjon²⁷⁵,
- másrésről pedig fontos, hogy a minősített adatok védelmének szükségessé időben változó lehet a hozzá kapcsolódó közérdek megítélése és az érintett adattartalom jellemzői miatt, így lehetőség kell legyen arra is, hogy korábban védetté, minősítetté nyilvánított adatokat vissza lehessen minősíteni közérdekű adatokká²⁷⁶, vagy ezek az idő múlásával, meghatározott idő után automatikusan elveszítsék védelmüket.

4.1.2. Döntés megalapozását szolgáló adatok védelme

Szintén a közérdekű adatok megismerésének egyik korlátjának tekinthető a hatósági szerv kezelésében keletkező, a döntés meghozására irányuló eljárás során készített vagy rögzített, annak megalapozását szolgáló adat is. E megfontolás mögött is az érdekek kiegyensúlyozása, a hatósági jogalkalmazó szervekre vonatkozó követelmények szintézise áll, tekintettel az alkotmányos követelményre is. A magyar alkotmánybíróság a 2000-es évek közepén foglalkozott ezzel a problémakörrel egy határozatában és az alábbiakat állapította meg a korláttal kapcsolatban:

„... Az automatikus nyilvánosságkorlátozás hiányában minden egyes döntés-előkészítéssel kapcsolatos adat titkosításáról – a munkaanyagok védelme és a döntéshozatali eljárás, illetve a szerv működésének hatékonysága érdekében – külön döntést kellene hozni. Ez pedig elviselhetetlen adminisztrációs terhet jelentene”²⁷⁷.

Az átláthatóság szempontjából e korlátozásnak az időbeliségét kell kiemelni: ennek megfelelően a döntés megalapozását szolgáló adatnak valójában a döntés meghozataláig kell különös védelmet adni, utána már csak akkor marad fenn védelme, ha más közérdek (pl. a döntések előkészítésében kifejtett szabad véleménynyilvánítástól távolítaná el a döntés meghozatalában résztvevőket, pl. hatósági jogkörben eljáró testületek személyi jellegű

²⁷⁴ Ld. a fenti, nyílt kormányzatra vonatkozó nemzetközi iránymutatásokat, egyezményeket illetve a 2011. évi CXII. törvény 26. § által meghatározott közérdekű adat fogalmát a magyar szabályozás tekintetében.

²⁷⁵ Ld. 32/1992. (V. 29.) AB határozat, ABH 1992, 182, 183–184. o.

²⁷⁶ Úgynevezett titokfelügyeleti eljárás, amelyhez kapcsolódó hatósági hatáskört Magyarországon a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság gyakorolja.

²⁷⁷ 12/2004. (IV. 7.) AB határozat, ABH 2004, 217, 221., Indokolás III. 3.1.

döntései). Egyébiránt a védett adat e tekintetben idővel veszít jelentőségéből, ezért egy idő után jellegétől függetlenül érdemes a nyilvánosság betekintését biztosítani. Más szempontból pedig éppen hogy átláthatóságot korlátozó tényező lenne a korlátlan betekintési jog a döntés előkészítését szolgáló adatokba, hiszen az potenciálisan ronthatná a szerv feladatellátásának hatékonyságát, ha az erre vonatkozó jogosultságokat nem az átláthatóság jegyében, hanem visszaélészerűen gyakorolnák az érdekeltek.

4.1.3.   *Üzleti titkok védelme*

Az információszabadság leggyakoribb gátját azonban mégsem a fenti kategóriák, hanem sokkal inkább az üzleti titkok védelme jelenti: a közfeladatot ellátó hatósági jogalkalmazó szervek számos olyan adatot is kezelnek, amelyek üzleti titoknak minősülnek. Ezek az adatok azért fognak védelmet élvezni a nyilvánosságra hozataluk kizárásával, mert gazdasági tevékenységhez kapcsolódnak és részben vagy egészben olyan nem közismert, vagy nem könnyen hozzáférhető, és így vagyoni értékkel bíró információk, amelyeket azok jogosultja megfelelően véd²⁷⁸. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy ez a védelem sem lehet korlátlan, amely főként arra vezethető vissza, hogy az általunk vizsgált hatósági jogalkalmazó szervek egyébként közpénzből gazdálkodnak és tevékenységük során közfeladatot, közhatalmi tevékenységet látnak el. Erre tekintettel nem lesz védett és így közérdekű adatigényléssel érinthető több más között a gazdasági tevékenység ellenőrzését végző közigazgatási szerv jogsértő magatartást megállapító határozata, a közvagyonnal, közpénzekkel gazdálkodó közigazgatási szerv üzleti kapcsolataira vonatkozó adatok²⁷⁹, amelynek legfőbb célja a közpénzzel és a közvagyonnal való gazdálkodás átláthatóbbá tétele a végrehajtó hatalmi ághoz tartozó egyes szinteken. Ezen adatokat rendszerint az egyes nemzeti információszabadságra vonatkozó szabályozások keretei között proaktív módon közzétételre is kerülnek napjainkra.

4.1.4.   *A magánszféra információi – a személyes adatok védelme*

A közérdekű adatok megismerhetősége, az információszabadság sajátos korlátját jelentik azokat az adatok, amelyek már akkora betekintést engednek az érintettek magánszférájába, hogy azt a hatósági jogalkalmazás átláthatósága sem indokolhatja. Ezeket az adatokat a személyes adatok körével jellemezhetjük leginkább, amelyre tekintettel a legtöbb nemzeti szabályozás ki is zárja az adatok e körét az információszabadsággal érintett adatok köréből.

---

²⁷⁸ Ld. a magyar szabályozásban: az üzleti titkok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény, 1. §-ában az üzleti titok fogalmát.

²⁷⁹ Kerekes Zsuzsa: *Az információszabadság az ombudsman gyakorlatában*. In: Musil, R. (Szerk.): *Odaáttra nyíló ajtó*. Budapest, Adatvédelmi Biztos Hivatala, 2001. 134-136. o.

E korlát azonban nem áll fenn, amikor a közhatalmi tevékenységet ellátó szerv nevében jár el az adott személy, ilyen esetben adatai enyhébb védelmet élveznek a tevékenység ellenőrizhetőségének fenntartása érdekében, így például az eljáró személy neve, feladatköre, a közfeladat ellátásával összefüggő egyéb személyes adata vagy bármely adat, amelyet kötelező erejű jogi szabályozás ide sorol, nyilvánosak, a magyar jogi szabályozásban ezek közérdekből nyilvános adatnak minősülnek²⁸⁰. Ez a szemlélet tükröződik a magyar alkotmánybíróság gyakorlatából is, amikor egyik határozatában megállapítja:

„...a demokratikus államélet és közvélemény érdekében az állami tisztségviselők és más közszereplő politikusok alkotmányosan védett magánszférája másokénál szűkebb; különösen ki kell tenniük magukat mások kritikájának. Ehhez azonban személyes adataik ismeretére is szükség lehet, amennyiben azok funkciójukkal vagy közszereplésükkel összefüggenek.”²⁸¹

4.2. A tevékenységellátással kapcsolatos korlátok

Az átláthatóság korlátjának másik típusa a hatósági szerv, jogalkalmazó tevékenységéhez kapcsolódik és elsődlegesen azt biztosítja, hogy a hatósági szerv a rá vonatkozó feladat- és hatásköröket hatékonyan el tudja látni az átláthatósági követelményekből eredő feladatok következetes elvégzése mellett, megelőzhető legyen a rosszhiszemű, visszaélés jellegű joggyakorlás az átláthatóságra történő hivatkozás mellett. Mindezek, habár e vonatkozásban korlátokként tűnnek fel, valójában végsősoron a hatósági eljárás átláthatóságát is hivatottak biztosítani, hiszen e visszaélések elhárítása tehermentesíti a hatósági jogalkalmazó szerveket, akik ezáltal erőforrásaikat a jogszerűen elvárt és megkövetelt átláthatósági követelmények teljesítésére tudják fordítani.

4.2.1. Bizalmas ügykezelés

Sok tekintetben az információszabadsághoz kapcsolódó szerepeltetett korlátokkal összefüggő, azokból következő korlátozásként tekinthetünk a bizalmas ügykezelés kérdéskörére, amely azonban mégis több, mint pusztán a közérdekű adatok megismerésére vonatkozó korlátozás, hiszen a közigazgatás feladatellátási viszonyai között, azon belül a hatósági jogalkalmazó tevékenység, a hatósági eljárás szabályai között válik követelménnyé.

E körbe sorolhatjuk:

- bármely érdekelt vonatkozásában azokat az eljárási szabályokat, amelyek meghatározzák, hogy milyen feltételek mellett és ki tekinthet bele egy hatósági eljárás ügyiratába (iratbetekintési jog szabályozása),

²⁸⁰ 2011. évi CXII. törvény - az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról, 26. § (2) bek.

²⁸¹ 60/1994. (XII. 24.) AB határozat, ABH 1994, 342, 355., Indokolás IV. 2) b)

- tágabb értelemben véve ide sorolhatjuk azokat a rendelkezéseket is, amelyek meghatározzák, hogy egy adott hatósági eljárás keretében kik élvezhetik az ügyféli jogálláshoz kapcsolódó jogosultságot, tehát juthatnak hozzá az eljárás összes fontosabb információjához. Ez a kérdéskör akkor válik igazán relevánssá, amikor nagy társadalmi érdeklődésre számot tartó ügyekben, vagy a közérdek általános védelme szempontjából fontossá válik, hogy az eljárásba egyes külső szereplők (tehát akik az általános ügyfélfogalom keretei közé közvetlen érdekeltységük hiánya miatt nem kerülnének be), de részvételük valamilyen oknál fogva mégis fontos (pl. civil szervezetek részvétele a hatósági ügy tárgyát képező beruházás hatásterületi lakosságát képviselve, vagy szakterületi kompetencia, érintettség miatt). E témakörrel részletesen a hatósági eljárás átláthatóságát vizsgáló főfejezet, ügyféli jogokra és kötelezettségekre vonatkozó fejezetében térek vissza.

4.2.2. *A jogalkalmazó tevékenység elsődlegessége*

E korlátozási szempont kapcsán az átláthatósághoz kapcsolódó intézkedések egyes tanulságai és hatósági eljárásra vonatkozó alkotmányos követelmények, társadalmi elvárások keresztmetszetéből indulhatunk. Ezek szerint a közigazgatásnak van egy, alkotmányjogi szinten meghatározott funkciója, amely tömören az államcélok, és az állam alkotmányba rögzített kötelességeinek, gyakorlatban történő megvalósításához kapcsolódik²⁸². Ehhez kapcsolódóan megragadható a közigazgatás társadalmi rendeltetésének köre, amelyet a szakirodalmi álláspontok szinte egységesen a közcélok megvalósításaként, a jogszabályok végrehajtásaként, és a közérdek érvényre juttatásaként határoznak meg²⁸³.

Ebből kiindulva azt állapíthatjuk meg, hogy ugyan a jogállami követelmények érvényre juttatása a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazó tevékenység során kulcsfontosságú, hiszen a közigazgatás joghoz kötöttsége is alkotmányos követelményként határozható meg a fent tárgyaltak szerint, de ez nem jelentheti azt, hogy a szintén jogállami követelményekből eredő, átláthatóság megteremtésére, fenntartására és fejlesztésére irányuló erőfeszítések háttérbe szoríthatnák, jelentősen korlátozhatnák a jogalkalmazó szerv eredeti, feladat- és hatásköréből eredő tevékenységellátását. Az ütköző követelmények feloldásának

²⁸² Patyi, A.: *A közigazgatási működés jogi alapjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 12. o.

²⁸³ Balázs, I.: *A közigazgatás-elmélet jelentéstartalma és a közigazgatás fogalma*. In: Árvai, Zs. et. al. (Szerk.): *Közigazgatás-elmélet*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 14-20. o.
Fábián, A., 2012, i.m. 20-25. o.

kulcsa azok kiegyensúlyozása a hatósági jogalkalmazó szerv tevékenység-ellátása, működése során. Ehhez kapcsolódóan jelenik meg az egyes eljárási szabályozásokban:

- az ügyfelek és az eljárás további résztvevőinek jóhiszemű, visszaélésektől mentes magatartásának előírása, erre láthatunk példát a magyar szabályozásban az Ákr. ügyfélre vonatkozó alapelveiben és az arra épülő részletszabályok körében²⁸⁴,
- az átláthatóság jellemzően alapelvi szintű – tehát konkrét a hatósági szerv felelősségi körébe tartozó kötelezettségeket feltételesen, áttételesen tartalmazó - megjelenítése és ehhez képest a hatósági jogalkalmazó szervek eljárási kötelezettségének általános (amely országban létezik ilyen) és ágazati jellegű részletszabályainak megalkotása során, azok viszonyában.

---

²⁸⁴ Ld. Ákr. 5. §

IV. Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatósági eljárásra vonatkozó jogalkotás folyamatában

A hatósági eljáráshoz kapcsolódó, a szabályozás számunkra releváns elemeit adó jogszabályokra, jogi kötőerővel rendelkező dokumentumokra, sőt stratégiai és tervezési dokumentumokra, és azok kialakításának folyamatára a korábban már a hatósági eljárás átláthatóságának, erre a témakörre vonatkoztatott tárgyában megjelölt szempontokat kell alkalmaznunk, az átláthatóság növelésének érdekében.

Ennek megfelelően e témakör kapcsán foglalkozni kell azzal, hogy a társadalmat, annak érdekeltjeit milyen módszerekkel lehet hatékonyan bevonni a jogszabályalkotási, illetve a közigazgatásra, azon belül a hatósági jogalkalmazásra irányadó stratégiai-politika alkotási (*rulemaking* és *policymaking*) tevékenységekben, annak érdekében, hogy tapasztalataik, javaslataik, a társadalom értékítélete is megfelelően reprezentált legyen ezekben. Másrészt meg kell vizsgálni, hogy az általános – már azokban az államokban, ahol ilyen jellegű szabályozással számolhatunk – és a különös anyagi és eljárási hatósági szabályok viszonya, kapcsolata milyen hatással lehet majd az egyes eljárások átláthatóságára, hiszen e szabályozási koncepció alapjaiban határozhatja meg az egyes, megalkotott szabályok érvényesülési kereteit. E témakör továbbgondolásával jutunk el oda, hogy az átláthatósági követelmények konkrét, szabályozásban történő elhelyezésének módszertani megfontolásai is relevanciával bírnak – ezt a témakört közelebbről az átláthatóság alapelvei kodifikációjával foglalkozó fejezetben elemzem majd részletesen.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése során, a jogalkotáshoz kapcsolódó kérdések mintegy peremfeltételként jelennek meg: ha az eljárás szabályozásában – akár annak kialakítására, akár szabályanyagára gondolunk – csorbát szenved az átláthatósághoz kapcsolódó megfontolások érvényesítése, akkor a további pillérek (szervezeti átláthatóság, az egyedi eljárások vonatkozásai, sőt még a kommunikációs megfontolások is) már e hiányosságokra fognak épülni és adott esetben nem fogják tudni betölteni azt a szerepet, amelyet céloznak. Éppen ezért kiemelkedően fontossá válnak olyan, rendszerint a szakirodalom megközelítéseiben csak érintőleges vizsgált témakörök, mint a fennálló szabályozás rendszeres felülvizsgálata és dereguláció szerepe, vagy a szinten jogalkotás kérdésekhez tartozó, a hatósági jogalkalmazó szervek feladat- és hatáskörének egyértelmű és jól felépített elhatárolása az átláthatóság megteremtésének érdekében.

A következőkben ezeket a témaköröket vizsgálom meg részletesebben.

1. Társadalmi bevonás – konzultáció, párbeszéd és partnerség

Mind az átláthatóságra vonatkozó, korábbiakban megvizsgált nemzetközi dokumentumokat²⁸⁵, mind a szakirodalomba foglalt tapasztalatokat²⁸⁶ elemezve arra juthatunk, hogy a hatósági eljárás joganyagának létrehozása, módosítása során az átláthatóság megvalósításában kiemelkedő szerepet tölt be a társadalom különböző érdekeltjeinek részvétele, s mindez, hozzájárulhat, ahhoz, hogy mind a jogszabály megalkotása, mind pedig a kialakított szabályozási megoldás társadalmi fogadtatása és az egyes részletszabályok életviszonyokba történő alkalmazása, átültetése és társadalmi disszeminációja zökkenőmentesek, kisebb erőforrások bevonása mellett is hatékonyan megtörténjen. Mire alapozhatjuk ezeket a megállapításokat?

Egy megállapítást, elvi éllel már kezdeti felütésként megtehetünk: a társadalom döntéshozatalba, szabályalkotásba, sőt e szabályok gyakorlatba történő átültetésébe, az utánkövetésbe és a későbbi módosítási, deregulációs feladatok ellátásába való bevonásának sokféle formája és módja létezik és ezek természetesen, tekintettel a bevonás módjára, mélységére, eltérő hatást fejtenek ki a hatósági eljárás joganyagának, illetve majd az egyedi eljárások átláthatóságára. Az azonban biztossággal kijelenthető, hogy a bevonás teljes elhagyása az átláthatóság nagyfokú visszaesését jelentheti, és az is, hogy a bevonás egyes módjainak alkalmazása nem feltétlenül jelent univerzális megoldást, nem hoz teljes átláthatóságot a vizsgált folyamatokba²⁸⁷.

Ebben is, mint oly sok más követelmény- és elvárásrendszerben meg kell találni az arany középutat a bevonás során: be kell vonni a társadalmat a szabályalkotásba, sőt akár a döntéshozatalba, de mindez nem válhat parttalanná, végeláthatatlan egyeztetési folyamatok sokaságává²⁸⁸, hiszen az éppen azt a bizonyos átláthatóságot ásná alá, amelyet megteremteni törekszünk a bevonás által. Ezzel szemben a társadalomba felmerült tömeges tapasztalatok ugyan nem feltétlenül lesznek alkalmasak a jogalkotó által kitűzött szabályozási célok elérésére minden megfogalmazott, becsatornázott gondolatmenet, javaslat tekintetében, de arra egészen biztosan igen, hogy teljesebb képet kapjunk a szabályozás társadalmi hatásairól, fogadtatásáról,

²⁸⁵ Kiemelten, de nem kimerítően: UNDP, 1997, i.m. 2-3. o.

OECD Recommendation of the Council on Open Government, 2017, i.m. 2. o.

OECD DAC, 2011, i.m. 2. o.

²⁸⁶ Ld. Funk, W., 2009, i.m. 172-177. o.

Heberlein, T. A.: Some observations on alternative mechanisms for public involvement: The hearing, public opinion poll, the workshop and the quasi-experiment. *National Resources Journal*, 25(106), 1985, 108-121. o.

Syma Czapanskiy, K. - Manjoo, R.: The right of public participation in the law-making process and the role of legislature in the promotion of this right. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 19(1), 2008, 1-25. o.

²⁸⁷ Ld. a korábban már kifejtett átláthatóságra vonatkozó megállapításokat, amelyek szerint az átláthatóságot a folyamat legtöbb részében teljes körűen elérni nem lehetséges, de törekedni ettől függetlenül szüntelenül szükséges irányába.

²⁸⁸ Yunyue, P.: 5 Principal Challenges of Public Participation. <https://wesolve.app/5-principle-challenges-of-public-participation/> (2021.04.27.)

és amennyiben alternatívák között kell választani, akkor a végső döntéseket meghozó vagy azokra közvetlenül javaslatot tevő személyek – legyenek akár egy minisztérium jogszabályalkotással megbízott személyei, egy, a jogszabály koncepcióját megalkotó szakmai stáb, vagy pusztán egy javaslattételi jogosultságokkal felruházott tanácsadó testület – könnyebben és megalapozottabban tudják meghozni a döntést. E döntéseknek napjaink rohamos társadalmi és technológiai fejlődése során azért is van különös súlyuk, mert a gyorsan változó külső környezet – a jogszabály alkalmazási környezete – ellenére minden racionális jogalkotói irányultság²⁸⁹ az irányba kell, hogy mutasson a jogállami követelményekre is épülve, hogy a lehetőségekhez mérten időtálló, jogi kötelezőerővel bíró szabályozás kerüljön létrehozásra. Ezzel együtt fontos, hogy ezek az életviszonyokra adekvát módon reagáló jelleggel bírjanak, tekintettel arra is, hogy a közigazgatásra vonatkozó szabályok, a közigazgatási, és a hatósági jogalkalmazási tevékenység tömegességére figyelemmel a társadalom széles rétegeit, az életviszonyok széles körét érinti vagy érintheti²⁹⁰.

A jogszabályok – legyen szó akár a szűkebb tárgykörhöz tartozó közigazgatási anyagi vagy eljárási, általános vagy különös szabályozásról, akár egyéb a közigazgatás joganyagához csak többé-kevésbé kapcsolódó jogi szabályozásról - megalkotása, módosítása során a fent vázolt gondolatokra tekintettel kivételt nem tűrően érdemes napjainkra hatásvizsgálati eljárást (a nemzetközi szakirodalomban, *regulatory impact analysis* vagy *assessment*, RIA²⁹¹) lefolytatni, amely eredményesen feltárhatja a jogszabály alkalmazási környezetének adottságait, a jogszabályi követelmények bevezetésének hatásait – rövid-, közép- és hosszútávon, szűk tárgykört vagy akár nagyon széles spektrumot vizsgálva – és ezáltal segítheti a jogalkotót abban, hogy az egyes szabályozási alternatívák közül a legmegfelelőbbet válassza, vagy akár elvesse a jogszabály, jogszabálymódosítás bevezetését, látva annak kiszámíthatatlan vagy negatív hatásait a társadalom bármely alrendszerére, vagy folyamatára.

Érdemes ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy hibásnak tekinthető az a koncepció, amely úgy kezeli ezt a bizonyos hatásvizsgálati lépcsőt, mint a kodifikáció és a jogszabálytervezet elfogadása közötti elemet, amelyben mérjük, minősítjük ugyan a hatásokat, de azoknak semmilyen visszacsatolása, ráhatása nincs a megalkotott tervezetbe foglalt megoldásokra. A hatásvizsgálat fenti, formális „lefutásával” semmilyen értéket nem teszünk hozzá a jogalkotási folyamathoz átláthatósági szempontból, és az ilyen megoldás legitimációs

---

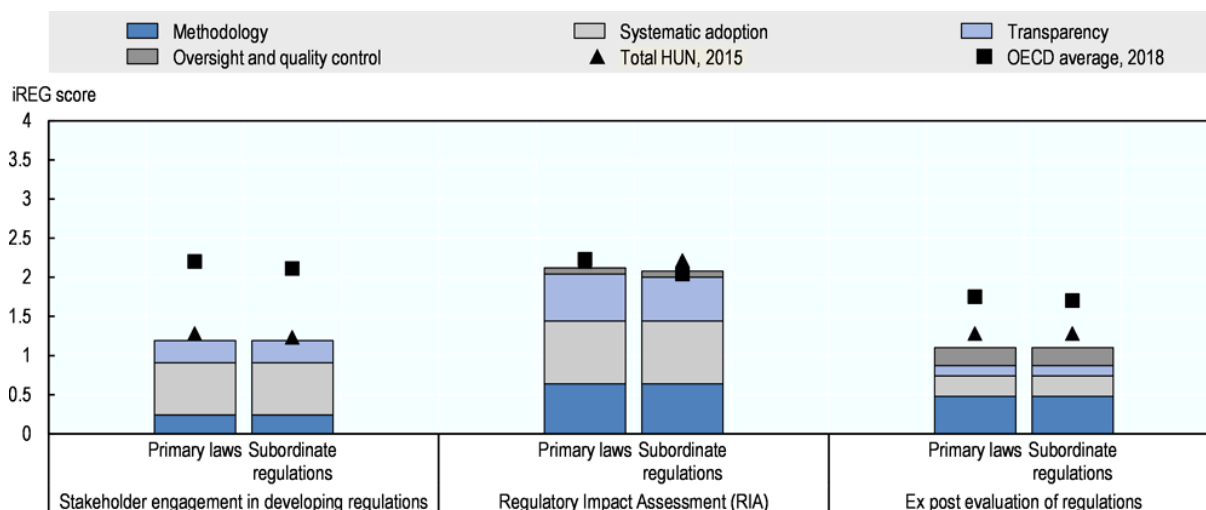
²⁸⁹ Innes, J. E. – Booher, D. E.: *Public participation in planning: new strategies for the 21st century*. Berkeley, IURD Working Paper Series, 2000. 12. o.

²⁹⁰ Hood, C.: *Emerging issues in public administration*. *Public administration*, 73(1), 1995, 165-175. o.

²⁹¹ Radaelli, C. M.: *The diffusion of regulatory impact analysis—Best practice or lesson-drawing?*. *European Journal of Political Research*, 43(5), 2004, 723-735. o.

értéke is rendkívül alacsony lehet. Sokkal inkább követendőnek tarthatjuk Gerencsér Balázs gondolatait²⁹² e tekintetben, aki a kodifikáció folyamatában, az arra sarkalló impulzust követően, a kodifikáció szükségességének megítélése, a konkrét jogszabálytervezet megalkotásának tervezési fázisa után helyezi sorrendben a hatásvizsgálat fázisát, egyébként a napjainkra irányadó állásponttal egyezően. Csak ezután következhet a tételesjogi szabályozás kialakítása, a normaszöveg tervezet kidolgozása és végül a döntéshozatal.

Ha megvizsgáljuk a világ országainak ezirányú gyakorlatát, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy 1997-ben az OECD tagállamok közel felében volt egyáltalán a hatásvizsgálatra és a társadalom bevonására irányuló jogszabályi követelmény érvényben²⁹³, napjainkra ez az arány jelentősen növekedett, és a tagállamok háromnegyedénél találunk már ehhez kapcsolódó, jogilag kötelező eljárást, eljárási elemet²⁹⁴.

11. ábra – Indicators of Regulatory Policy and Governance (iREG): Hungary, 2018.
Forrás: <https://doi.org/10.1787/888933815737> (2021.04.27.)

Ahogy azt a fenti ábrán is láthatjuk, azért van még mit tenni ezen a területen, nemzetközi és hazai szinten egyaránt: miközben a hatásvizsgálati eljárás egészen szép eredményeket, javulást jelez majd minden ország vonatkozásában az OECD 2018-as *Indicators of Regulatory Policy and Governance* (röviden: *iREG*²⁹⁵) felmérésében, aközben az érdekeltek bevonása és a megalkotott szabályozás utánkövetése, értékelése azért hagy kívánni valót maga után – e tekintetben pedig Magyarország kifejezetten nem jól teljesített a felmérés időpontjában.

A bevonás témakörére visszatérve, az Európa Tanács, 2009-ben publikált, *A döntéshozatalban való állampolgári részvétel jó gyakorlatának kódexe* című dokumentuma a

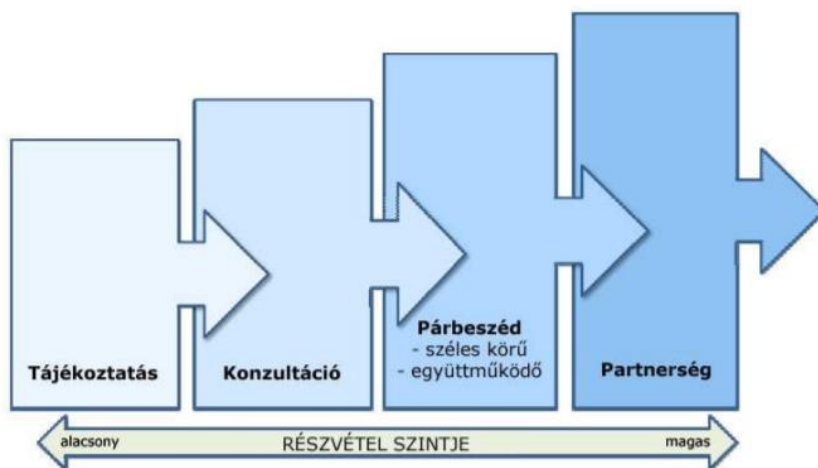
²⁹² Gerencsér, B.: A kodifikáció munkafázisairól és a kodifikátor kelléktáráról. *Iustum Aequum Salutare*, 10(4), 2014, 41–50. o.

²⁹³ Jacobs, S. H.: *An overview of regulatory impact analysis in OECD countries*. In: OECD: *Regulatory Impact Analysis: Best Practices in OECD Countries*. Paris, OECD, 1997. 13-15. o.

²⁹⁴ OECD: *Regulatory Impact Assessment. OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy*. Paris, OECD Publishing, 2020. 3-5. o.

²⁹⁵ OECD: *OECD Regulatory Policy Outlook 2018*. Paris, OECD Publishing, 2018.

társadalmi részvétel négy típusát határolta le aszerint, hogy mennyire aktív lehetőséget biztosít a döntéshozó az előkészítési, döntéshozatali folyamatba történő társadalmi részvételre, az alábbiak szerint:

12. ábra – A társadalom részvétele a jogszabályalkotási, döntési folyamatokban.
 Forrás: A döntéshozatalban való állampolgári részvétel jó gyakorlatának kódexe .
 CONF/PLE(2009)CODE1.

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eedd0> (2021.04.27.)

Ahhoz, hogy a hatósági eljárásra vonatkozó jogalkotási folyamat átláthatóságát növeljük, a fenti elgondoláshoz kapcsolódóan arra van szükség, hogy a lehető legteljesebb mértékben részt tudjon venni a társadalom, érdekeltjein keresztül a folyamatba, de arra semmi szükség nincs, hogy a részvétel magasabb szintjét biztosítsa az állami döntéshozó akkor, ha egyébként nem nyitott a különböző típusú egyeztetéseken elhangzott, igazolható, becsatornázott gondolatokra, és nem alakítja a koncepciót, a normatervezetet (legalább részben) ezeknek megfelelően. A vizsgált téma összegzéseként, az összképet nem szűkíthetjük le csak az előbb vázolt szempontnak megvizsgálására: szükség van arra, hogy a társadalom bevonásának lehetőségeit azonosítani tudjuk, annak érdekében, hogy láthatóvá váljon a bevonás átláthatóságra gyakorolt hatása. Ennek érdekében az Európa Tanács fenti, egyébként számtalan későbbi dokumentumban²⁹⁶ tükröződő rendszere szerint felvázolom az alábbi táblázat segítségével a bevonás egyes lehetőségeit, a hatósági eljárásra vonatkozó joganyag megalkotására értelmezve azt, figyelembe véve azt is, hogy a bevonás a joganyag megalkotásának melyik fázisában kerül rájuk sor.

²⁹⁶ Ld. pl. The Council of Europe: *Guidelines for civil participation in political decision making*. Strasbourg, CoE, 2017. The Council of Europe: *Civil Participation in Decision-Making Processes An Overview of Standards and Practices in Council of Europe Member States*. <https://rm.coe.int/civil-participation-in-decision-making-processes-an-overview-of-standa/1680701801> (2021.04.27.) Hadzi-Miceva-Evans, K.: *Comparative Overview of European Standards and Practices in Regulating Public Participation*. Skopje, European Center for Not-for-Profit Law, 2010. 7. o.

A társadalom bevonásának lehetőségei

A hatósági eljárásra vonatkozó szabályozás kialakításának, módosításának tükrében

1. táblázat A társadalom bevonásának lehetőségei - A hatósági eljárásra vonatkozó szabályozás kialakításának, módosításának tükrében.

Forrás: saját szerkesztés és illesztés a vizsgált témakörre, a CONF/PLE(2009)CODE1, i.m. 18. o. alapján.

A fenti táblázat alapján az alábbi megállapításokat tehetjük immár a szűkebb vizsgálati területünkön, a hatósági eljárásra vonatkoztatott jogszabályalkotási folyamat átláthatóságával kapcsolatban:

- az átláthatóság biztosításához nem elég, ha csak a jogszabályalkotási folyamat egyik vagy másik fázisában foglalkozunk a társadalom bevonásával – ahhoz, hogy a bevonáshoz fűződő, fent már vázolt előnyöket elérhessük, ha különböző mértékben is, de biztosítani kell az érdekelti részvételt minden fázisban²⁹⁷,
- az egyre mélyülő együttműködés az állami döntéshozó szervek és a társadalom között természetesen egyre nagyobb erőforrások bevonását kívánja, és ezért konzervatív megközelítésben a bevonásnak lesz egy határpontja (közgazdaságtani vizsgálatokban ezt a *határköltség* fogalmával közelítik meg), amelyen túl a bevonás nagyobb fokú biztosítása már nem fog jelentősen hozzájárulni az átláthatóság növeléséhez. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy a bevonásból eredő előnyök nem feltétlenül a jogszabály megalkotásának időpontjában, hanem sokkal inkább hosszútávon keletkeznek²⁹⁸, és a fenti, már-már gazdaságtani megközelítés számításaiban ezt a tényezőt is figyelembe kell venni,
- a rosszul kivitelezett együttműködés, a részrehajló, féloldalas konzultáció, a zárt partnerség pedig a szakirodalmi tapasztalatok alapján nagyobb átláthatatlanságot eredményezhet²⁹⁹ e vizsgált folyamatban, mintha nem tettünk volna semmit a társadalom bevonása érdekében.

2. Szabályozási koncepció szerepe

A társadalmi bevonás mellett fontosnak tartom közelebbről megvizsgálni a szabályozási koncepció egyes kérdéseit az átláthatóságban betöltött szerepükre tekintettel. Ezek, bár elsősre távoli kérdésnek tűnnek az egyedi hatósági jogalkalmazó tevékenység átláthatóságától, de mint azt az alábbi fejezetrészekben láthatjuk, alapjaiban tudják meghatározni az átláthatóság alakulását ezekben. Erre tekintettel jelen fejezetben megvizsgálom az általános és különös eljárásjogi szabályozási megoldások hatását a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozóan és kitérek arra is, hogy az átláthatóság követelménye, követelményrendszere miként jelenhet meg

---

²⁹⁷ CONF/PLE(2009)CODE1, 2009, i.m. 6. o.

²⁹⁸ Ljungholm, D. P.: The impact of transparency in enhancing public sector performance. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 7(1), 2015, 172-175. o.

²⁹⁹ Grossardt, T. – Bailey, K. – Brumm, J.: Structured public involvement: problems and prospects for improvement. *Transportation Research Record*, 1858(1), 2003, 62-67. o.

Pál, E.: *Gondolatok a nemzeti konzultációról közjogi megközelítésben*. In: Doktoranduszok Országos Szövetsége: *Tavaszi Szél – Spring Wind 2016 III. kötet*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016. 80-82. o.

a tételjogi szabályozás keretei között, arra a kérdésre keresve a választ, hogy az átláthatóság alapvető meghatározása az egyes eljárásjogi szabályozásokban elégséges megoldást jelenthet-e az átláthatósághoz kapcsolt, már tárgyalt, rendkívül komplex elvárás- és követelményrendszer átültetésére.

2.1. Az általános és különös szabályozás viszonya

Ha megpróbáljuk megragadni az általános és különös szabályozás viszonyának kérdéskörét és ezt értelmezni kívánjuk az átláthatóság érvényesíthetősége szempontjából, két előzetes megállapításból kell kiindulnunk:

- az egyes államok közigazgatásának és a rá vonatkozó szabályozásnak kimutatható egy történelmi gyökere³⁰⁰, amely meghatározza, hogy az adott államban létezik-e egyáltalán általánosnak tekinthető közigazgatási hatósági eljárásjog, elkülönült az idők során ez a joganyag vagy sem,
- azokban az államokban, ahol elkülönült az általános szabályozás, ott megállapítható az általános és különös szabályozás relációja, amely befolyásolja, hogy egy adott eljárás kapcsán egyes vonatkozásokban melyik szabályozás fog érvényesülni.

A történelmi gyökereket tekintve, egészen a liberális jogállam kezdeteig jellemzően különös jellegű szabályozásokat találhatunk, minden európai állam vonatkozásában³⁰¹, tehát egyes ügyek, ügytípusok anyagi és eljárási szabályai külön-külön jogszabályokban, sok esetben nehezen követhető rendszerben álltak össze. A jogállamiság gondolatköre, koncepciója mentén azonban beindult egy-egy ügyre nézve az anyagi és releváns eljárási szabályok összegyűjtése egy jogforrásban. Ez vált végül külön a 19. század végére Európában ügytípusonként anyagi és eljárási jogi szabályozásokra és innen már csak egy ugrás – időtartamban nem feltétlenül, de utólagosan értékelve az elgondolások eszmei távlatát figyelve – volt annak felismerése, hogy számos jogintézmény lényegében azonos tartalommal és funkcióval ismétlődik a különös jogi szabályok addigra igencsak terjedelmes anyagában, és hogy ezeket össze lehet és kell foglalni ennek okán egy általános kódexbe³⁰².

---

³⁰⁰ Box., C. R.: *Essential History for Public Administration*. Irvine, Melvin & Leigh, 2018. 3-6. o.

³⁰¹ Heady, F.: *Public Administration, A Comparative Perspective*. New York-Basel, Marcel Dekker, 2001. 3-10. o.

³⁰² Ivancsics, I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 31. o.

Ennek első előképét jelentette az 1889-es spanyol eljárási törvény³⁰³, majd a magyar jogfejlődés szempontjából is sokkal inkább releváns, 1925-ös osztrák közigazgatási eljárási törvény³⁰⁴.

Ettől kezdve kialakult az egyes államokban az eljárási szabályok általános és különös típusának egymás mellett élése, amely természetesen megkívánta az ezek közötti reláció rendezését. Ennek két típusát tudjuk elkülöníteni Ivancsics Imre és Fábíán Adrián gondolatmenete alapján³⁰⁵:

- az általános eljárási szabályokat tekintjük elsődlegesnek, hozzájuk képest a speciális, ágazati szabályozás csak ezt a szabályozást kiegészítő, bővítő szabálykészletet adhat, azt is csak akkor, ha az általános szabályok ezt *expressis verbis* megengedik vagy előírják,
- a különös eljárási szabályok az elsődlegesen alkalmazandók, az általános rendelkezések akkor érvényesülhetnek, ha azt a kérdést az ágazati szabályozás nem rendezi.

Az általános és különös szabályok közötti választás, a szakirodalmi szerzők és az egyes jogalkotók általi érvek és ellenérvek immár 150 éve áthatják az erről szóló vitát, amelynek napjainkra már nem az általános kérdése, hogy lehetséges, hanem sokkal inkább, célszerűség szempontjából érdemes-e ilyen jellegű szabályozást létrehozni és fenntartani. Nem így szólt a tudományos diskurzus egy évszázaddal korábban a magyar közigazgatási jogi gondolkodók körében: Concha Győző 1905-ben megalkotott, nagyívű közjogi vizsgálódásai közé tartozó kötetében az alábbi gondolatokat adta közre e témakörrel kapcsolatban, amely aztán a Magyar iskola megjelenéséig meghatározta a magyar irányokat³⁰⁶:

*„Általános közigazgatási eljárás nem lehetséges, hanem az egyes feladatokra nézve külön-külön kell annak megállapítani, lesz tehát külön anyakönyvi, egészségügyi, ipari, vízjogi, kisajátítási, rendőri, adóbecslési, újoncozási eljárás.”*³⁰⁷

Végül aztán az 1925-ös, már említett osztrák általános eljárásjogi törvény utólag új fénybe helyezte a kérdést, és a gondolkodás visszatért a Sigmond Andor 1904-es monográfiájában megjelent gondolatokhoz – legalábbis magyar fejlődéstörténetet vizsgálva –, amelyben a szerző a különböző eljárások vizsgálata mellett eljutott az eljárásjogi kérdések egységes, átfogó

³⁰³ Ley de Bases sobre el procedimiento Administrativo, 19 October 1889.

Ld. erről: Ortega, L.: A Comparison with the Spanish Regulation of Administrative Procedures. *Italian Journal of Public Law*, 2(2), 2010, 297. o.

³⁰⁴ Bundesgesetz vom 21. Juli 1925 über das allgemeine Verwaltungsverfahren (Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz – A. V. G.). Ld. Parker, R.: Administrative Procedure in Austria. *The American Journal of Comparative Law*, 14(2), 1965, 324. o.

³⁰⁵ Ivancsics, I. – Fábíán, A., 2018, i.m. 32. o.

³⁰⁶ Szűcs, I.: *Az államigazgatási hatósági eljárás főbb elméleti kérdései*. Budapest, KJK, 1976. 125-127. o.

³⁰⁷ Concha, Gy.: *Politika II. Közigazgatástan*. Budapest, Grill Kiadó, 1905. 105. o.

szabályozása szükségességének megfogalmazásáig³⁰⁸. Valló József 1937-es átfogó szabályozási koncepciója³⁰⁹ végül tovább erősítette ezt az elgondolást és immár nem csak az addig bevett általánosnak tekintett (jellemzően jogorvoslatokhoz kapcsolódó) kérdéskörökkel foglalkozott, hanem rendkívül széles spektrummal (így alapelvekkel, ügyféli kötelezettségekkel és jogosultságokkal, stb.)

Az általános és különös szabályok előnyeit és hátrányait a vizsgált szakirodalom tekintetében az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

13. ábra – Az általános eljárási szabályok alkalmazása. Érvek és ellenérvek a szabályozás koncepciójához kapcsolódóan.

Forrás: sajt szerk. a fenti források alapján.

A fenti érvek szintéziséből megállapítható, hogy igazolhatónak tekinthető az általános szabályozás létjogosultsága, sőt célszerűsége is, hiszen az általános szabályozás megléte nem zárja ki a különös szabályok létét, megfelelő kodifikációs megoldásokkal pedig csökkenteni lehet az esetlegesen felmerülő, hatékonyságot, eredményességet, a jogalkalmazó szerv szakigazgatási tevékenységét túlzottan korlátozó hatásokat.

A disszertáció témájának vonatkozásában, átláthatósági szempontból vizsgálva a kérdést valójában a kizárólag különös szabályozással dolgozó, vagy az általános és különös szabályok egymásra épülésével működő jogrendszerekben is biztosítható az átláthatóság magasszintű érvényesülése, de ehhez szükség van az alábbi szempontok átgondolására, érvényre juttatására a szabályozás egészében:

- kizárólag különös eljárásjogi szabályozásra épülő jogrendszerekben nagy hangsúlyt kell fordítani arra, hogy az átláthatóság alanyai megfelelő információ birtokában legyenek a

³⁰⁸ Sigmond, A.: *A közigazgatási eljárás vezérfonala*. Budapest, Athenaeum, 1904. Idézte: Szamel Lajos: Az államigazgatási eljárás. In: Berényi Sándor et. al.: *Magyar államigazgatási jog. Általános rész*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1984. 654-655. o.

³⁰⁹ Valló, J.: *Közigazgatási eljárás. A közigazgatási eljárás célja, természete, alapelvei, és eddigi tételes jogi szabályozása; a közigazgatási eljárás törvényi szabályozásának előkészítése*. Budapest, Magyar Közigazgatási Intézet, 1937.

közigazgatás rendszerei, a hatósági jogalkalmazási tevékenység és az érintett ügy, ügytípus vonatkozó jogi szabályai tekintetében³¹⁰, mert az eligazodási képességük, és az eljárás megismerhetősége majd erős korrelációban lesz ezekkel a tényezőkkel³¹¹. Ebben a kérdéskörben azért is kell nagyon körültekintően eljárnia a jogalkotónak és jogalkalmazást végző szervezeteknek, mert a különböző eljárásjogi törvényekben hasonló jogintézmények jelenhetnek meg, apró, akár laikusok számára rejtett különbségekkel, amelyek nagyban ronthatják az állampolgárok megítélését a hatósági tevékenység-ellátással kapcsolatban, még akkor is, ha minden a jogszabályoknak megfelelően történik az egyedi hatósági eljárásban. Ezekben a jogrendszerekben még inkább nagy jelentőséggel bír az, hogy milyen terjedelmű joganyag vonatkozik majd az adott ügyre és az milyen gyorsasággal változik: gyorsan változó, sokrétű joganyag tükrében csak nagy többlet erőfeszítésekkel tartható ugyanazon a szinten az állampolgárok átlagos átláthatósági érzete (ld. empirikus kutatásokra vonatkozó főfejezet), mint egy stabil, kevés jogszabályból álló szabályozási modell³¹² esetén,

- általánosságban is, de különös szabályozásra alapozó (akár azért, mert nincs általános szabályozás, vagy azért, mert a különös szabályozás elsődlegesen alkalmazandó) modellnél kiváltképp oda kell figyelni a magassintű normavilágosságra, a lehetőségekhez mérten egyszerű, érthető kodifikációra³¹³,
- általános eljárási szabályokkal is rendelkező jogrendszerekben azonban éppen a különös szabályokkal való kapcsolódási pontok precíz közreadása az átláthatóság egyik fontos eleme, annak érdekében, hogy az ügyfelek, pontosan, előre kiszámíthatóan megbizonyosodhassanak róla, hogy a hatósági ügy által érintett élet- és jogviszonyok tekintetében mely szabályozás lesz az irányadó,
- szintén az általános szabályokkal merül fel követelményként, hogy a szabályok nem válhatnak olyan szinten absztrakttá, „alapelviessé”, hogy azok betartását a hatósági jogalkalmazó szervén, vagy az eljárás további szereplőin nem vagy csak áttételesen lehessen számonkérni, mert a jogi igények ezirányú érvényesítésének problémája egyértelműen átláthatósági problémákat fog okozni³¹⁴.

---

³¹⁰ Ennek módszereiről ld. VI. főfejezet 1.1. pontját.

³¹¹ Lodge, M.: *Accountability and transparency in regulation: critiques, doctrines and instruments*. In: Jordana, J. Faur, D. L. (Szerk.): *The politics of regulation: Institutions and regulatory reforms for the age of governance*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2004, 134-135. o.

³¹² Deighton-Smith, R.: Regulatory transparency in OECD countries: overview, trends and challenges. *Australian Journal of Public Administration*, 63(1), 2004, 66. o.

³¹³ Angol nyelvű szakirodalomban és nemzetközi dokumentumokban ezt a kérdést „plain language drafting” követelményként interpretálják. Ld. pl. OECD: *Regulatory Policies in OECD Countries: From Interventionism to Regulatory Governance*. Párizs, OECD, 2002. 31. o. vagy Sullivan, R.: The promise of plain language drafting. *McGill Law Journal*, 47(1), 2001, 97. o.

³¹⁴ Bugarić, B., 2004, i.m. 506-507. o.

2.2. Az átláthatóság helye a szabályozásban – alapelv vagy követelmény?

Az általános és különös szabályozás témakörén túl foglalkozni kell az átláthatóság, mint a hatósági eljárásban megjelenő követelmény szabályozási megközelítésével, szabályozásban elfoglalt helyével és az ebből eredő következményekkel, hatásokkal is. Ezt két elvi megállapításra építhetjük, a korábbiakban már tárgyalt témakörök alapján:

- egyrészt az átláthatóság, mint jogállami követelmény, magával vonja azt, hogy a hatósági eljárásjogba történő átültetése során jogilag érvényesíthető, felhívható (részletszabály nélkül is), *erga omnes* hatályú jogok és kötelezettségek rendszereként jelenjen meg a tételesjogi szabályozásban³¹⁵ – mind az általános, mind az ágazati, különös szabályozás tekintetében –, mert ezzel lehet biztosítani, hogy a legmagasabb szintű, alkotmányjogi elvárások és normák érvényesülést nyerhessenek a hatósági jogalkalmazás során,
- másrészt azonban a legtöbb nemzetközi dokumentum³¹⁶ és a szakirodalmi szerzők jelentős része³¹⁷ is az átláthatóságra, mint alapelvre tekint, amelyhez az adott jogrendszer és jogszabálynak megfelelően kapcsolódhat több vagy kevesebb normatív tartalom, de érvényesíthetősége sok tekintetben függ attól, hogy a szabályozási koncepció milyen szereppel ruházza fel az alapelveket a szabályozásban, érvényesíthetőek-e önállóan a belőle fakadó jogok és kötelezettségek, vagy szükség van a részletszabályokba foglalt követelmények felhívására ehhez.

A két fenti megállapítás csak látszólagos összeütközésben van, amely szabályozási megoldások segítségével feloldható, az alábbi alternatívák valamelyikével:

1. Önmagában, az alapelv szerepeltetésével, ha az alapelv a szabályozási koncepció alapján rendelkezik normatív tartalommal és közvetlen érvényesíthetőséggel. Természetesen ez esetben is szükség van arra, hogy az alapelv áthassa a szabályozás részletszabályait, különben az alapelv nem tudja betölteni szerepét, és nem válik biztosítottá az átláthatóság érvényesülése az egyedi jogalkalmazási tevékenység során.

---

³¹⁵ Balázs, I.: *A közigazgatás változásairól Magyarországon és Európában a rendszerváltástól napjainkig*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 112. o.

³¹⁶ Ld. pl. *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2003. évi Korrupció elleni Egyezménye*, 5. cikk (1) bek.

Európai Tanács CM/rec(2007)7. számú ajánlása, 10. cikk

OECD DAC, 2013, i.m. 4. alapelv

³¹⁷ Bovens, M., 2007, i.m. 447-468. o.

Arellano-Gault, D. – Lepore, W.: Transparency reforms in the public sector: Beyond the new economics of organization. *Organization Studies*, 32(8), 2011, 1030-1031. o.

Armstrong, E., 2005, i.m. 2-3. o.

2. Amennyiben az átláthatósági alapelv nem rendelkezik követlenül érvényesíthető, felhívható normatív tartalommal, akkor a hozzá kapcsolódó, átláthatóság növelését, megvalósítását elősegítő rendelkezéseken keresztül lehet közvetlen jogi érvényt szerezni az átláthatósághoz kapcsolódó rendelkezésekkel. Önmagában ez is megfelelő lehet ahhoz, hogy az átláthatósággal összefüggő jogállami követelmények érvényesülése, érvényesítése az egyedi eljárásokban biztosított legyen.
3. Az is elképzelhető, hogy alapelvi meghatározás, követelmény nélkül csak részletszabályok léteznek a vizsgált állam hatósági eljárásra vonatkozó jogi szabályozásában, ekkor e szabályok összeségének kell megteremtenie az átláthatóság jogállami követelményeinek megfelelő szabályrendszert – természetesen ebben lehetnek kiemelt rendelkezések, amelyek nagyobb relevanciával bírnak, de a szabályozás összképe lesz majd a megítélés alapja³¹⁸.

Hozzá kell fűzni, hogy a fenti szabályozási megoldások sokszínűsége miatt a vonatkozó szakirodalom szerzőinek egy része az átláthatóságot közjogi, hatósági jogalkalmazás területen nem normatív, hanem deskriptív vonatkozásaiban ragadja meg, éppen azért, mert azt a szabályozás – egyelőre – nem teljeskörűen tudja feltölteni tartalommal, az átláthatóság gondolatköre túlterjeszkedik a jogon és metajurisztikus elemeket is tartalmazó jellemzőket visel magán³¹⁹.

Így például egy átláthatósági szempont vagy jogintézmény vizsgálatánál nem a konkrét tételesjogi szabályozásból indulnak ki, hanem az átláthatóság alanyának azon objektív lehetőségéből, képességéből, amellyel tisztán meg tudják ítélni a jogintézményen keresztül a vizsgált tényező alakulását, ahogy Albert Meijer is megfogalmazza, deskriptív elmélete magyarázataként:

*„This article works with the **descriptive definition** since the normative implications are not taken for granted. Indeed, the normative implications are at the core of my analysis of the cultural implications of transparency. **Transparency is defined** in line with Den Boer as **the ability to look clearly through the windows of an institution.**”³²⁰*

Visszatérve az alapelvek megítéléséhez, meg kell jegyezni azonban, hogy a normatív tartalommal nem rendelkező – átláthatósághoz kapcsolódó vagy más – alapelvek szerepeltetése a szabályozásban aggályokat vethet fel a tekintetben, hogy az nem feltétlenül lesz összhangban a vizsgált állam jogalkotási tevékenység szabályozására irányadó joganyagával.

---

³¹⁸ Hozzá kell fűzni, ez az alapelvi szabályozásra építő jogrendszerekben, hatósági eljárásjogi szabályozásokban is így kell legyen, de ott az alapelv biztosítja – elviekben – azt, hogy a teljes szabályozás központi elemei között kapjon szerepet az átláthatóság vagy az átláthatóság megteremtéséhez kapcsolható alapelvek.

³¹⁹ den Boer, M.: *Steamy Windows: Transparency and Openness in Justice and Home Affairs*. In: Deckmyn, V. – Thomson, I. (Szerk.): *Openness and Transparency in the European Union*. Maastricht, European Institute of Public Administration, 1998. 91-105. o.

³²⁰ Meijer, A.: *Understanding modern transparency. International Review of Administrative Sciences*, 75(2), 2009, 258. o.

Ennek megjelenését láthatjuk a magyar szabályozás tekintetében, amikor is a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény rendelkezései alapján a jogszabály megalkotása során biztosítani kell, hogy a jogszabály ne tartalmazzon indokolatlanul olyan rendelkezést, amely nem rendelkezik normatív tartalommal³²¹ és ezt kiegészítve a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet kijelenti:

*„A jogszabály normatív tartalmú rendelkezéseit a jogszabály szakaszai és mellékletei tartalmazzák.”*³²²

Ebből kiindulva, a magyar szabályozást figyelembe véve, ha a hatósági eljárás alapelvei be vannak cikkelyezve a hatósági eljárásra vonatkozó szabályozásba, akkor azoknak mindenképpen normatív tartalommal kell bírnia. Ez pedig megvalósul a jelenleg a magyar általános közigazgatási eljárásjogi szabályozásban, hiszen az Ákr. ezeket a jogszabály *corpus*-ába helyezi el, a fentieknek megfelelően, ráadásul kijelenti, hogy azokat az eljárás összes résztvevője, az eljárás minden szakaszában köteles érvényre juttatni³²³.

A magyar általános szabályozás kereteit meghatározó koncepció az alapelvekre egyébiránt úgy tekint, mint *„az alapvető jogoknak a leképződései a közigazgatási eljárásra. Jelentőségük abban áll, hogy a közigazgatási eljárást összekapcsolják az Alaptörvénnyel”*³²⁴, így e tekintetben egy erős normatív tartalommal felruházott alapelvi készletről van szó a hatályos hazai szabályozást tekintve.

Amennyiben megkíséreljük a hatósági eljárásjogban – nem csak hazánkban – alkalmazott alapelvek átláthatóság megteremtésében és fenntartásában betöltött szerepét körvonalazni, akkor a már tárgyalt, átláthatósághoz kapcsolt jogállami követelményekre és a hatósági eljárás átláthatóságának tárgyára tekintettel az alábbiakat állapíthatjuk meg, ezúttal kizárólag az eljárási alapelvekkel foglalkozva:

---

³²¹ 2010. évi CXXX. törvény, 2. § (5) bek. b) pont

³²² 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet, 3. § (1) bek.

³²³ Ákr. 1. §

³²⁴ Ákr. jelentés, 2015, i.m. 7. o.

<i>Alapelv</i>	<i>Jogállami követelmény</i>	<i>Az átláthatóság tárgya</i>
Joghoz kötöttség, jogszerűség elve (törvény előtti egyenlőség, egyenlő bánásmód)	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe</i>	<i>Előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
Hatósági tevékenység ellátásának elve (hivatalbóliség)	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe Jogbiztonság elve</i>	<i>Kalkulálható, előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
Ügyfélre vonatkozó alapelvek (ügyfélorientáltság, ügyfelek kioktatása, stb.)	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Követhető és megismerhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
Hatékonyság elve	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog</i>	<i>Kalkulálható, költségtakarékos, gyors és előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
Részvételi elv	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Az érintettek bevonása a hatósági döntéshozatalba</i>
Jogorvoslat elve	<i>Alapvető jogok érvényre juttatása – tisztességes eljáráshoz, független jogorvoslathoz való jog</i>	<i>Hatékony jogorvoslati lehetőség</i>

2. táblázat – Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.

Forrás: saját szerk., figyelembevve az OECD Sigma: The Principles of the Public Administration. Párizs, OECD Sigma, 2014. dokumentumban szereplő alapelveket.

V. Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a szervezeti átláthatóság tükrében

Bármelyik, az előzőekben vizsgált nemzetközi dokumentum, hazai közigazgatási tervezési és stratégiai dokumentum vagy szakirodalmi álláspont vizsgálata során megállapíthatjuk: lehet bármennyire részvételre, és bevonásra épülő a hatósági eljárásra vonatkozó jogalkotási folyamat és érthető, követhető és kiszámítható megoldásokat alkalmazó a joganyag, az egyes eljárások jogintézményeinek rendszere, sőt a hatósági szerv ezirányú kommunikációs tevékenysége, nem lesznek eredményesek az átláthatóság növelése szempontjából, ha ezek megvalósítását nem támogatja a közigazgatás szervezetrendszerében, szerveiben megmutató szervezeti átláthatóság³²⁵.

Amennyiben közelebbről megvizsgáljuk a szervezeti átláthatóság témakörét a fenti anyagokban, megállapíthatjuk, hogy azok koncepcionálisan a teljes államszervezetet, vagy annak kormányzati részét (*governmental transparency*) érintik leginkább, hiszen e rendkívül összetett rendszer, a végrehajtó hatalmi ág szervezetrendszerében válik leginkább értelmezhetővé, amit a korábbiakban átláthatóság hatósági eljárásra is érvényes fogalmának, jogtudományi értelemben vett tárgyához kapcsolódóan a teljes szervezetrendszer, a szervek kapcsolódásai, és az egyes jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutató integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség követelményeinek érvényesülésével írtam körül. Ehhez kapcsolódóan azonban azt is meg kell állapítani, hogy valójában a kormányzat, a kormányzati tevékenység átláthatóságát nem csupán az erre vonatkozó központi követelmények megfogalmazásával és érvényesítésével lehet és kell elérni, hanem az egyes alkotmányos és jogalkalmazó szervek átláthatóság során elért eredményei és törekvései fogják összeadni azt az általános átláthatósági eredményt, amelyet a kormányzatnak tulajdoníthatunk.

Jelen disszertáció keretei e témakörben azt engedik meg, hogy csak a közigazgatás szervezetrendszerével foglalkozunk közelebbről, azon belül a hatósági jogalkalmazást végző szervekre ható külső és belső tényezőkkel, amelyek érdemben befolyásolják a hatósági eljárás átláthatóságát, annak érdekében, hogy érdemi megállapításokat és következtetéseket lehessen megfogalmazni ezekhez kapcsolódóan. E tényezők és azok hatásai azonban így is sokrétűek: az állami tevékenység kiterjedtségének egyik példjaként a hatósági jogalkalmazást egy rendkívül komplex tevékenységként határozhatjuk meg, az e tevékenységet végző szervezetrendszer is viseli magán a tevékenység összetett jellemzőit.

---

³²⁵ Albu, O. B. – Flyverbom, M., 2019, i.m. 270-272. o.
Wehmeier, S. – Raaz, O., 2012, i.m., 338-340. o.

Ha e fogalmi körön belül az átláthatóság eredeti gyökereit igyekszünk megtalálni, akkor érdemes abból kiindulnunk, hogy a hatósági jogalkalmazás nem önmagáért való, hanem sokkal inkább egy értéktartalmú tevékenységként³²⁶ határozható meg, hiszen céljait tekintve a közjó megvalósítása áll középpontjába és ez egyben a tevékenység végzésének szervezeti kereteit is predesztinálja. Ez az értékvezérelt tevékenység szükségszerűen feltételezi a közigazgatás, szervei és személyzete értékorientált magatartását is, amely az integritás témakörét is bekapcsolja a téma értelmezésében, hiszen ez a bizonyos értékrendkövető, -betartó attitűd az integritás központi fogalmával áll szoros kapcsolatban³²⁷. Ha megvizsgáljuk ezt a fogalmat közelebbről, Klotz Péter és Sántha György értelmezésén keresztül, láthatjuk, hogy az átláthatóság követelményrendszerének egyes vonatkozásai a szervezeti átláthatóság tekintetében az integritás elérésével és fenntartásával kapcsolhatóak össze, hiszen:

„A közigazgatási szervek esetében az integritás azt jelenti, hogy az adott intézmény működése megfelel a szervet létrehozó jogszabályban meghatározott közérdekű céloknak (közfeladatok ellátása). A közigazgatási szerveket tehát döntő módon megkülönbözteti más piaci szereplőktől, hogy működtetésük esetében az alapvető kérdés a társadalmi rendeltetésüknek való megfelelés, és csak ezt követően mérlegelhetők a gazdaságossági és hatékonysági szempontok”³²⁸

Annak érdekében, hogy a fenti célok megvalósíthatóvá váljanak, szükség van arra, hogy a szervezetrendszer, a szerv és a szerv személyzete is jól meghatározható, alkotmányos (jogállami) értékeknek³²⁹, elveknek rendelje alá tevékenységét és ennek keretében, erre tekintettel határozza meg:

- értékeit és céljait, amelyek áthatják a tevékenység ellátását és útmutatást nyújtanak a bizonytalan megítélésű helyzetekben is³³⁰,
- az ezek eléréshez szükséges misszióját, stratégiáját, amely meghatározza az ennek érdekében megtett cselekvések, törekvések irányait³³¹,
- a külső szabályozást is feltételező belső szabályozását, amely a fentieket az érintettekre nézve kötelezővé, jogilag kikényszeríthetővé teszi, garantálva azok betartását, betartatását és egyben növeli a kiszámíthatóságot, a hatósági tevékenység-ellátás joghoz kötöttségét³³²,

³²⁶ Webb, W. N., 2012, i.m. 96-97. o.

³²⁷ Pallai, K.: Bevezető gondolatok a közigazgatási integritás és integritás menedzsment témájához. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2014/1., 182-183. o.

³²⁸ Klotz, P. – Sántha, Gy.: Szervezetigazgatás, szervezetfejlesztés, integritás. Törzssanyag az integritásmenedzsment tárgyahoz. Budapest: NKE-VTKI, 2013. 16. o.

³²⁹ Ezeket az értékeket ld. III.1., III.4., és a IV.2.2. fejezetekben.

³³⁰ Douglas, S., – Meijer, A., 2016, i.m. 940-951. o.

³³¹ Arellano-Gault, D. – Lepore, W., 2011, i.m. 1030-1031. o.

³³² Armstrong, E., 2005, i.m. 4-5. o.

- magatartását és (jog)gyakorlatát, törekedve ezeket alárendelni a fentieknek³³³, és
- elveinek, értékeinek, céljainak és eredményeinek kommunikációját³³⁴.

Ezt az elgondolást követhetjük nyomon Pallai Katalin alábbi összegző ábráján is, amely bemutatja a közigazgatásban értelmezhető, egyéni (személyzeti) és szervezeti értékrendszer kapcsolatát, amely akkor eredményez magas fokú integritást, szűkebb témánk szempontjából pedig teoretikusan teljes (szervezeti) átláthatóságot, ha e két értékrendszer a lehető legnagyobb mértékben egybeesik:

14. ábra – Az egyéni és szervezeti értékrendszer kapcsolata a szervezeti integritás tükrében.
 Forrás: Pallai, K.: *Integritás – közzolgálati integritás menedzsment oktatás és fejlesztés.*
<http://www.pallai.hu/hu/aktualis-fokusz/integritas-kozzolgalmati-integritas-menedzsment-oktatas-es-fejlesztés/> (2021.04.27.)

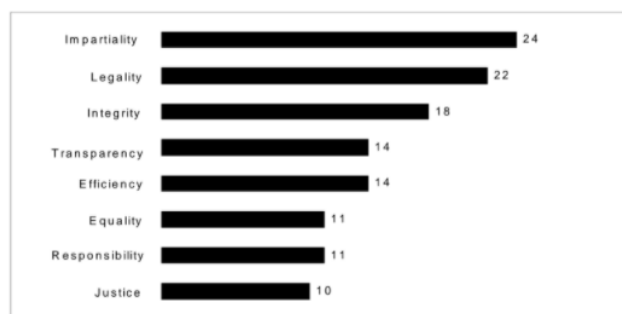
Ha ezek alapján a szervezeti átláthatóság egyik alapjának a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazási tevékenység értékei és elvek iránti elköteleződést tekintjük, akkor szükségessé válik ezen irányultságok körének meghatározása. Valójában ezeknek az értékeknek, elkötelezettségeknek a körbehatárolása, tényezőkké formálása megadja számunkra a választ arra a kérdésre, hogy mikor tekinthető a hatósági jogalkalmazást végző szerv és szervezetrendszer e meghatározottságában átlátható, hiszen ahogy azt a fenti ábrán is láthatjuk, ezen értékek és célkitűzések végül minden, a szervezeti átláthatóság szempontjából fontos vonatkozásban meg fognak jelenni.

³³³ United Nations Public Administration Network (UNPAN): *Administrative Ethics: Sociological Aspects*. New York, United Nations Public Administration Network, 2004. 1-23. o.

De Graaf, G. – Stréuwer, T. – Huberts, L.: Integrity violations and corruption in Western public governance. Empirical evidence and reflection from the Netherlands. *Public Integrity*, 20(2), 2018, 131–140. o.

³³⁴ Michener, G. – Bersch, K., 2013, i.m. 237. o.

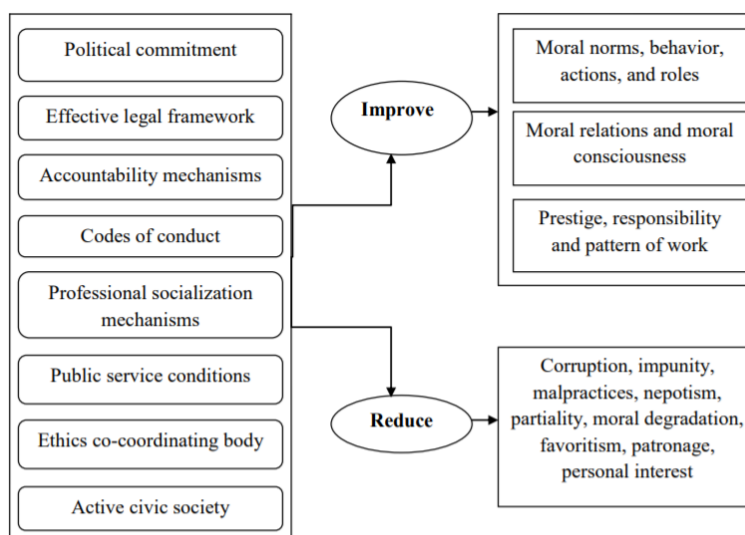
Table 1: The 8 most frequently stated core public service values in OECD countries
(number of countries stating each value)

15. ábra – A közigazgatás tevékenység-ellátás legfontosabb értékei az OECD országok szabályozásában és gyakorlatában.

Forrás: OECD – OAS: *Public Sector Transparency and Accountability Making it Happen*. Párizs, OECD, 2002. 190. o.

E szervezeti értékek megjelenésének egyik fontos előképét láthatjuk az OECD 1996-ban megjelentetett tanulmányában, amelyben a közszolgálati etika infrastruktúrájával foglalkozott³³⁵. Azért is lehet kiemelt jelentőségű számunkra ez a dokumentum, mert a későbbiekben szinte minden, általam vizsgált szerző e meghatározottság egyes elemeit ragadta meg közleményeiben, és olyan lökést adott a nemzetközi jog- és stratégiaalkotásnak a tárgykörben³³⁶, amely beemelte a témát a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazás központi kérdéskörei közé. A dokumentum az alábbiak szerint ragadja meg az etikai vonatkozások spektrumát:

16. ábra – Etikai infrastruktúra a közszolgálatban.
Forrás: Washington, S. – Armstrong, E., 1996, i.m. 6. o.

³³⁵ Washington, S. – Armstrong, E.: *Ethics in the Public Service: Current Issues and Practice*. Public Management Occasional Paper 14. New York, OECD, 1996.

³³⁶ Ld. Recommendation of the OECD Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service,³⁶ Including Principles for Managing Ethics in the Public Service. 1998. OECD/LEGAL/0298
OECD Recommendation of the Council on Public Integrity [C(2017)5]

A dokumentum 8 kiemelt elemet vizsgált meg, amelyeket külső (a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazás szervezetéhez képest kívülről érkező) és belső (a közigazgatás, hatósági eljárás jellemzőiből fakadó vagy a szervezetrendszerből, szervből eredő) tényezőkre oszthatunk. Az alábbiakban ezekre tekintettel elemzem a szervezeti átláthatóság egyes témaköreit, annak érdekében, hogy feltárjam, hogy milyen követelményeket ébresztenek ezen elvárások a szervezetrendszer, a hatósági jogalkalmazó szerv, és annak személyzete vonatkozásában.

1. Külső tényezők a szervezeti átláthatóság alakulásában

1.1. Kormányzati elkötelezettség a szervezeti átláthatóság kialakítására

A végrehajtó hatalmi ág, az általam vizsgált államigazgatási (napjainkra, magyar környezetben: kormányzati igazgatási) tevékenység, azon belül a hatósági jogalkalmazás tevékenység hierarchikus felépítésű szervezetrendszer³³⁷ feltételez: csupán a hatósági jogalkalmazó szervek egy része autonóm a kormánytól, miközben a közigazgatás, ezzel együtt a hatósági jogalkalmazó szervek legnagyobb része a kormány, a központi kormányzat alá rendelt. Ha ebben a hierarchikus rendben tekintünk a hatósági jogalkalmazás szervezetrendszerére, akkor megállapíthatjuk, hogy az alárendelt szervek szervezeti átláthatóság megteremtésére és fenntartására irányuló törekvései elképzelhetetlenek a felettes, irányító szervek e téren való elkötelezettsége nélkül³³⁸. Ez a felépítés, kölcsönös feltételezettség az oka annak, hogy az elkötelezettség nehezen kodifikálható, már-már *soft law* elvárás a kormányzattal, a hatósági jogalkalmazó tevékenység irányításával szemben mégis sokkal fontosabb lehet, mint az *expressis verbis* kifejeződő követelmények. Ezt a gondolatmenetet arra tudjuk alapozni, hogy a felettes szervek jogkörei lehetővé teszik, hogy döntően befolyásolják az alárendelt szervek szabályozását, vezetését, szervezetét és működését – a vizsgált államtól függően, de mindez szervezetalakítási, kinevezés, a szabályozás jóváhagyására vonatkozó jogosultságokat

---

³³⁷ Cooper, T. L.: Hierarchy, virtue, and the practice of public administration: A perspective for normative ethics. *Public Administration Review*, 47(7), 1987, 321-322. o.

³³⁸ Piotrowski, S. J.: *Governmental transparency in the path of administrative reform*. New York, State University of New York Press, 2008. 61-63. o.

Ld. pl. Magyarország kapcsán: OGP: *Nyílt Kormányzati Együttműködés Nemzeti Akcióterv 2013-2014. Önértékelési Jelentés (Magyarország)*. 1. o.

[https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2001/01/OGP%20akci%C3%B3terv%20%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s%20\(Magyarorsz%C3%A1g\).pdf](https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2001/01/OGP%20akci%C3%B3terv%20%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s%20(Magyarorsz%C3%A1g).pdf) (2021.04.27.)

jelenthet³³⁹, amelyek – tehát a szervezeti, a vezetőségre vonatkozó, a személyzeti, a finanszírozási kérdések - a szervezeti átláthatóság egy-egy pillérjének tekinthetőek.

Ennek megfelelően a szervezeti átláthatóság vonatkozásában a kormányzati elkötelezettséget akkor tekinthetjük biztosítottnak, ha

- a felettes szervek (rendszere), végső soron a kormányzat, értéknek tekinti az átláthatóságot, és azon belül a hatósági jogalkalmazó szervek szervezeti átláthatóságát³⁴⁰,
- erre tekintettel alkotják meg azok szabályozását, különös tekintettel a közjogi szervezetszabályozó eszközökbe foglalt jogszabályi tartalomra³⁴¹,
- az így meghatározott átláthatósági követelmények megvalósításához anyagi, tárgyi és személyzeti erőforrásokat rendelnek³⁴²,
- ezzel biztosítva azt is, hogy megfelelő társadalmi, érdekelti betekintés legyen biztosított a szervek működésébe.

1.2. Jogi keretrendszer – elvárások és követelmények a szervezeti átláthatóság megteremtésére

A fenti elkötelezettség egyik megvalósulásának, részben pedig a hatósági jogalkalmazás szervezeti kérdéseire vonatkozó, IV. főfejezetben már tárgyalt jogalkotási kérdéseiből ered az, hogy a szervezeti átláthatóság egyik indukálója az átláthatóság irányába való elkötelezettség külső (tehát szervezeten kívüli, alaki jogforrásként megjelenő), jogilag is érvényesíthető keretrendszere, hiszen ennek segítségével teremthető meg az átlátható működés, tevékenységgyakorlás számonkérhetősége és a hozzá kapcsolt jogi felelősség is³⁴³. E jogi keretrendszert már át kell hatnia azoknak az értékeknek és elveknek, amelyeket az előbb tárgyaltunk részletesebben, annak érdekében, hogy az elvárásokat megfelelő, az alkotmányos követelményekkel is összeegyeztethető szabályozás alakuljon ki a szervezeti átláthatóság szabályozása tekintetében. Ez az elkötelezettséggel együtt egyfajta társadalmi és kormányzati érték- és normaközvetítést is megvalósít a hatósági szervek, azok személyzete irányába.

³³⁹ Ld. pl. 2010. évi XLIII. törvény, 2-4. §§ vagy a korábban mintaadó országgént feltüntetett Németország vonatkozásában: Krumme, J-H.: *Rechtsaufsicht*. Gabler Wirtschaftslexikon. <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/rechtsaufsicht-45422> (2021.04.27.)

³⁴⁰ Dawes, S. S. – Helbig, N.: *Information strategies for open government: Challenges and prospects for deriving public value from government transparency*. In: Wimmer, M. A. et. al. (Szerk.): *International Conference on Electronic Government*. Berlin, Springer, 2010. 51-52. o.

³⁴¹ Ezen túl fontosak a törvényalkotó hatalom ide vonatkozó jogforrásai is, de arra a IV. főfejezetben elmondottak kell, hogy érvényesüljenek a hatósági jogalkalmazó szervezetrendszer és szervek szervezeti átláthatóságára vonatkozó szabályozása során is.

³⁴² Ashour, A. S.: *Integrity, transparency and accountability in public sector human resources management*. New York, UN DESA DPADM, 2004. 3-5. o.

³⁴³ Armstrong, E., 2005, i.m. 4-5. o.

Ennek tényező tekintetében kiemelt jelentőséggel bír:

- a hatósági jogalkalmazáshoz kapcsolódó feladat és hatáskörök következetes, egyértelmű és mindenki számára megismerhető elhatárolása, azok összeütközésének és hatáskörök gyakorlásának elvonásának elkerülésére³⁴⁴,
- az átláthatóság külső, szervezeti garanciáinak meghatározása – így például különösen az összeférhetetlenségre, a felépítésre vonatkozó szabályok, amelyek a jogi szabályozás keretében garantálják azt, hogy ne kerülhessen sor átláthatóságot korlátozó személyi együttállások, helyzetek kialakulására³⁴⁵,
- a hatósági jogalkalmazó szerv működéséhez kapcsolódó olyan normák, amelyek a fentiek mellett szükségesek a feladatellátás sikeres megvalósításához, különös tekintettel, az úgynevezett *back-office jellegű* tevékenységekre³⁴⁶, hiszen majd ezek gyakorlata ugyan rejtve, áttételes hatásokkal, de mégis sokrétűen és jelentősen befolyásolja az átláthatósági követelmények teljesülését szervezeten belül,
- a közszolgálati modell következetes felépítése, olyan jogi kötelező erővel bíró kötelezettségek és motivációs tényezők (pl. méltányos bérezés) beiktatása, amelynek segítségével magasabb szintű szervezeti működés érhető el,
- az ezeket irányítási rendszerbe összefogó és folyamatosan fejlesztő, integritásmenedzsment tevékenység végrehajtására vonatkozóan³⁴⁷. Ezt közelebbről a jelen főfejezet második fejezetében vizsgálom meg.

1.3. Költségvetési elvárások

Rendkívül fontos tényezőként merül fel a külső tényezők körében az, hogy a hatósági jogalkalmazó szervek, mint jellemzően közpénzből gazdálkodó szervezettől elvárható az, hogy a gazdálkodását az átláthatóság követelményei alapján alakítsa. Ha a magyar alkotmányos szabályozást vesszük figyelembe, akkor az Alaptörvény követelményei alapján³⁴⁸:

„(1) Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.

...

³⁴⁴ Rourke, F. E.: Responsiveness and neutral competence in American bureaucracy. *Public Administration Review*, 52(6), 1992, 541-544. o.
Patyi, A., 2017, i.m. 33-34. o.

³⁴⁵ Pallai, K., 2014, i.m. 190. o.

OECD: *Towards a Sound Integrity Framework: Instruments, Processes, Structures and Conditions for Implementation. GOV/PGC/GF(2009)1*. Párizs, OECD, 2009. 22. o.

³⁴⁶ Bouckaert, G.: Trust and public administration. *Administration*, 60(1), 2012, 110-111. o.

³⁴⁷ OECD, 2009, i.m.

Klotz, P. – Sántha, Gy., 2013, i.m. 26-27. o.

³⁴⁸ Alaptörvény, N) cikk (1), (3) bek.

(3) *Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során az (1) bekezdés szerinti elvet kötelesek tiszteletben tartani.*”

A fenti követelmények alapján a hatékony, átlátható költségvetési gazdálkodás³⁴⁹, az átgondolt, következetes gazdálkodási tervezés, és ennek szabályszerű végrehajtására vonatkozó követelményét állítja a hatósági jogalkalmazó szervek elé, egyébiránt akkor is, ha az állami finanszírozási helyzet valamilyen okra visszavezethetően bizonytalan³⁵⁰. A magyar szabályozástól eltávolodva, azonban sok esetben azt láthatjuk a nemzetközi szakirodalom megállapításaiban, hogy a valóban felelős és átlátható közpénz-felhasználás rendkívül nehezen megvalósítható, komplex feladat³⁵¹. A pénzügyi-gazdálkodási stabilitás, és átláthatóság ilyenformán mintegy előfeltétel a tevékenységek, folyamatok átláthatóságának megteremtése során, hiszen ezek biztos pénzügyi alap nélkül nem megvalósíthatóak³⁵².

1.4. A társadalom és az érdekeltek szerepe

A társadalom és az érdekeltek a szervezeti átláthatóság szempontjából kettős szerepben tűnnek fel. Egyrészt a társadalom, az érdekeltek széles köre szerepet kaphat a hatósági jogalkalmazást végző szerv feletti társadalmi ellenőrzés ellátásában³⁵³, amennyiben azt a külső és belső jogforrások, valamint a szerv gyakorlata lehetővé teszik – a nemzetközi szakirodalom mindezt a társadalom *watchdog*³⁵⁴ szerepével jellemzi, amelynek célja, a demokratikus hatalomgyakorlás biztosítása a közhatalommal bíró hatósági jogalkalmazó szervek vonatkozásában³⁵⁵, annak szervezeti vonatkozásait megragadva ez esetben. Ebből a gondolatkörből ered az információszabadság, amely mára alapvető jogként kerül meghatározásra a legtöbb vizsgált országban³⁵⁶, és a betekintés egy fontos lehetőségét biztosítja, de ugyanígy találkozhatunk a társadalom bevonásának sokszínű formáival, hasonlóan, mint ahogy azt már a IV. főfejezet első fejezetében megvizsgáltam közelebbről.

A másik szerep ezzel részben ellentétes: a közszféra tevékenysége során nem elenyésző mértékben és potenciálisan jelentős hatással tűnnek fel az érdekérvényesítők, lobbisták, különösen azokon a területeken, ahol jelentős anyagi érdekek is felmerülnek az egyedi hatósági

³⁴⁹ Lentner, Cs.: *Pénzügyi és költségvetési igazgatás*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015. 68-69. o.

³⁵⁰ Alt, J. E. – Lassen, D. D.: Fiscal transparency, political parties, and debt in OECD countries. *European Economic Review* 50(6), 2006, 1403-1405. o.

³⁵¹ Heald, D.: Why is transparency about public expenditure so elusive?. *International review of administrative sciences*, 78(1), 2012, 30-49. o.

³⁵² OECD: *OECD Best Practices for Budget Transparency*. Párizs, OECD, 2002. 13-14. o.

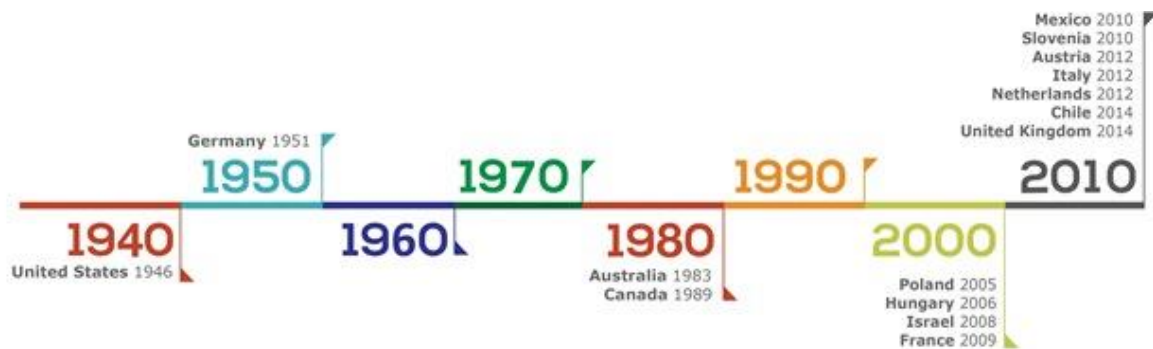
³⁵³ Hohmann, B.: A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018. 7-12. o.

³⁵⁴ Bennett, W. L. – Serrin, W.: *The watchdog role*. In: Overholser, G. – Jamieson, K. H. (Szerk.): *The press*. Oxford, Oxford University Press, 2005. 169. o.

³⁵⁵ Ld. a III.1. fejezetben tárgyalt, magyar alkotmánybírósági döntéseket ennek megalapozásául.

³⁵⁶ Michener, G.: FOI laws around the world. *Journal of Democracy*, 22(2), 2011, 145-159. o. illetve ld. az OECD fent tárgyalt jelentéseit e tárgyban.

ügyekben (pl. gazdasági igazgatás eljárásai, versenyfelügyeleti, szellemi tulajdonvédelmi eljárások)³⁵⁷. Ezek az érdekvédelemértők végsősoron negatívan befolyásolhatják a hatósági eljárás és a szervezeti átláthatóság átláthatóságát, hiszen az általuk képviselt érdekek érvényesülésének igyekeznek minél nagyobb teret és lehetőséget szerezni, és közben a közigazgatás olyan alapvető értékei és követelményei, mint a joghoz kötöttség, a pártatlanság, a függetlenség, a törvény előtti egyenlőség és az egyenlő bánásmód jelentősen sérülhetnek. Éppen ezért mind külső szabályozással, mind pedig belső eljárásrenddel korlátozni szükséges e szereplők tevékenységét, hogy ezeket a hatásokat csökkenthessék, kizárhassák³⁵⁸. E tekintetben viszonylag hosszabb időt vett igénybe a nemzeti szintű szabályozások elterjedése, ahogy azt az alábbi ábrán láthatjuk:

17. ábra – Timeline of Lobbying Regulations.

Forrás: OECD Publications. <https://www.oecd.org/publications/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-1-9789264073371-en.htm> (2021.04.27.)

2. Belső tényezők a szervezeti átláthatóság alakulásában

2.1. Belső elkötelezettség a szervezeti átláthatóság kialakítására

A belső elkötelezettség, mind a szervezet egésze (interperszonális viszonyok), mind a közszolgálatot végző személyzet (intrapersonális meggyőződés) nagy fontossággal bír az átláthatóság megteremtésében, hiszen a már vázolt, Pallai-féle értékláncolatnak ezeken a szinteken kell érvényesülnie ahhoz, hogy a rá épülő szabályozás, gyakorlat is erre alapozódjon.

A magasszintű elkötelezettség elérése és fenntartása nélkül³⁵⁹

- a kormányzat értékei, céljai nem válnak a szervezet sajátjává, a szervezet értékei, célkitűzései pedig a közszolgálati személyzetévé,

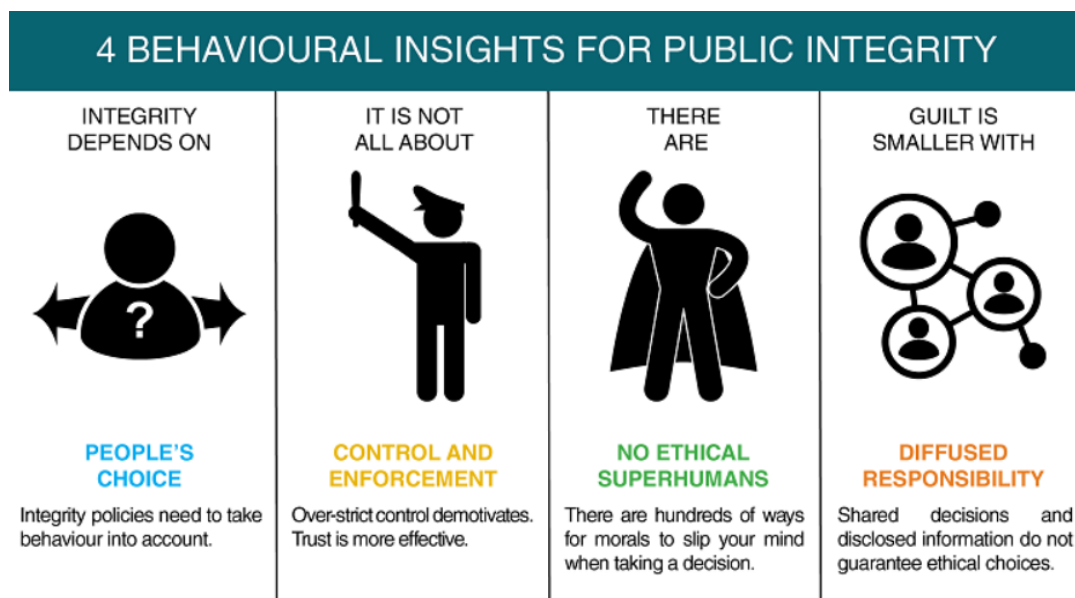
³⁵⁷ OECD: *Lobbyists, Governments and Public Trust – Increasing Transparency Through Legislation (Volume 1)*. New York, OECD, 2009. 9-12. o.

³⁵⁸ OECD DAC, 2013. i.m. 4. és 5. alapelv

³⁵⁹ OECD: *OECD Public Integrity Handbook*. Párizs, OECD Publishing, 2020. 16-18. o.

- a személyzet saját, akár rövidtávú érdekeinek érvényesítése előbbre kerül, mint a közjó szolgálata, a jogszabályok betartása, a már vázolt alapelvek érvényesítése,
- a felállított külső és belső szabályok végrehajtása akadózni fog, a szabályozást megkérdőjelezzik, megkerülik és kihasználják gyenge pontjait,
- a szerv és a személyzet gyakorlata szembemegy a szabályozással, végül pedig
- a várt eredmények, előnyök elmaradnak, helyette pedig nem kívánt jelenségek alakulnak ki (nepotizmus, uram-bátyám viszony, korrupció, befolyással való visszaélés, stb.)³⁶⁰.

Éppen ezért jelentős figyelmet és erőforrásokat kell szentelni ennek a kérdésnek a szervezet vezetése és irányítása során azért, hogy a szervezeti átláthatóság során szinergiákra épülő fejlődést lehessen elérni. Ezek központi eleme az, hogy a közigazgatás legfontosabb erőforrása a személyzete³⁶¹, és nem lehet figyelmen kívül hagyni a személyzet emberi tulajdonságaiból eredő hátrányokat és kockázatokat – ezért is, a közigazgatás nem mechanikus óraműnek, hanem sokkal inkább dinamikus rendszernek tekinthető –, sőt inkább ezekre kell építeni az átláthatóság fejlesztésének bázispontjait, ahogy azt az alábbi, OECD által közzétett szematikus ábra is áttételesen érzékelteti:

18. ábra – 4 jellemző viselkedési mintázat a közszférában.

Forrás: OECD: Behavioural Insights for Public Integrity.

<http://www.oecd.org/gov/ethics/behavioural-insights-for-public-integrity-9789264297067-en.htm> (2021.04.27.)

³⁶⁰ Magyary, Z. – Kiss, I.: A közigazgatás és az emberek. Budapest, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, 1939. 353-373. o.

³⁶¹ Reina, R., - Scarozza, D.: *Human Resource Management in the Public Administration*. In: Decastri, M., et. al. (Szerk.): *Organizational Development in Public Administration*. Cham, Palgrave Macmillan, 2021. 61-63. o.

E belső elkötelezettség egyrészt alapszik a már áttekintett külső tényezők rendelkezésre állásán, másrészt a személyzet és szervezet célirányos fejlesztésén, amelynek középpontjában az értékközpontúság (közszolgálati etika), a szabályok és követésük fontosságának megértése, a tevékenység iránti alázat és a belső kohézió erősítése áll³⁶², a szabály- és normaszocializáció magasabb szintű elérése érdekében.

2.2. Belső szabályozottság és ennek megfelelő gyakorlat

A fentiek tárgyiasult és normatív tartalmú kivetülésének tekinthető a jogalkalmazó szerv belső szabályozása, amely az adott szerv gyakorlatában értelmezi a külső – társadalmi, jogszabályi és egyéb – elvárásokat, és azok mellett biztosítja azt, hogy jogilag is érvényesíthető legyen az ezek be nem tartásából következő felelősség³⁶³.

Ennek keretében biztosítani kell:

- a jogszabályban meghatározott³⁶⁴ szervezeti struktúra felállítását és folyamatosan történő fenntartását³⁶⁵,
- az egyes szervezeti egységek és vezetői megbízatást betöltő személyek a szervezeti rendnek megfelelő feladat- és hatásköröket kell szabályozásban és ténylegesen is birtokolniuk, annak érdekében, hogy el tudják látni a rájuk kiszabott feladatokat,
- a szervezet egyes folyamatainak – kiemelt jelentőséggel a döntéshozatali és közhatalmi jogosítványok gyakorlásával kapcsolatos folyamatokra – a külső és belső szabályoknak megfelelően kell folynia³⁶⁶,
- biztosítani kell az egyes működési folyamatok ellenőrzését a belső kontrollkörnyezet³⁶⁷ szükséges mértékű kialakításával és adott esetben a szervezeti integritás szempontjából kitett folyamatokra tekintettel integritásirányítási rendszer³⁶⁸ bevezetésével, fenntartásával és integritás tanácsadó foglalkoztatásával.

---

³⁶² Pallai, K.: A tréningek szerepe az integritásoktatásban. *Társadalom és Honvédelem*, 19(1), 2015, 27–43. o.

³⁶³ Radhika, D.: Ethics in Public Administration. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 4(2), 28-30. o.

³⁶⁴ A hatósági jogalkalmazáshoz, mint közfeladat ellátáshoz és a közhatalmi jogosítványok gyakorlásához kapcsolódóan, a jogalkalmazó szerv jellegéből adódóan minden esetben jogszabály rendelkezik a szervezet létrehozásáról és alapvető jellemzőiről, amely jogszabályi kötelezettséget jelent a hatóság oldaláról.

³⁶⁵ Nem elégséges ugyanis, hogy a hatósági szerv létrehozása után létrejön a jogszabályban és a belső szabályzatban meghatározott szervezet, annak folyamatosan fenn kell állnia és az egyes szervezeti egységekhez, személyekhez delegált feladatokat ténylegesen is az arra feljogosítottaknak kell ellátnia annak érdekében, hogy az eredetileg szándékolt célt tölthessék be a szervezet egyes aleggységei.

³⁶⁶ Erről bővebben a VI. fejezetben értekeznek.

³⁶⁷ Kovács, R. – Kovács, T.: *A belső ellenőrzés feladatai a szervezet szabályozott működésének biztosításában a közszféra területén*. In: Bábosik, M. (Szerk.): *Geopolitikai stratégiák Közép-Európában. Tanulmánykötet*. Sopron, Soproni Egyetem Kiadó, 2017, 634-640. o.

³⁶⁸ Domokos, L., et. al.: Kockázatelemzés és kockázatkezelés a közszférában és a közpénzügyi ellenőrzésben. *Pénzügyi Szemle*, 60(1), 2015, 7-28. o.

Pallai, K. - Kiss, N.: A teljesség felé. Integritásképzés-és kutatás a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. *Pénzügyi Szemle*, 59(2), 2014, 167. o.

3. Integritásmenedzsment szerepe a hatósági eljárás átláthatóságának megeremtésében

Az integritás közigazgatásban, hatósági eljárásban betöltött fogalmával már foglalkoztunk jelen főfejezet bevezetőjében, e fejezet keretében azt vizsgálom meg közelebbről, hogy milyen szerepe lehet az integritásmenedzsment rendszereknek a szervezeti átláthatóság fejlesztésében.

Előzetesen azt a megállapítást tehetjük, hogy a fejezetben megvizsgált külső és belső tényezők együttesen, egyszerre fejtik ki hatásaikat a közigazgatás szervezetrendszerére, annak hatósági jogalkalmazó szerveire és személyzetére, és ennek megfelelően ezek hatékony kézben tartása, az átláthatóság és az integritás biztosítása is csak egy folyamatosan ellátott, fejlesztési tevékenységként képzelhető el, hiszen így válik képessé a szervezet a dinamikusan változó környezet adottságaira való adekvát reagálásra – nem csak az átláthatóság, hanem más szempontok (pl. hatékonyság) szempontjából is. E folyamatosan végzett tevékenység résztevékenységeit – tehát azokat az intézkedéseket, amelyek az integritás megőrzésére és a szervezet ezirányú fejlesztésére irányulnak – fogja össze az integritásmenedzsment rendszer. Ezt az OECD 2009-es keretrendszere az alábbi lépések összeségeként foglalta össze:

19. ábra – Az integritás menedzsment rendszer legfontosabb részei.

Forrás: OECD, 2009, i.m. alapján:

https://m.ebrary.net/60757/political_science/approaches_strengthening_public_sector_integrity_framework (2021.04.27.)

Az integritás fejlesztése és fenntartása során a koncepció 4 fő lépést vázol, amely nagyban követi az egyébként PDCA (*plan-do-check-act*) néven ismert felosztást³⁶⁹:

1. a folyamat első lépése, az értékek, célok, szabályok feltárása és meghatározása az általam már a korábbiakban vizsgált külső és belső tényezők következetes számbavételét, és az ez alapján történő tudatos tervezést az intézkedések bevezetése előtt,
2. a rendszer megvalósítási fázisában képzéssel, tanácsadással és az elkötelezés egyéb formáival segítik a szervezet és a személyzet fejlődését,
3. az intézkedések, beavatkozások eredményeit mérik és folyamatosan összehasonlítják a megelőző időszak eredményeivel, és ezek alapján
4. kiértékelik az eredményeket és ennek adatait bemenetként veszik figyelembe egy újabb körfolyamati ciklus tervezési fázisánál.

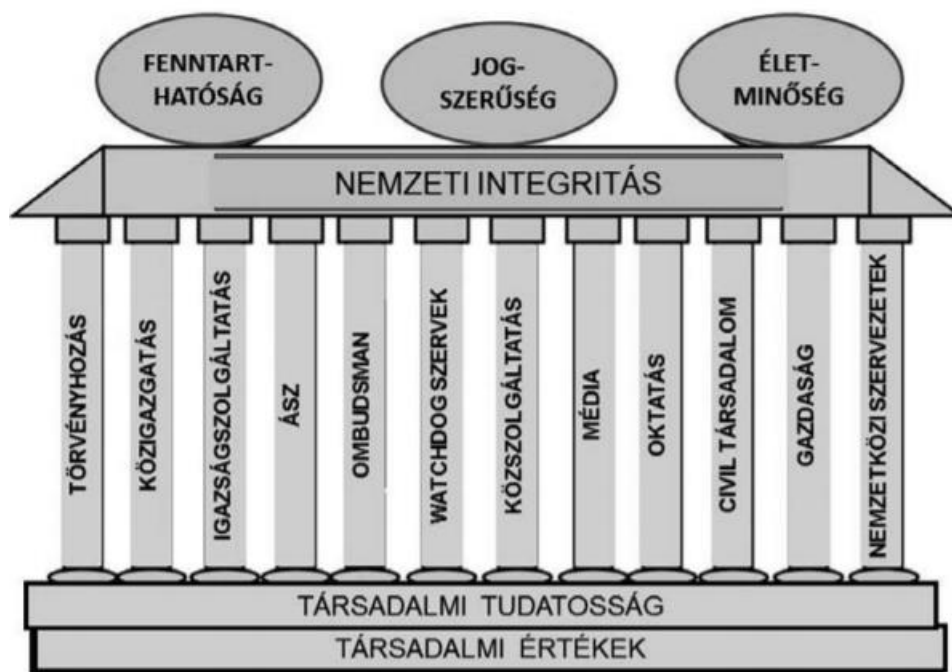
A terjedelmi keretekre tekintettel e rendkívül fontos tevékenység további részleteinek elemzését tovább nem kifejtve, vizsgáljuk meg, hogy az integritásirányítási rendszer milyen mértékben tud hozzájárulni a számunkra releváns szervezeti átláthatóság megvalósulásához. Ahogy a hatósági eljárás átláthatóságának, szervezeti átláthatóságra vonatkozó, jogtudományi tekintetben értelmezhető tárgyánál már meghatároztuk, szervezeti átláthatóságról akkor beszélhetünk, ha *a teljes szervezetrendszerben, az egyes szervek kapcsolódásaiban, és az egyes hatósági jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutató integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség.*

Az első jellemző vonatkozását nem érdemes hosszabban vizsgálni: amennyiben egy integritásmenedzsment rendszer nem alkalmas az *integritás* kialakítására, növelésére a fenti vonatkozásokban, akkor nem tölti be szerepét és újra kell gondolni, de jelen értekezés szempontjából induljunk ki abból, hogy az integritásmenedzsment, mint újító tevékenység a közigazgatás alkalmas feladatának betöltésére.

A *jogszerűség* vonatkozásában az integritás rendszer már alapjait tekintve kitűzi a szervezet, a személyzet feladatvégzésének, a tevékenység ellátásának jogszerűségét, mint értéket, így az integritásirányítási tevékenység egyértelműen pozitív irányba tudja befolyásolni a szervezet ezirányú teljesítményét. Ezt láthatjuk Jeremy Pope megközelítésén is, aki mind az integritásrendszer alapjainál, mind pedig a nemzeti integritás elérendő céljainál is szerepelteti a jogszerűséget:

---

³⁶⁹ Sántha, Gy.: A menedzselt állam - A menedzsmentciklusok és az öntökéletesítő folyamatok jelentősége a közigazgatás-fejlesztésben (doktori értekezés). Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2021. 320-321. o.

20. ábra – Nemzeti integritásrendszer elemei.

Forrás: Pope, J. (Szerk.): *National Integrity Systems: The TI Sourcebook*. Berlin, Transparency International, 1996. alapján összeállította: Pallai, K., 2014, i.m. 182. o.

A rend vonatkozásában az integritásmenedzsment rendszer egy újabb szabályozási szintet jelent a szervezet belső szabályozásában, amelynek egyértelműen az a legfőbb célkitűzése, hogy a szervezet a meghatározott keretek között, a rá vonatkozó szabályok és az érvényesülő elvek, értékek keretei között végezze a tevékenységét, egyszóval rend jellemezze tevékenység-ellátást.

Végül a társadalmi, érdekelti *megismerhetőség* témakörében is elősegíti a szervezeti átláthatóság megvalósulását: szabályozottá válnak a folyamatok, a hatósági jogalkalmazási folyamat, éppúgy, mint a közérdekű adatok igénylésére vagy az érdekérvényesítők fogadására, ajándékok elfogadására vonatkozó elvárások. A szervezet a rendszer keretei között aktívabban kommunikálni köteles törekvéseit és a szervezeti átláthatóság elért eredményeit, mint enélkül, így e változások mindenképpen a megismerhetőség javulása irányába hatnak.

Egy kritikai megjegyzés azonban megfogalmazható: az integritásmenedzsment rendszer is belső szabályozás – ahogy láthatjuk az OECD közszférában tapasztalható viselkedési mintázatainak alakulásán, a túlszabályozottság végsősoron átláthatatlansághoz, a tervezett célok elérésének lehetetlenüléséhez és visszaeső motivációhoz vezethet³⁷⁰. Éppen ezért az integritásirányítási rendszer szabályanyagának kialakítása során mindenképpen arra kell

³⁷⁰ OECD, 2018, i.m. 4. fejezet <http://www.oecd.org/gov/ethics/behavioural-insights-for-public-integrity-9789264297067-en.htm> (2021.04.27.)

törekedni – ahogy minden más szabályozás terén is -, hogy a szabályozás legyen egyszerű, szorítkozzon a szükséges témakörökre és legyen az alkalmazója számára értelmezhető szöveggel ellátva, valamint a dolgozók rendszeresen kapjanak képzést a rendszer követelményeiről, annak érdekében, hogy a belső érdekelttek számára is érthető, értelmezhető, alkalmazható maradjon a rendszer, amely a rendszer hatékonyságának rontása helyett annak nagyfokú segítésére vállalkozik. Ha a fenti feltételek megvalósulnak, az integritásmenedzsment rendszer nagyban hozzájárulhat a szervezeti átláthatóság megteremtéséhez.

VI. Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatósági eljárás folyamatában

Ahogy azt a korábbi fejezetekben láthattuk, a hatósági eljárás átláthatóságának biztosításában az összes – jogalkotási, szervezeti, az eljárásra és hatósági jogalkalmazó szerv kommunikációjára vonatkozó – tényező egyesével és összeségében is fontos, mert ezek együttes hatása fogja eredményezni azt, hogy a hatósági eljárás a jogtudományi értelmezésnél meghatározott irányába megismerhetővé, érthetővé, követhetővé válik, a lehetőségekhez képest bevonáson és a döntések diverzifikálásán alapul, az eljárást megelőzően, alatt, és azt követően is is³⁷¹. Mégis, ezek közül kiemelkedik az eljárás, mint folyamat átláthatósága, vagy ahogy a nemzetközi szakirodalom megközelíti, a *procedural transparency* témaköre³⁷². Ez a megállapítás arra alapozható, hogy az eljárás átláthatóságának legfontosabb alanyai, az ügyfelek, mégiscsak ezen egyedi hatósági ügyön (vagy ügyek összekapcsolódó láncolatán, pl. hatósági ellenőrzést követő hatósági eljárás) keresztül kerülnek kapcsolatba elsődlegesen a hatósági jogalkalmazó szervekkel³⁷³, ezen eljárás tapasztalatai – mivel a közhatalmi tevékenységből adódóan jelentős beavatkozás lehetséges az ügyfél élet- és jogviszonyaiba – adják majd megítélésük alapján és végsősoron, az itt érzékelt átláthatósági problémák fogják majd alakítani azt a bizonyos kormányzatba, közhatalmi szervekbe vetett bizalmukat³⁷⁴, amelynek biztosítása céljából válik igazán relevánssá az átláthatóság témaköre a jogállami követelményeken és elvárásokon túl, amelyekkel a korábbiakban foglalkoztam már. A többi, eddig vizsgált tényező közvetve, áttételesen érezteti a hatását ehhez képest.

Ennek megfelelően jelen főfejezet keretei között az alábbi, az eljárás folyamatának átláthatóságához szükséges részelemek vizsgálatával foglalkozok:

- az eljárást megelőző szakasz tekintetében az egyes információforrásokkal, amelyek a hatósági eljárásra vonatkozó szabályok, formanyomtatványok, gyakorlati kérdések megismerését, értelmezését segíti elő (1.1. alfejezet),

---

³⁷¹ Ezt a megállapítást itt már külön nem bizonyítom vagy támasztom alá érvekkel vagy szakirodalmi hivatkozással, ezeket ld. a megelőző főfejezetekben.

³⁷² OECD, 2003, i.m. 46-49. o.

Dragoş, D. C. et. al., 2012, i.m. 134-140. o.

Michener, G. – Bersch, K., 2013, i.m. 234. o.

Shapiro, M.: Administrative law unbounded: Reflections on government and governance. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 8(2), 2001, 375. o.

³⁷³ Vigoda, E., 2002, i.m. 527-530. o.

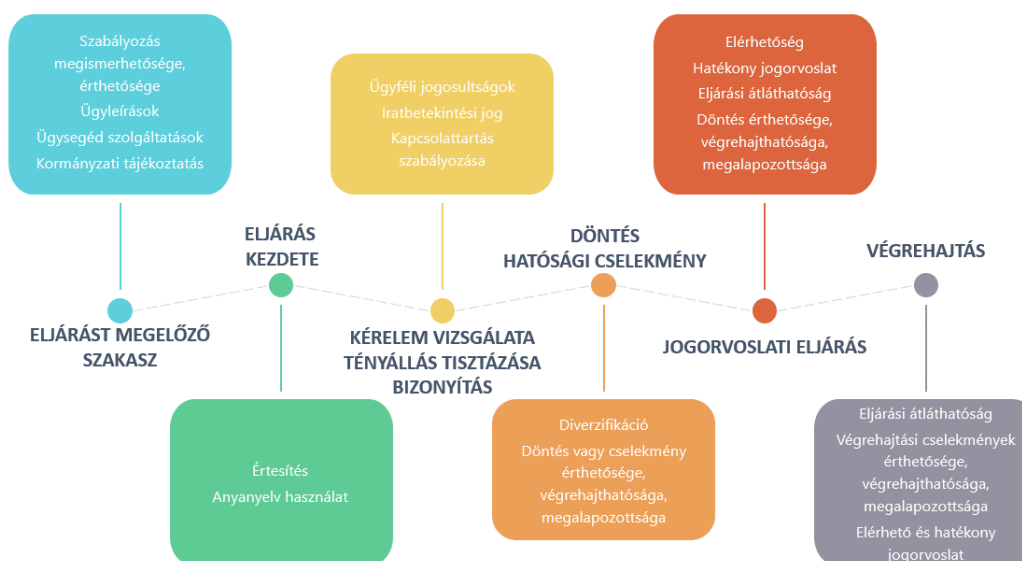
³⁷⁴ Grimmelikhuijsen, S., et. al.: The effect of transparency on trust in government: A cross-national comparative experiment. *Public administration review*, 73(4), 2013, 575-586. o.

- az eljárás kezdetéhez kapcsolódóan az értesítés, a tájékoztatási kötelezettség és az anyanyelv használat szabályaival, amelyek biztosítják az eljárás követhetőségét (1.2. alfejezet),
- az eljárás érdemi részéhez kapcsolódóan – legyen szó akár hivatalból, akár kérelemre indult eljárásról – a részvételt biztosító ügyféli jogosultságokkal (2. fejezet), az eljárás keretében felmerülő információk megismerését biztosító iratbetekintési joggal, és kapcsolattartás szabályozásával (1.2. fejezet),
- a döntéshez vagy az eljárás során felmerülő hatósági cselekményhez kapcsolódóan a azok érthetőségével, végrehajthatóságával, megalapozottságával és a lehetőség szerinti döntési diverzifikációval (3. fejezet),
- a jogorvoslati eljárások és az esetleges végrehajtás átláthatóságával (4. fejezet) és végül,
- mindezek elektronikus környezetben való értelmezhetőségével, az elektronikus kapcsolattartás eltérő jellemzőivel (5. fejezet).

Ezek segítségével keretbe foglalható és folyamatában is értelmezhetővé válik az egyedi jogalkalmazási eljárás átláthatóság szempontjából fontos tényezői és azok hatása a teljes eljárás átláthatóságára, az ügyfelek és az érdekeltek átláthatóság érzetére.

A hatósági eljárás átláthatóságának részelemei

Az eljárás folyamatában értelmezve

21. ábra – A hatósági eljárás átláthatóságának részelemei – az eljárás folyamatában értelmezve.

Forrás: saját szerk.

1. Információforrások a hatósági eljárásban

Az átláthatóság általános és hatósági jogalkalmazásra vonatkoztatott, jogtudományi definíciójának középpontjában a bevonás mellett a felfoghatóság, az érthetőség és a vizsgált folyamat – esetünkben elsődlegesen az egyedi hatósági ügy – értelmezhetősége áll, az értekezés eddig megtett vizsgálódásai alapján. Ha ezekből indulunk ki vizsgálódásunk során, azt a megállapítást tehetjük, hogy hiteles, pontos, minden releváns szabályra, és részletre kiterjedő tájékoztatásnak és információknak kulcsfontosságú szerepe van az átláthatóság megteremtésében³⁷⁵, hiszen ezek hiányában már az alapvető feltétel, az átláthatóság biztosításának objektív lehetősége veszik el.

Az információ biztosítása azonban nem vizsgálható önmagában, hatása, tényleges érvényesülése valójában attól fog függni, hogy

- az átláthatóság alanya számára mennyiben lesz érthető, értelmezhető az információ tartalma, mert ez több, a szubjektumhoz kötődő tényezőhöz kapcsolódik³⁷⁶, de mégis, elkülöníthető egy olyan elvárás- és követelményrendszer, amely alapján a közzétett információ általánosságban értelmezhető válik a társadalom legnagyobb többsége számára (ld. jelen fejezet 1.1.1. alfejezetében írtakat),
- másrésztől összekapcsolódik az adott eljárási szakasszal, amelyben az információ relevanciával bír: nyilvánvalóan az eljárást megelőző szakaszban más típusú, tárgykörű információkra van szüksége az átláthatóság alanyainak, mint az eljárás folyamatában, vagy az esetlegesen kapcsolódó jogorvoslati, végrehajtási eljárások kapcsán, éppen ezért jelen fejezet keretei között ennek megfelelően, eljárási szakaszok szerinti tagolásban tárgyalom az átláthatóság megteremtéséhez szükséges információk és információforrások körét és jellemzőit,
- információátadás módszertani megoldása sem lényegtelen e témakörben, hiszen a mai modern közigazgatási rendszereinek információáramlási folyamatai már jellemzően az elektronikus térben zajlanak és a társadalmi érdekeltek, köztük az ügyfelek legnagyobb része is már ezt várja el a közigazgatástól és azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamatától és a jogalkalmazó szervektől³⁷⁷ az átláthatóság növelése érdekében. Eközben azonban kialakulhatnak olyan társadalmi csoportok, amelyek valamely

³⁷⁵ Hosseini, M., et al.: Four reference models for transparency requirements in information systems. *Requirements Engineering*, 23(2), 2018, 251–260. o.

³⁷⁶ Ld. pl. Budai, B. – Gerencsér, B. – Veszprémi, B.: *A digitális kor hazai közigazgatási specifikumai*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 21-22. o.

³⁷⁷ Danziger, J. N. – Andersen, K. V.: The impacts of information technology on public administration: an analysis of empirical research from the “golden age” of transformation. *International Journal of Public Administration*, 25(5), 2012, 591-600. o.

jellemzőjük (pl. digitális írástudás, szélessávú internetelérés lehetőségei, életkori sajátosságok stb.) miatt éppen az elektronikus környezetben zajló információátadás folyamatát találja majd átláthatatlannak³⁷⁸. Éppen ezért, ezzel a problémakörrel közelebbről a jelen főfejezet 5. fejezetében foglalkozok részletesen.

E kiindulópontok alapján vizsgáljuk meg a hatósági jogalkalmazási folyamat egyes szakaszaiban az átláthatóság megteremtéséhez és fenntartásához szükséges információforrások egyes jellemzőit.

1.1. Eljárást megelőző információk

1.1.1. Szabályozás megismerhetősége, és érthetősége

A hatósági eljárásokra vonatkozó anyagi és eljárásjogi, általános és különös jogszabályi követelmények, iránymutatások, szakmai útmutatók, és minden a jogalkalmazási tevékenységre pontenciálist hatást gyakorló, normatív dokumentum teljeskörű és naprakész megismerhetőségének biztosítása jogállami követelményként fogalmazódik meg az államszervezettel szemben, hiszen a jogbiztonság egyik elemének tekinthető az, hogy ezeket az állampolgárok széles körben megismerhetik, és erre építve, e szabályok alapján alakíthatják élet- és jogviszonyaikat³⁷⁹.

Ennek keretében nem csak e jogforrások megismerhetősége lényeges, hanem a jogalkotáshoz kapcsolódó főfejezetben már ismertetett normavilágosságához és egyszerű, érthető szövegezéshez is kapcsolódik elvárás. Csak akkor várható el érdemben az érdekeltek, az eljárás későbbi szakaszaiban ügyfélként vagy az eljárás egyéb szereplőiként eljáró személyek szabályoknak megfelelő magatartása, önkéntes jogkövetése, ha számukra nem csak elérhető, hanem értelmezhető is a vonatkozó jogi szabályozás³⁸⁰, sőt H. Szilágyi István gondolatait követve még az ez alapján kialakuló *jogosultság-tudatra* is szükség van³⁸¹, annak érdekében, hogy az érintett felek ne csupán passzív szereplői legyenek az eljárásnak, hanem akár jogszabályokra épített követeléseiket is meg tudják fogalmazni. Az ide vonatkozó követelményeket kiválóan tükrözi és összefoglalja a brit kormányzat 2020 januárjáig alkalmazott *Good Law* elnevezésű programja³⁸², amely szerint a jó jogszabály – és ez jól

³⁷⁸ Cecchini, S. – Raina, M.: Electronic government and the rural poor: The case of Gyandoot. *Information Technologies & International Development*, 2(2), 2004, 68-69. o.

Molnár, S.: A közigazgatás informatizálásától a befogadó e-közigazgatásig. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 42(3), 2011, 23-25. o.

³⁷⁹ Petrétei, J., 2009, i.m. 154-155. o.

³⁸⁰ Deák, D., 2008, i.m. 200. o.

³⁸¹ H. Szilágyi, I.: A jogtudat-kutatások elméleti kérdései. *MTA Law Working Papers*, 2016/12., 11. o.

³⁸² UK Government: Good Law. <https://www.gov.uk/government/collections/good-law#good-law-speeches> (2021.04.27.)

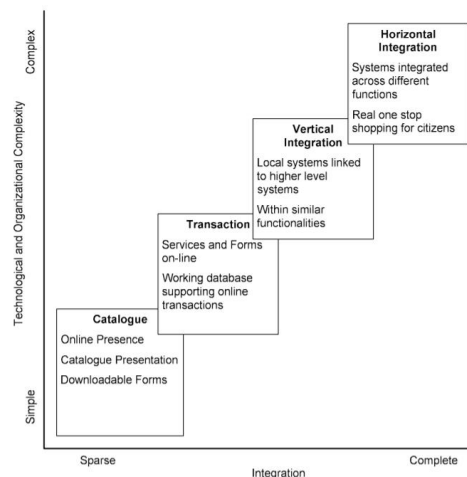
alkalmazható a hatósági jogalkalmazás joganyagával kapcsolatban is – szükséges, világos, koherens, hatékony és hozzáférhető.

1.1.2. *Ügymenet leírások, tájékoztató anyagok, kormányzati tájékoztatás*

A fenti gondolatmenetet folytatva, a szolgáltató állam és az ügyfélközpontúság gondolatainak előtérbe helyezésével³⁸³ eljutunk ahhoz az elváráshoz, hogy napjainkra a társadalmi érdekeltek teljeskörű informálásához, a hatósági eljárásra vonatkozó információk hatékony terjesztése érdekében nem elégséges önmagában a normatív erővel rendelkező anyagok és jogszabályok elérhetőségének biztosítása, ezek megértését további eszközökkel kell segíteni.

Ennek formái a gyakorlatban igazán sokszínűek lehetnek, számunkra e dokumentumok tartalma, és közreadásuk célja lesz a releváns: az egyes ügytípusokra, eljárásokra vonatkozó, joganyagot, követelményeket összefoglaló anyagok segíthetik a társadalmi érdekelteket, a leendő ügyfeleket az eligazodásban, megismerhetővé teszik a hatósági jogalkalmazás szervezetrendszerének tagozódását (itt gondolva pl. a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság megtalálásában segítséget nyújtó dokumentumokra), az eljárás legfontosabb részleteit.

Meg kell jegyezni, hogy ezeket az interakcióval még nem járó segédleteket, tájékoztató anyagokat az elektronikus közigazgatás első, belépő szintjének tekinti számos szakirodalmi szerző³⁸⁴, hiszen lehetővé teszik azt, hogy a hatóság személyes találkozás nélkül adjon át információkat az adott hatósági ügytípus menetéről, ahogy ezt az alábbi ábrán is láthatjuk:

22. ábra – Az elektronikus közigazgatás szintjei – az alkalmazott megoldás komplexitása és az online térben elvégezhető művelet jellege, integrációja függvényében.

Forrás: Berntzen, L. – Olsen, M.G.: Benchmarking e-Government - A Comparative Review of Three International Benchmarking Studies. In: IEEE: ICDS '09: Proceedings of the Third International Conference on Digital Society. Washington, IEEE Computer Society, 2009.

³⁸³ Ramsey, T.: *On Demand Government – Continuing the E-government Journey*. Lewisville, IBM Press, 2004.

Szakos, J.: A közigazgatás reformirányzatai Közép-Kelet-Európában. *Metszetek-Társadalomtudományi folyóirat*, 9(4), 2020, 124-142. o.

³⁸⁴ Tózsá, I.: E-Government–elektronikus közigazgatás. *Magyar Tudomány*, 169(7), 2008, 833-834.o.

Az elektronikus közigazgatás további szintjeit és azok hatásait az átláthatóságra ehelyütt nem vizsgálom tovább, a 5. fejezet kontextusában dolgozom fel.

1.1.3. Ügysegéd típusú szolgáltatások

Az ügysegéd vagy más hasonló jelentéstartalommal bíró közigazgatási szolgáltatások nem feltétlenül az elektronikus közigazgatás fent már említett szintjeiben, de mégis tovább folytatják a fent már vázolt fejlődést az ügyféllel való kapcsolattartás során. E tevékenységek középpontjában a leendő ügyfelek minél hatékonyabb tájékoztatása, segítése áll az ügyfélkapcsolat hatékonyságának növelése érdekében³⁸⁵. A szolgáltatások keretében egy képzett szakszemélyzet abban segítheti, hogy sikerrel eligazodjon az ügyfél hatósági eljárás folyamatába, akár csak azzal, hogy kihelyezett ügyintézési lehetőségét biztosítanak számára a lakóhelyéhez közel, segítik a hatósági ügyek megindítását a kérelemre induló eljárások tekintetében, és hasonló támogató szolgáltatásokat nyújtanak az eljárás alatt, de nem vagy nem minden esetben veszik át a hatóság szerepét³⁸⁶. A szolgáltatás legfontosabb jelentősége az átláthatóság szempontjából abban áll, hogy a közigazgatás merev szabályozásának és feladatellátásának ellensúlyozásaként a személyességet³⁸⁷, a személyes segítségnyújtást és ügyintézését helyezik előtérbe, amely a folyamatosan digitalizálódó és ezáltal az állampolgároktól részben távolodó, elidegenedő közigazgatási rendszerek problémáit hatékonyan ellensúlyozhatja és helyreállíthatja az állampolgároknál az ezek alkalmazásából eredő aggályokat és ellenérzéseket³⁸⁸.

1.2. Az eljáráshoz kapcsolódó információk

1.2.1. Értesítés, tájékoztatási kötelezettség és anyanyelvhasználat

Az eljárás megindításáról szóló értesítés fordulópont a hatósági eljárás és közvetve az átláthatósági vonatkozások tekintetében: amíg az eljárást megelőzően az eljárások átláthatóságának alanya általánosságban a társadalom, a társadalmi érdekeltek, addig e ponttól kezdődve a hatósági eljárás ügyfelei válnak az átláthatóság elsőszámú alanyává, hiszen a hatósági jogalkalmazás, közhatalmi jellegére is tekintettel jelentős beavatkozást tehet a személy élet- és jogviszonyaiba. Ennek megfelelően e nyitópont nagy fontossággal is bír: az ügyfél az

³⁸⁵ Kiss, P. J.: *Ügyfélkapcsolat hatékonysági szempontjai*. Budapest, Nemzeti Közszoigalati Egyetem, 2018. 7-9. o.

³⁸⁶ Gondoljunk itt a magyar jogalkalmazási rendszerben a kormányablakok funkcióira is, amelyek a megindítható hatósági ügyek jelentős részénél pusztán az elérhetőséget és a kapcsolattartást segítik elő, nem végeznek érdemi hatósági jogkörgyakorlást az adott ügytípusban.

³⁸⁷ Rixer, Á.: A közigazgatás új iránya: a személyesség. *Glossa Juridicata*, 6(1-2), 2019, 243. o.

³⁸⁸ Wukich, C. – Mergel, I.: *Closing the Citizen-Government Communication Gap: Content, Audience, and Network Analysis of Government Tweets*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2488681> (2021.04.27.)

értesítésből szerezhethet tudomást az eljárás megindulásáról (illetve eljárási cselekményekről) – éppen ezért annak közlése (vagy éppen a közlés elhagyása)³⁸⁹, az értesítés tartalmának értelmezhetősége válik fontossá. E tekintetben hasonlóak a követelmények, mint a szabályozás megismerhetősége során – minden a hatóság és ügyfél vonatkozásában felmerülő kommunikáció (legalábbis a hatóság részéről), így az értesítés és azt követő minden hatósági dokumentumok, tájékoztatás is legyen

- *szükséges* – tehát a hatóság nyújtson teljeskörű tájékoztatást az ügyfél jogairól és kötelezettségeiről, az eljárás lefolyásáról, az igénybevehető lehetőségekről, de eközben törekedjen az egyensúly megtartására és ne adjon feleslegesen olyan többletinformációkat közre, amely zavarhatják a fentiek megértését, áttekintését³⁹⁰,
- *világos* – tűnjön ki belőle, hogy az adott tájékoztatás, dokumentum kibocsátásával mi a hatóság célja, milyen követelményeket juttat érvényre, mit vár az ügyféltől és milyen feltételek mellett. Legyen egyértelmű, tárgyilagos, de egyben érthető laikusok számára is³⁹¹,
- *koherens* – amelynek mind a kiadott dokumentumban, aktusban, mind pedig a teljes eljárás hatósági dokumentációjában érvényesülnie kell: a hatóság kommunikációjába, különösen a döntéseiben ne legyenek ellentmondások, indokolatlan ellenérvek, hanem azok egyetlen logikus láncolatra, érvrendszerre épüljenek fel, mert ez esetben várható az, hogy az ügyfél e döntést magáévá tudja tenni, elfogadja és végrehajtja azt, és nem kell a közhatalmi jogosítványokkal élve, rákényszeríteni az abba foglaltakat³⁹²,
- *hatékony* – tehát a hatósági jogalkalmazó szerv maga is hatékony, azaz lényegretörő, letisztult kommunikációra törekedjen ezekben a dokumentumokban, és ez irányba terelje az eljárás összes résztvevőjét, mind kommunikációjukat, mind eljárásban gyakorolt magatartásukat tekintve³⁹³,
- s végül *megismerhető* – tehát az érintettek számára szabadon hozzáférhető és értelmezhető.

---

³⁸⁹ Ennek alkotmányos követelményeivel a magyar Alkotmánybíróság is foglalkozott korábban és kijelentette, hogy nem kényszeríthető az ügyfél vagy egyéb szereplő a hatósági cselekmények követésére, arról a hatóság értesíteni köteles e feleket. Ld. 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, ABH 2015., 773, 803., Indokolás, 109.

³⁹⁰ Pl. ilyenek tekinthetjük a magyar szabályozásból csak az elmúlt időszakban kikerülő függő hatályú döntést, mint a hatóság egyik döntési típusát, amelynek ügyféli értelmezése számos problémát vetett fel. Ld. Balázs, I. – Gajduschek, G. – Koi, Gy.: „Meggzúntette megörzés?” A közigazgatási hatósági eljárás újraszabályozása az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvényben. *MTA LAW WORKING PAPERS*, 2020/15., 9-10. o.

³⁹¹ Dudás, F. et. al.: *Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről alkotott 1981. évi I. törvény alkalmazásához*. Budapest, HVG-Orac Kiadó. 1995, 13. o.

³⁹² Bouckaert, G., 2012, i.m. 109-113. o.

³⁹³ Patyi, A. – Varga, Zs. A.: *A közigazgatási eljárásjog alapjai és alapelvei. A magyar közigazgatás és közigazgatási jog alaptanai (Institutiones Administrationis) V. kötet*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 204-205. o.

Az anyanyelvhasználat témaköre egy speciális kérdéskört vetít elénk, amelynek minden részletére kitérő elemzés szétfeszítené jelen fejezet fókuszát, de lényegét tekintve mégis fontos a megragadása az átláthatósági vonatkozások szempontjából: a hatósági eljárások lefolytatása során – különösen egyes speciális ügytípusok esetén³⁹⁴ - előfordulhat az, hogy az ügyfelek speciális tulajdonsága, élethelyzete döntően befolyásolja a hatósági eljárások átláthatóságát, mégpedig azért, mert befolyással van a megértésre, az egyes szabályozások hozzáférhetőségére, a hatósággal való kommunikáció folyamatára: ennek egyik típusa az adott állam hivatalos nyelveitől, így a hatósági eljárás hivatalos nyelvétől eltérő nyelven értő ügyfelek kezelésére vonatkozó szabályozás, de az anyanyelvhasználati szabályok témaköréből kitekintve ide sorolhatnánk a fogyatékkal élő, segítségre szoruló személyek körét, sőt az eljárási képességében korlátozott személyeket (életkoruk, vagy más jellemzőjük alapján) is.

Az egyes nemzeti szintű eljárási szabályozások részletes elemzése helyett e fejezetben azokkal az elvárásokkal és következményekkel foglalkozok, amelyek részben a jogállami követelményekből, részben pedig a nemzetközi elvárásokból fakadnak:

- a hatékony és részletes információáramlás ezekben az eljárásokban még inkább kiemelt szerepet tölt be, tekintettel arra is, hogy a kommunikációnak egyrészt a nemzetiségi, külföldi vagy sérült személy, valamint az őket segítő személy irányába is kell irányulnia, és az összes résztvevő esetében el kell érni legalább azt a szintet, hogy számára az eljárás áttekinthetővé, megismerhetővé, értelmezhetővé váljon³⁹⁵,
- az Emberi Jogok Európai Egyezménye³⁹⁶, az Európai Unió Alapjogi Chartája³⁹⁷, a magyar Alaptörvény³⁹⁸ és az általános eljárási alapelvek alapján e tekintetben különösen nagy körültekintéssel kell a törvény előtti egyenlőség, a részrehajlás mentes döntéshez és tisztességes eljáráshoz való jog követelményeit, mert az ügyfelek jogai ezekben az eljárásokban potenciálisan könnyebben sérülhetnek, mint egy hátránnyal nem küzdő ügyfél esetén.

A kapcsolattartásra vonatkozó szabályozás további átláthatósági vonatkozásait jelen főfejezet 5. fejezetében vizsgálom részletesen, a hatósági eljárás keretein kívül eső, de a hatósági szerv által tanúsított kommunikáció jellemzőivel pedig az értekezés VII. főfejezetében foglalkozok.

---

³⁹⁴ Így pl. idegenrendészeti, állampolgársági, anyakönyvi stb. ügyeknél.

³⁹⁵ Wolniak, R. – Skotnicka-Zasadzień, B. – Zasadzień, M.: Problems of the Functioning of E-Administration in the Silesian Region of Poland from the Perspective of a Person with Disabilities. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 15(57), 2019, 146-152. o.

³⁹⁶ Ld. 14. cikk

³⁹⁷ Ld. Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz.) 2. cikk, az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz.) 10. cikk, illetve az Alapjogi Charta 21. cikk (1) bek. és 26. cikke

³⁹⁸ Alaptörvény H) cikk, XXIV. cikk (1) bek.

1.2.2. Iratbetekintési jog

A következő fejezetben részletesen vizsgált ügyféli jogállás egyik részjogosítványát jelenti az eljárás során keletkező dokumentumok, iratok, információkba való betekintés lehetősége, amely követhetővé, utólag is ellenőrizhetővé teszi a hatósági eljárások folyamatát. E jogintézmény lehetővé teszi az ügyfél számára azt, hogy érdekeit, jogait érvényesítse az iratbetekintés során megismert információk kapcsán, így csökkenti az ügyfelek kiszolgáltatottságát, és egyfajta kiegyensúlyozást is végez az eljárásra vonatkozó jog hasonló jogosultságok szerepeltetésével³⁹⁹, amelynek átláthatóságfokozó hatása van. Az iratbetekintés joga azonban nemcsak az ügyfelet, hanem az eljárás egyéb szereplőit (tanút, szemletárgy birtokost, stb.) is, sőt elviekben közvetlen érdekeltség vagy jogi felhatalmazottság alapján harmadik személyek is betekinhetnek az ügy iratanyagába⁴⁰⁰. Ilyen felhatalmazásnak tekinthetjük a közérdekű adatok megismerése iránti, fent tárgyalt alapvető jogosultságát is, amely az átláthatóság információszabadságra vonatkozó korlátjai (III. 4.1. fejezet) mellett ugyan, de betekintést biztosít a hatósági jogalkalmazási tevékenységgel kapcsolatban.

1.3. Eljárásokat követő információk

A közigazgatás döntései – legyen akár szó az érdemi kérdéseket rendező határozatokról, akár az eljárási kérdésekben hozott végzésekről, vagy a döntések diverzifikációjával kialakuló egyezséget jóváhagyó döntésről, a hatósági szerződésről vagy a hatósági ellenőrzés, mint atipikus eljárás eredményeként kibocsátott felhívásról – magukon kell hordozzák a jelen főfejezet 1.2.1. fejezetében leírt követelményeket, de ezen túlmenően kiemelt jelentősége van annak, hogy egyértelműen, kétséget kizáróan megállapíthatóak legyenek belőle a hatósági döntésből fakadó jogok és kötelezettségek, amelyek az ügyfeleknél beállnak és amelyhez tartani kötelesek magukat. Ez lesz ugyanis a döntés végrehajtásának alapja. Ugyanilyen fontossággal bír a döntésbe foglalt, a legtöbb vizsgált országban a döntés kötelező tartalmát képező jogorvoslati kioktatás, amely az eljárás további, lehetséges szakaszairól informálja az érintetteket és amelynek elhagyása akár a döntés érvénytelenségéhez is vezethet, illetve döntés alapjául szolgáló indokolás, amely mind a jogi, mind a szakmai vonatkozások tekintetében eligazítja az érintetteket a döntés hátterét tekintve, megalapozva a fent már említett önkéntes

³⁹⁹ Gyurita, E.R. et. al.: *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 177-178. o.

⁴⁰⁰ Ld. Ákr. 33. § (3) bek.

végrehajtást vagy éppen a döntés jogorvoslattal történő megtámadását a benne foglalt információkra építve⁴⁰¹.

2. Ügyféli jogok és kötelezettségek érvényesülése

Az ügyfél, mint a hatósági eljárás átláthatóságának központi alanyának jogállása minden egyedi hatósági ügyben központi kérdésnek tekinthető. E jogállás határozza majd meg ugyanis azt, hogy az ügyfél milyen jellegű közreműködést tanúsíthat a hatósági eljárás folyamatában, mennyire szakadunk el a korábbi, hatósági jogviszonyokkal kapcsolatban általánosan érvényesülő alá-fölé rendeltségtől és nyitunk az ügyfélközpontról, sőt lehetőségekhez mérten bevonásra, partnerségre törekvő eljárási gyakorlatig.

A hatósági eljárás ügyfélkörének lehatárolását elsősorban azért tekinthetjük kulcsfontosságúnak az eljárás átláthatósága szempontjából, mert a jellemzően kétpólusú hatósági eljárás egyik alanyi pozíciójának, a laikus, jogi és egyéb, az ügy vonatkozásában döntő jelentőségű információkban jellemzően hiányt szenvedő, ennek okán érdekei képviseletére korlátozottan, vagy csak segítséggel alkalmas ügyfelet érinti, s mélyen kapcsolódik azok eljárási jogosultságaihoz⁴⁰². Amíg a jogszabályok által létrehozott, s ezáltal azok relatív védelmét élvező közigazgatási szerv eljárási képessége az eljárás alapvető, bemeneti kérdéseinek – joghatóság, hatáskör és illetékesség – tisztázása után kevésbé megkérdőjelezhető, addig az ügyfelek jogállása már közel sem ilyen egyértelmű. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt az aspektust sem, hogy általános esetben az alapvetően kétpólusú viszonyban az egyik pólus, a hatóság állapítja meg az eljárásban az érdekelt fél ügyféli jogállását⁴⁰³.

Annak ellenére, hogy a jogszabályok konkrét követelményeket adnak a hatóság kezébe, a hatóságnak mindig marad némi mozgástere az ügyfelek e minőségével kapcsolatban⁴⁰⁴.

Nyilvánvaló, hogy ez a mozgástér alapvető funkcióját tekintve sokkal inkább a méltányos eljárás megteremtése, az eljáráshoz kapcsolódó érdekét nehezen kimutatni tudó, de az eljárás tárgyában igencsak érdekelt felek jogállására lenne rendelve, de nem zárható ki, hogy a hatóság egy-egy kényesebb, s különösen a nagyobb érdekelti létszám mellett végbemenő eljárások során az eljárás megkönnyítésére használja. Annak ellenére, hogy ez a gyakorlat

⁴⁰¹ 953/B/1993. AB határozat, ABH 1996, 432., 435.

⁴⁰² Ivancsics I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 57-58 o.

⁴⁰³ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, Complex Kiadó, 2013. 94. o.

Fővárosi Ítéltábla 3.Kf.27.206/2011. számú ítélete

⁴⁰⁴ Különösen ld. alább a jelentősebb környezetvédelmi, természetvédelmi ügyekben tapasztalható módon.

jogszabálysértő, és szembemegy az érvényesülő követelményekkel, sőt akár jogrendszer eredeti céljával, még nem jelenti azt, hogy a tudományos vizsgálat során szem elől lehetne téveszteni.

Az ügyféli jogállás kulcs a hatósági eljáráshoz⁴⁰⁵: az ügyfél ennek segítségével kapcsolódik össze azokkal az eljárási jogosultságokkal és kötelezettségekkel, amelyekkel ki tudja alakítani az eljárás során tevékenységét, érdekképviseletét.

Miután az ügyféli jogállás egyes részjogosultságait az eljárási jogszabályok eltérő részekben, az egyes jogintézményekhez kapcsolódóan is szabályozhatják, ezért a teljes eljárást meghatározhatja az ügyféli jogállás megléte vagy annak hiánya. Az egyes potenciális ügyfelek szempontjából is és a hatóságéból is, hiszen az ügyféli jogállással kapcsolatos problémák végső soron nagyon súlyos következményekkel, akár a hatósági eljárás megismétlésének⁴⁰⁶ szükségével járhatnak az eljárási hiba okán.

Ennek megfelelően, amikor a jogalkotó döntést hoz a IV. főfejezet 2.1. fejezetében már vizsgált, általános eljárásjogi szabályozás személyi hatályának körében, valójában arról dönt, hogy kik jogosultak érdekeik alapján az eljárás részeivé válva annak lefolyását, s ezen keresztül végkimenetelét is befolyásolni, s melyek azok az érdekeltek, akik ügyféli jogállás híján kiszorulnak az ügyfelek köréből, s korlátozott jogosítványokat érvényesíthetnek az ügy kapcsán.

A közigazgatástól az utóbbi években – ahogy azt a fenti nemzetközi dokumentumokból is láthattuk - egyre erősebb szakmai érdeklődés mellett várt nyitott jelleg⁴⁰⁷ a korábbi ügyfélkonceptiók kitérítését igényli, hogy lehetőség szerint minden érdekeltnél rendelkezésre álljon a hatósági eljárás keretei között az a részvételi jogosultság, amely a hozzá kötődő vagy általa képviselt érdek jogalkotó által elismertségének megfelelően lehetővé teszi az eljárásba történő részvételét. Ennek egyik megtestesülése az ügyféli jogállás kiterjesztése a közvetlen érdekelt felektől indulva a civil jelenlét biztosításáig a közigazgatási hatósági eljárásokban. A civil társadalom képviselőinek szerepvállalása eltérő módozatokon⁴⁰⁸ valósulhat meg: az informális (lobbizás, tüntetés) fellépéstől a formális, akár partneri együttműködésig, s ennek egyik leágazásaként a hatósági eljárásban ügyfélként történő közreműködésig. Az ebben a folyamatban való részvétel tekintetében kulcskérdés, hogy milyen jogok és kötelezettségek illetik az egyes civil szereplőket, érdekelteket, mivel ez alapjaiban határozza meg a részvétel jellegét, a fellépés határfokát és ebből következően a társadalmi ellenőrzés megvalósulását, az

---

⁴⁰⁵ Berényi S. – Martonyi J. – Szamel L.: *Magyar államigazgatási jog Általánosrész*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1978. 373 o.

⁴⁰⁶ Ket. 115. §

⁴⁰⁷ Doornbos, M.: 'Good governance': The rise and decline of a policy metaphor?. *Journal of Development Studies*, 37(6), 2001, 101 o.

⁴⁰⁸ Jenei, Gy. – Kuti, É.: Versenyképesség és civil szerepvállalás a közigazgatás és a közszolgáltatások fejlesztésében. *Vezetéstudomány*, 42(1), 2011, 15-23. o.

átláthatóság erősítésében kifejtett szerepét. Számunkra, az átláthatóság vizsgálata során majd leginkább e szereplők ügyféli jogállása lesz a releváns, hiszen a korábban elmondottak alapján ettől várhatjuk azt, hogy növeli részvételük a hatósági eljárás átláthatóságát, azáltal, hogy e részvételükkel biztosítják az érdekeltek betekintését, bevonását a hatósági ügy rendezésébe.

Ennek kiindulva megállapítható, hogy napjainkra az érdekeltek, az azokat képviselő civil szervezetek, illetve az ehhez hasonló formációk a világ számos országában részvételi jogosítvánnyal, s több állam szabályozása szerint ügyféli jogállással rendelkeznek a közigazgatási hatósági eljárás során.

A hagyományos ügyfél-fogalom (amelyet a hazai jogalkotás irányadó eljárási törvényei is követtek) kibővítésével egyre gyakrabban jelennek meg e szereplők is az ügyfelek között, s e változások céljaiként jellemzően a civilek egyes szakterületeken és a helyi viszonyok tekintetében tapasztalható széles látókörét és autentikus tapasztalatát jelölik meg⁴⁰⁹, amely hozzájárulhat a már vizsgált társadalmi bevonás, ellenőrzés megvalósításához is.

Az általános közigazgatási hatósági eljárási törvények (amennyiben egy adott ország viszonylatában alkalmazzák őket) kialakulása óta szakmai-tudományos viták állandó sarokpontját jelenti a hatósági eljárásjogot szabályzó normák személyi hatályának, s azon belül az eljárás ügyfeleinek körét és jogállását, egyszóval az ügyfélfogalmat érintő kérdéskör⁴¹⁰.

A szakmai vita mélysége, lezáratlansága nem véletlen – az ügyféli jogok kitágulásával⁴¹¹ és azok tényleges érvényesülésének biztosítására való törekvéssel⁴¹² egyre fontosabbá vált az elmúlt évtizedek során az ügyfélfogalom mind pontosabb lehatárolása, lehetőség szerinti kiterjesztése, hiszen ez biztosíthatja a társadalom, az érdekeltek széleskörű bevonása mellett, a visszaélészerű esetek kizárását is.

Optimálisan e jogintézmény alkalmazásával a közigazgatás szervei a hatósági eljárás biztonságát, hatékonyságát tudják garantálni, kevésbé szerencsés esetben e szabályok kifordításával érhetik el, hogy az eljárás egyes potenciális résztvevőit – bizonyos szubjektív, az eljárásjog dogmatikájába végsősoron nem illeszthető megfontolások alapján - kizárják az ügyféli jogállást élvező személyek köréből⁴¹³, amelynek átláthatóságot korlátozó hatása megkérdőjelezhetetlen. Az alábbiakban tekintsük át a hazai és az azzal összevethető más nemzeti szabályozási megoldásokat, annak érdekében, hogy megállapítható legyen, az ügyféli

⁴⁰⁹ Stewart, R. B.: Administrative law in the twenty-first century. *New York University Law Review* 78(2), 2003, 441-442 o.

⁴¹⁰ Ivancsics, I. – Fábán, A., 2018, i.m. 58 o.

⁴¹¹ Józsa, Z.: *Változó közigazgatás*. Szeged, JATE Press Kiadó, 2011. 18. o.

⁴¹² Ld. pl. 1005/2003. (I.30) Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról Kilényi, G. (szerk.): *A közigazgatási jog nagy kézikönyve*. Budapest, Complex Kiadó, 2008, 405 o.

⁴¹³ Ld. pl. Pánovics, A. – Glied, V.: *Cselekedj lokálisan – Társadalmi részvétel környezeti ügyekben*. Pécs, Publikon Kiadó, 2012.

Hohmann, B.: *Civil szervezetek ügyféli jogállásában. A magyarországi társadalmi szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jellemzői*. In: Koncz, I. – Szova I. (szerk.): *A Tudomány szolgálatában: PEME IX. Ph.D. Konferencia*. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2014. 127-137 o.

jogállás szabályozása mennyiben segítheti elő az átláthatóság növelését az eljárás folyamatában.

2.1. A hazai szabályozási megoldások

2.1.1. Történeti visszatekintés – a korábbi eljárási szabályozások megoldásai

Annak ellenére, hogy már az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvény⁴¹⁴ hatályba lépésekor lehetőség volt a hagyományos, közvetlenség érintettség mellett az eljárásba kerülő ügyfelek mellett a társadalmi szervezetek ügyfélként való részvételére a hatósági eljárásban, s e gyakorlaton a jogszabályt módosító 1981. évi I. törvény⁴¹⁵ sem változtatott.

1957-ben, az első általános hatósági eljárásjogi törvény létrehozásakor igencsak más jogi, igazgatási, társadalmi környezetben került megalkotásra és alkalmazásra a hivatkozott törvény, mint amelyekkel napjaink közigazgatási tárgyú jogi normái találkoznak.

Az Et. (a kor körülményei alapján) modern, a jelenlegi szabályozásnak is az alapját képező⁴¹⁶ rendelkezéssel hozta létre az eljárási törvény személyi hatályát, tehát adta meg azt, hogy a jogszabály szerint kik vehetnek részt ügyfélként az államigazgatási eljárásban:

„Ügyfél az a személy, állami szerv, társadalmi vagy gazdasági szervezet, amelynek jogát, jogos érdekét, vagy jogi helyzetét az eljárás tárgyát képező ügy érinti.”⁴¹⁷

Ennek ellenére mind az akkori⁴¹⁸, mind pedig a jelenkori szerzők és koncepciók⁴¹⁹ bírálat alá vonták a fenti jogszabályi rendelkezést az alábbi jellemzői miatt:

- a személy fogalma magába foglalta a továbbiakban felsorolt személyeket is, azokat külön nem lett volna szükséges említeni, ha rendelkeznek jogalanyisággal,
- a jogi helyzet tartalmát tekintve lényegében jogra vagy jogos érdekre vonatkozik, felesleges szerepeltetése,
- hiába volt pontosan meghatározott a lehetséges ügyfelek köre, ha azok a gyakorlatban nem értesültek az eljárásról, s ezáltal nem tudtak abban részt venni.

A hatósági eljárás szabályait megreformáló 1981-ben megalkotásra kerülő jogszabály⁴²⁰, az Áe. már a módosításokat megélt verziót tartalmazta:

⁴¹⁴ 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 1. § (5) bek.

⁴¹⁵ 1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről, 3. § (4) bek.

⁴¹⁶ Sőt, a későbbiekben kifejtésre kerülő, megújuló szabályozással kifejezetten erős hasonlóságokat mutató szabályozásról volt szó.

⁴¹⁷ 1957. évi IV. törvény 1. § (5) bek.

⁴¹⁸ Berényi S. – Martonyi, J. – Szamel, L., 1978, i.m. 372-374. o.

Szamel, L.: Az ügyfél jogai és kötelességei az államigazgatási eljárásban. *Állam és Igazgatás*, 9(3), 1959, 184-193. o.

⁴¹⁹ Ivancsics, I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 58 o.

Kilényi Géza (szerk.): i.m. 405-406 o.

1005/2003. (I.30) Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról 6.1.

⁴²⁰ 1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól (továbbiakban: Áe.)

„Ügyfél az a magánszemély, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezet, amelynek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti. Az ügyfél jogai megilletik azt a szervet, amelynek feladatkörét az ügy érinti.”⁴²¹

Érezhető, hogy az Et.-t ért számos kritika hibáit a jogalkotó igyekezett orvosolni, ennek megfelelően alkalmazásra került az – az egyébként ma is a hatályos ügyfélfogalom egyik, alapvető részét adó – hármas felosztás, amelyben a természetes személyek mellett a szervezetek is szerepelnek, jogi személyiséggel vagy anélkül, egyszerűsítve az Et. feleslegesnek tekinthető felsorolását, amely egyben bizonytalanságot is kelthetett, hogy a nagyobb kategóriát alkotó személy fogalmából milyen megfontolás alapján emelt, illetve hagyott ki egyes személyeket és szervezeteket, szerveket.

Kikerült a jogi helyzet a szabályozásból, a fent már említett szempontokat követve, s szintén egyszerűsítésre, pontosításra került az a hatósági ügy, amely alapján az ügyfelek jogosulttá válnak az eljárásban való részvételre. Ennek meghatározása és rendezése egyébiránt sokkal inkább a tárgyi hatályt meghatározó rendelkezések feladata, s ezért szerencsésebb azokkal együtt szabályozni. E változtatások növelték a szabályozás pontosságát és így javították annak értelmezhetőségét is.

Annak ellenére, hogy a fenti tényezők, mint jogtechnikai problémák kiiktatásra kerültek, továbbra sem oldódtak meg azok a hiányosságok/visszasságok, amelyek az ügyféli jogálláshoz rendelt jogok és kötelezettségek érvényesítését illette.

Az Áe. kimondta, hogy

„A jogszabályban meghatározott esetben az eljárás megindításáról az ügyfelet értesíteni kell, a nagyszámú érdekeltet érintő eljárás megindítását pedig közhírré kell tenni.”⁴²²

Mindezzel kapcsolatban kifejezetten egy sajátos jogalkalmazási probléma volt, hogy a speciális eljárási törvények nem készültek el, vagy pedig nem írtak elő olyan értesítési kötelezettséget, amelynek a hatóság eleget kellett volna tennie a fenti szabályok alapján. Hasonlóképp történt a rendelkezés alkalmazása a nagyobb, jellemzően létesítmények engedélyeztetésénél, felülvizsgálatánál vagy valamely nagyhatású tevékenységgel (pl. szórakoztató hely üzemeltetésének engedélyezésénél a zaj- és rezgési hatások okán, jelentős volumenben ipari tevékenységet folytató üzem hatásterületén élő lakosságnál, stb.) kapcsolatos hatósági eljárásokban is.

Ez oda vezetett, hogy az egyébként rendkívül széles és mélyreható jogosítvánnyal rendelkező ügyfelek már csak a hatósági eljárás végén vagy akkor sem szembesültek azzal,

---

⁴²¹ Áe. 3. § (4) bek.

⁴²² Áe. 13. § (2) bek.

hogy ügyféllé váltak, s ennek köszönhetően nem gyakorolhatták jogszabály adta döntésbefolyásolási – így iratbetekintési, nyilatkozattételi, részvételi stb. – jogaikat, s adott esetben nem tudtak előzetesen eleget tenni olyan kötelezettségeiknek, amelyekre az eljárás későbbi szakaszaiban vagy a hatósági aktus után szükségük lett volna. Ez magától értetődően rontotta az ügyfelek pozícióit, és egyértelműen aláásta az átlátható eljárási folyamat alapjait.

Nem véletlenül a jogállami garanciák teljes körű megvalósítására és az ügyfélbarát közigazgatás meghonosítására törekvő kodifikáció és az annak nyomán megszülető új eljárásjogi törvény, a Ket. megfordította a gyakorlatot és minden esetben kötelezővé tette az értesítést, kivéve, amennyiben azt jogszabály kizárja, illetve néhány jól elkülöníthető más esetben⁴²³. A közhírré tételt pedig felváltotta a hirdetményi úton való értesítés intézménye⁴²⁴, s az a lehetőség, hogy nagyszámú érintett esetén a hatóság hatósági közvetítőt vehet igénybe, aki segíti az ügyfelek és a hatóság közötti kommunikációt⁴²⁵.

A Ket. ügyfélfogalmának meghatározása egy része örökölte az Áe. megközelítését. A Ket. alapvető ügyfélfogalma kiegészült a hatósági ellenőrzés alá vont és hatósági nyilvántartással érintkező ügyfelekkel is, ezzel jelezve, hogy a hagyományos hatósági eljárás mellett a Ket. nagyobb figyelmet fordított az atipikus hatósági jogviszonyok és szabályozásuk kérdéseinek tisztázására, amely az átláthatóság szempontjából kedvező fordulat volt, és amelynek nyomát máig őrzi a magyar szabályozás.

A közlönyállapotú Ket. a 15. § (2) bekezdés keretében szerepeltette a hatósági ügy által érintett hatásterületi lakosság ügyféli jogállására vonatkozó rendelkezést. A nagyobb volumenű, tevékenység vagy létesítmény hatása alatt álló területen levő ingatlantulajdonosok és használók ügyféllé válását megkönnyítendő szabály a Ket. novella⁴²⁶ majd egy 2011. évi módosítás⁴²⁷ hatására a szakasz (3) bekezdésébe került az alábbi tartalommal:

„Törvény vagy kormányrendelet meghatározott ügyfajtában megállapíthatja azon személyek körét, akik az (1) bekezdésben foglaltak vizsgálata nélkül ügyfélnek minősülnek. Az (1) bekezdésben foglaltak vizsgálata nélkül ügyfélnek minősül jogszabály rendelkezése esetén az abban meghatározott hatásterületen lévő ingatlan tulajdonosa és az, akinek az ingatlanra vonatkozó jogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték.”⁴²⁸

A szakasz alkalmazása során leggyakrabban az építésigazgatási ágazatban a távolabbi szomszédok ügyféli jogállásának megalapozásánál, s az egyes környezeti hatások által érintett

---

⁴²³ Ket. 29. § (3a), (4) bek.

⁴²⁴ Ket. 28/D. §

⁴²⁵ Ket. 41. §

⁴²⁶ 2008. évi CXI. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról (a továbbiakban: Ket. novella)

⁴²⁷ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.), 2013, i.m. 101 o.

⁴²⁸ Ket. 15. § (3) bek.

személyeknél történt meg⁴²⁹. A szakasz kapcsán ki kell emelni, hogy a hatóság jellemzően a helyszíni szemle és a hatásterület megállapítása⁴³⁰ után állapíthatta meg teljeskörűen a hatásterületi tulajdonosok és bejegyzett használók körét, s az ügyfelek ezután gyakorolhatták jogosítványukat teljeskörűen⁴³¹.

A civil szervezetek ügyféli jogosultságának expressis verbis módon történő megalkotását szintén e törvény és egy ugyancsak 2004-ben kiadott közigazgatási jogegységi határozat⁴³² végezte el. A jogegységi határozat kifejezetten környezetvédelmi szervezetek vonatkozásában teremtett egységes értelmezést a szervezetek ügyféllé minősítését illetően: a környezetvédelmi ügycsoportban kiadott elutasító határozatok és szakhatósági állásfoglalások tekintetében ügyféli jogállást biztosított a szervezeteknek.

Ennek köszönhetően e szervezetek nemcsak azokban az ügyekben válhattak ügyféllé, ahol a környezetvédelmi hatóság elsőfokú szervként járt el, hanem azokban az esetekben is, ahol e hatóság a hatósági eljárásban szakhatóságként vett részt. A fenti határozatot egy újabb döntés árnyalta 2010-ben⁴³³, hatályon kívül helyezve az előzőt. Az eljárások civil résztvevőinek kereshetőségi és perbe avatkozási jogával foglalkozó határozat egyértelmű követelményeket hozott azokra az esetekre, amikor már nemcsak ezen szervezetek hatósági eljárásban való részvételéről, hanem a hatósági eljárásban születő döntés bírósági felülvizsgálatáról van szó. Az első látásra ideálisnak tűnő jogszabályi környezetet teremtő szabályok alkalmazása azonban számos esetben visszaélésekhez, helytelen értelmezésekhez vezetett, és miután az esetek többségében ezáltal a szervezetek részvételi lehetősége lehetetlennedett el, ezért számos ügy vizsgálatra került az ombudsmani gyakorlat során is⁴³⁴.

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás alapvető szabályait, határait megvonó jogszabály, – korábbi, azóta már nem hatályos, de a téma kifejtése szempontjából rendkívül fontos – Ket. lehetőséget biztosított bizonyos, jól körülhatárolható feltételek mellett az egyesülési jog által létrejött szervezeteknek arra, hogy ügyfélként az eljárásban részt vehessenek⁴³⁵, és ezáltal ügyféli jogokat gyakorolhassanak.

A Ket. egyik sarokköve volt, hogy az ügyben érdekelt szereplők, milyen jogokkal és kötelezettségekkel vehetnek részt az eljárásban, kik válhatnak az eljárásban fontos jogi és stratégiai helyzetet jelentő ügyféllé. A szabályozásán végigívelő, az átláthatóság szempontjából

⁴²⁹ Ld. pl. Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.37.671/2009/9. számú ítéletét

⁴³⁰ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.), 2013, i.m. 100 o.

⁴³¹ Kilényi (szerk.): i. m. 406. o.

⁴³² 1/2004. számú KJE határozat

⁴³³ 4/2010. számú KJE határozat

⁴³⁴ Fülöp, S.: *A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának beszámolója 2008-2009*. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala, 2010. 191-192 o.

⁴³⁵ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól, 15. §

is fontos ügyfélbarát közigazgatás elvének érvényesülésének is tekinthetjük azt, hogy az egyébként kevés információval rendelkező, az eljárás folyamatos követésére kevésbé alkalmas lakosság helyett az érdekében eljáró civil szervezetek léphetnek fel. Azonban szót kell ejteni a szabályozás nehézségeiről is, mivel nehezen volt meghatározható az a kör, akinek közvetlenül vagy közvetve jogos érdeke fűződik a hatósági eljárásban szereplő ügyhöz, s ez sok esetben e szereplőket képviselő szervezetek tekintetében is hatványozottan kimutatható. A jogilag méltányolható, figyelembe vehető érdek, amelyről a hatóság mérlegelési jogkörben dönt egyes ügyfelek tekintetében, még nehezebben állapítható meg az ezen érdekekből építkező civil szervezeti részvétel esetén. A szervezetek konkrét jogorvoslathoz fűződő jogát éppen ezért ebben az esetben „*konkrét hatásterületi érintettség és a működésben fennálló érdekelttség alapozza meg*”⁴³⁶.

Az eljárásba kerülő szokásos ügyfelek mellett a Ket. szabályozása alapján a civil szervezetek is részt vehettek az eljárásban ügyfélként vagy az ügyféli jogok egy részének élvezőjeként. Ehhez azonban szükség volt arra, hogy az adott ügýtípusra vonatkozó ágazati jogszabály lehetővé tegye, hogy ezen – jellemzően alapjog-védelemmel vagy közérdek érvényre juttatásával foglalkozó – szervezetek ügyfelekké válhassanak. Speciális jogszabályi rendelkezés nélkül (a Ket. alapján) is megillette a szervezeteket a nyilatkozattételi jog, ha a fenti tevékenységgel foglalkoznak, bár e nyilatkozat nem köti azt a hatóságot, amely az ügyben eljár. A visszaélések elkerülése érdekében a Ket. kimondta, hogy a szabályszerűen értesített ügyfél jogai gyakorlását törvénnyel olyan feltételhez lehet kötni, hogy az alapeljárásban való részvétel (nyilatkozattétel vagy kérelem benyújtása) feltétele legyen a fellebbezési és felülvizsgálati eljárásokban való részvételnek.

A Ket. ezzel le is zárta a civil szervezetekre vonatkozó szabályozást, az igazi kérdés azonban ott volt és van jelenleg is, hogy mely területeken biztosított a szervezetek tényleges részvétele az eljárásokban és a szervezetek miként élnek e jogaikkal.

Az egyes ügyféli jogosultságokat biztosító ágazati jogszabályok közül kiemelkedik a 1995. évi környezetvédelmi törvény⁴³⁷, amely a környezetvédelmi érdekérvényesítéssel foglalkozó szervezetek részére biztosít beleszólást⁴³⁸ a környezetvédelmi hatóság és szakhatóság eljárásaiba, azonban hozzá kell tenni, hogy a hatásterületi érdekelttség szempontjából ez a törvény is hagyott olyan jogalkotási réseket, amelyeknek köszönhetően nem volt egységes a jogalkalmazás ezekben az ügýtípusokban sem.

---

⁴³⁶ 4/2010. KJE határozat 2. bekezdés

⁴³⁷ 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól, 98. § (1)

⁴³⁸ A befolyásolás – s nem csak környezetvédelmi területen - ezekben az esetekben fellépési lehetőséget, illetve ügyféli jogálláson keresztül gyakorolt jogosítványokat jelent, amelyeket a következő oldalon részletezek.

Nem meglepő, hogy ez a törvény jeleníti meg először a civil szervezetek ügyféli jogállását hazai jogterületen, mivel az 1960-70-es években kibontakozó globális környezetvédelmi mozgalom vívmányai hamar átültetésre kerültek a magyar joganyagba⁴³⁹. Már 1977-ben, egy törvényerejű rendelet⁴⁴⁰ létrehozta az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalt, amelyet a környezetvédelmi tárca jogelődjének tekinthetünk. Pár évre rá megalakultak az ágazatot ellenőrző felügyelőségek is, s környezeti ügyekben információk hozzáférhetőségét, a nyilvánosság bevonását és a jogorvoslati jog biztosítását szorgalmazó 1998. évi Aarhusi Egyezmény is előzetesen éreztette hatását e területen. A Magyarországon 2001-ben kihirdetett⁴⁴¹ egyezmény számos ponton befolyásolta a hazai joggyakorlatot: a területre vonatkozó első KJE határozat figyelembe veszi és gyakorlatba ülteti át rendelkezéseit, és ezen a második határozat sem változtat. A felülvizsgálathoz folyamodó civil szervezetek részére pedig hivatkozási alapot teremtett kezdetben az eljárásba való bejelentkezés és a felülvizsgálati eljáráshoz való folyamodás során.

Az 1990-es évek második felében sorra jelentek meg más ágazatok hasonló jellegű szabályozásai, amelyek hol fellépési lehetőséget⁴⁴², hol pedig ügyféli jogokat⁴⁴³ említettek.

Kisebbségi megterpanás után a 2000-es évek második felében a kereskedelmi érdekképviselői szervezetek⁴⁴⁴, a betegjogi szervezetek⁴⁴⁵ és a nemdohányzók védelmét ellátó szervezetek⁴⁴⁶ ügyféli jogállása is körvonalazásra került.

Fellépési lehetőség alatt jellemzően a hatóság felé történő jelzési és intézkedés kérésére irányuló, valamint perindítási lehetőséget értettek.

Az egyik legfontosabb terület azonban a civil szervezetek hatósági eljárásban való részvételével kapcsolatban az ügyféli státuszuk tartalma, jogosítványaik összessége. Megállapítható, hogy az egyes szervezeteket leginkább az iratbetekintési-, nyilatkozattételi- és jogorvoslatihoz való jog érinti, amely nem jelenti azt, hogy az eljárás tisztaságát, ellenőrizhetőségét, függetlenségét biztosító jogok és az eljárás eredményes lefolytatását biztosító kötelezettségek, ha nem is minden vonatkozásukban, de rájuk ne vonatkoznának. Kétségtelen azonban, hogy a civil szervezetek számára a fent említett jogosultságok közül az információkhoz való hozzáférés a leginkább, míg a jogorvoslati jog a legkevésbé érvényesülő

⁴³⁹ Mi sem bizonyítja jobban a terület dominanciáját a civil szervezetek eljárási részvétele során, minthogy napjainkban is a hatósági eljárásba bocsátkozó szervezetek döntő többsége környezetvédelmi érdekvédelemmel foglalkozik főprofilként.

⁴⁴⁰ 1977. évi 23. tvr. a természetvédelemről szóló 1961. évi 18. törvényerejű rendelet módosításáról

⁴⁴¹ 2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánoságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

⁴⁴² 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, 65. § (1) - jelzési, fellépési és intézkedés kérésére irányuló valamint perindítási lehetőség

⁴⁴³ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről, 46. § (2)

⁴⁴⁴ 2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről, 8. § (1)

⁴⁴⁵ 2006. évi XCVIII. tv. a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédeszköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól, 18/A. § (3)

⁴⁴⁶ 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól, 26. § (2)

a hazai körülmények között⁴⁴⁷. Az utóbbi években nyomon követhető jogalkotási irányvonal szerint is ez a jogosultság szenved el a legnagyobb korlátozásokat – gondoljunk csak a nemzetgazdasági szempontból kiemelt beruházások engedélyezési eljárásainak eltéréseire vagy a nehezen kimutatható, de a napi gyakorlatban tetten érhető helyi hatóságok „akadályaira” amit a civil szervezetek elé gördítenek az eljárás gyors és olcsó lefolytatásáért⁴⁴⁸ (lehetetlen időpontban megrendezett közmeghallgatások, rövid határidők, kizáró fogalomértelmezések).

2.1.2. A hatályos szabályozás ügyfélfogalma

A magyar Kormány 2014-ben, a II. főfejezet 3. fejezetében elemzett stratégiai és tervezési dokumentumokkal indította meg a közigazgatásra vonatkozó eljárásjogi jogszabályok reformját, amelyek célját a bürokrácia csökkentésében és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom erősítésében jelölte meg⁴⁴⁹.

A két évig tartó előkészítő munka eredményeképpen a Kormány 2016. szeptember 23-án nyújtotta be az általános közigazgatási rendtartásról (a továbbiakban: Ákr.) szóló törvényjavaslatát⁴⁵⁰, amelynek szövegtervezete (mely végül a végleges szöveggé vált) az alábbi megoldást alkalmazza a törvény személyi hatályának rendezésére:

„(1) Ügyfél az a természetes vagy jogi személy, egyéb szervezet, akinek (amelynek) jogát vagy jogos érdekét az ügy közvetlenül érinti, akire (amelyre) nézve a hatósági nyilvántartás adatot tartalmaz, vagy akit (amelyet) hatósági ellenőrzés alá vontak.

(2) Törvény vagy kormányrendelet meghatározott ügyfajtában megállapíthatja azon személyek és szervezetek körét, akik (amelyek) ügyfélnek minősülnek.”⁴⁵¹

A szabályozás első bekezdése megtartotta a Ket. anyagi jogias megközelítésű definícióját, s a megemlített atipikus eljárási típusok ügyfélkörain sem változtatott. A szakasz második bekezdése szintén osztja az elődök sorsát, e rendelkezés segítségével az ágazati jogszabályok emelhetnek be egyes személyi köröket a hatósági eljárás ügyféli körébe. A korábbi szabályozáshoz képest az alábbiakat tudjuk megállapítani:

1. Formális értelmezésben az Ákr. ügyfélfogalma jelentősen lerövidült, s ennek lehet olyan ügyfélbarát hatása, hogy a rendtartásról szóló norma hosszának, bonyolultságának csökkentésével az állampolgárok jobban át tudják tekinteni a jogszabályt, az

⁴⁴⁷ Móra V. – Kalas, Gy.: *Ajánlások – Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban*. In: Giczey, P. (Szerk.): *Ajánlások a részvétel fejlesztéséért*. Debrecen, SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület, 2010. 30-33. o.

⁴⁴⁸ Fülöp, S., 2010, i.m. 191-200. o.

⁴⁴⁹ Közigazgatás- és Köszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020. i.m.

⁴⁵⁰ T/12233. számú törvényjavaslat

⁴⁵¹ Ákr. 10. § (1)-(2) bek.

átláthatóbbá válik számukra, ezáltal megnövekedhet a jogszabályi rendelkezésekkel való tudatosságuk szintje és az önkéntes jogkövetés mértéke is.

2. Matriális értelmezés során azonban nyilvánvalóvá válhat, hogy az Ákr. megvált a Ket.-be foglalt ügyfélfogalom három jelentős körétől, nevezetesen az ügyben nem hatóságként eljáró hatósági szerv, a hatásterületi lakosság és a civil szervezetek ügyféli jogállására vonatkozó részletszabályoktól. A hatósági, szakhatósági ügyféli jogállásának hiánya kevésbé okozhat problémát, hiszen ezek a szervek feladatkörükön keresztül végső soron mégiscsak kapcsolódva maradnak a hatósági eljárás tárgyát képező ügghöz, az ügyféli jogállás ebben az esetben inkább kiegészítő jellegű volt.
3. A hatásterületi lakosságra vonatkozó jogszabályi rendelkezések hiányában e, korábban ügyféli jogállással rendelkező személyek a tulajdonukban vagy jogos használatukban álló ingatlant⁴⁵² érintő hatásokkal kapcsolatos hatósági eljárásokba nem tudnak időben bekapcsolódni, nem tudják jogainkat, jogos érdekeiket ott megfelelő formában képviselni, a hatósági eljárás végkimeneteléről, a hatóság intézkedéseiről és aktusairól rendszerint csak késve szereznek tudomást, azzal kapcsolatban fellépési lehetőségeik rendkívül korlátozottak. Ugyan az Ákr. személyi hatályát megfogalmazó szakasz második bekezdése nyomán az ágazati jogszabályok⁴⁵³ megteremthetnék e személyi kör ügyféli jogállását, de ezek a jogszabályok esetlegesen tartalmaznak erre vonatkozó konkrét rendelkezést a magyar szabályozásban, illetve az ügyféli jogállásnak csak bizonyos korábban említett részjogosítványait (pl. fellépési, nyilatkozattételi jog) biztosítják az ügyféli jogállásból kiszorultak számára. Mindez már önmagában is alkotmányossági aggályokat vet fel, hiszen az Alaptörvény tulajdon védelmének⁴⁵⁴ alapvető rendelkezéseivel futhat szembe, az átláthatóság jogállami követelményrendszeréből következő elvárásokat is megfeszelve.
4. Civil szervezetek ügyféli jogállásával kapcsolatban hasonlóan problémás a helyzet. A fent említett ágazati jogszabályok ugyan megteremtik a civil szervezetek részvételének alapvető kereteit a Ket. civil szervezetek ügyféli jogállására vonatkozó szabályai nélkül is, de konkrét ügyféli jogállást ezek a jogszabályok sem biztosítanak a szervezetek számára, csak egyes ügyféli részjogosultságokat, s e részjogosultságok köre a fentiek

---

⁴⁵² S ezzel együtt természetesen ingókat is értve, hiszen a hatások ezekre is kihatással lehetne.

⁴⁵³ Pl. 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről és egyéb ágazati jogszabályok a környezetvédelmi igazgatás területén

⁴⁵⁴ Alaptörvény XIII. cikk (1) bek.

alapján ágazatonként eltérő lehet és ez az átláthatóság szempontjából önmagában problémás szabályozási modellt mutat.

2.2. Egyes országok vonatkozó eljárásjogi szabályai

Jelen értekezés terjedelménél és jellegénél fogva nem vállalkozhat arra, hogy mindenre kiterjedő, átfogóan részletes elemzéssel szolgáljon a vonatkozó külföldi eljárásjogi megoldásokat illetően. Ennek ellenére a magyar jogrendszerre hatást gyakorló jogrendszerek tekintetében elemzi ezen szabályozások alapvetéseit, amelyek összehasonlítási alapot és jó gyakorlatokat mutathatnak be az szabályozási modell tekintetében: ennek keretében ismét a kontinentális országok számára sok tekintetben modelladó német szabályozást és a magyar szabályozással egy kontextusban értelmezhető közép-kelet-európai országok szabályozását mutatom be.

2.2.1. A német jogterület vonatkozó szabályozása

A magyar közigazgatási jogra nagy befolyást kifejtő német jogrendszer alapvető hasonlóságokat mutat a vizsgált területre vonatkozó hazai szabályozással kapcsolatosan.

Németország közigazgatási eljárási szabályait reguláló, 1977. január 1-étől hatályban levő VwVfG⁴⁵⁵, hasonlóan a magyar közigazgatási eljárásjogi törvényhez részvételi, ügyféli jogosultságot biztosít civil szervezetek számára⁴⁵⁶, amennyiben jogosultak erre (tehát hasonlóan a magyar rendszerhez, jogszabály kijelöli ezt a jogosultságot). A magyarnál szűkebb szavú, letisztultabb a szabályozás, amely a természetes és jogi személyek, illetve a hatóságokon túl *expressis verbis* nevesíti a civil szervezetek is a hatósági eljárás ügyfelei között a fenti kitétel alkalmazása mellett. A hatósági eljárásba bevonható szervezetek alatt a polgári jog szerint létrejött egyesületeket, a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket, valamint a hallgatói szervezeteket értik⁴⁵⁷. Ezentúl meghatározza a résztvevők további körét a 13. szakaszban, amely további ügyféli jogálláshoz, de jóval szűkebb jogosultságokat tartalmazó jogköröket eredményez e személyeknél.

---

⁴⁵⁵ Verwaltungsverfahrensgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. Januar 2003 (BGBl. I S. 102), das zuletzt durch Artikel 5 Absatz 25 des Gesetzes vom 21. Juni 2019 (BGBl. I S. 846) geändert worden ist. (a továbbiakban: VwVfG) 2003-ban jelentős átdolgozáson esett át, utolsó módosítása 2019. júniusában volt.

⁴⁵⁶ VwVfG 11.§ 2.

⁴⁵⁷ *Beteiligtenfähigkeit – Verwaltungsverfahren.* http://www.anwalt24.de/rund-ums-recht/Beteiligtenfachigkeit_Verwaltungsverfahren-d163829.html (2021.04.27.)

Az osztrák AVG⁴⁵⁸ a német mintához képest igen szigorúan szabályoz, s csak az ügyhöz közvetlenül kapcsolódó joggal vagy jogos érdekekkel érintett személyeket ismeri el ügyfélként, hasonlóan a magyar szabályozáshoz, az ezektől független fellépési lehetőségét kizárja.

A környezet- és természetvédelmi eljárások azonban külön szabályozást élveznek, de ezek közvetlenül egy, a korábbiakban említett Aarhusi Egyezményt átültető Európai Uniósi irányelv hatálya alá tartoznak⁴⁵⁹.

2.2.2. Közép-Európa szabályozási modelljei

A hazánkat is magába foglaló földrajzi térségben a 2004. évben bekövetkező Európai Uniósi csatlakozások hatására⁴⁶⁰ hasonló, de sok nemzeti vonást tartalmazó szabályozások jöttek létre civil szervezetek közigazgatási hatósági eljárásba való bevonásával kapcsolatban:

Csehországban a csatlakozás idején, 2004-ben kiadott eljárási törvény⁴⁶¹ alapján az általános ügyfél-fogalom mellett megjelenik a törvényi kijelölés általi ügyféli megjelölés is, amely jellemzően a környezet- és természetvédelmi érdekszervezetek részvételi jogát alapozza meg. A hatósági ügyhöz kapcsolódó kereshetőségi, perbe avatkozási jogot az azt megelőző hatósági eljárásban való részvételhez kötik.⁴⁶²

Szlovákiában a közigazgatási eljárási törvény⁴⁶³ külön bekezdésben említi a civil szervezetek ügyféli jogát, amelyet ugyancsak jogszabályi kijelöléshez köt a szabályozás. Kiemelendő, hogy a fenti országokban sokkal inkább európai uniós elvárásnak, mintsem a civil részvétel erősítését szolgáló tényleges intézkedéscsomagnak lehet tekinteni a szabályozások bevezetését, amelyet sok esetben, a csatlakozást követően korlátoznak, lerontanak ezek az országok. Ennek alapvető oka az, hogy az Unió felől a jogrendszerbe érkező jogintézmények és megoldások nem az adott tagállam demokratikus folyamatai alapján jöttek létre, s ezért sok esetben nehezített a befogadásuk, alkalmazásuk. Az említett irányelv alkalmazásával hasonló problémák mutatkoznak.⁴⁶⁴

Lengyelországban, az 1989-es rendszerváltást követően kiváló lehetőség és társadalmi szituáció alakult ki annak a jelenségnek a kibontakozására, amely erősíthette az állam és a civil

⁴⁵⁸ Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991. 8.§

⁴⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/35/EK irányelve (2003. május 26.) a környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról

⁴⁶⁰ Szegedi, L.: Az Uniósi jognak megfelelés dilemmái Közép-Európában az Aarhusi Egyezmény harmadik pillérének tükrében. *Pro Publico Bono*, 2011/1., 57-76 o.

⁴⁶¹ Zákon č. 500/2004 Sb. správní řád (2004. évi 500.sz közigazgatási eljárási kódex) 27. § (3)

⁴⁶² Milieu Ltd.: *Summary Report on the Inventory of EU Member States' Measures on Access to Justice in Environmental Matters, Country Report for Czech Republic*. Brussels, Milieu Ltd., 2007. 12. o.

⁴⁶³ 1967. évi 71. sz. törvény 14. cikk (2)

⁴⁶⁴ Szegedi, L., 2011, i. m. 72-75. o.

társadalom kapcsolatrendszerét a megújuló társadalmi berendezkedési és hatalmi rendszerben – adekvát társadalmi kontrollt, ellenőrzési lehetőséget hozott létre az államszervezet működése és azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamata felett és mellett.

Összhangban Marek Rymcza, a varsói egyetem szociológusának értékelésével, megállapíthatjuk, hogy az ezredfordulót megelőző időszakban, kiváltképp az 1993-1997 közötti időszak kiemelkedő volt a tekintetben, hogy a társadalom, annak szerveződéseiből létrejövő civil szektor, és az állami feladatokat ellátó közigazgatás egyező véleményre jutott, a civil szervezetek részvétele fontos részét jelentik a hatósági tevékenységgyakorlás átláthatóbbá tételében⁴⁶⁵. Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy erre az időszakra jellemző volt az is, hogy a szervezetek belföldről származó finanszírozási problémáikat sok esetben nem, vagy csak külföldi társfinanszírozás segítségével tudták biztosítani, s mindez a jogi szabályozó környezettől függetlenül megnehezítette a rendszerváltás után frissen alakult civil közösségek működését, így a hatósági eljárásokban való érdekképviseleti tevékenység ellátását is⁴⁶⁶.

Ettől függetlenül már igen korán, az 1960-as évek elején nagyfokú társadalmi és jogalkotói nyitottságot mutató szabályozás alakult ki Lengyelországban, amely indokolja a lengyel szabályozás részletesebb vizsgálatát a többihez képest. A magyar államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló jogszabályt alig 4 évvel követő lengyel közigazgatási kódex, ügyfélfogalma⁴⁶⁷ már szabályozta az adott ügýtípushoz tevékenységükkel kapcsolódó, úgynevezett társadalmi szervezetek, „Organizacja społeczna”-k, ügyféli jogosultságainak körét. Később, 1980-tól ezt a jogszabályi meghatározást egészítette ki, a jogszabály egységes szövegzetű módosítása⁴⁶⁸, amely *expressis verbis* jelleggel fogalmazta meg a civil szervezetek eljárási jogosultságainak részletszabályait⁴⁶⁹. A szabályozás alapján az alábbi megállapításokat tehetjük meg:

- A törvényi meghatározás alapján a társadalmi szervezeteknek jogosultságuk van arra, hogy beavatkozzanak egy másik személy jogát vagy jogos érdekét érintő ügybe, s ennek érdekében joguk van arra is, hogy megindítsák a hatósági eljárást kérelmükkel vagy a hivatalbóli eljárásra vonatkozó bejelentésükkel illetve részt vegyenek abban. Mindezek a jogosultságok akkor illetik meg az adott szervezetet, ha a hatósági ügyben való részvételt a szervezet alapszabályában, létesítő okiratában meghatározott célok

⁴⁶⁵ Rymcza, M.: *Polityka państwa wobec sektora obywatelskiego w Polsce w latach 1987-2007*. In: Rymcza, M. – Makowski, G. – Dudkiewicz M. (Szerk.): *Państwo a trzeci sektor. Prawo i instytucje w działaniu*. Warszawa Instytut Spraw Publicznych, 2007. 23-42. o.

⁴⁶⁶ Bogacz-Wojtanowska, E.: *Współdziałanie organizacji pozarządowych i publicznych*. Kraków, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. 20. o.

⁴⁶⁷ Lengyelország Közigazgatási Eljárási Kódexe, 28. cikk (Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 28)

⁴⁶⁸ A lengyel miniszterelnök 1980. március 17-i bejelentése az 1960. június 14-i törvény - a Közigazgatási Eljárási Kódex egységes szövegének közzétételéről. (Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 marca 1980 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego.)

⁴⁶⁹ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 31

megfelelően igazolják illetve amennyiben közérdek fűződik hozzá. A társadalmi szervezetek ugyanazon jogokkal vehetnek részt az eljárásban, mint egy hagyományos ügyfél. Ha az igazolás nem sikeres, akkor is megilleti őket az általános nyilatkozattételi jog. Mindez nagyban hasonlít a magyar eljárásjogi keretek között a Ket.-ben meghatározottakhoz, amely szinte teljes egyezőséggel tartalmazta a részvétel fenti feltételeit. Az is jól kivehető, hogy a civil szervezetek nemcsak részvételi, hanem eljárás megindítási jogosultságot kapnak a jogszabály alapján, amely erőteljesebb jogosítványt jelent, hiszen sok esetben, az eset körülményeire figyelemmel, az eredetileg ügyféli jogosultsággal bíró személyek valamilyen oknál fogva nem tudják, vagy nem akarják megindítani azokat az eljárásokat, amelyek társadalmi hatásaikat tekintetve mégiscsak fontosak lennének a társadalmi együttélés során. Fontos megjegyezni, hogy a lengyel közigazgatási eljárásjogi kódex a fenti szabályok szerint nem köti egy ágazati jogszabályhoz vagy a szervezetek közvetlen jogának, jogos érdekének fennálltához a részvételt, s ezzel egy jócskán tágabb ügyfélfogalmat, s ezáltal egy nyitottabb hatósági eljárás folyamatot határoz meg, mint amelyet a hatályos magyar szabályozásban láthatunk.

- A kódex 31. cikkének 2. szakasza alapján a hatósági szerv a társadalmi szervezet kérésének eleget téve hivatalból dönt az eljárás megindításáról vagy a szervezet eljárásba vonásáról, ahhoz – a fentiekén túli – feltételek igazolása nem követelhető meg. Az eljárás megindításának vagy az eljárásba való bevonást, ügyféli jogállást megtagadó hatósági aktust a társadalmi szervezet ideiglenes kifogás alá vonhatja, amelynek segítségével biztosíthatja, hogy a döntés felülvizsgálata rövid idő alatt megvalósuljon és eközben biztosított maradjon az érdekképviselési tevékenység folytonossága az eljárás időtartama alatt.
- Kiemelkedő jelentősége lehet a 4. szakaszban foglalt követelménynek, miszerint a harmadik felet érintő ügyben az eljárás megindításakor a közigazgatási szerv tájékoztatja a társadalmi szervezetet, ha úgy véli, hogy a szervezet érdekelt volna az eljárásban az alapszabályában, létesítő okiratában megfogalmazott céljaira tekintettel, és az ügy érdemét tekintve közérdek fűződik ahhoz, hogy mindez lehetővé váljon a civil szervezetek számára. Ennek megfelelően a hatóság oldalán keletkezik egy értesítési kötelezettség a civil szervezetek irányába, amely természetesen többféleképpen megvalósítható⁴⁷⁰, de mégiscsak számonkérhető kötelezettséget jelent és elősegíti a

---

⁴⁷⁰ Magyarországon pl. egy elektronikus értesítési rendszer segítségével, de az egyes hatóságok tekintetében hirdetmény kihelyezésével online vagy hagyományos hirdetőfelületeikre.

társadalmi szervezetek tájékozódását olyan ügyekben, amelyek nem a megindulásukat megelőzően jutottak a tudomására.

A fenti rendelkezések és azok értelmezése segítségével egyértelműen megállapítható, hogy a lengyel szabályozási modell az általános közigazgatási eljárási szabályok terén a magyarországinál sokkal szélesebb körű, teljes ügyféli jogállást biztosító rendszerére épül, amely a társadalmi szervezetek bevonásán, sőt kezdeményező szerepén alapszik.

3. Atipikus döntéshozatali módszerek alkalmazása a hatósági jogalkalmazásban

A hatósági eljárás folyamatában különleges szerepet tölt be a döntés, hiszen ennek segítségével állapít meg a hatóság jogokat és kötelezettségeket az ügyfelek részére⁴⁷¹, az egyedi hatósági jogalkalmazási folyamatban. Éppen e különleges szerepe teszi az átláthatóság szempontjából is fontossá: annak érdekében, hogy hatósági ügy a lehető legnagyobb mértékben értelmezhető, követhető maradjon az érintettek számára, a modern hatósági eljárások szabályozásába és gyakorlatába teret kell adni – a már tárgyalt részvételi eljárásjogi alapelv és a társadalom széleskörű bevonására irányuló törekvéseknek megfelelően – az érintettek döntéshozatalban való közreműködésének, vagy a kialakult döntés nem teljesen közigazgatási jogi eszközökkel történő érvényesítésének, ha annak feltételei fennállnak. Ezek alkalmazásának alapvetése, hogy azért érdemes alkalmazni a hagyományos hatósági döntések mellett vagy helyett, mert az átláthatóság növelésén túl az önkéntes jogkövetésre is ösztönözhetjük ezzel a feleket. Ennek megfelelően a hatósági eljárás átláthatóságának a hatósági döntéshez kapcsolódó témájában meg kell vizsgálni az alternatív vitarendezés (egyezségkötés) és a hatósági szerződések kérdéskörét.

Ezzel párhuzamosan, napjaink hatósági döntéshozatalában feltűnnek olyan új, az emberi döntéshozatal helyett vagy mellett alkalmazható modern technológiai újítások, így az automatikus döntéshozatalra, a mesterséges intelligenciára épülő megoldások, amelyek éppen e jellemzőik miatt válnak relevánssá számunkra és szükséges megvizsgálni az eljárás átláthatóságának tükrében. Ennek megfelelően a fejezet első felében a diverzifikált döntéshozattal, a hatósági környezetben értelmezhető egyezséggel, közvetítéssel és a hatósági szerződéssel foglalkozok, míg a második részében a fenti technológiai megoldások alkalmazásának átláthatósági szempontú elemzésével.

---

⁴⁷¹ Patyi, A. – Varga, Zs. A., 2019, i.m. 76-77. o.

3.1. Diverzifikált döntéshozatali módszerek alkalmazása a hatósági eljárásban

3.1.1. A mediáció alapkonceptiója

A mediációt (vagy másnéven, a szakirodalomban és a jogszabályi környezetben bevett kifejezésként közvetítést) olyan egyeztetésként határozhatjuk meg⁴⁷², amelynek legfőbb lényegi eleme az, hogy az ellenérdekelte – tehát legalább kettő vagy annál több – felek jog- vagy érdekvitájában, a felek kezdeményezésére vagy beleegyezésével egy olyan semleges, harmadik fél (közvetítő) jár közben⁴⁷³, aki segíti a vita megoldását.

A közvetítést az egyes szerzők számos funkcióval ruházták fel, amelyek közül legátfogóbbnak, s a mediáció lényegét leginkább megragadónak Ishikawa megközelítését tekinthetjük⁴⁷⁴.

A szerző általában az alternatív vitarendezési metódusok, de különösen a mediáció gyakorlatában kiemelkedő jelentőségűnek azonosította a delegalizációs, deprofesszionalizációs és a deformalizációs funkciókat.

Ishikawa elméletét alapul véve, azt értelmezve és továbbfejlesztve kijelenthető, hogy:

- a mediáció gyakorlatában a jogi normák mellett nagy hangsúlyt kapnak más szempontok is, s a hangsúlyt az utóbbiakra kell helyezni, ezeket is figyelembe kell venni az egyezés létrehozása során (*delegalizációs funkció*),
- ettől függetlenül a jogi normák az eljárás keretét adják, azoktól azt nem lehet, s nem is szükséges függetleníteni, hiszen részben alapját szolgálják az eljárásnak (*delegalizáció korlátja*),
- a konfliktus-megoldásban alapvetően nem jogi végzettségű szakemberek, hanem vitarendezésben jártás személyek vesznek részt pártatlan harmadik félként közreműködve. A professzionalizálás mértéke az egyes országokban, illetve országokon belül az egyes eljárásokban is eltérő lehet (*deprofesszionalizációs funkció*),
- a mediáció és az alternatív vitarendezési módszerek (röviden: ADR módszerek) a leginkább formalizmustól mentes vitarendezési megoldások, ez azonban nem jelentheti azt, hogy az eljárás keretszabályait ne lehetne megállapítani vagy nem létezhetnének minimum-szabályok az eljárás jó gyakorlatának megvalósítására (*deformalizációs funkció*).

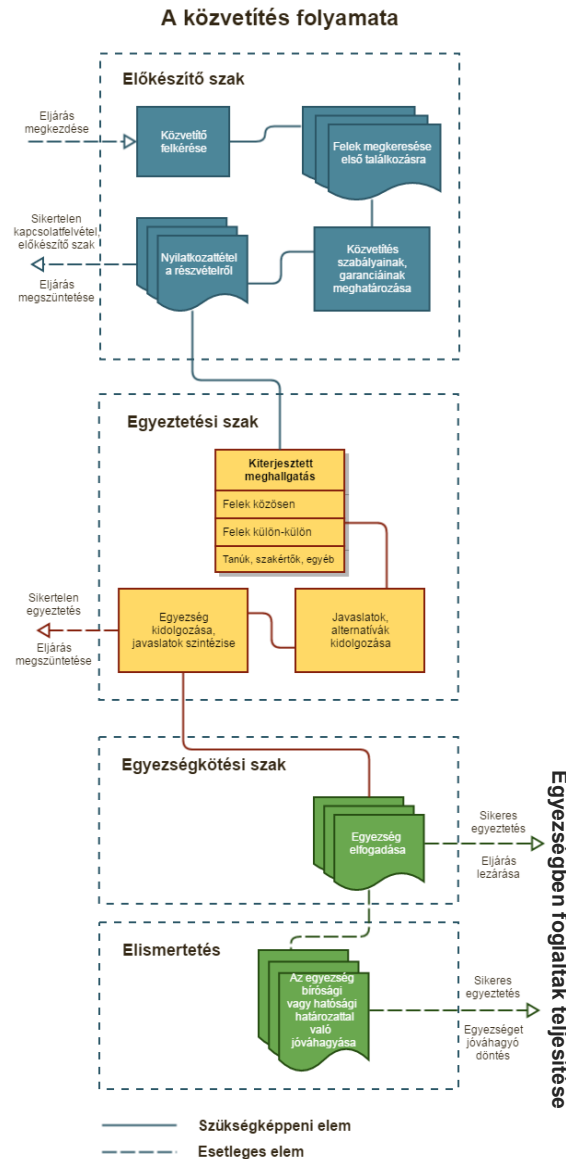
⁴⁷² Ábrahám E., et al.: *Mediáció – közvetítői eljárások*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2013. 37. o.

⁴⁷³ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 2. § (1) bekezdés

⁴⁷⁴ Ishikawa, Akira: *Einige Denkanstöße zur Diskussion der Alternative Dispute Resolution – insbesondere deren Situation in Japan*. Athen, National and Kapodistrian University of Athens, 2001. 1-15. o.

A mediátor, közvetítő alapvető feladatának azt tekinthetjük ebben a kontextusban⁴⁷⁵, hogy tisztázza a jog- vagy érdekvita alapjait, természetét, segítse a felek közti konszenzus megszületését, mely magába foglalja a felek közös érdekeinek feltárását, és a kialakuló egyezség egyes lehetséges pontjainak meghatározását, megerősítését és visszaigazolását.

Az eljárás folyamatát vizsgálva az alábbi irányadó szakaszokat lehet lehatárolni:

23. ábra – A közvetítés folyamata.

Forrás: saját szerk.

⁴⁷⁵ Laue, J. H.: *The Emergence and Institutionalization of Third-party Roles in Conflict*. In: Burton, J. W. – Dukes, F. (Szerk.): *Conflict: Readings in Management and Resolution*. Basingstoke, Macmillan, 1990. 262-270. o.

3.1.2. *Kapocs magánjog és közjog között – az ADR módszerek megjelenése a közigazgatásban*

A mediáció és közvetítés alapvető alkalmazási területének a fenti szakirodalmi vonatkozások alapján a magánjogi, ezen belül pedig az egyes polgári jogi és elsősorban munkajogi viták rendezését jelölhetjük meg.

Az ADR módszerek közjogi, közigazgatási jogi területen való alkalmazhatósága sokáig fel sem merült - sem jogtudományi, sem jogalkotói megközelítésben. A módszerek ugyanis jellemzően valamilyen jog- vagy érdekvita feloldására irányultak, s mint ilyen, értelmezhetetlenek voltak hatósági jogviszonyba álló hatóság és ügyfél relációjában, hiszen a mellérendeltségi viszony nem volt elképzelhető az ügyfél alávetett pozíció miatt.

A közigazgatástól, s azon belül a hatósági eljárástól a már fent említetteknek megfelelően fokozatosan egyre jobban elvárt nyitott jelleg⁴⁷⁶ egyik megtestesülése, hogy az a merev szereptartás, amely a hatósági jogviszonyon alapuló alá-fölérendeltségből törvényszerűen következett, modern viszonyok között már nem volt összeegyeztethető a közigazgatás felé mutató elvárásokkal.

A rendészeti jellegű közigazgatás⁴⁷⁷ időszakában elképzelhetetlen lett volna az a konstelláció, hogy az állam szinte minden közhatalmi funkcióját ellátó közigazgatás⁴⁷⁸ figyelembe vegye az akkor még alattvalói státuszban levő jogalanyok – mára ügyfelek - szempontjait, illetve törekedjen egy konszenzusos megoldás kialakítására akár az eljárásban szereplő személyek között, akár a hatóságok és e személyek között.

Az alternatív vitarendezési megoldások közigazgatási alkalmazásához arra volt szükség, hogy alapvető változás következzen be a hatósági eljárásokhoz kapcsolódó közhatalom gyakorlás módszertanában⁴⁷⁹. Ennek köszönhetően az egyes közigazgatási rendszerek koncepcionálisan⁴⁸⁰ már nem minden esetben közelítettek az ügyfelekhez az eredeti hatalmi pozíciójukból, s a jogalkotói szándék megváltozásával a közigazgatás alapvető funkcionak megvalósítását ma már nem feltétlen és kizárólagosan az állami kényszer segítségével érheti el.

Ehhez azonban történelmi léptékben is viszonylag hosszú időre⁴⁸¹, a rendészeti jellegű közigazgatás ügyfélközpontúvá válására, s olyan újszerű megfontolások⁴⁸² tudományos

---

⁴⁷⁶ Doornbos, M., 2001, i.m. 101 o.

⁴⁷⁷ Fábán, A., 2012, i.m. 122 o.

⁴⁷⁸ Szamel, L.: A rendészet a közigazgatás rendszerében. *Állam és Igazgatás*, 1985/11., 967 o.

⁴⁷⁹ Ivancsis, I. – Fábán, A., 2018, i.m. 140 o.

⁴⁸⁰ Kettl, D. F.: The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. *Public Administration Review*, 60(6), 2000, 490-497 o.

⁴⁸¹ Rosenbloom, D. H. – Goldman, D. D.: *Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector*. New York, McGraw-Hill, 1993. 367-370 o.

⁴⁸² Bingham, L. B. – Nabatchi, T. – O'Leary, R., 2005., i.m. 548-550 o.

vizsgálatára majd gyakorlati alkalmazására volt szükség, mint például a *governance*⁴⁸³ és annak hatása.

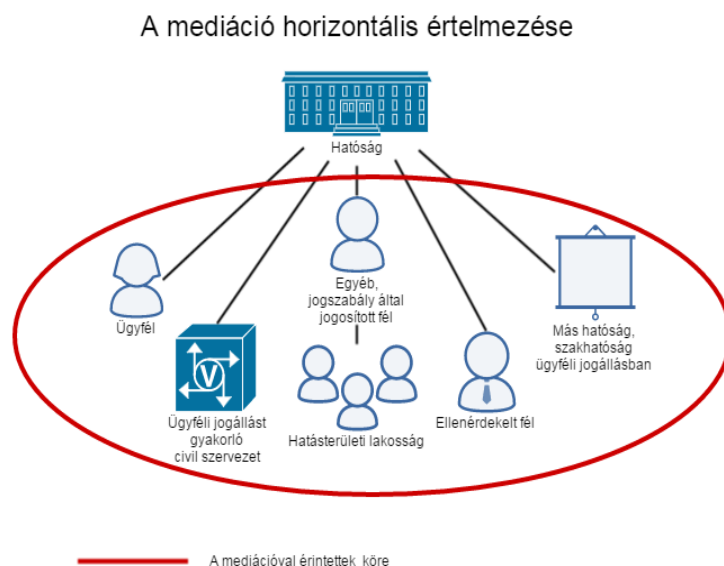
3.1.3. *A mediatív és közvetítő lehetőségek alkalmazása hatósági eljárásban*

Az alternatív vitarendezési metódusok a fent vázoltaknak megfelelően vizsgálatra és alkalmazásra kerültek a közigazgatás gyakorlatában. Az alábbiakban vizsgáljuk meg az alkalmazás egyes elméleti dimenziót az alapján, hogy az érintett hatósági eljárás során, mely személyek illetve szervek, szervezetek között kerül sor közvetítésre.

3.1.3.1. *Horizontális dimenzió*

Az ADR módszerek horizontális érvényesüléséről beszélhetünk, amikor a hatósági eljárásban az ügyfelek között történik alkalmazásuk. Ilyen esetben legalább két, – eljárási jogait és kötelezettségeit tekintve – egymással azonos vagy közel azonos pozícióban álló félről beszélünk.

Nem ritka a multipozíció, tehát amikor az ellentétes érdekek egyik, illetve másik oldalán több fél, sőt a hatósági eljárás megszokott ügyfélkörén kívül, adott esetben akár több közérdeket, társadalmi csoportot vagy egyéb érdeket képviselő szervezet is felléphet⁴⁸⁴.

24. ábra – *A mediáció horizontális értelmezése.*

Forrás: saját szerk.

⁴⁸³ Kettl, D. F.: *The transformation of governance: Public administration for the twenty-first century*. Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2015. 115-120. o.

⁴⁸⁴ Ideértve a civil szervezetek ügyféli jogállását, a közigazgatás működésének társadalmi kontrollját ellátó jogintézményeket és az egyéb érdekképviselők fellépését is egyedi hatósági eljárás során.

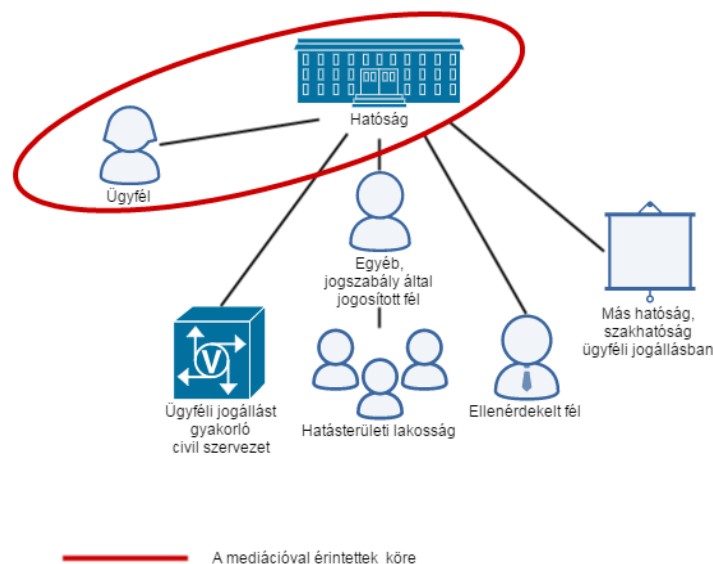
A hatóság alapvető feladata ebben az esetben az, hogy elősegítse a különböző érdekű felek kompromisszumának létrejöttét, akár az eljárás keretében, akár azon kívül. A közvetítés eredményét tartalmazó egyezséget rendszerint a hatóság jogi kötelezőerővel bíró határozatba foglalja vagy más módon hitelesíti, így garantálva az egyezés teljesítését. Az átláthatóságot növelő tényező itt a felek egyezségében származó közös értelmezés és hatósági döntés merevségétől való eltávolítás hozza létre.

3.1.3.2. Vertikális dimenzió

Amíg a mediáció horizontális megközelítése rendkívül közel állt a módszer eredeti alkalmazási területéhez, tulajdonképpen csak a hatósági közreműködés és elismerés jelentett többletet a magánjogi területen alkalmazott módszertannál, addig a mediáció vertikális megközelítése merőben új értelmezési kérdéseket nyithat meg.

Ebben a megközelítésben ugyanis az egyezés nem az egyes ügyfelek, s más hasonló státusszal rendelkező személyek és szervezetek között jön létre, hanem az ügyfél és a hatóság vonatkozásában. Ennek köszönhetően a hatóság, korábbiakban vázolt erőteljes, akár kényszer alkalmazására is alkalmazható jogosítványai kevésbé érvényesülnek ebben a viszonylatban, mint egy hagyományos rend szerint zajló hatósági eljárásban.

A mediáció vertikális értelmezése

25. ábra – A mediáció vertikális értelmezése.

Forrás: saját szerk.

A hatóság szerepköre nagyban változik a horizontális verzióhoz képest: a hatóságnak ebben a viszonylatban nem csak az lesz a feladata, hogy elősegítse az egyezés létrejöttét,

hanem saját maga is részese lesz annak. A közjog-, és a magánjog határán mozgó megoldásnak alapvetően az lesz a hatása, hogy a hatóság ebben a jogviszonyban elsősorban nem hatóságként, hanem kvázi szerződő félként fog szerepelni, s hatósági eljárás keretében vizsgált ügyben elsősorban az egyezségből eredő – jellemzően magánjogi természetű - kényszerítő eszközökkel fog élni, s csak ezek hatástalansága esetén lép fel újra hatósági szerepkörének ellátásához jogszabályok által biztosított közjogi kényszerítő eszközök segítségével. A hatóságnak ebben a szerepkörben természetesen nemcsak a köz érdekét kell érvényre juttatni a jogszabályok következetes érvényesítése mellett, de az eljárás további résztvevőinek szempontjaira is figyelmet kell fordítani, akár részt vesznek a közvetítés folyamatában, akár nem.

Az egyezés létrejöttét gyakran segíti külső, esetenként laikus, más esetekben erre képzett külső, független harmadik személy, így például a hazai eljárásjogunkban a később részletes tárgyalt hatósági közvetítés körében eljáró közvetítő.

A közvetítés végeredménye szerint létrejöhetnek hagyományos egyezségi megállapodási formában⁴⁸⁵, de számos esetben egy rendkívül különleges jogintézményhez kapcsolódik, és hatósági szerződés⁴⁸⁶ keretében testesül meg, amely egyszerre hordoz magán közjogi- és magánjogi jellemzőket is⁴⁸⁷.

3.1.4. A mediáció hatósági eljárás átláthatósága szempontjából releváns jellemzői

1. Vita békés, peren kívüli elintézése

A mediáció egyik legfontosabb jellemzőjének a szerzők annak per lefolytatása nélküli vitarendező szerepét jelölik meg⁴⁸⁸. Ez a közigazgatás, azon belül a hatósági eljárás vonatkozásában elsődlegesen sokkal inkább az ellenérdekelte felek jelenléte mellett zajló eljárások, jogorvoslati lehetőségek tekintetében azok kimerítésének visszaesését, az ügy elsőfokú eljárásban való végleges elintézését⁴⁸⁹, a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatának háttérbe szorítását⁴⁹⁰ jelentik.

⁴⁸⁵ Amely fogalmat a magyar közigazgatási eljárásjog jellemzően csak ügyfél-ügyfél relációjában használ.

⁴⁸⁶ Vagy ahogy az angolszász angol jogi irodalomban megjelenik: „*administrative contract*”.

A szerződés rendkívül nehézkes körülhatárolása, meghatározhatósága számos tudományos kutatás témáját képezte, ld.

Jun, C.: Impact and Response: Reconstruction of Administrative Law System in the Context of Public-private Cooperation. *Journal of Guangxi Normal University*, 2013/1., 118-123. o.

⁴⁸⁷ Langrod, G.: Administrative Contracts-A Comparative Study. *American Journal of Comparative Law* 4(3), 1955, 325-329. o.

⁴⁸⁸ Hensler, D. R.: Glass Half Full, a Glass Half Empty: The Use of Alternative Dispute Resolution in Mass Personal Injury Litigation. *Texas Law Review*, 73(7), 1995, 1588-1590. o.

⁴⁸⁹ Fiadjo, A.: *Alternative dispute resolution: a developing world perspective*. New York, Routledge, 2013. 1. o.

⁴⁹⁰ Harter, P. J.: Dispute Resolution and Administrative Law: The History, Needs, and Future of a Complex Relationship. *Villanova Law Review*, 29(6), 1984, 1394 o.

2. Egyszerűbb és gyorsabb eljárás

A mediáció és az ADR módszerek gyakorlatában gyakori érv, hogy azok megkönnyítik, leegyszerűsítik és gyorsabbá teszik⁴⁹¹ egy jog- vagy érdekvita eldöntését, s ezáltal valós alternatívái tudnak lenni a hagyományos igazságszolgáltatási, hatósági eljárásoknak.

A jellemző közigazgatási vetületét vizsgálva az egyes szerzők esetjogi elemzéseken keresztül, számos példával mutatják be, hogy a közvetítés akár a hatósági eljáráson belül, akár azon kívül leegyszerűsítheti a hatóság tényállás tisztázására, határozat indoklására tett erőfeszítéseit⁴⁹² és bonyolult eljárásokban lecsökkentheti az eljárás időtartamát is.

3. Költségtakarékosság

A mediáció módszerét elemző szakirodalmi szerzők egyik legfőbb érve annak az alkalmazott módszerek rendkívüli költségtakarékossága, az előlegezett költségek hiánya⁴⁹³. Mindez a közigazgatás vonatkozásában áttételesen jelenik meg, mivel

- ügyféli oldalon elsődlegesen a hatósági eljárás elintézéséhez kapcsolódó dologi (levelezési postaköltség, fénymásolási, nyomtatási költség) és személyi költség (útiköltség, keresetkiesés, stb.) vonatkozásában jelent hatékonyabb megoldást a hagyományos eljáráshoz képest, míg
- hatósági oldalon az ügy elintézésére fordított erőforrások szabadulhatnak fel, ha az ügy érdemében ugyan a hatóság közreműködésével, de a felek „döntenek”, illetve abban az esetben is, ha az ügyben hatósági eljáráson kívüli egyezség születik, amelyet a hatóság határozatával jóváhagy.

4. Külső, független és pártatlan személy bevonása

A mediáció megkívánja egy külső fél bevonását, aki megkönnyíti a feleknek a vita feloldását, a konfliktusról a megoldásra tereli a hangsúlyt⁴⁹⁴.

Mindez a közigazgatás szempontjából megkívánja a hatósági személyzet⁴⁹⁵ magas szintű, konfliktus orientált és gyakorlatcentrikus képzését, nyitottságának fokozását az ADR módszerek irányába. Emellett hangsúlyossá teszi a hatósági eljárással kapcsolatba kerülő

---

⁴⁹¹ Ábrahám E., et al., 2013, i.m. 38. o.

⁴⁹² Zack, A. M.: *Enhancing the use of ADR in administrative litigation: some encouragement from afar.*

<http://www.law.harvard.edu/programs/lwp/people/staffPapers/zack/ENHANCING%20ADR%20IN%20ADMINISTRATIVE%20LITIGATION%20202d.pdf> (2021.04.27.)

Decastello, A.: *A közvetítői eljárás az egészségügyben. Doktori értekezés.* Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, 2008. 47. o.

⁴⁹³ Blake, S. – Browne, J. – Sime, S.: *A practical approach to alternative dispute resolution.* Oxford, Oxford University Press, 2014. 23. o. Decastello, A., 2008, i. m. 48 o.

⁴⁹⁴ Blake, S. – Browne, J. – Sime, S., 2014, i. m. 28. o.

Barrett, J. T. – Barrett, J.: *A history of alternative dispute resolution: The story of a political, social, and cultural movement.* San Francisco, Jossey-Bass, 2004. 20. o.

⁴⁹⁵ Manring, N. J.: ADR and Administrative Responsiveness: Challenges for Public Administrators. *Public Administration Review*, 54(2), 1994, 197-203 o.

közvetítők, mediátorok elérhetőségének fokozását, nyilvántartásuk folyamatos naprakésszé tételét.

5. Az eljárás keretszabályai jól lehatároltak

A közvetítés akkor működik hatékonyan, ha értelmezhetőek annak határai⁴⁹⁶, s a felek tisztában vannak vele, hogy milyen jogok és kötelezettségek illetik meg őket az eljárásban, mert ez növeli bizalmukat⁴⁹⁷, és hozzájárul az eljárás átláthatóságához. Mindez azt is jelenti, hogy a felek a jogszabályi lehetőségek határain belül szabadon dönthetnek vitájuk rendezési módszeréről, a közvetítés módszertanáról⁴⁹⁸. Közigazgatási viszonylatban értelmezve e keretek adottak: a hatósági eljárás alapvető szabályai, garanciális rendelkezései ez esetben is körülhatárolják a lehetőségek körét, amennyiben egyezségi kísérlet vagy külső fél általi közvetítés valósul meg. Ezen belül azonban a felek viszonylagos szabadsággal rendelkeznek a tekintetben, hogy vitájukat miként kívánják megoldani. Ha a közvetítés azonban nem vezet eredményre, a jelenleg hatályos eljárásjogi szabályok szerint⁴⁹⁹, az elsőfokú eljárás esetén a normál eljárásrend folytatódik tovább, ezzel biztosítva a hatóság előtti ügy lezárását.

6. Egyezség

A közvetítés fókuszpontjában a kompromisszumos megállapodás, s annak eredményeként, az egyezség áll⁵⁰⁰. Az egyezséget – legyen bármilyen jogi formába öntve, hatósági jóváhagyással elismert vagy anélküli – a javaslatok, megoldási alternatívák szintéziseként azonosíthatjuk⁵⁰¹, s ezáltal alkalmas a felek békítésére, az elsősorban személyes, s csak másod-, harmadsorban jogi problémák feloldására⁵⁰². Az egyezség azért releváns átláthatósági szempontból, mert a felek által létrehozott megállapodással kapcsolatban nem szükséges igazolni a hatóságnak döntései indokait, az az ügyfél közreműködésével, akaratából jött létre és ennek megfelelően szinten minden esetben önként teljesítik a benne foglaltakat.

---

⁴⁹⁶ Harter, P. J., 1984, i.m. 1404 o.

Decastello, A., 2008, i.m. 48. o.

⁴⁹⁷ Amely bizalom önmagában is kulcsfontosságú az ADR módszerek tekintetében, hiszen az ügyfelek leggyakrabban azért fordulnak el a hagyományos eljárásoktól, s választanak alternatív módszereket, mert elvesztik bizalmukat a hagyományos vitarendezési eljárások hatékonyságában, független és pártatlan jellegében.

⁴⁹⁸ Carver, T. B. – Vondra, A. A.: Alternative dispute resolution: Why it does not work and why it does? *Harvard Business Review*, 72(3), 1994, 120-130. o.

⁴⁹⁹ Ivancsics I. – Fábián, A., 2018, i. m. 117. o.

Ákr. 83. §

⁵⁰⁰ Fiadjoe, A., 2013, i. m. 63. o.

Blake, S. – Browne, J. – Sime, S, 2014, i.m. 14. o.

⁵⁰¹ Blake, Susan, Browne, Julie, és Sime, Stuart: i. m. 290 o.

Barrett, J. T. – Barrett, J., 2004, i.m. 108. o.

⁵⁰² Lovas, Zs. – Herczog, M.: *Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*, Budapest, Múzsák Kiadó, 1999. 15. o.

7. *Negatívumok*

A vizsgált szakirodalom szerzői kevés negatívumot említenek, amelyek a mediáció alkalmazása során felmerülhet⁵⁰³. A hatósági eljárásra vonatkozó közlemények foglalkoznak a „rossz alku”⁵⁰⁴ intézményével, amely az egyezség jóváhagyásához kapcsolódó joghatásokhoz, nevezetesen a jogorvoslati lehetőség radikális leszűküléséhez kapcsolódik, s jellemzően a nem megfelelően átgondolt egyezségi kitételek felülvizsgálatának korlátozottságára vonatkozik. További problémaként említik a mediáció elhúzódásának lehetőségét⁵⁰⁵ - melyet végül minden szerző cáfol logikai vagy empirikus úton.

3.1.5. *Az atipikus döntéshozatali módszerek a hazai hatósági eljárás általános szabályaiban*

3.1.5.1. *A mediáció és közvetítés alapjai a Ket. általános eljárásjogi szabályai között*

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló, már nem hatályos, de a gyakorlati előnyök megítélése szempontjából rendkívül fontos törvény számos vonatkozásban foglalkozott a már felvázolt közvetítéssel és egyezségkötéssel, mind annak vertikális értelemben vett formájával, mind pedig az egyes ellenérdekű felek és más ügyféli jogokat gyakorló személy között megvalósuló horizontális egyezséggel.

3.1.5.1.1. Egyezségkötési kísérlet és az egyezség jóváhagyása

Az ügyfelek között megvalósuló, horizontális jellegű egyezség nem újkeletű intézményként került a Ket. rendelkezései közé: a lehetőséget az Áe.⁵⁰⁶ hozta be az akkori szocialista jogrendszerbe, már ami az államigazgatás általános eljárási jogát illeti. E felépítésen az 1981. évi módosítás sem változtatott érdemben, s közel azonos formában került a Ket. szabályozási rendszerébe is.

A Ket. rendelkezések alapján⁵⁰⁷ az egyezségkötésre alapvetően akkor kerülhet sor, ha azt

- jogszabály elrendeli⁵⁰⁸,
- hatóság tárgyalást tart a hatósági ügy folyamán, annak keretében,

⁵⁰³ Carver, T. B. – Vondra, A. A., 1994, i.m. 125. o.

⁵⁰⁴ Harter, P. J., 1984, i.m. 1396. o.

⁵⁰⁵ Moore, C. W.: *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict*. New York, John Wiley & Sons, 2014. 105. o.

Harter, P. J., 1984, i.m. 1400. o.

Manring, N. J., 1994, i.m. 200. o.

⁵⁰⁶ Áe. 38. § (1)-(2)

⁵⁰⁷ Ket. 64. § (1)-(2)

⁵⁰⁸ Ld. például az egyenlő bánásmód követelményeire vonatkozó hatósági eljárás gyakorlatát alább, melyben az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény kifejezetten elrendeli az egyezség létrehozásának megkísérlését.

- ügy természete egyébként megengedi.

Ha a hatósági eljáráson kívül történik a közvetítés (pl. magánjogi mediáció keretében, mely végül a közigazgatási hatósági eljárásban szereplő ügyre is kihatással lesz), az eljárás felfüggesztésének lehetett helye⁵⁰⁹ az egyezség létrehozásának időtartamára.

Amennyiben a közvetítés sikeres, a hatóság határozatával hagyta jóvá az egyezség tartalmát⁵¹⁰. A jóváhagyás nem feltétlen, mert ahogy az már a korábbiakban elemzésre került, a hatósági eljárás ebben az esetben sem tekinthet el eredeti funkciótól: a jogszabályok érvényre juttatásától (az egyezségnek meg kell felelnie a jogszabályokban foglalt feltételeknek), a közérdek és egyéb jogos igények védelmétől (az egyezség nem sérti a közérdeket, mások jogát vagy jogos érdekét), valamint minimális formai kellékektől sem (az egyezségnek ki kell terjednie a teljesítési határidőre és az eljárási költség viselésére is).

Az egyezség a jóváhagyás után abban tért el az általános rend szerint lebonyolításra kerülő eljárásokban születő döntésekhez képest, hogy az egyezség, illetve az azt jóváhagyó határozat nem volt fellebbezhető⁵¹¹ a közigazgatási jogorvoslati rendszer alapján, s bírósági felülvizsgálatára sincs mód⁵¹². Ha a hatósági ügy és egyezség alapját képező jogszabály alaptörvény-ellenessége valószínűsíthető, s az Alkotmánybíróság kimondja a jogszabályhely alaptörvény-ellenességét, mégis lehetőség nyílt az egyezség módosítására, illetve visszavonására⁵¹³. Mindez egyszerre biztosítja a kompromisszum sérthetlenségét, az utóbb egyik félnek mégis valós vagy vélt sérelmet okozó egyezség védelmét.

Amennyiben az egyezségkötési kísérlet sikertelen, az eljárás normál rendben történő folytatása⁵¹⁴ – ha annak feltételei továbbra is fennállnak - biztosította az ügy lezárását.

3.1.5.1.2. Hatósági szerződés

Ameddig az egyezségi kísérlet és annak jóváhagyása jellemzően a horizontális közvetítés eljárásjogi szabályait tisztázza, addig a hatósági szerződésre vonatkozó szabályok az egyértelműen vertikális egyezség létrejöttét rendezik. A hatósági szerződés a közvetítés elkülönült formája, hiszen itt az egyik félként maga a hatóság válik szerződő félként, s közjogi jogosítványait megtartja a jogviszonyban, igaz, hogy csak arra az esetre szűkítve

---

⁵⁰⁹ Ezt az esetet *expressis verbis* már nem tartalmazza a hatályos szabályozási anyag, de Ket. 32. § (1) bekezdésében szereplő „ügy érdemi eldöntése olyan kérdés előzetes elbírálásától függ” részt értékelhetjük úgy, hogy ez esetben a hatósági eljárásnak előfeltétele a mediáció, ha a felek úgy döntenek. Azonban, ha a közvetítés sikertelen a felek között, az elsőfokú eljárás folytatódik tovább normál eljárásrend szerint.

⁵¹⁰ Ket. 75. § (1)

⁵¹¹ Ket. 100. § (1) b)

⁵¹² Ket. 109. § (1) a)

⁵¹³ Ket. 113. § (1)-(3)

⁵¹⁴ Ket. 64. § (2)

alkalmazását, ha a szerződést az ügyfél nem vagy nem megfelelően teljesíti és az egyéb intézkedések nem vezetnek célra.

Erre abban az esetkörben kerülhetett sor, amikor a hatóság az eljárásban a hatósági ügy „közérdek és az ügyfél szempontjából is előnyös rendezése érdekében határozathozatal helyett az ügyféllel hatósági szerződést⁵¹⁵” köt.

Mindez megfelelő választási lehetőséget nyújthat a hatóságnak és ügyfeleknek a jogszabály keretein belüli alternatívák meghatározására, a közigazgatás nem közhatalmi, hanem szolgáltató jellegű szerepében lép a jogviszonyba, s abban is marad mindaddig, amíg a szerződéses kötelezettségek teljesítésre kerülnek. A szerződés nemcsak az ügyfelet köti, hanem a hatóságot is: ha a hatóság nem teljesíti szerződésszerűen kötelezettségeit, az ügyfél közigazgatási perben léphet fel a szerződésszegő hatóság ellen⁵¹⁶.

A hatósági szerződést számos esetben alkalmazták az ágazati jogszabályok a vertikális irányú közvetítés szempontjainak érvényre juttatására, s végső soron az ügyfelet terhelő kötelezettségek körültekintőbb megválasztására. Ilyen megoldást alkalmaz jelenleg vagy alkalmazott korábban, többek között

- a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény
  - a műsorkvóták fokozatos elérésének⁵¹⁷,
  - analóg lineáris médiaszolgáltatás végzésének (frekvenciahasználathoz kapcsolódó pályázaton belül)⁵¹⁸,
  - ideiglenes médiaszolgáltatás végzésének⁵¹⁹ szabályozására,
- közúti közlekedési nyilvántartásról szóló jogszabályok
  - az előzetes eredetiségvizsgálat végzéséhez szükséges engedélyezési eljárásban⁵²⁰,
  - vizsgáló állomások tevékenységének végzéséhez szükséges engedélyezési eljárásban⁵²¹,
- mezőgazdasági és agrártámogatásról szóló törvény
  - a támogatások ügyében⁵²².

---

⁵¹⁵ Ket. 76. § (1)

⁵¹⁶ Ket. 77. § (3)

⁵¹⁷ 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (továbbiakban: Médiatv.) 22. § (2)-(3)

⁵¹⁸ Médiatv. 63. §

⁵¹⁹ Médiatv. 65. §

⁵²⁰ 1999. évi LXXXIV. törvény a közúti közlekedési nyilvántartásról, 33/A. § (2)

⁵²¹ 181/2017. (VII. 5.) Kormányrendelet a vizsgálóállomás engedélyezésének részletes eljárási szabályairól, 16-18. §§

⁵²² 2007. évi XVII. törvény a mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről, 55. § (6)

3.1.5.1.3. Hatósági közvetítő eljárása

A hatósági közvetítő tevékenysége átmenetet képzett az előbbieken felsorolt típusok között: elláthatta a Ket. szabályai alapján az ügyfél és ellenérdekű fél közötti horizontális közvetítést, de közbenjárhat a hatóság és ügyfél közötti vitás helyzet feloldásában is⁵²³.

A hatósági közvetítő szerepkörét leginkább a független és pártatlan, kizárólag a konfliktus feloldására törekvő harmadik félként jellemezhetjük, ezért e személyre is ugyanolyan komoly kizárási és összeférhetetlenségi szabályok vonatkoznak, mind az általános eljárásjogi jogszabályban⁵²⁴, mind pedig a hatósági közvetítőkről szóló rendeletben⁵²⁵.

A hatósági közvetítő igénybeviteléhez a Ket. 2008. évi módosítása után már nem volt szükséges külön jogszabályi rendelkezés, sem az ügy által érintett nagyszámú ügyfél.⁵²⁶

A közvetítő feladatai⁵²⁷ jellemzően a tájékoztatásra, a felvilágosítás megadására, a felek közötti közvetítésre és az ügyféli panaszok és észrevételek hatóság irányába történő közvetítésére terjedt ki.

A tevékenységet korábban szabályozó rendelet feltételekhez kötötte a hatósági közvetítő nyilvántartásába való felvételt⁵²⁸, így biztosítva, hogy a közvetítés megfelelően szakszerű körülmények között zajlódjon, s a közvetítő jártas legyen a hatósági eljárás elméletében és gyakorlatában.

A közvetítő eljárásának kulcsa, annak felkérése: a felek mellérendeltségének jeléül ezt közösen teszik meg. A hatóság hivatalból és az ügyfél kérelmére is dönthet a közvetítő kirendeléséről⁵²⁹, de gyakoribbnak volt tekinthető az az eset, amikor a közvetítő kirendelése az ügyfél kérelmére történik. Ha a közvetítő elfogadja a felkérést, a hatóság végzésével kirendeli, de ez előtt meghallgatja az eljárást megindító ügyfelet kérelemre induló eljárásokban.

Problémás gyakorlat olvasható ki a Ket. és a rendelet sorai közül: miközben a hatósági közvetítő feladat csak a jogszabályi rendelkezésekről – s nem a hatóság döntési módszertanáról, álláspontjáról, jellemző gyakorlatáról – való felvilágosítás adása az ügyfelek irányába, addig a hatóság részére továbbítani köteles az ügyfelek észrevételeit, megjegyzéseit.

Mindez aszimmetrikus kommunikációt⁵³⁰ eredményezhetett a közvetítés folyamatában: az eredetileg az ügyfelek véleményének, észrevételeinek hatóság működésének jobbítására szolgáló rendelkezés visszajára fordul, s megbonthatja azt a mellérendeltséget, amely segítene

⁵²³ Ket. 41. § (1)

⁵²⁴ Ket. 41. § (2)

⁵²⁵ 185/2009. (IX. 10.) Korm. rendelet a hatósági közvetítőkről, 8.§ (3) (továbbiakban: Hkr.)

⁵²⁶ 2008. évi CXI. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról

⁵²⁷ Ket. 41. § (3)

⁵²⁸ Hkr. 1. §

⁵²⁹ Hkr. 7. §

⁵³⁰ Ábrahám E., et al., 2013, i.m. 77. o.

megtalálni a kölcsönösen elfogadható megoldási módozatot és alááshatja a döntéshozatal átláthatóságát is, amelyet az intézménnyel az akkori szabályozás meg kívánt teremteni.

3.1.5.2. *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*

A 2018-tól hatályban lépő hazai általános közigazgatási rendtartás számos módosítást eredményezett a fent vázolt rendszeren.

3.1.5.2.1. Egyezségkötési kísérlet és az egyezség jóváhagyása

Kifejezetten helyeselhető, hogy azokban az ügyekben ahol az eljárás jogvitás, ellenérdekelt felek részvétele mellett zajlik, a törvény alapján tárgyalás lehetősége vagy egyezségkötési kísérlet kötelezettsége mellett folyik az eljárás⁵³¹, amely egyértelműen növeli a hatósági döntéshozatal átláthatóságát. A tárgyalás egyébiránt is számos lehetőséget jelent az ellenérdekű feleknek a közösen is elfogadható megoldási módok kiválasztására, s még mindig biztosított lehetne akár a hatóság által segített közvetítés, akár a hatósági közvetítő igénybevétele, de az eljáráson kívüli, egyéb megegyezés is.

Kiemelendő továbbá a korábban említett Ákr. jelentés és a törvényjavaslat indoklásának azon megállapítása, hogy a hatóságnak törekedni kell nemcsak az egyedi ügyben való konszenzus létrehozására, hanem a felek megbékítésére is, így megelőzendő a konfliktusok eszkalálódását, illetve újabb vitás ügyek kialakulását.⁵³²

3.1.5.2.2. Hatósági szerződés

Az Ákr. jelentés és a törvény is tartalmazza a hatósági szerződésre vonatkozó megállapításokat, amely a jogintézmény fennmaradására utal. Azt mindenképpen megállapíthatjuk – egyezően a jelentéssel és a javaslat indoklásával⁵³³ – hogy a szerződés erőteljes közjogi hatásokkal átitott, mivel a szerződési kötelezettségek ügyfél általi nem teljesítése esetén a hatóság hagyományos kényszereszközeivel léphet fel. Azzal azonban már nem érhetünk egyet teljes egészében, hogy a szerződés csak közjogi paraméterek szabályozása alatt állna, s annak magánjogi jellege elenyésző lenne. Éppen a jelentés által említett közigazgatási szolgáltató jelleg, illetve a fent megfogalmazott elméleti megállapítások okán a szerződés annak jellegét tekintve erősen magánjogi irányultságú, amely a felek megállapodásán alapul. Az már pragmatikus kérdés,

---

⁵³¹ Ákr. jelentés, i.m. 19 o.

Ákr. 74-75. §§

⁵³² Ákr. jelentés 18 o.

Ákrt. 87 o.

⁵³³ Ákr. jelentés 28 o.

Ákrt. 92-93. §§, 94 o.

hogy a gyakorlatban a szerződés tartalmát leggyakrabban a hatóság diktálja, s az ügyfél lehetőségei csak annyira terjednek ki, hogy elfogadja vagy elutasítsa a szerződést. Különösen igaz ez azokra az esetekre, amikor a fent említett példák közül különböző támogatások nyújtására kötnek szerződést a hatóságok.

Annak ellenére, hogy a hatósági szerződés tartalmának nagy részét, az egyik szerződő felet és az ügyfél szerződésszegő magatartásának várható jogkövetkezményeit tekintve közjogiak, még nem jelenti azt, hogy a szerződés ne lehetne alapvetően magánjogias, s nem alapulhatna a felek mellérendeltségén és megállapodásán.

3.1.5.2.3. Hatósági közvetítő eljárása

A hatósági közvetítés jogintézménye szenvedni talán legnagyobb csorbát a törvény rendelkezései alapján, s ez kifejezetten jól kimutatható az Ákr. indoklásában is. Sem a jelentés, sem pedig a törvény, illetve annak részletes indoklása nem szerepelteti a jogintézményt, a fenti problémák miatt látszólagos kihasználatlanság okán végleg kikerült szabályozási anyag köréből, annak ellenére, hogy megfelelő körülmények között nagyban segíthetné a hatósági eljárás átláthatóságának növelését számos ügýtípusban.

3.2. Mesterséges intelligenciára épülő szoftveres megoldások alkalmazása a hatósági eljárás folyamatába

A mesterséges intelligencia mára a közbeszéd és a tudományos érdeklődés egyik központi elemévé vált. Felhasználására vonatkozó elképzelésekkel lépten-nyomon találkozunk a társadalmi és gazdasági élet szinte minden területén – legyen szó akár stratégiai tervezésről, akár a konkrét felhasználási módok kiválasztásáról⁵³⁴. Nincs ez másképp a közigazgatás, azon belül pedig a hatósági jogalkalmazás területén sem. A tömegesen előforduló hasonló ügyek és a hatósági szervek birtokába kerülő információk mértéke elviekben lehetővé teszik, sőt akár ideális alkalmazási területté formálhatja az állami tevékenység ezen területeit a mesterséges intelligencia felhasználása tekintetében.⁵³⁵

Az alkalmazás lehetőségei azonban már első ránézésre kötöttek lesznek, mégpedig e korlátok főként a hatósági jogalkalmazási tevékenység megvalósításához alkotmányjogi és

---

⁵³⁴ William, E. S.: The role of artificial intelligence in understanding the strategic decision-making process. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 3(2), 1991, 149-153. o.

Dario, G. et al.: *AI for Management: An Overview*. In: Canals J. – Heukamp F. (Szerk.): *The Future of Management in an AI World*. IESE Business Collection. Cham, Palgrave Macmillan, 2020. 3-10. o.

⁵³⁵ Etscheid, J.: *Automatisierungspotenziale in der Verwaltung*. In: Mohabbat, R. et al. (Szerk.): *(Un)Berechenbar?*. Berlin, Kompetenzzentrum Öffentliche IT, 2018. 126-128. o.

közigazgatási jogi korlátok fűződnek.⁵³⁶ Ilyen korlátként tekinthetünk a közhatalom gyakorlásához fűződő jogállami garanciákra, a hatósági eljárásokra és általában a hatósági jogkörben eljáró szervekre vonatkozó szabályokra, illetve alapelvekre, de közjog egyéb ide vonatkozó szabályaira is (pl. adatvédelmi tárgyú rendelkezések⁵³⁷).

Más szemszögből, az ügyfélbarát közigazgatás és egyre többen hangoztatott „jó állam - jó közigazgatás” koncepciója⁵³⁸ az elmúlt évtizedekben mind behatóbban érintette a közigazgatásra vonatkozó elméleti és gyakorlati elképzeléseket. A változások fókuszában a partneri(bb) kapcsolat⁵³⁹ kialakítását láthatjuk a közigazgatás, azon belül a hatósági jogalkalmazást végző szervek és ügyfelek között, amely növelheti az átláthatóság mértékét az eljárásban. Ezzel párhuzamosan az Európai Unióban az Alapjogi Charta⁵⁴⁰, Magyarországon az Alaptörvény⁵⁴¹ és az általános közigazgatási rendtartás⁵⁴² is követelményeket tartalmaz az ügyfelek tisztességes eljáráshoz való jogához és a hatósági feladatokat ellátó szervek indokolási kötelezettségéhez kapcsolódóan, amelyek egyébként biztosítják az átláthatóság érvényesülését is.

A követelmények teljesítésében, az ügyféljogok érvényre juttatásában nagy szereppel bír a napjainkra már közüzemként működő infokommunikációs infrastruktúra⁵⁴³, amely napjainkra döntően befolyásolja a magyarországi hatósági feladatellátás mindennapjait is. Ebbe a környezetbe hozhat egy új „színt”, s ezzel számos új lehetőséget és egyben kockázatot a mesterséges intelligencia alkalmazása a hatósági eljárás folyamatában, akár az automatikusan értékelő, akár a bonyolultabb összefüggések felismerésére képes algoritmusokra gondolunk.

A hatósági eljárás átláthatósága szempontjából a vizsgálat középpontjába azt kell állítani, hogy mely követelményeknek kell megfelelnie egy ilyen szoftveres megoldásnak, algoritmusnak ahhoz, hogy kielégítse a hatósági eljárás átláthatóságát is biztosító, alapvető és alapjogi követelményeket, illetve, hogy milyen hatással az ügyfelek átláthatóságérzetére az, hogy egyes közigazgatási rutinfeladatok automatizált algoritmikus döntéshozatallal kerülnek ellátásra. Annak ellenére, hogy a téma a „jövő zenéjének” tűnik vizsgálatunk szempontjából, a fenti szakirodalmi hivatkozások és jelenlegi stratégiák (ld. Digitális Jólét Programnál

---

⁵³⁶ Ld. pl. Patyi, A. – Varga, Zs. A., 2019, i.m. 17-35. o.

⁵³⁷ Mitrou, L.: Data Protection, Artificial Intelligence and Cognitive Services: *Is the General Data Protection Regulation (GDPR) 'Artificial Intelligence-Proof'*. <https://ssrn.com/abstract=3386914> DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3386914> (2021.04.27.)

⁵³⁸ Cath, C. et. al.: Artificial Intelligence and the 'Good Society': the US, EU, and UK approach. *Science and engineering ethics*, 24(2), 2018, 505-528. o.

⁵³⁹ Clayton, T. J.: Citizen, customer, partner: Rethinking the place of the public in public management. *Public Administration Review*, 73(6), 2013, 786-796. o.

Dutil, P. A., et. al.: Rethinking government-public relationships in a digital world: Customers, clients, or citizens. *Journal of Information Technology & Politics*, 4/2008., 77-90. o.

⁵⁴⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikk

⁵⁴¹ Alaptörvény XXIV. cikk

⁵⁴² Ákr. 2. §

⁵⁴³ Budai, B. B.: *Bevezetés az e-közigazgatásba: fogalmi és jogi alapok*. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 2018. 5-10. o.

ismertettek) tükrében e megoldások tömeges alkalmazása várható a közigazgatásban, így ezek – részben előzetes, koncepcionális – elemzése is ugyanolyan fontossá válhat, mint a hagyományosan bevett, általános eljárásjogi jogintézményeké.

3.2.1. Adottságok - A mesterséges intelligenciára épülő alkalmazások jellemzői

A neurális hálókra épülő számítástechnikai megoldások hatósági eljárásban való alkalmazása első látásra is komoly kihívásokat jelenthet bármely állam életében, amely azok alkalmazására készíti fel saját közigazgatását. Az alkalmazási lehetőségek körüljárásához szükség van arra, hogy a mesterséges intelligenciára épülő döntéshozatali módszerek legfontosabb jellemzőit is megvizsgáljuk, mert ez alapjaiban határozhatja meg az alkalmazás lehetőségének fennállását és az alkalmazás lehetséges területeit is. A legfontosabbakra tényezőkre koncentrálva, emeljük ki három fő szempontot, amely köré vizsgálódásunkat építjük.

1. Az *első*, talán a mesterséges intelligencia döntéshozatalban való alkalmazásának legfontosabb szempontja az, hogy a neurális hálók alkalmazására épülő számítástechnikai megoldások tekintetében a következtetések meghozásának és magának a döntési struktúrának a magja eltér az általánosságban elfogadott és alkalmazott emberi gondolkodási szabályoktól.⁵⁴⁴ Az emberi gondolkodás (és így akár a hatósági jogalkalmazás során az eljáró döntéshozó, ügyintéző elgondolása) az évszázados fejlődés során az ok-okozati összefüggések felvázolására, ezek átlátására és az ezekből levont következtetéseken alapuló döntéshozatalra épül. Ha közelebbről megvizsgáljuk egyes hatósági eljárások részletszabályait – pl. a leginkább jól megítélhető részénél, a bizonyítási eljárás szabályozásánál –, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy az érvényesülő eljárási szabályok is alapvetően erre az alaptételre épülnek.

Ezzel szemben a gépesített döntéshozatal, s azon belül a mesterséges intelligencia nem feltétlenül követi ezt a módszertant.⁵⁴⁵ A mesterséges intelligenciára épülő számítástechnikai megoldások egyik típusához kapcsolódóan, a *tudásalapú rendszerek* működésének egyik alapelve, hogy széleskörű bemeneti adatmintát értékelve, *big data* elemzési módszertanok segítségével elemzi az adatsor „mintázatát”, hogy aztán döntési logikáját e bemeneti, korábbi adatok során alkalmazott döntési struktúrához igazítsa, s így lekövesse az adatsort létrehozó emberi vagy predesztinálható eredményeket hozó gépi gondolkodásmódot.⁵⁴⁶ Azonban azt is

---

⁵⁴⁴ Nielsen, M. A.: *Neural networks and deep learning*. San Francisco, Determination Press, 2015. 10-25. o.

⁵⁴⁵ Seth, A. K.: Causal connectivity of evolved neural networks during behavior. *Network: Computation in Neural Systems*, 16(1), 2005, 35-54. o.

Goudet, O., et. al.: *Learning functional causal models with generative neural networks*. In: Goudet, O. (Szerk.): *Explainable and Interpretable Models in Computer Vision and Machine Learning*. Cham, Springer, 2018. 39-50. o.

⁵⁴⁶ O'Leary, D. E.: Artificial intelligence and big data. *IEEE intelligent systems*, 28(2), 2013, 96-99. o.

rögzíteni kell, hogy a közigazgatási folyamatokhoz illeszthetőek úgynevezett „szabályalapú” rendszerek és megoldások is, amelynek döntési logikája szempontjából könnyebben értelmezhető a hatósági eljárás viszonylagosan merev szabályozása, követelményrendszere⁵⁴⁷.

2. Ennek eredményeként – *második* vizsgálati szempontunként – az adatok elemzése során a mesterséges intelligenciára épülő alkalmazások rendre meglepő, előre nem látható következtetésekre juthatnak⁵⁴⁸, amelyek helyesen összeállított eredeti adatminta esetén is olyan ismeretekhez juttathatja az emberi megfigyelőket, amelyre önmaguktól nem, vagy csak jelentős, rendszerint aránytalanul magas erőfeszítések árán juthatnának.

Ezek a jellemzők előnyként és hátrányként is jelentkeznek a hatósági jogalkalmazás területén: kifejezetten előnyösnek tekinthető, hogy a tényállás megítélése során minél pontosabb képet kapjon a hatóság a történeti tényállás egyes jellemzőiről, amely hozzájárulhat a jogszerű, szakmailag megalapozott döntés, közigazgatási aktus meghozatalához. A kiegészítő és támogató folyamatok során is előnyösnek tekinthető az, hogy a mesterséges intelligencia olyan információkat tud a felszínre hozni, amelyek korábban nem, vagy nem olyan formában álltak rendelkezésre.

Azt azonban meg kell állapítani, hogy több negatív hatás is felmerülhet a fenti jellemzők alapján az alkalmazás során: az adatok aggregálásából, és az ebből kiinduló következtetésekből eredően lehetségessé válik az adatalanyok tekintetében olyan személyiségprofil kialakítása, amely végsősorban megsérti az érintett információs önrendelkezési jogát⁵⁴⁹, rontja a hatósági tevékenység jogszerűségébe vetett bizalmát és átláthatóság érzetét. E jelenséget gyakran összefüggésben hozzák az automatizált egyedi döntéshozattal is, annál is inkább, mert a jelenleg érvényesülő európai adatvédelmi rezsím, azon belül az Unió általános adatvédelmi rendelete⁵⁵⁰ is követelményeket tartalmaz ezekhez kapcsolódóan. A GDPR ezt a két, szorosan összetartozó, de nem szükségszerűen együtt megvalósuló magatartást, a profilalkotást és az automatizált döntéshozatalt nevesíti szabályai között. Az automatizált döntéshozattal kapcsolatban a GDPR kimondja, hogy az „*érintett jogosult arra, hogy ne terjedjen ki rá az olyan, kizárólag automatizált adatkezelésen – ideértve a profilalkotást is – alapuló döntés hatálya, amely rá nézve joghatással járna vagy őt hasonlóképpen jelentős mértékben érintené.*”⁵⁵¹

⁵⁴⁷ Bognár, K.: *Tudásalapú rendszerek és technológiák*. https://arato.inf.unideb.hu/kovacs.zita/TR/tr_konyv.pdf (2021.04.27.)

⁵⁴⁸ Duan, Y. – Edwards, J. S. – Dwivedi Y. K.: Artificial intelligence for decision making in the era of Big Data–evolution, challenges and research agenda. *International Journal of Information Management*, 2019/48., 63-71. o.

⁵⁴⁹ Wachter, S. – Mittelstadt, B.: A right to reasonable inferences: re-thinking data protection law in the age of big data and AI. *Columbia Business Law Review*, 494(1), 2019, 235. o.

⁵⁵⁰ Az Európai Parlament és a Tanács [EU] 2016/679. rendelete [2016. április 27.] a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [általános adatvédelmi rendelet] (a továbbiakban: GDPR)

⁵⁵¹ GDPR 22. cikk (1) bek.

Ez pedig újabb kihívásokat jelenthet a mesterséges intelligenciára épülő alkalmazások esetén, miután maguk a fejlesztők sem minden esetben képesek arra, hogy átlássák, hogy a szoftveres megoldás feltanítása utáni fázisban, a mélytanuláson alapuló algoritmus milyen elvek alapján hozza meg a döntéseit⁵⁵². Ez pedig törvénytörően eredményezi azt, hogy a közigazgatás személyzete és az ügyfelek számára is kevésbé lesz átlátható a hatósági döntéshozatal szempontrendszere⁵⁵³, amely további intézkedések nélkül azt is eredményezheti, hogy az ügyfelek általános bizalma csökken a hatósági jogalkalmazás és az állam irányába⁵⁵⁴.

3. Erre tekintettel jelölhető ki a *harmadik* vizsgálati szempont, nevezetesen a mesterséges intelligenciára épülő döntéstámogató és döntéshozó megoldások kiszámíthatóságának témaköre⁵⁵⁵, amely kulcsfontosságú a joghoz kötött, egyenlő bánásmód követelményeihez igazodó és egyben átlátható eljárás szempontjából. Ezzel kapcsolatban a technika jelenlegi állása alapján a mesterséges intelligencia sajnos megkérdőjelezhető abból a nézőpontból, hogy vajon azonos tényállási elemek esetén egy ilyen jellegű alkalmazás azonos jogkövetkezményeket alkalmaz-e azonos szabályozási követelmények mellett. Az ebben való kétségek pedig önmagukban nehezíthetik, vagy akár lehetetlenné is tehetik a hatósági eljárásban való alkalmazhatóságot, hiszen a közigazgatás irányából talán a leginkább kifejezett elvárásként ez fogalmazódik meg ez a követelmény és ennek hiányában komoly jogsértések felmerülésének lehetőségétől kell tartani a hatósági eljárások folyamatában⁵⁵⁶. Mindez a hagyományos, emberi közreműködéssel működő rendszertől sem idegen, valójában a hatósági eljárás teljes jogorvoslati rendszere erre épül – de mégis, várakozásként, elvárásként magasabb szintű követelmény fogalmazódik meg a mesterséges intelligencia alkalmazására épülő döntéshozatal irányába. Ez pedig főként arra vezethető vissza, hogy a fennálló rendszer fejlesztését és nem a meglévő problémák ismétlését várjuk ezek alkalmazásától.

3.2.2. *A hatósági eljárás releváns jellemzői*

Ahhoz, hogy meg tudjuk ítélni a mesterséges intelligenciára épülő számítástechnikai megoldások hatósági eljárásban való alkalmazhatóságát és hatásait az eljárás átláthatóságára, szükséges tisztázni a hatósági eljárás releváns jellemzőit.

---

⁵⁵² Zerilli, J. et al.: Transparency in algorithmic and human decision-making: Is there a double standard?. *Philosophy & Technology*, 32(4), 2019, 661-683. o.

⁵⁵³ Olsen, H. P., et al.: *What's in the Box? The Legal Requirement of Explainability in Computationally Aided Decision-Making in Public Administration*. Copenhagen, University of Copenhagen, 2019. 5-7. o.

⁵⁵⁴ Lapos, T. – Nyikos, Gy.: *Az e-kohézió elméleti háttere és megvalósítása*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2018. 63. o.

⁵⁵⁵ Bostrom, N. – Yudkowsky, E.: *The ethics of artificial intelligence*. In: Frankish, K. – Keynes, M. – Ramsey, W. M. (Szerk.): *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014. 316-334. o.

⁵⁵⁶ Jens, P.: *Cognitive Elements of Human Decision Making*. In: Phillips-Wren, G. – Ichalkaranje, N. (Szerk.): *Intelligent decision making: An AI-based approach*. Cham, Springer Science & Business Media, 2008. 65-75. o.

Az első gondolat, amelyből kiindulhatunk az az, hogy a közigazgatást, s azon belül a hatósági jogalkalmazás területét a XVIII. századtól kezdve jól kimutathatóan a tömegesség jelensége fémjelezte⁵⁵⁷. A hatósági jogalkalmazás – az atipikus eljárásokat is magába foglalva – tevékenységei valójában a teljes államszervezet tevékenységében megjelennek⁵⁵⁸, az adott állam állampolgárai tömegesen és kivétel nélkül válnak nap-mint-nap ügyfelekké vagy más szereplőkké az eljárásban⁵⁵⁹. A jogalkalmazási tevékenység során az egy ügýtípusba tartozó ügyek tömegesen és rendszeresen fordulnak elő, apróbb, a történeti tényállásra vonatkozó eltérésekkel, de mindennek ellenére is kijelenthető, hogy érdemüket tekintve legnagyobbreszt mégiscsak azonosak. Igaz lehet ez az állítás, a hatósági jogalkalmazás központi elemét jelentő döntés meghozását segítő, támogató és kiegészítő folyamatokra is, amelyek túlnyomórészt teljesen azonos vagy véges számú eltérést tartalmazó folyamatlemből, lépésből, intézkedésből áll össze. Nem is lehet ez másképp: a közigazgatási tevékenységre vonatkozó szabályok és garanciák⁵⁶⁰, a közigazgatás és azon belül a hatósági eljárás joghoz kötöttsége⁵⁶¹, és az egyenlő bánásmódra vonatkozó, tisztességes eljáráshoz való jogból⁵⁶² eredő követelmények megkövetelik, hogy azonos jellegű ügyekben, azonos tényállás mellett, azonos jogkövetkezményre számíthassanak az ügyfelek, ha időközben a jogszabályi környezet nem változik meg⁵⁶³.

Mindezen jellemzők természetesen kedveznek a közigazgatás és hatósági eljárás egyes fő- és támogató folyamatai során a számítógépes feldolgozás térnyerésének⁵⁶⁴, amelynek az egyik alapvető feltétele az, hogy jól körülhatárolt eljárásrendben haladjanak az egyes elektronizált folyamatok, hiszen így jól modellezhetőek és átültethetőek a számítógépes környezetbe⁵⁶⁵, legyen szó akár egyirányú, akár kétirányú elektronikus kommunikációról⁵⁶⁶ hatóság és ügyfele(i) között.

---

⁵⁵⁷ Fábrián, A., 2012., i.m. 22-25. o.

⁵⁵⁸ Ivancsics, I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 17-18. o.

⁵⁵⁹ Vigoda, E., 2002, i.m. 527-540. o.

⁵⁶⁰ Ld. pl. 34/1994. (VI. 24.) AB határozat. ABH 1994, 177, 180.

⁵⁶¹ Linder, V.: *A közigazgatás és a jog*. In: Temesi, I. (Szerk.): *STUDIA UNIVERSITATIS COMMUNIA – Közigazgatási jog*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 12-14. o.

Lőrincz, L.: *A közigazgatás alapintézményei*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2010. 15. o.

⁵⁶² Chronowski, N.: Mikor megfelelő az ügyintézés? Uniós és magyar alapjogvédelmi megfontolások. *Magyar Jog*, 2014/3., 137-145. o.
A Kúria Kfv.V.35.216/2014/8. számú ítélete, rendelkező rész

⁵⁶³ Balogh-Békési, N.: Alapelvek a közigazgatási hatósági eljárásban. *Új Magyar Közigazgatás*, 4(13), 2016, 15-17. o.

⁵⁶⁴ Gasova, K. – Stofkova, K.: E-government as a quality improvement tool for citizens' services. *Procedia Engineering*, 2017/192., 225-230. o.

⁵⁶⁵ Majerová, I.: E-Government as a Smart Solution for Public Administration: a Case of Visegrad. *Balkans Journal of Emerging Trends in Social Sciences Balkans JETSS* 2(2), 2019, 115-123. o.

Kočíková, E.: E-Government as an Electronic Form of Public Administration. *Social & Economic Review*, 15(3), 2017, 51-54. o.

⁵⁶⁶ Kotulska, M.: Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w postępowaniu administracyjnym. *Przegląd Prawa Publicznego*, 2012/9., 23-30. o.

A hatósági eljárás folyamata ennek mintapéldája lehet, amellyel szemben alapvető alkotmányos⁵⁶⁷ és ezáltal jogalkotói elvárás⁵⁶⁸ is, hogy meghatározott keretek között, pontosan definiált eljárás szerint folyjon le, gondolva itt a kiegészítő, támogató folyamataira is⁵⁶⁹.

Az eljárások automatizálásának igénye egyre inkább kifejezett elvárásként jelenik meg a közigazgatással, hatósági jogalkalmazási tevékenységet ellátó szervek tevékenységével kapcsolatban⁵⁷⁰, hiszen a 20. és 21. század gyors változásai állandó igényeket támasztanak e téren: az ügyféli elégedettség fenntartása érdekében fontos a gyors, rövid ügyintézési határidejű eljárások bevezetése⁵⁷¹, amelyek az átláthatóság megteremtése érdekében, az ügyfél irányában is megfelelően nyomon követhetőek és legalább választható módon, elektronikus kommunikációra⁵⁷² is épül. Ezzel párhuzamosan azt is be kell látni, hogy a közigazgatás az egyik legerősebben személyzetfüggő állami tevékenységellátó szervezetrendszer, amely személyzet kialakításának, fenntartásának, képzésének költségei a globálisan tapasztalható jelenségekre⁵⁷³ jelentősen megnöttek. Az automatizálás ennek megfelelően az „élő” munkaerő kiváltásának egyik módszere is lehet⁵⁷⁴.

Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a hagyományosan a közigazgatással szemben támasztott elvárásokon túl napjainkra, egyéb követelmények is megjelentek, amelyek jelentős hatással lehetnek általánosságban a közigazgatás működésére, és azon belül a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségeire is. Ide sorolhatjuk az egyre szigorodó adatvédelmi szabályozás témakörét. E tekintetben éppen az állam és annak nyilvántartási feladatait ellátó szervei voltak az első nagy adatkezelők⁵⁷⁵. Ezek az állami nyilvántartási feladatot ellátó szervek, az egyes adatok elektronikus feldolgozási lehetőségének megnyílásával abba a helyzetbe kerüljenek, hogy akár következtetések levonására is alkalmasak legyenek aggregált adatok alapján a természetes személyek személyisége, és egyéb jellemzői tekintetében, és ez alapján akár a személy jogát vagy jogos érdekét döntően befolyásoló döntéseket hozzanak meg.

---

⁵⁶⁷ Patyi, A. – Varga, Zs. A.: *A közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében)*. Budapest– Pécs, Dialóg Campus, 2012. 45–46. o.

Ádám, A.: *A közigazgatás alkotmányossága Magyarországon*. In: Csefkó, F. (Szerk.): *A közigazgatás törvényessége. Szamel Lajos Tudományos Emlékülés*. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2000. 53–64. o.

⁵⁷⁰ Tózsá, I.: Az elektronikus közigazgatás helyzete. *Új Magyar Közigazgatás*, 5(5), 2012, 2-12. o.

⁵⁶⁸ Ákr. javaslat, 51-56. o.

⁵⁶⁹ Budai, B. B., et. al.: *Okos hivatalszervezési megoldások*. Budapest, Nemzeti Közszozlógalati Egyetem, 2019. 10-15. o.

⁵⁷⁰ Tózsá, I.: Az elektronikus közigazgatás helyzete. *Új Magyar Közigazgatás*, 5(5), 2012, 2-12. o.

⁵⁷¹ Rusch, W.: *Administrative procedures in EU member states*. In: Rusch, W. (Szerk.): *Conference on Public Administration Reform and European Integration*. Budva, SIGMA, 2009. 26-27. o.

⁵⁷² Nica, E.: Sustainable development and citizen-centric e-government services. *Economics, Management, and Financial Markets*, 10(3), 2015, 69-74. o.

⁵⁷³ Pl. jelentős fluktuáció a munkaerőpiacon, az új generációk munkavállalási beállítottsága és értékrendjének a közigazgatásban releváns érdekekhez és értékekhez való illeszkedése.

⁵⁷⁴ Romaniuk, P.: Electronic administration as a factor in the efficient management, development and communication of public administration. *International Journal of Contemporary Management*, 15(3), 2016, 79-94. o.

⁵⁷⁵ Majtényi, L.: *Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Budapest, CompLex, 2006. 26-36. o.

Ebben a helyzetben a jogállami garanciák fenntartása, az egyéni szabadságjogok védelme miatt az államnak önmérsékletet kell tartania az adatok összesítése, elemzése és felhasználása során, ellenkező esetben akár olyan személyiségprofilokat lehet összeállítani egy-egy személyről, amely kritikus szituációban felhasználva alkalmas jelentős érdeksérelem okozására⁵⁷⁶ és ezen túl jelentősen csökkentheti az állampolgárok államba, hatósági jogalkalmazó tevékenységbe vetett bizalmát és együttműködő készségét. A fentiekre tekintettel nem véletlen, hogy éppen az állami nyilvántartásokat kezelő szervek tevékenysége volt az első, amely miatt a mai adatvédelmi szabályozás előképének tekinthető felügyeleti szabályozás és szervek létrejötte az adatkezelő-központú szabályozási modellt követő államok tekintetében.⁵⁷⁷ Ennek folyamányaként alakította ki a német alkotmánybíróság 1983-ban az információs önrendelkezés korai alkotmányos követelményét,⁵⁷⁸ amely azóta az összes európai országban az alapjogi katalógus részét képezi.

3.2.3. *Kritikus pontok a hatósági eljárásban történő alkalmazás során*

Ha szembe szeretnénk állítani az előzőekben tárgyalt, a közigazgatásra és a hatósági eljárásra érvényes követelményeket, a mesterséges intelligenciára épülő alkalmazásokat jellemző adottságokkal, azonosíthatóvá válnak azok a kiemelten vizsgálandó szempontok, amelyek az alkalmazásuk során befolyásolhatják a hatósági eljárás átláthatóságát.

Kezdeti szempontként jelölhető ki az előző fejezetben meghatározott, a mesterséges intelligencia alkalmazás optimális működéséhez és beüzemeléséhez szükséges nagy kezdeti, bemeneti adatsor, amely a későbbiekben meghatározza az alkalmazás döntéshozatalának módszertanát, hiszen a bemeneti adatsorban található mintázatokra alapozza azt. Itt leginkább a bemeneti adatsor összeállítása válik kritikus és releváns kérdéssé. Az szinte egyértelmű, hogy a bemeneti adatsor tekintetében egy adott ügýtípusra való ideális döntéshozatali struktúra létrehozásához lehetőség szerint csak az adott ügýtípusban meghozott korábbi döntéseket érdemes betáplálni, hiszen ekkor várható az alkalmazástól az, hogy a leginkább a meglévő gyakorlatra épülő döntéshozatali módszereket sajátítja el és alkalmazza a későbbiekben.⁵⁷⁹

S ezzel el is érkeztünk az első igazán messzire vezető kérdéshez, amelyre választ kell majd adniuk a jogalkotóknak és a közigazgatás döntéshozóinak. Arra a dilemmára ugyanis,

⁵⁷⁶ Szabó, M. D. – Majtényi, L. – Maksó, B.: *Az információs jogok, mint szabadságjogok*. In: Czékman, Zs. (szerk.): *Infokommunikációs Jog*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2019. 201-210. o.

⁵⁷⁷ 1970 - Hessen , 1973 - Svédország , 1977 – NSZK az egyes hatóságok és a vonatkozó joganyag létrehozása. Ld. pl. Hornung, G. – Schnabel, C.: Data protection in Germany I: The population census decision and the right to informational self-determination. *Computer Law & Security Review*, 25(1), 2009, 84–88. o.

⁵⁷⁸ Sólyom, L.: Adatvédelem és személyiségi jog. *Világosság*, 29(1), 1988, 53–60. o.

⁵⁷⁹ Szőke, L. G.: *Big Data and Algorithms in the Public Sector and Their Impact on the Transparency of Decision-Making*. In: Hansen, H. et al. (Szerk.): *Central and Eastern European e|Dem, and e|Gov Days 2018: Conference Proceedings*. Wien, Facultas Verlags- und Buchhandels AG, 2018. 301-311. o.

hogy vajon tényleg az az elvárás a mesterséges intelligenciával történő döntéshozatalra történő átállás során, hogy a korábbi döntéshozatalt átültessük ebbe az elektronikus rendszerbe. Ha azt feltételezzük, hogy a közigazgatás és azon belül a hatósági szervek döntéshozatala az eljárási szabályok szerint, jogszerű körülmények és követelmények között született, akkor is valószínűsíthető, hogy ezen döntések egy csekély része ugyan, de hibás vagy semmis döntésként jött létre, és mégis kifejtette a joghatásait, mert azt nem vették észre, vagy egyéb okból nem léptek fel ellene a hatósági jogviszonyban levő vagy annak ellenőrzésére hivatott személyek.

Míndez azért válhat lényegessé, mert az emberi döntéshozatal során ugyan eljárásjogilag nem, de emberileg, társadalmilag elfogadhatónak találhatjuk a hibázás lehetőségét.⁵⁸⁰ Eközben a gépi döntéshozatal, különösen a mélytanulási képességgel rendelkező mesterséges intelligencia alkalmazások tekintetében a szakmai álláspont sokkal inkább akként fogalmazódik meg, hogy az legyen alkalmas „jobb”, tehát jogszerűbb, helyesebb, az ügyben felmerülő bizonyítékok és információk tekintetében adekvát döntést meghozni.⁵⁸¹

Ahhoz, hogy ezt az elvárást érvényre lehessen juttatni, az eredetileg tárgyalt adatmintából ki kellene szűrni a jogsértő vagy szakmailag nem indokolható döntéseket, amely lépések önmagában is torzítanak az eredeti döntésekhez képest az alkalmazások döntéshozatali módszertanát.

S itt ismét értékválasztási kérdés megválaszolása elé kerülünk, ha az alkalmazás tekintetében szeretnénk gondolatmenetünket igazolni. A kérdés pedig az, hogy mit várunk valójában a mesterséges intelligenciával működő döntéshozatali és döntéstámogató módszerektől. A szakmai válaszok egy része a részrehajlás mentes, objektív, az emberi döntéshozatal tekintetében lépten nyomon felmerülő szubjektív, döntésorientáló (ha úgy tetszik, döntéstorzító) elemektől mentes következtetéseket vár el a technikai megoldástól.⁵⁸² Azonban azt sem szabad elfelejteni, hogy ez esetben sokkal inkább beszélünk egy nagyon fejlett, de a normál számítástechnika alapjain építkező algoritmusról, mintsem önálló gondolatmenetet és következtetéseket létrehozni képes mesterséges intelligencia alkalmazásról.

A szakmai elképzelések egy másik, jól körülhatárolható része ennek az emberi döntéshozatalra hasonlító, úgynevezett „érzelmes” mesterséges intelligencia bevezetését támogatja,⁵⁸³ arra tekintettel, hogy közigazgatás továbbra is maradjon meg emberközpontú

---

⁵⁸⁰ Gondoljunk csak arra az évszázados társadalmi közmegegyezést kifejezésre juttató magyar közmondásra, hogy „Csak az nem hibázik, aki nem dolgozik”.

⁵⁸¹ Eltérő esetben szinte csak az élömunka-helyettesítésre szűkülhet az MI-re épülő alkalmazások bevezetésének indoka.

⁵⁸² Yan, J. – Ning, G. – Sheng, M.: Synthetic evaluation about the performance of E-government based on neural network. *Chinese Journal of Management Science*, 2005/6., 110-123. o.

⁵⁸³ Martínez-Miranda, J. – Aldea, A.: Emotions in human and artificial intelligence. *Computers in Human Behavior*, 21(2), 2005, 323-341. o.

(gondoljunk itt csak a korábban már vázolt személyesség témakörére), legyen érzékeny a társadalmi igényekre és döntéshozatali módszertana a lehető legjobban az emberi módszertant kövesse, annak minden előnyével és hátrányával együtt – adott esetben a hátrányok korlátozására, kizárására épülő módszertani megfontolásokkal együtt.⁵⁸⁴

Valójában mindkét megoldásnak vannak átláthatóságot növelő hatásai: az elsőként vázolt elképzelésnél az emberi döntéshozatalból adódó, jogszerűtlen döntések kiszűrése, a másikonál a technológiai megoldások az átláthatóság alanyai számára könnyebben befogadható működése jelentheti a növekedésért felelős tényezőt. Az, hogy ezek hatásai alapján melyik a racionálisan választandó alternatíva, függ majd e megoldások bevezetésének körülményeitől, a megoldásokra vonatkozó információk társadalmi disszeminációjától, és attól is, hogy az adaptálást tervező ország hatósági eljárásjogi szabályozása mennyire nyitott ezen megoldások irányába. Vizsgálódásunkat e körben az alkotmányjogi szabályozása is orientálhatja: e szabályozás igazán *expressis verbis* követelményeket közvetített a hatósági jogalkalmazás irányába: Magyarországon az Alaptörvény⁵⁸⁵, az Európai Unióban az Európai Alapjogi Charta⁵⁸⁶ egyértelműen meghatározza a tisztességes hatósági eljáráshoz való jogot, amely a hatósági eljárásban részrehajlás mentes, az egyenlő bánásmód követelményeit érvényre juttató szabályozást és hatósági gyakorlatot kíván meg, amely egyértelmű az érzelemmentes, objektív alapokon építkező döntéshozatali módszertant alkalmazása irányába billenti a mérleget.

Szintén a tisztességes eljáráshoz való jog részeként⁵⁸⁷ merül fel a hatósági szerv oldalán jelentkező indoklási kötelezettség, amely kritikus ponttá válhat a mesterséges intelligencia alkalmazása során. Miután az előző fejezetben foglaltak szerint az ok-okozati összefüggések háttérbe szorulnak, és a mesterséges intelligencia sokkal inkább a meglévő és betáplált adatok mintázata alapján a korábbi döntéshozatal jellemzőire épül. Az alkalmazás során nem feltétlenül keletkezik a hagyományos értelemben vett indokolás, hanem csak egy valószínűségi alapon létrehozott döntés, amely e tekintetben nem feltétlenül felel meg az alkotmányos követelményeknek és az ezen alapuló részletszabályoknak. Mindez csökkentheti a döntések szempontrendszerének átláthatóságát és azon keresztül elfogadhatóságát, az önkéntes jogkövetés terén elérhető motivációs hatást⁵⁸⁸. Napjainkra azonban a technológiai fejlődés leküzdeni látszik ezt a problémakört, hiszen a mesterséges intelligenciára épülő alkalmazások

---

⁵⁸⁴ Minsky, M.: *The emotion machine: Commonsense thinking, artificial intelligence, and the future of the human mind*. New York, Simon and Schuster, 2007. 35-50. o.

⁵⁸⁵ Alaptörvény XXIV. cikk

⁵⁸⁶ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikk

⁵⁸⁷ Ruder, A. – Woods, N. D.: Procedural Fairness and the Legitimacy of Agency Rulemaking. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 30(3), 2020, 400-414. o.

⁵⁸⁸ Porumbescu, G. A. – Grimmlichhuijsen, S.: Linking Decision-Making Procedures to Decision Acceptance and Citizen Voice: Evidence From Two Studies. *The American Review of Public Administration*, 48(8), 2018, 902-907. o.

akár saját véleményüket is alá tudják támasztani, erre jó példát szolgáltat az a példa, amelyben a The Guardian egyik véleménycikkét már maga a mesterséges intelligencia fogalmazta meg⁵⁸⁹.

Nem szabad azt a szempontot sem szem elől téveszteni, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazására épülő döntéstámogató és döntéshozatali módszerek növelhetik a közigazgatás egyébként is egészen magas informatikai kitettséget. Ezt két vonatkozásban is értelmezhetővé tehetjük. Egyrészt a hatósági eljárásban alkalmazott számítástechnikai megoldások bővítésével önmagában nő egy-egy állam informatikai sebezhetősége⁵⁹⁰, mert nagyobb rendszerek védelmét kell ellátni, amely többleterőforrásokat igényel az állam részéről. Másrészt, különösen a bevezetés időszakában, de utána is az informatikai támogatás biztosítása érdekében megnövelheti az informatikai szakértelem folyamatos és állandó biztosítását, amely egyébként is egyre korlátosabb, és nehezebben megszerezhető az egyes államokban⁵⁹¹ így hazai körülmények között is⁵⁹². Mindez nagyon megnehezítheti az alkalmazás lehetőségeit, és egyes esetekben akár el is lehetetlenítve azt.

3.2.4. Az alkalmazás elsődleges területei és hatásai az eljárás átláthatóságára

Ha a fentiek alapján megvizsgáljuk azt, hogy hol várhatóak a mesterséges intelligencia általi döntéshozatal első megjelenései, az alábbiakat állapíthatjuk meg, figyelemmel a nemzetközi szinten észlelhető jelenlegi alkalmazási területre és jogszabályi és szabályozói elvárásokra egyaránt:

- Elsődleges alkalmazási területként a mérlegelést nem, vagy csak korlátozott mértékben igénylő ügyek csoportjai lehet megemlíteni, ahol a jogi szabályozás is egyszerűbb, mint egy átlagos hatósági ügyben. Ez a terület már jelenleg is aktív, gondoljunk csak a VÉDA közútfelügyelő rendszer adatai alapján dolgozó, automatikus döntéshozatali eljárásban működő mesterséges intelligencia alkalmazásra, amely emberi beavatkozás nélkül képes közlekedési szabálysértéshez kapcsolódó ügyekben önálló döntéshozatalra, bár ez napjainkban továbbra is emberi közreműködők, ügyintézők felügyelete áll⁵⁹³. Ezeken a területeken a gyors, következetes döntéshozatal várhatóan még tovább uniformizálja a jogalkalmazási tevékenységet, az átláthatóság alanyai még inkább ki tudják számítani,

⁵⁸⁹ 'Ilyen az, amikor a mesterséges intelligencia ír egy véleménycikket' <https://pcworld.hu/pcwlite/ilven-az-amikor-a-mesterseges-intelligencia-ir-egy-velemenycikket-284204.html> (2021.04.27.)

⁵⁹⁰ Conteh, N. Y. – Schmick, P. J.: Cybersecurity: risks, vulnerabilities and countermeasures to prevent social engineering attacks. *International Journal of Advanced Computer Research*, 23(6), 2016, 31. o.

⁵⁹¹ Rochet, C. – Peignot, J. – Peneranda, A.: Digitizing the public organization: Information system architecture as a key competency to foster innovation capabilities in public administration. *Halduskultuur*, 13(1), 2012, 49-66. o.

⁵⁹² Horváth, K.: A közigazgatási humán erőforrás fejlesztés jelenlegi gyakorlata (A formális, nem formális és informális tanulás jelenlegi formái és az elektronikus közigazgatás kihívásai). *Pro Publico Bono: Állam-És Közigazgatástudományi Szemle*, 2011/1., 3-5. o.

⁵⁹³ Ritó, E. – Czékman, Zs.: Okos megoldás a közlekedésszervezésben – avagy az automatikus döntéshozatali eljárás egy példán keresztül. *Miskolci Jogi Szemle*, 13(2), 2018, 104-118. o.

hogy bizonyos magatartásaik milyen jogkövetkezéssel járhatnak és ez átláthatóságot növelő hatással járhat e döntések tekintetében.

- Addig, amíg nem változik meg a terület hazai szabályozása, legnagyobb valószínűség szerint a mesterséges intelligencia alkalmazások csak az automatikus döntéshozatal szabályain⁵⁹⁴ belül alkalmazhatóak, hiszen ilyen esetben az eljárásban nincs ellenérdekű fél, és a döntés meghozatala nem igényel mérlegelést, tehát az indoklás létrehozása sem jelent akadályt, amely az előző fejezetekben meghatározott követelmények megsértését jelentené. Ezek az eljárások eddig is egyszerű és a többihez képest érhetőbb körülmények között folytak le, az ügyfelek kérelmei és várakozásai leggyakrabban pl. egy jog gyakorlásának mielőbbi és ingyenesen elérhető lehetőségére vonatkoznak és e körülmények között a gépi döntéshozatal hatékonyabb lehet az emberinél, így e tekintetben is átláthatóságot növelő hatás várható, azzal a megkötéssel, hogy ennek tényleges bekövetkezéséhez szükséges a kiszolgáló (pl. adatbevitelt, kérelem benyújtását szolgáló) informatikai megoldások ügyfelek számára történő egyszerűsítése.
- Szintén a szabályozás módosulásáig és a mesterséges intelligenciára vonatkozó általános ismeretek közismertté válásáig sokkal inkább indokolt lehet a mesterséges intelligencia segítségét döntéstámogatásra, és nem feltétlenül döntések önálló meghozatalára alkalmazni. Azt is kiemelhetjük társadalmi igényként az elkövetkező időkre, hogy a közigazgatás egyes folyamataiban sokkal inkább további automatizálásra lenne szükség, amely majd a későbbiekben megteremtheti ezen szoftveres megoldások alkalmazási lehetőségeit. Ehhez azonban arra lenne szükség, hogy a hatósági eljárásokra egységes, holisztikus megközelítéssel tekintszen a jogalkotó, és ennek segítségével ki tudjon ragadni ezek köréből olyan eljárásokat és folyamatokat, amelyekben az emberi közreműködés rontja azok hatásfokát.
- Amennyiben a mesterséges intelligencia hoz létre önmagában, emberi felügyelet nélkül egy döntést, szükségessé válik az jelezni a döntéssel vagy intézkedéssel érintett ügyfelek számára, közigazgatáson belüli jogorvoslati lehetőség biztosítása mellett, amely esetében már emberi személyzet biztosítaná az eljárási garanciák érvényesülését, annak érdekében, hogy az elvesző személyesség hatásait valamilyen módon pótolni lehessen.

---

⁵⁹⁴ Ákr. 40. §

- A jövőbeni alkalmazás területei várhatóan olyan területeken fognak megjelenni és érvényesülni, ahol az adott adat jól elkülöníthető a természetes személyek személyes adataitól, és így a mesterséges intelligencia alkalmazások számára jól biztosítható a bemeneti adatok széles köre adatvédelmi aggályok nélkül, így például az adóigazgatás területén, ahol a külföldi gyakorlatban a szakértői döntéstámogató rendszerek során használták fel ezeket az alkalmazásokat.⁵⁹⁵ A magyar adójogszabályok változásainak köszönhetően 2020. július 1-étől kezdődően az általános forgalmi adó mértékére tekintet nélkül az adóhatóság részére bejelentendő számlázás adataival a magyar adóhatóság is képessé válhat arra, hogy valós idejű adatok alapján mesterséges intelligenciával segítve tudjon elemzéseket lefolytatni, és ezek alapján lépéseket tenni a jogsértések megelőzésére és szankcionálásra irányuló eljárásokban.⁵⁹⁶ Miután az adóigazgatás jellegzetes az a terület, amelyet a nemzetközi szervezetek⁵⁹⁷ és a szakirodalom szerzői⁵⁹⁸ is a normavilágosság, a jogalkalmazás átláthatóságának legfontosabb fejlesztési területeként jelölték meg az elmúlt időszakban, ezért a gépiesített és ezáltal részrehajlás mentes eljárások kétirányuló változásokat indíthatnak be: egyrészt ezekre tekintettel átláthatóbbá, kiszámíthatóbbá válhat az adóhatósági ellenőrzések lefolyása, hiszen kiiktatásra kerülnek az emberi szubjektumból vagy a jogszabályi, szervezeti átláthatóság hiányából eredő problémák. Másrésztől azonban az emberi közreműködés nélkül hozott döntések fokozzák az ügyfelek kiszolgáltatottságát egy informatikai infrastruktúra technikai megoldásai, és az azokhoz kapcsolt, a hatósági eljárás alapvető tulajdonságaiból eredő közhatalmi jogosítványok gyakorlásával szemben, s mindez, kritikus szituációban akár szembe is futhat a tisztességes eljáráshoz való joggal, illetve a fent citált alkotmánybírói döntésekbe foglalt követelményekkel, fokozódhat a személyesség hiányából adódó átláthatatlanság az eljárások során.
- További alkalmazási lehetőségeket találhatunk azokon a területeken, ahol rendkívül gyors, és egyben precíz döntésre van szükség, a hátrányos jogkövetkezmények elhárítása érdekében. Ilyennek tekinthetjük a járványügyi hatósági hatásköröket, ahol a bejövő adatok elemzésében és a döntések előkészítésében nyújthat segítséget e

⁵⁹⁵ Biryukov, A. – Antonova, N.: *Expert Systems of Real Time as Key Tendency of Artificial Intelligence in Tax Administration*. In: Antipova, T. – Rocha, A. (Szerk.): *Digital Science. DSIC18 2018*. Cham. Springer, 2019. 111-118. o.

⁵⁹⁶ 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról, 169. § dc) pont

⁵⁹⁷ OECD: *Implementing the Tax Transparency Standards: A Handbook for Assessors and Jurisdictions*. Paris, OECD Publishing, 2010. 71-72. o.

⁵⁹⁸ Deák, D., 2008, i.m. 180-190. o.

Siahaan, F. O.: The effect of tax transparency and trust on taxpayers' voluntary compliance. *GSTF Journal on Business Review*, 2(3), 2013, 4-6. o.

technológiai megoldások alkalmazása⁵⁹⁹. E döntések gyors és széleskörű technológiai megalapozásának társadalom iránti igényét, az átláthatóságban betöltött szerepét az értekezés létrehozásakor mutatkozó járványügyi helyzetben talán nem is kell részletesebben bizonyítani.

4. A hatósági eljárás esetleges szakaszainak átláthatósága

A hatósági eljárás eljárásközi átláthatóságát befolyásoló, legfontosabb szabályokat kétségtelenül az elsőfokú hatósági döntés meghozataláig tartó szakasz jogintézményeinek részletszabályai adják, a legtöbb ügyfél és társadalmi érdekelt ugyanis az elsőfokú hatósággal, annak aktusaival találkozik. Ettől függetlenül, feltétlenül vizsgálni kell a hatósági eljárás esetleges szakaszainak – a jogorvoslati és a végrehajtási eljárásnak – az átláthatóság szempontjából releváns jellemzőit is, a téma teljeskörű körbehatárolása érdekében. Ezt az alábbi indokokra tekintettel jelenthetjük ki:

- a hatósági jogalkalmazási tevékenység önmagában is jelentősen befolyásolhatja az eljárás részeseivé váló személyek, ügyfelek élet- és jogviszonyainak alakulását⁶⁰⁰, a közigazgatásra vonatkozó anyagi- és eljárási szabályok jelentős beavatkozást tesznek lehetővé ezekbe, és a közhatalmi jogosítványok gyakorlása ezt az eleve is jelentős beavatkozást végső soron állami kényszer alkalmazásával is biztosíthatják⁶⁰¹,
- erre tekintettel a hatósági jogalkalmazási tevékenység által okozott sérelem orvoslására szolgáló jogorvoslati rendszer és a hatósági döntés kikényszerítésére irányuló végrehajtási eljárás az eljárás olyan szakaszai, amelyben az átláthatóság jogállami követelményeinek érvényre juttatásainak hiányosságai, problémái⁶⁰² esetén olyan sérelmek érhetik az ügyfeleket és az eljárások egyéb résztvevőit, amelyek orvoslására már nem feltétlenül fognak rendelkezésre állni intézményesített közigazgatási jogintézmények,

---

⁵⁹⁹ 'A mesterséges intelligencia napokkal előbb tudta, hogy globális járvány lesz a koronavírusból' https://hvg.hu/tudomany/20200128_mestersleges_intelligencia_koronavirus_bluedot_vuhan_kina (2021.04.27.)

⁶⁰⁰ Balázs, I.: *A közigazgatás tevékenysége és eszközrendszere*. In: Árva, Zs. et. al. (Szerk.): *Közigazgatás-elmélet*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 71-72. o.

⁶⁰¹ Azt azért természetesen meg kell jegyezni, hogy a beavatkozás a joghoz kötöttség elve mentén, csak a szükséges esetben a beavatkozással elérni kívánt céllal arányos módon és formában valósulhat meg jogszerű keretek között, és e kötöttségek önmagában is garanciális jelleggel fognak bírni.

⁶⁰² Magyary, Z., 1942, i.m. 612. o.

- ha ezen a gondolatmeneten továbbhaladunk, akkor a jogállami követelmények közül kiemelten a tisztességes eljáráshoz való jog⁶⁰³, a hatékony jogorvoslathoz fűződő jog⁶⁰⁴, a közigazgatás joghoz kötöttsége⁶⁰⁵, ügyfélközpontúsága alapelvéből következik az, hogy a fenti szabályozási és gyakorlati helyzetek kialakulásának elejét kell venni, az említett problémákra tekintettel.

Ennek megfelelően jelen fejezet vizsgálati köre a fenti, esetleges eljárási szakaszok átláthatósági szempontból releváns részleteinek elemzésére épül, annak érdekében, hogy megítélhetővé váljon, hogy ezek a tényezők milyen hatással vannak a hatósági eljárás átláthatóságára, illetve a szabályozásnak és az az alapján kibontakozó gyakorlatnak milyen jellemzőkkel kell rendelkeznie ahhoz, hogy az átláthatóság szempontjából jó gyakorlatról beszélhessünk.

4.1. A jogorvoslati rendszer szerepe az eljárás átláthatóságában

A fejezet bevezetőjében foglaltaknak megfelelően a jogorvoslati rendszernek, abba foglalt minden jogorvoslati lehetőségnek a jogszerűség helyreállításán, az eljárás során keletkezett hiba⁶⁰⁶, az okozott sérelem orvoslásán⁶⁰⁷ túl azt a funkciót is be kell töltenie, hogy helyreállítsa a hatósági eljárás átláthatóságában mutatkozó hiányosságokat. Ezt a gondolatot az alábbiakra építhetjük:

- ahogy azt már jelen főfejezet 1. és 3. fejezetében megvizsgáltam, a hatósági eljárásban az aktusoknak, tehát a hatósági szerv által végrehajtott cselekményeknek és a hatóság döntésének kulcsfontosságú szerepe van az átláthatóság megvalósításában⁶⁰⁸. E cselekmények, különösen a döntés szakmai és jogi indokoltsága, megalapozottsága, érthetősége és végrehajthatósága olyan tényezők, amelyek döntően befolyásolják az ügyfelek és az eljárás egyéb résztvevőinek megítélését, átláthatósági érzetét a hatósági

⁶⁰³ Brennkmeijer, A.: *Fair governance: A question of lawfulness and proper conduct*. 1. o. https://www.researchgate.net/profile/Alex-Brennkmeijer/publication/252165661_Fair_governance_a_question_of_lawfulness_and_proper_conduct/links/53cf49870cf2fd75bc59b608/Fair-governance-a-question-of-lawfulness-and-proper-conduct.pdf (2021.04.27.)

⁶⁰⁴ Mfene, P. N.: A service delivery perspective on public administration. *Journal of Public Administration*, 44(S1), 2009, 212-219. o.

⁶⁰⁵ Bibó, I.: *Jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás, erős végrehajtó hatalom*. In: Vida I. – Nagy, E. (Szerk.): *Válogatott tanulmányok I. kötet 1935–1945*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 273–294. o.

56/1991. (XI. 8.) AB határozatot, ABH 1991, 454, 456.

Brynard, D. J.: The right to lawful administrative action: A public administration perspective. *African Journal of Public Affairs*, 6(1), 2013, 80-81. o.

⁶⁰⁶ Varga, Zs. A.: *A közigazgatás kontrolljának jogi eszközei*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 97. o.

⁶⁰⁷ Kengyel, M.: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 250. o.

⁶⁰⁸ Ld. Bannister, F. – Connolly, R.: The trouble with transparency: a critical review of openness in e-government. *Policy & Internet*, 3(1), 2011, 8-9. o.

Balázs, I. – Gajduscheck, G. – Koi, Gy., 2020., i.m. 12. o.

eljárás, a hatósági jogalkalmazási tevékenység szabály- és szakszerűsége vonatkozásában⁶⁰⁹,

- a közigazgatás, a hatósági jogalkalmazó tevékenység tömegességére, az elbírált élet- és jogviszonyok sokszínűségére, a roppant kiterjedt feladatellátó szervezeti rendszerre⁶¹⁰ és arra tekintettel, hogy a közigazgatás személyzetét jelenleg még – legalábbis nagy többségében - emberek és nem a jelen főfejezet 3.2. alfejezetében már vizsgált gépek, szoftveres megoldások hozzák meg, rendszerbe kódoltan jelenik meg a hibázás lehetősége, az objektív jogsérelmek és a szubjektív jog- és érdeksérelmek felmerülésének a lehetősége⁶¹¹, e sérelmeket pedig a vizsgált állam jogorvoslati rendszerének kell orvosolnia.

Az alábbiakban áttekintem azokat a tényezőket, amelyeket fontosnak tekinthetünk a jogorvoslati rendszer kapcsán – nem csak a jogállami követelmények érvényre juttatása, hanem az átlátható hatósági eljárás biztosítása érdekében, egyben arra törekedve, hogy bizonyítva az átláthatóságban betöltött szerepét is.

4.1.1. A hatékony és hozzáférhető jogorvoslathoz fűződő követelmények

A hatékony jogorvoslathoz való jog mind nemzetközileg⁶¹², mind a hazai alkotmányjogi szabályozás tekintetében⁶¹³, régre meglevően⁶¹⁴ garantált alapvető, sőt emberi jogi jogosultság az eljárás ügyfeleinek oldalán. Ennek megfelelően mind a jogorvoslati rendszer funkcionálása, mind pedig a jogorvoslatok a hatósági eljárás átláthatóságában betöltött szerepe szempontjából fontos, hogy a jogorvoslati rendszerbe foglalt lehetőségek milyen formában és mértékben elérhetőek az átláthatóság alanyai számára és azok mennyire alkalmasak arra, hogy valós orvoslást nyújtsanak a felmerült sérelem tekintetében. A hozzáférhetőség ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy az arra jogosult személyeknek az adott jogrendszer biztosítja a lehetőséget arra, hogy jogorvoslattal támadják meg az alapügyben kialakított hatósági döntést, és egyszerre azt is, hogy az ügyfél ténylegesen képes is arra, hogy ezt az igényérvényesítési lehetőséget igénybe vegye. A hatékonyságot a magyar alkotmánybíróság értelmezésén keresztül vizsgálva úgy tudjuk értelmezni, hogy a vizsgált jogorvoslat akkor hatékony, ha

⁶⁰⁹ Ennek bizonyítását itt külön nem szerepeltetem, ez az állítás az előző fejezetek megállapításaira épül.

⁶¹⁰ Ivancsics, I. – Fábrián, A., 2018, i.m. 15-16. o.

⁶¹¹ Wheare, K. C.: *Maladministration and Its Remedies*. London, Stevens & Sons, 1973. 6-14. o.

⁶¹² Ld. EU Alapjogi Charta, 47. cikk

⁶¹³ Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.

⁶¹⁴ Paulovics, A.: Adalékok a közigazgatási jogorvoslatok történetéhez. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Series Juridica et Politica*, 30(1), 2012, 115-124. o.

fogalmilag és szubsztanciálisan lehetővé teszi a jogsérelem orvosolhatóságát, és ez lehetőség szerint a határozat végrehajtását megelőzően is rendelkezésre áll az érintettek oldalán⁶¹⁵.

A fentieknek megfelelően, nem közelíthetjük meg a kérdést pusztán a tételesjogi szabályok átláthatósági szempontú elemzésével, hiszen, ahogy azt már megállapítottuk korábban, az átláthatóságnak csak egy része ered a jogi szabályozás adottságaiból, míg más részei a vizsgált jogintézmény, ez esetben a jogorvoslati eljárások során tapasztalt szubjektív, ügyfélményként keletkeznek és állnak össze végül egy, a teljes államszervezetre, azon belül a hatósági eljárásra vonatkoztatott átláthatóságéretté. Erre reagál a választott megközelítésmódom másik fele: nem elégséges a jogorvoslati eljárás jog alkotmányos és arra épülő közigazgatási jogi szabályozásban való szerepeltetése, rendezése, az átláthatóság szempontjából annak is jelentősége lesz, hogy a társadalmi érdekeltek, kiemelten az ügyfelek, potenciálisan részt tudnak-e venni érdemben egy ilyen eljárásban, vagy valamely oknál fogva kizsorzódnak abból (amely egyben a jog- és érdeksérelem fennmaradását is jelentheti). A fent citált követelmények alapján sokkal inkább a jogorvoslati rendszer szabályozási modelljeinek és a megoldások egyes elemeinek összehasonlítását érdemes elvégeznünk, akkor, amikor a megoldások átláthatóságban betöltött szerepére vagyunk kíváncsiak. E tekintetben foglalkoznunk kell azzal a vitával, amely az elmúlt évtizedekben áthatotta mind a magyar, mind pedig a nemzetközi szakirodalmat, és arra épült, hogy miként érdemes biztosítani a hatósági eljárás törvényes kontrolljának általános módját: a közigazgatás szervezetrendszerén belül (pl. fellebbezési eljárás biztosításával), vagy annak szervezetrendszerén kívüli, független jogorvoslat biztosításával, amely a gyakorlatban a hatósági döntések bírói felülvizsgálatát jelenti.

E tekintetben, a szakirodalmi vonatkozások, a benne foglalt elméleti és gyakorlati tapasztalatok alapján az alábbi megállapításokat tudom megtenni, az átláthatóság biztosításának vonatkozásaiban:

- valójában mindkét jogorvoslati lehetőség alkalmas lehet arra⁶¹⁶, hogy az alapeljárásban okozott sérelmek orvoslásával helyreállítsa a hatósági eljárás átláthatóságát is a vonatkozó, már említett alkotmányos követelmények alapján, tehát mind a két megoldás hatékony és szabályozási szempontból hozzáférhető jogorvoslati megoldást jelenhet,

---

⁶¹⁵ 23/1998. (VI. 9.) AB határozat, ABH 1998, 182, 186.

49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 382.

19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 156.

2868/1995. AB határozat, ABH 2001, 795, 797.

71/2002. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2002, 417, 424.

⁶¹⁶ Patyi, A. (Szerk.): *Közigazgatási hatósági eljárásjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2009. 119-121. o.

- az adott megoldás átlátható jellegét majd a vonatkozó részletszabályok fogják megadni⁶¹⁷, ezek határozzák meg ugyanis az adott eljárás körülményeit, így kiemelten az ügyféli részvétel szabályait, költségeit, a jogorvoslat igénybevételéhez fűződő ügyféli interakció (pl. jogorvoslati kérelem) formai és tartalmi kellékeinek körét, ezek teljesíthetőségét, elvárhatóságát, és például a jogi képviselő szükségességét az eljárásban,
- ennek megfelelően a közigazgatás belső kontrollja, így a fellebbezési eljárás egy az állampolgárhoz közelebb, laikusok számára jobban érthető, alacsonyabb költségeket jelentő eljárásnak tekinthető⁶¹⁸, amelynek azonban éppen a belső, közigazgatáson belüli kontroll jellege miatt a hatékonysága és a tényleges függetlensége megkérdőjelezhető⁶¹⁹,
- eközben a hatósági döntés bírói felülvizsgálata a közigazgatástól független és ezért kiemelten hatékony jogorvoslatot biztosíthat⁶²⁰, azonban az eljárás költségei, a több állam szabályozásában megmutatkozó kötelező jogi képviselő (annak költségeivel és az eljárás érthetőségére gyakorolt hatásával együtt), és általánosságban a „pereskedéstől” való állampolgári ellenérzések oda vezethetnek⁶²¹, hogy az előnyöket meghaladják a hátrányok, és végül a jogorvoslati eljárások meg sem indulnak, mert az ügyfél nem bízik azok sikerében a professzionizált (felkészült hatóság – felkészült bíróság – laikus ügyfél) környezetre tekintettel. E tekintetben azt is ki kell emelni, hogy míg egy belső jogorvoslat esetén, a fellebbezési eljárás során rendszerint bármilyen (nemcsak jog-) sérelemre lehet hivatkozni, nem szükséges jogcím az eljárás megindításához, addig a bírói felülvizsgálat esetén csak a jogsérelem esetén, megjelölhető jogcímre lehet alapozni az eljárást, és e szűkítésnek átláthatóságot is csökkentő hatásai vannak⁶²².

4.1.2. Eljárási átláthatóság biztosítása

A jellemzően az elsőfokú hatósági eljárásra érvényesített, előző fejezetekbe foglalt, úgynevezett *procedural transparency* témaköréhez tartozó elvárásoknak és követelményeknek a jogorvoslati eljárás esetében is érvényesülnie kell – ebben az esetben várhatjuk azt, hogy

⁶¹⁷ Szamel, L. 1957, i.m. 219. o.

⁶¹⁸ Rabie, A., 1995., i.m. 156-157. o.

⁶¹⁹ Burns, Y. – Beukes, M.: *Administrative law under the 1996 Constitution*. Durban, LexisNexis, 2006. 229. o.

Csink, L., et al.: *The Hungarian Basic Law. A First Commentary*. Dublin, Clarus Press, 2012. 153–156. o.

⁶²⁰ Gyurita, et. al., 2020, i.m. 495. o.

⁶²¹ Róbert, P. – Fekete, B.: Ki ellen nyerne meg Ön egy pert? Attitűdök jogról, bizalomról rétegződési nézőpontból. *MTA LAW WORKING PAPERS* 3(10), 2016, 1-17. o.

⁶²² Gyurita, et. al., 2020, i.m. 495-496. o.

ügyfél átlátja, követni tudja, értelmezi az eljárás egyes részeit, szakaszait és ennek megfelelően alakítja ki saját magatartását⁶²³. Ennek keretében a jogorvoslati eljárás során hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervnek – legyen az a másodfokú hatóság, fellebbezési lehetőség rendelkezésre állása esetén, vagy a bírósági felülvizsgálatot végző bírói szerv – figyelmet kell szentelni az alábbiak biztosítására az eljárási átláthatóság megteremtése érdekében:

- kiemelt szerepe van az információforrásoknak ebben az eljárási szakaszban is – miután eshetőleg eljárási szakaszról van szó, ezért különösen fontos, hogy az ügyfelek és az alapeljárás egyéb résztvevői tisztában legyenek a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségekkel kapcsolatban – mindezt már a döntésbe foglalt jogorvoslati kioktatás is szolgálja, de ide tartozik a jogorvoslati eljárásra vonatkozó szabályanyag elérhetősége és érthetősége, a korábbi döntési gyakorlat megismerhetősége, valamint az eljárás vezetéséhez tartozó hatósági tájékoztatások, értesítések is és az is, hogy ezek érthetőek maradjanak a laikusok számára⁶²⁴,
- emellett foglalkozni kell azzal is, hogy a jogorvoslati eljárásban résztvevők ügyfeleket milyen jogok és kötelezettségek illetik meg és terhelik, hiszen ezek döntően befolyásolhatják az eljárás során a magatartását és megteremtik az eljárás jogintézményeinek, menetének érthetőségét is⁶²⁵. Ezeket a jogokról és kötelezettségről nemcsak érthető formában kell tájékoztatni, hanem a hatóságnak, bíróságnak tartania is kell magát a jogszabályok és a megadott tájékoztatás tartalmához, ellenkező esetben az ügyfelek átláthatóság érzete és ezzel bizalma is nagymértékben csökkenhet, nemcsak az adott szerv, hanem a teljes közigazgatás, ha pedig a közigazgatás szervezetrendszerén kívüli szerv jár el, általánosságban az államszervezet és a jogalkalmazás vonatkozásában.

4.1.3. A végleges döntés érthetősége és végrehajthatósága

Ahogy az elsőfokú hatósági eljárás során különleges szerepet tölt be a hatóság aktusa, a jogorvoslati eljárás során kialakuló döntés és az ennek nyomán végül, a véglegessé váló, jogerőre emelkedő döntés⁶²⁶ talán még inkább fontos lehet, hiszen ezzel végrehajthatóvá válnak a döntésbe foglalt jogok és kötelezettségek az ügyfelek részére⁶²⁷. Erre tekintettel kiemelt

⁶²³ Brynard, D. J.: The duty to act fairly: A flexible approach to procedural fairness in public administration. *Administratio Publica*, 18(4), 2010, 130. o.

⁶²⁴ Levi, J. N. – Walker, A. G. (Szerk.): *Language in the judicial process*. New York, Springer Science & Business Media, 1990. 215. o.

⁶²⁵ Európa Tanács Jogi Főigazgatóság: *Közigazgatási Kézikönyv*. Strasbourg, Európa Tanács, 1996. 8. o.

Patyi, A.: *Közigazgatási bíráskodásunk modelljei*. Budapest, Logod, 2002. 8. o.

⁶²⁶ Varga, Zs. A., 2018, i.m. 55-60. o.

⁶²⁷ Patyi, A. – Varga, Zs. A., 2019, i.m. 76-77. o.

szerepe van annak, hogy a döntés egyértelműen, a laikusok számára is érthetően és végrehajtható formában tartalmazza a döntésből fakadó jogok és kötelezettségek rendszerét, amelyekhez az ügyfél köteles tartani magát. Ennek alapja ugyanaz, mint az elsőfokú döntésnél volt: akkor várhatjuk a döntésben foglaltak alapján az önkéntes jogkövetést, a határozat végrehajtását az ügyfél részéről, ha képes annak tartalmát megérteni és annak alárendelni magatartását.

4.2. A végrehajtás szerepe az eljárás átláthatóságában

A végrehajtás ultima ratio jellegű eszközként⁶²⁸ jelenik meg a hatósági jogalkalmazó szervek tevékenység-ellátásának folyamatában, hiszen akkor beszélhetünk optimális jogalkalmazási folyamatról⁶²⁹, ha a hatósági eljárás el sem jut ebbe a létszakaszába, hiszen az ügyfelek teljesítik a hatóság döntésébe foglalt kötelezettségeiket, önkéntes jogkövetés következik be, amely nemcsak a hatósági döntés betartását, hanem azok keresztül a vonatkozó jogszabályok érvényesülését is jelenti egyben. Ennek ellenére, a hatósági jogalkalmazás jellemzőiből adódóan a hatóság által megalkotott döntéseket, a bennük foglalt jogokat és kötelezettségeket végsősoron állami kényszer segítségével, a közhatalmi jogosítványokat érvényesítve kell garantálni annak érdekében, hogy a fenti célok, a döntés és a jogszabályok betartása biztosított maradjon⁶³⁰, egyben a jogbiztonság érvényesülését is biztosítva⁶³¹. Természetszerűleg, ha a jogérvényesülés útját végrehajtás segítségével kell biztosítani, akkor ugyanúgy foglalkozni kell az eljárás során ezzel az esetleges szakasszal az átláthatóság vonatkozásait vizsgálva, mint az alapeljárás kérdéseivel, hiszen ez esetben az önkéntes teljesítés hiányában a közigazgatás beavatkozása, tevékenysége lesz szükséges a jogérvényesülés biztosításához⁶³².

Ennek megfelelően jelen alfejezet keretében megvizsgálom a végrehajtási eljárás eljárásközi, a folyamatban megismerhető átláthatósági kérdéseit és a végrehajtási eljáráshoz kapcsolódó jogorvoslati eszközök kérdését is. A végrehajtási eljárásra vonatkozó jogszabályi, szervezeti és kommunikációs tevékenységre vonatkozó átláthatósággal ehelyütt azért nem foglalkozom bővebben, mert azokon a területeken az átláthatóság biztosításához szükséges tényezők nem mutatnak olyan eltéréseket, amelyek indokoltá tenné elkülönített vizsgálatukat.

---

⁶²⁸ Balla, Z.: *A végrehajtási eljárás*. In: Boros, A. – Darák, P. (Szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 2017. 282. o.

⁶²⁹ Feik, Cs.: *A közigazgatási eljárás végrehajtási szabályairól*. <http://www.keje.hu/letoltheto-cikkek/feik-csaba-a-kozigazgatasi-eljaras-vegrehajtasi-szabalyairol/> (2021.04.27.)

⁶³⁰ Nem véletlenül a végrehajtó hatalmi ághoz tartozik a hatósági jogalkalmazás szervezetrendszer, ld. Patyi, A., 2017, i.m. 38. o.

⁶³¹ Alkalmazva a 46/1991. (IX.10.) AB határozat, ABH 1991, 211, 214., Indokolás II.-be foglalt érveket.

⁶³² U.o. 43. o.

Ezt az alábbiakra tekintettel állapíthatjuk meg:

- a végrehajtási eljárásra vonatkozó szabályozás is azonos módon kell, hogy megalkotásra kerüljön, mint az eljárásra egyébként irányadó, általános és különös, anyagi és eljárási szabályok, e tekintetben is ugyanazon tényezők (érthetőség, társadalmi bevonás a megalkotásuk folyamatába és a szabályozási modell rendezőelvei) kell, hogy érvényesüljenek az átláthatóság megteremtése, fenntartása érdekében,
- emellett a végrehajtási eljárás elrendelését és foganatosítását is rendszerint ugyanolyan vagy legfontosabb tulajdonságaikban hasonló, de hatósági jogalkalmazó szervek fogják végezni⁶³³, mint az alapeljárásban eljáró hatósági szerv, erre tekintettel irányukba is további megkötések nélkül értelmezhetőek maradnak a jelen értekezés V. főfejezetében, a szervezeti átláthatóság szempontjából megvizsgált tényezők.

4.2.1. Az eljárás átláthatósága

A végrehajtási eljárás eljárásközi átláthatóságával azért kell foglalkozni, mert – ahogy az már a fenti bevezetőben bemutatásra került – ezen eljárás keretében a hatóság az alapeljárástól elkülönült, önálló jogi szabályozásra, és részben más jogintézményekre épülő hatósági jellegű tevékenységet végez⁶³⁴. Az átláthatósági szempontok vizsgálatát e tekintetben az is különösen indokoltá teszi, hogy az ügyfél általi önkéntes teljesítés elmaradásával a végrehajtás elrendelésében és foganatosításában résztvevő hatóságok olyan jellegű beavatkozásokat tehetnek meg a közhatalmi jogosítványaikkal élve az érintett ügyfelek élet- és jogviszonyaiba, amelyet különösen jelentősnek tekinthetünk⁶³⁵, amelyek markáns hatást gyakorolhatnak ezekre, és amelyek éppen e tulajdonságaikból kifolyólag más hatósági jellegű cselekményekhez képest is kiemelt figyelmet kapnak az érintettől. Ennek megfelelően a hatósági tevékenység-ellátás jogszerűségét és további lényeges tulajdonságait is hajlamosak lehetnek e nagyobb beavatkozással járó eljárásrész alapján megítélni az ügyfelek.

Az információforrásoknak és ezek a laikus ügyfelek részéről történő értelmezhetőségének ebben az esetleges szakaszban is rendkívül nagy szerepe van az átláthatóság megteremtésében. Ezen információforrásoknak egyaránt kell vonatkoznia az alkalmazandó joganyag, az abba foglalt szabályok, az eljáró hatóság, a végrehajtási eljárásban elérendő teljesítés adataira és módjaira, az alábbiak szerint:

⁶³³ Ld. pl. a hazai szabályozásban, Ákr. 131. § (3) bek., 133-134. §§

⁶³⁴ Ivancsics, I. – Fábián, A., 2018, i.m. 166. o.

⁶³⁵ Egyfajta igazgatásrendészeti tevékenység megjelenésének is tekinthetjük: ld. Rivero, J. – Waline, J. (Szerk.): *Droit administratif*. Párizs, Editions Dalloz - Sirey, 1990. 538-548. o.

- a végrehajtást, annak részletszabályozását rendszerint minden jogrendszer a hatósági szabályanyag elkülönült részeként kezeli, önálló, az általános szabályozást tartalmazó jogszabályoktól alakilag is elkülönült jogszabályokban találhatjuk az erre a szakaszra vonatkozó rendelkezéseket⁶³⁶, így különösen fontos tájékoztatni és megértetni az ügyfelekkel az így különváló szabályozásnak az aktuális eljárásra vonatkozó legfontosabb részleteit. A fenti modellt láthatjuk megjelenni a magyar szabályozásban is, amikor a magyar általános szabályozás kiutal a végrehajtásra irányadó különös szabályokra és ezeket rendeli alkalmazni, az általános szabályozásba foglalt különbségekkel⁶³⁷. Annak is figyelmet kell szentelni ez esetben, hogy a két elemű (általános hatósági eljárásjogi szabályozás és a végrehajtás szabályozása) vagy többelemű (általános, különös eljárási szabályok és a végrehajtás szabályozása) szabályozás mindenképpen nehezebben érthető követelményeket jelent a rendszerint laikus ügyfelek olvasatában, így az eljárás legfontosabb részleteinek megértetése, a körültekintő tájékoztatás megvalósítása még inkább elemi fontosságú, mint az alapeljárás ennél egyszerűbb szabályozási modellű szakaszában,
- a fenti átlátható tájékoztatásnak, kommunikációnak a végrehajtás alá volt ügyfélen túl az alapeljárásban egyébként (pl. a végrehajtásban egyébként érintett, ellenérdekű fél) szereplő felek irányában is rendelkeznie kell a fenti jellemzőkkel,
- a végrehajtás elrendelését és foganatosítását akár több, elkülönült hatósági szerv (sőt akár bírósági végrehajtók, egyes országok szabályozásában bíróságok) is végezheti. E tekintetben különösen fontos azokat az információkat az ügyfél tudomására jutni, hogy az eljárás szempontjából fontos lépésekért éppen melyik szerv lesz a felelős, kivel kell a kapcsolatot tartania⁶³⁸. A laikus ügyfelek nézőpontjából nem elvárható, és végképp nem triviális ismeretanyag az egyébként sokszor még a jogi végzettséggel, illetve szakmai tapasztalattal rendelkező, hatóságok részéről eljáró személyek számára is kihívásokkal teli jogalkalmazási terület átlátása, megértése, szüntelen nyomonkövetése és ennek megfelelő reagálás,
- végül arra is oda kell figyelni, hogy az eljárás ne veszítse szem elől eredeti, jogalkotó által meghatározott célját: ha az ügyfél teljesít vagy nyitott a teljesítés feltételeiben megállapodni – már ha ennek lehetőségét jogszabály lehetővé teszi számára – akkor a

⁶³⁶ Ivancsics, I. – Fábán, A., 2018, i.m.

⁶³⁷ Ákr. 131. § (1)-(3) bek.

⁶³⁸ Árva, Zs., et. al.: *Közigazgatási eljárások*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017. 151-152. o.

végrehajtás okafogyottá válik és meg kell szüntetni azt, annak indokolatlan fenntartása jelentős alkotmányos és átláthatósági aggályokat vett fel.

4.2.2. *Elérhető és hatékony jogorvoslat*

A végrehajtási eljárást megelőzően a közigazgatási hatóság döntése végrehajthatóvá válik⁶³⁹, tehát az rendes, a vonatkozó szabályrendszeren belül érvényesíthető jogorvoslattal már nem megtámadható⁶⁴⁰, ennek megfelelően relevánssá lesz a végrehajtás elkülönülő eljárásában a jogorvoslati lehetőségek biztosítása, amelyeknek vizsgált témánk szempontjából ugyanazt a célt kell betöltenie, mint általánosságban a jogorvoslati rendszernek az alapeljáráásban: lehetővé kell tennie, hogy valószínűsített érdek- vagy jogsérelem esetén helyreállhasson az ezekből keletkező átláthatósági hiátus⁶⁴¹. Ennek keretében a végrehajtási eljárás jogorvoslati lehetőségeinek az alábbi követelményeknek kell megfelelnie az átláthatóság helyreállítása, biztosítása érdekében:

- elérhetőnek, tehát a végrehajtás alá vont ügyfelei számára hozzáférhetőnek kell lennie, amely egyben azt is jelenti, hogy mind jogi szabályozás, mind tényleges érvényesülés szempontjából biztosítani kell azt, hogy az ügyfelek, érintettek élhessenek ezen jogaikkal⁶⁴². Ha ezt közelebbről megvizsgáljuk, akkor egyfelől előzetesen, a végrehajtási eljárásra irányadó jogszabályokban kell meghatározni az igénybevehető jogorvoslati lehetőségeket és azok igénybevételeinek feltételeit is. Másrészt pedig – ahogy azzal már a hagyományos jogorvoslatoknál foglalkoztunk – nem csak a formális, hanem a materiális értelemben vett jogérvényesítés és jogvédelem kérdéseivel is foglalkozni kell, tehát az ügyfélnek nem csak elvi, jogszabályban meghatározott lehetősége kell legyen a jogorvoslat igénybe vételére, hanem *de facto* is biztosítani kell az ehhez az igényérvényesítési lehetőséghez való hozzáférést – a díjmentes vagy alacsonyán tartott igényérvényesítési eljárási költségekkel, az igényérvényesítés szabályainak érthetőségével, és lehetőség szerint azzal is, hogy azt akár az ügyfél önmaga is meg tudja indítani, kötelező jogi képviselő biztosítása nélkül is,
- másrészt a jogorvoslati lehetőségeknek hatékonyak kell lenniük, azaz, alkalmasak kell, hogy legyenek a bekövetkezett sérelem orvoslására – ez nem csupán a jogorvoslati felülbírálat terjedelmére kell, hogy igaz legyen, hanem arra is, hogy a jogorvoslat

⁶³⁹ A hazai szabályok alapján véglegessé (Ákr. 132. §)

⁶⁴⁰ Kazsamér, K. E.: A közigazgatási jogorvoslati rendszer és a jogvédelem hatékonyságát elősegítő tényezők a változások mentén. *MTA LAW WORKING PAPERS*, 6(1), 2019, 12. o.

⁶⁴¹ Ld. az előző alfejezetbe foglalt indokokat ide vonatkozóan.

⁶⁴² Neudörfler, É.: Jogorvoslat az osztrák közigazgatási eljárásban. *Magyar jog* 52(7), 2005, 443–448. o.

megfelelő gyorsasággal biztosítsa az ügyfél jogainak, jogos érdekeinek védelmét, tekintettel a végrehajtás reálcselekményeinek lezajlására is⁶⁴³.

5. Az elektronikus közigazgatás és a fizikai kapcsolattartás hiányának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára

Az elektronikus közigazgatás megoldásai és platformjai napjainkra jelentős mértékben elterjedtek és hatást fejtenek ki a hatósági jogalkalmazási tevékenység ellátása során⁶⁴⁴, így a hatósági eljárás átláthatóságának megítélése során sem hagyhatjuk el az erre vonatkozó vizsgálatokat, szükséges számbavenni az ügyfél és közigazgatás kapcsolattartásának megújult vonatkozásait, a digitális kor hatásait az átláthatósági vonatkozásokban. Nem elveszve az elektronikus kormányzat, kormányzás és az e-közigazgatás nemzetközi és hazai definiálási és lehatárolási kísérleteiben⁶⁴⁵, tekintettel az értekezés arányaira is, jelen fejezet arra vállalkozik, hogy számbaveszi a fizikai kapcsolattartás hiányából, a hatósági eljárás folyamatainak elektronikus környezetbe való átkerüléséből adódó hatásokat, különös tekintettel a korunk egyik kiemelt problémájaként megjelenő koronavírus-világjárvány által még inkább szemünk elé kerülő, átláthatósághoz kapcsolódó problémák és lehetséges megoldásaik tekintetében.

5.1. Problémafelvetés

Az elmúlt időszakban Európában és világviszonylatban is előretörő COVID-19 koronavírus járvány⁶⁴⁶ és a védekezés jegyében elrendelt kormányzati intézkedések egyik megkülönböztető jegye lett a szociális távolságtartás, amely hatékonyan hozzájárulhat a járvány további terjedésének megakadályozásához, lassításához⁶⁴⁷. Az ehhez kapcsolódó intézkedéscsomag – a folyamatok biztosítása érdekében - természetesen a közigazgatás tevékenység-ellátásában is megjelent⁶⁴⁸, és átfogóan jellemzi jelen értekezés megírásának idején a hazai és európai közigazgatási rendszerek feladatellátását. Ennek keretében a halasztható személyes

⁶⁴³ Juhász, E.: A végrehajtási kifogás új szabályainak margójára. *Jog-Állam-Politika*, 2012/3., 131-142. o.

⁶⁴⁴ Budai, B. B. – Gerencsér, B. – Veszprémi, B., 2018. 27-29. o.

⁶⁴⁵ Czékmann, Zs.: *Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. Doktori értekezés.* Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2016. 91-94. o.

Csáki-Hatalovics, Gy. B. - Czékmann, Zs.: *Az elektronikus közigazgatás fogalma.* In: Czékmann, Zs. (Szerk.): *Infokommunikációs jog.* Budapest, Dialóg Campus, 2019. 15-23. o.

⁶⁴⁶ Horton, R.: *The COVID-19 Catastrophe: What's Gone Wrong and How to Stop It Happening Again.* Cambridge, Polity Press, 2020. 5-10 o.

⁶⁴⁷ Lunn, Peter D., et al: Motivating social distancing during the Covid-19 pandemic: An online experiment. *Social Science & Medicine*, 2020/265., 113478.

⁶⁴⁸ Barrot, J. – Grassi, B. – Sauvagnat, J.: *Sectoral effects of social distancing.* 2020. 5-7. o. <http://acdc2007.free.fr/barrot420.pdf> (2021.04.27.)

ügyintézésrel járó ügyeket több országban felfüggesztették⁶⁴⁹, a közigazgatás személyzete – ahol az egyáltalán értelmezhető volt – részben átállt otthoni munkavégzésre⁶⁵⁰. E szituáció talán még élesebben világított rá arra a jelenségre, amely évek óta zajló változási folyamatot jellemez a közigazgatás és azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamatában.

A folyamatok elektronizálása, digitalizációja, az elektronikus kapcsolattartás a közigazgatás ügyfeleivel, az e-közigazgatás vívmányainak megjelenése és általánossá válása, valamint az erre reflektáló nemzeti szabályozások már mind – egyesével és együttes hatásaikat is tekintve – ezt a változást készítették elő, vagy gördítették tovább. A célkitűzések középpontjában természetesen a lehető legkényelmesebben, leggyorsabban, távolról is elérhető elektronikus közigazgatási szolgáltatásnyújtás elérése állt a *front office* tevékenységek vonalán⁶⁵¹, miközben – jelentősen leegyszerűsítve a kérdéskört, a gondolatmenet folytatása érdekében – az elektronizálástól a *back office* jellegű tevékenységek terén egyfajta hatékonyságnövelő hatást⁶⁵² várhatunk a vonatkozó szakirodalmi álláspontok alapján.

S ebben a kérdéskörben joggal merül fel a kérdés, amely a jelenlegi, pandémiás társadalmi hatásokkal terhelt időszakban még szembetűnőbbé vált: fenntartható marad hosszútávon a közigazgatás, és azon belül az egyedi ügyekben zajló hatósági jogalkalmazás folyamatának átláthatósága az ügyfelek irányába, ha az ügyfél és a társadalom a közigazgatással – annak személyzetével, folyamataival – nem találkozik személyesen, csak elektronikus platformokon keresztül? Értékként tekintünk a személyességre⁶⁵³, mint a közigazgatás iránt mutató, újonnan erőre kapó elvárásra, vagy a modernizációs folyamatok egyfajta gátjának tekinthetjük? A létrejövő előnyök meg tudják-e haladni a potenciálisan bekövetkező hátrányokat, vagy legalábbis elrendelhetőek olyan intézkedések, amelyek ezek előfordulását vagy súlyosságát mérsékelik vagy kizárják?

Ahhoz, hogy e kérdésekre válaszokat is tudjunk adni, érdemes körbejárni az átláthatóság értelmezhetőségét e speciális területen belül, ezzel összevetni a fizikai távolságtartás alkalmazásának okait, céljait és az ezekből eredő adottságokat, annak érdekében, hogy értékelni tudjuk ezek hatásait a hatósági jogalkalmazás átláthatóságára vonatkozóan.

---

⁶⁴⁹ Ansell, C. – Sørensen, E. – Torfing, J.: The COVID-19 pandemic as a game changer for public administration and leadership? The need for robust governance responses to turbulent problems. *Public Management Review*, 2020, 1-12. o. <https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/14719037.2020.1820272?needAccess=true> (2021.04.27.)

⁶⁵⁰ Fadinger, H. - Schymik, J.: The costs and benefits of home office during the covid-19 pandemic: Evidence from infections and an input-output model for Germany. *COVID Economics: Vetted and Real-Time Papers*, 2020/9., 110-118. o.

⁶⁵¹ Budai B. B.: *A közigazgatás újragondolása – Alkalmazkodás, megújulás, hatékonyság*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017, 103. o.

⁶⁵² Archmann, S. – Iglesias, C.: EGovernment: A driving force for innovation and efficiency in public administration. *EIPAScope*, 2010/1., 29-31. o.

⁶⁵³ Rixer, Á.: A New Direction for Public Administration: Personalness. *Journal of Humanities and Social Science*, 25(5), 2020, 37-49. o.

5.2. A fizikai kapcsolattartás elmaradása – az e-közigazgatás előrelépései az átláthatóság tükrében

A fejezet bevezetőjében kifejtetteknek megfelelően a közigazgatást az elmúlt években egyre inkább jellemezte az ügyfél és a hatósági jogalkalmazási tevékenységet végző közigazgatási szerv személyes kapcsolattartásának háttérbe szorulása. Mindez természetesen arra vezethető vissza, hogy a közigazgatási rendszerek vonatkozásában megfogalmazásra került az a jogos elvárás, hogy egyes, jól meghatározott folyamatokat vagy ügytípusokat az ügyfél fizikai jelenlétének hiányában is meg lehessen indítani, vagy hozzájuk kapcsolódóan lehetővé váljon az ügyintézés a távolból⁶⁵⁴. E jelenség gyökerei messzire vezetnek az időben, hiszen a közigazgatási ügyekben történő képviselő szabályai és a meghatalmazás jogintézménye is már erre az igényre és problémakörre vonatkozó egyik lehetséges választ jelentette évszázadokon keresztül⁶⁵⁵. Ez azonban nem tudta orvosolni azt a problémát, amikor a közigazgatási ügy az ügyfél személyes jelenlétét igényelte – tehát az írásbeli út nem jelentett üdvöztető megoldást – és az ügyfél valamilyen külső vagy belső oknál fogva nem volt abban a helyzetben, vagy részéről nem volt reálisan elvárható, hogy személyesen megjelenjen a közigazgatási szerv előtt és ott ügyeit intézze, nyilatkozzon vagy más jellegű cselekményt hajtson végre. Részben erre a problémára is megoldást kínált az elmúlt évtizedekben nagyívű kibontakozást mutató elektronikus út, amely majd minden közigazgatási folyamatot érintett. Napjainkra Európa legtöbb államában – mind a jogi személy, mind a természetes személy ügyfelekkel kapcsolatban – az elektronikus kapcsolattartás válik főszabállyá és a hagyományos kapcsolattartási formák pedig lassan, de jól predesztinálhatóan háttérbe szorulnak⁶⁵⁶.

E fejezet azonban – terjedelmi szempontokból és célkitűzéseit tekintve sem – nem vállalkozhat arra, hogy az elektronikus közigazgatás kialakulásának és elterjedésének részletes elemzésébe elmerüljön, ehelyett három fő jellemzőt emelnék ki ehelyütt, amely meghatározza majd a levonható következtetéseket is. Egyrészt meg kell jegyezni, hogy az elektronikus közigazgatás és annak megjelenési formái jelentős eltérések mutathatnak egyes államok összehasonlításában, sőt alacsonyabb szinteken vizsgálva, közelebb hozva szűkebb vizsgálati körünkhöz: egyes közigazgatási területeken, hatósági jogalkalmazási tevékenységekben és ügytípusokban⁶⁵⁷. Ennek megfelelően az ügyfélnek és a közigazgatásnak is eltérő lehet a

⁶⁵⁴ Jaeger, P. T. – Thompson, K. M.: E-government around the world: Lessons, challenges, and future directions. *Government information quarterly*, 20(4), 2003, 389. o.

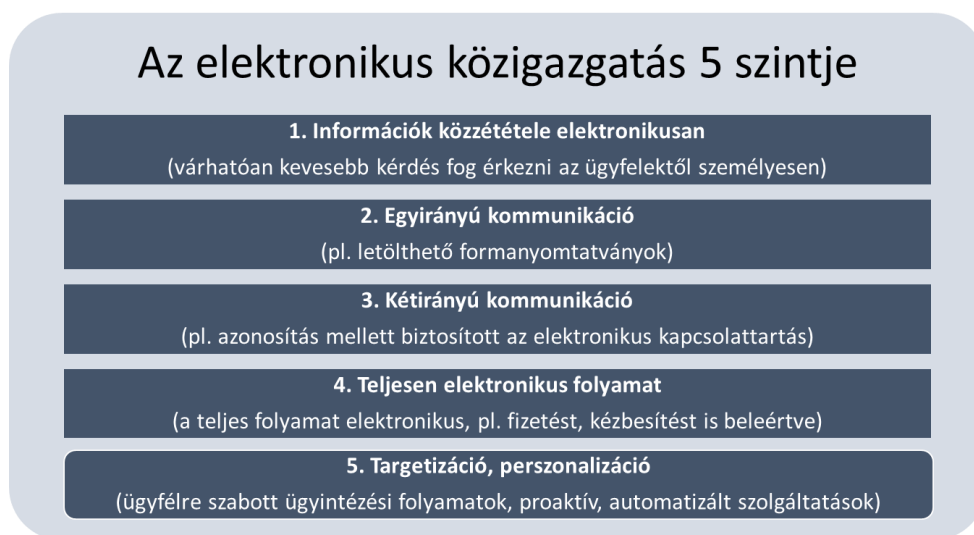
Norris, P.: *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001. 232. o.

⁶⁵⁵ Trowbridge Vom Baur, F.: Representation Before Administrative Agencies. *New York University Law Review* 30(1), 1955, 1297. o.

⁶⁵⁶ Margetts, H.: *Electronic government: A Revolution in Public Administration*. In: Peters, B. G. – Pierre, J. (Szerk.): *Handbook of Public Administration*. London, SAGE, 2003. 366. o.

⁶⁵⁷ Czékmann, Zs. – Kiss, L. N.: The Concept of E-Administration in the Hungarian Regulation. *Juridical Current*, 18(1), 2015, 75-81. o.

kapcsolata, kapcsolódása, és ez magától értetődően hatással van arra is, hogy miként történik a kommunikáció és az információk átadása e vonatkozásban. Ez pedig törvényszerűen hatással lesz a kapcsolódó hatósági eljárások átláthatóságára, hiszen az átláthatóság mértéke – a fentiekben már kifejtettek szerint - függ a közigazgatási szerv és az ügyfél közötti információátadás mértékétől és minőségétől, az eljárás átláthatósága elképzelhetetlen hatékony kommunikáció nélkül. Az elektronikus közigazgatás szintjei eltérő kommunikációs folyamatokat eredményezhetnek. Megítélésem szerint azonban téves lehet az az előfeltételezés, hogy a magasabb rendű szintek, az elektronikus közigazgatás kiterjedése, a teljesen elektronizált, sőt akár personalizált folyamat minden más tényezőtől függetlenül nagyobb átláthatósági érzetet⁶⁵⁸ keltene az érintett ügyfélbe – hiszen pusztán, meghatározott és releváns információk elektronikus közzétételével is nagyon jó szintre lehet javítani az adott hatósági eljárás átláthatóságát az ügyfél szempontjából, annak ellenére, hogy az eljárás ez esetben a hagyományos kapcsolattartás mellett fog lefolytatásra kerülni. Sokkal inkább tartom helyeselhető, igazolható álláspontnak azt – összhangban a fenti szakirodalmi vonatkozásokkal és a későbbiekben bemutatásra kerülő empirikus vizsgálat eredményeivel is -, hogy az átláthatóságot mind a hagyományos, mind az elektronikus ügyintézés során meg kell teremteni (párhuzamosan is⁶⁵⁹), és hogy erre a mai modern közigazgatási rendszereknek széles és viszonylagosan szabadon felhasználható eszköztára áll rendelkezésre.

26. ábra – Az elektronikus közigazgatás 5 szintje.

Forrás: saját szerk. az alábbi forrás figyelembevételével: Budai, B. B.: E-közigazgatási alapismeretek. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2017. 16-17. o.

⁶⁵⁸ Michel, H.: E-Administration, e-Government, e-Governance and the Learning City: A typology of Citizenship management using ICTs. *The Electronic Journal of e-Government*, 3(4), 2005, 214-215. o.

⁶⁵⁹ Pina, V. – Torres, L.: Online transparency and corporate governance in Spanish governmental agencies. *Online Information Review*, 43(4), 2019, 654-660. o.

Különösen igaznak találhatjuk a fenti állítást, ha a personalizáció jelenségével oly sokszor összekapcsolt személyiségprofilok átláthatatlanságára is gondolunk, ld. Szőke, G. L. – Pataki, G.: Az online személyiségprofilok jelentősége – régi és új kihívások. *Infokommunikáció és Jog*, 14(2), 2017, 63-70. o.

Másrészt figyelembe kell venni azt is, hogy az elektronikus kapcsolattartás és ügyintézés során elveszhet az a személyesség, amely a hagyományos hatósági jogalkalmazási folyamatok kapcsolattartását jellemzi⁶⁶⁰. Ez egyrészt előnyösnek is tekinthető, hiszen, ahogy azt már a korábbiakban megállapítottam, ha a folyamatban kevesebb emberi beavatkozásra van szükség (gondoljunk itt akár egy automatizált döntéshozatal keretében megszülető közigazgatási aktusra), akkor azzal hatékonyan javítható az emberi döntéshozatalból adódó és sokszor nehezen eliminálható részrehajlás, vagy hibázás lehetősége. Ettől függetlenül azonban be kell látnunk, hogy még a legmodernebb elektronikus közigazgatási informatikai rendszerek, és szoftveres megoldások is korlátosak⁶⁶¹, legalábbis abban az értelemben – leszámítva a mesterséges intelligencia alkalmazását⁶⁶² ebben a speciális vonatkozásban -, hogy meghatározott folyamatot hajtanak végre, adott bemenetek esetén képesek előre meghatározott kimeneteket létrehozni, de csak kiegészítő megoldásokkal és emberi beavatkozás lehetőségével képesek valójában arra, hogy egy ügyfél összes felmerülő kérdésére, észrevételére és cselekményére adekvát választ adjanak. E szempontból az e-közigazgatási megoldások egyrészt növelhetik az átláthatóságot az emberi részrehajlás és hiba kizárásával, a követelmények érvényesítésével és a folyamatok teljes uniformizálásával, azonban nagyban csökkenthetik az ügyfolyamat informatikai adottságból természetesen adódó viszonylagos merev kezelésével. E két tényező optimális együttthatása kényes egyensúly eredménye lehet, amelyet objektív döntéshozatalra épülő, mégis az ügyfél kapcsolattartási igényeire szabott elektronikus ügymenettel lehet orvosolni.

Végül azt is figyelembe kell venni, hogy az elektronikus közigazgatási szolgáltatások tekintetében várhatóan mindig lesznek olyan személyek, társadalmi csoportok, akik perifériára csúszhatnak e rendszerek használata szempontjából: a visszafogottabb, hiányos informatikai vagy akár csak írás-olvasási készségekkel, lehetőségekkel rendelkező személyek hátrányba kerülhetnek a fizikai kapcsolattartás háttérbe szorulásával, amely jelenséget megfelelő társadalmi érzékenységgel kell kezelni, különben e személyek és csoportok számára a hatósági eljárás folyamata, az elektronikus ügyintézés, sőt akár a teljes állami tevékenységellátás átláthatatlan felelősségek, kötelezettségek és eljárások szövevényé válhat, amely bizonyítottan alááshatja például e személyek önkéntes jogkövető magatartását is, végső soron.⁶⁶³

---

⁶⁶⁰ Rixer, Á., 2019, i.m. 3-7. o.

⁶⁶¹ Abrahams, L.: e-Governance policy 1999-2009: Paths and limitations to progress. *Journal of public administration*, 44(1), 2009, 1015-1026. o.

⁶⁶² Reis, J. – Santo, P. E. – Melão, N.: *Impacts of artificial intelligence on public administration: a systematic literature review*. In: Rocha, Á. (Szerk.): *2019 14th Iberian conference on information systems and technologies (CISTI)*. Coimbra, IEEE, 2019. 1-7. o.

⁶⁶³ Wolniak, R. – Skotnicka-Zasadzień, B. – Zasadzień, M., 2019, i.m. 137-145. o.

Czékmann, Zs. – Kiss, L. N. – Ritó, E.: *OECD (2003): The E-government imperative, OECD E-Government Studies. Paris, Az Európai Unió infokommunikációs stratégiája*. In: Czékmann, Zs. (Szerk.): *Infokommunikációs jog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 39. o.

5.3. Az átláthatóság érvényre juttatása a koronavírus járványhoz kapcsolódó szociális távolságtartási intézkedések tükrében

Az előző fejezetben közelebbről megvizsgáltam a fizikai kapcsolattartás hiányának, az elektronikus kapcsolattartás térnyerésének hatásait a hatósági eljárás átláthatóságának vonatkozásában. Ezen összefüggésekhez, szituációhoz nagyon hasonló, de mégis más előzményekre épülő jelenséget figyelhettünk meg a modern közigazgatási rendszerek tekintetében a koronavírus járványhoz kapcsolódó védekező kormányzati intézkedések tekintetében. Európában és világviszonylatban is számos kormány, a koronavírus járvány elharapozásának lehetséges következményeit felmérve olyan intézkedéseket hozott, amely a társadalmi kapcsolattartás során a szociális távolságtartás megvalósítását tette lehetővé⁶⁶⁴. E intézkedések természetesen a közigazgatás szervezetrendszerét, és az ügyfelekkel való, *front office* jellegű tevékenységeket is érintette⁶⁶⁵. A legtöbb közigazgatási rendszer tekintetében ez a fizikai kapcsolattartás minimálisra szorítását, a halasztható, személyes jelenlétet igénylő ügyek halasztását⁶⁶⁶ és a közigazgatás személyzete vonatkozásában legalább részleges otthoni munkavégzést jelentett. Ennek természetesen már e disszertáció megírásának időpontjában is megállapítható hatásai vannak a pandémia időtartama alatt meginduló vagy folyó hatósági eljárások átláthatóságára, amelyet az alábbi szempontok szerint kívánok összefoglalni.

Egyrészt, amíg az elektronikus közigazgatási folyamatokra, kapcsolattartásra történő átállás tervszerűen került megvalósításra az egyes közigazgatási rendszerek vonatkozásában, addig a kialakuló pandémiás helyzet a jogalkotó és a közigazgatás gyors reagálását kívánta meg. Természetszerűleg, a gyors, turbulens jellegű változások ronthatják a közigazgatás és a hatósági eljárások átláthatóságát az ügyfelek irányából⁶⁶⁷, mert a gyorsan változó követelmények között nehezebben igazodnak el az állampolgárok, az ügyféllel váló szervezetek egyaránt.

Másrészt az is látható vált, hogy miközben a személyesség sok tekintetben elveszett a hagyományos formában, normál körülmények között lefolytatott eljárásokhoz képest, aközben a közigazgatás szervezete nem feltétlenül volt felkészülve arra, hogy a személyesség hiányából

---

⁶⁶⁴ Farboodi, M. – Jarosch, G. – Shimer, R.: *Internal and external effects of social distancing in a pandemic*. Chicago, Becker Friedman Institute, 2020. 1-5. o.

⁶⁶⁵ Barrot, J. – Grassi, B. – Sauvagnat, J., 2020, i.m. 5-6. o.

⁶⁶⁶ Pl. a személyi igazolvány vagy jogosítvány érvényességi idő lejártá miatt cseréjére irányuló eljárások halasztását azzal, hogy ezek érvényességét sok ország tekintetében jogszabályi rendelkezések segítségével meghosszabbították. Ezek atipikus hatósági tevékenységek, mégis az átlagállampolgárok szempontjából ezeknek is fontos szerepe van a közigazgatásba vetett bizalom és az átláthatóság vonatkozásában, ld. Fábrián A. et. al.: Atipikus hatósági tevékenység és döntéshozatal, különös tekintettel az új közigazgatási rendtartásra. *Pro Publico Bono*, 2017/1., 18-19. o.

⁶⁶⁷ Ansell, C. – Sørensen, E. – Torfing, J., 2020, i.m. 2-5. o.

adódó hátrányokat a kapcsolattartás más formáival pótolva⁶⁶⁸. Mivel a közigazgatás tekintetében minden állam tekintetében hatalmas szervezeti rendszerekről beszélhetünk, ezért ezek átállítása a fenti intézkedések miatt megváltozott követelményekre nagyon komoly erőforrásokat, és legfőképpen időt igényelt. Ez több tekintetben okozhatott egy olyan *shockhatást* az eljáró szervek számára, amely alkalmas lehetett arra is, hogy a folyamatok normalizálásáig eltelő időtartamban erőteljesen korlátozza, rontsa az egyes eljárások átláthatóságát⁶⁶⁹.

Végül pedig fontosnak tekinthetjük azt a jelenséget is, hogy a védekezéshez kapcsolódó kihívások sok tekintetben eleve is lekötötték, és jelenleg is lekötik a közigazgatás fennálló kapacitásait, hiszen a kialakuló helyzet – sok állam tekintetében veszélyhelyzetet vagy különleges jogrendet⁶⁷⁰ létrehozó szituációként – nem feltétlenül tette lehetővé azt, hogy a közigazgatási reálcselekmények és foganosított intézkedéseken, erőforrás-átcsoportosításokon túl arra is figyelmet szenteljen a közigazgatás szervezetrendszere, hogy minden egyes ügytípusban megfelelő tájékoztatást adjon a változó követelményekről, és a korábbiakban megfogalmazott kommunikációs szempontokat teljes körűen érvényesíteni tudja. E szempontokat a következő főfejezetben részletesen meghatározom és elemzem az átláthatóság megvalósítása szempontjából.

---

⁶⁶⁸ Schomaker, R. M. – Bauer, M. W.: What Drives Successful Administrative Performance during Crises? Lessons from Refugee Migration and the Covid-19 Pandemic. *Public Administration Review*, 80(8), 2020, 845-850. o.

⁶⁶⁹ Ld. pl. Olaszország vonatkozásában: Mascio, F. D. – Natalini, A. – Cacciatore, F.: Public Administration and Creeping Crises: Insights From COVID-19 Pandemic in Italy. *The American Review of Public Administration*, 50(6-7), 2020, 621-627. o.

⁶⁷⁰ Mészáros, G.: Indokolt-e különleges jogrend koronavírus idején? Avagy a 40/2020. (III.11.) Korm. rendelettel összefüggő alkotmányjogi kérdésekről. *FUNDAMENTUM*, 24(3-4), 2020, 63-72. o.

VII. Az átláthatóságot befolyásoló tényezők a hatóságok kommunikációjában

Jelen fejezet arra a felismerésre épül, hogy a hatósági jogalkalmazás, mind szervei, mind tevékenység vonatkozásait tekintve nem válhat teljeskörűen elemezhetővé az átláthatóság szempontjából, ha szem elől hagyjuk azt, hogy a hatóság valójában nem csak a hatósági eljárás folyamatában, hanem azon kívül is, folyamatosan kommunikációs tevékenységet végez⁶⁷¹, amelynek segítségével összekapcsolódik más állami intézményekkel, a gazdaság szereplőivel, a szélesebb értelemben vett társadalommal. E kommunikációs tevékenysége pedig aktív szerepet játszik a hatósági eljárás átláthatóságának kialakításában, fenntartásában is⁶⁷². Ahogy azt a korábbiakban láthattuk az átláthatóság fogalmához kapcsolódó elvárások és kötelezettségek a hatóság oldaláról legnagyobb részt – a bevonás mellett – az információk biztosításában, hatékony, időben történő és lehető legteljesebb áramoltatásában áll, amely lehetővé teszi az átláthatóság alanyai számára azt, hogy megérthesse, értelmezhesse ezeket az információkat, e szerint alakítsa magatartását. Amíg a hatósági eljárás szabályozásában – tekintettel az évszázados fejlődéstörténetre – rendszerint egészen konkrét, az ügyfél részéről is számonkérhető jogok és köteleességek biztosítják a kommunikációt a fenti szereplők és a hatóság között, addig az eljáráson kívüli, a hatóság szerv szervezetével, működésével, törekvéseivel és elért eredményeivel kapcsolatban ez már nem állapítható meg ilyen formában, miközben e kommunikáció is jelentősen befolyásolni fogja az ügyfél átláthatóságérzetét a hatósági szerv és tevékenysége vonatkozásában⁶⁷³. Ennek az állításnak a bizonyítása érdekében vizsgálom meg az alábbiakban a hatóság oldalán az elmúlt években egyre inkább felmerülő, nyitott kommunikációra vonatkozó elvárásokat⁶⁷⁴, hogy aztán e nyitott kommunikáció jellemzőin keresztül elemezhessem a közigazgatási kommunikáció egyes területeit, azok átláthatóságban betöltött szerepe alapján.

1. A nyitott kommunikáció jellemzői

Nem került könnyű helyzetbe a 20. század végén, 21. század elején a magyar és a világviszonylatban értelmezett közigazgatás. Miközben globális folyamatként hatalmas méretű

---

⁶⁷¹ Pasquier, M.: *Communication of and for Public Services*. In: Ongaro E. – Van Thiel S. (Szerk.): *The Palgrave Handbook of Public Administration and Management in Europe*. London, Palgrave Macmillan, 2018. 441-443. o.

⁶⁷² Ruijter, H. J. M., 2017, i.m. 356-358. o.

⁶⁷³ Porumbescu, G.: Linking transparency to trust in government and voice. *The American Review of Public Administration*, 47(5), 2017, 521-527. o.

⁶⁷⁴ Luoma-aho, V. – Canel, MJ.: *Introduction to Public Sector Communication*. In: Luoma-aho, V. – Canel, M. J. (Szerk.): *The Handbook of Public Sector Communication*. New York, Wiley & Sons, 2020. 2-5. o.

információáramlás⁶⁷⁵ – már-már információöszön⁶⁷⁶ – kezdődött meg és fejlődik folyamatosan a társadalmi élet számos területén, aközben a közigazgatás és azon belül a hatósági eljárás szabályozása és folyamata, sok esetben még mindig a korábban kialakított, hagyományos szemléletet tükrözi. Ebben a megközelítésben sokszor még mindig újszerűnek, egyes esetekben rendszeridegennek hathatnak azok a kifejezések, hogy újmédiás-⁶⁷⁷, sőt közösségi médiás tartalom⁶⁷⁸, SMS⁶⁷⁹ értesítés, elektronikus kommunikációs csatornák felhasználásával lezajló hatósági eljárás,⁶⁸⁰ a *big data*⁶⁸¹ lehetőségeinek ki- és felhasználása közigazgatási környezetben.

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a közigazgatási szervezetrendszerre, és annak egyes szerveire vonatkozóan a kommunikációs tevékenységek nyitottságának követelményeit és feltételeit, először a nyitott jellegű kommunikációt és annak fogalmi elemeit kell meghatározni, körülhatárolni. Jelen disszertáció szempontjában e kérdéskört főként a szervezeti szinten kell vizsgálni, mivel végül a közigazgatási szervezetrendszer legkisebb elemét jelentő szerv, mint szervezet a témakörben megtett erőfeszítései fogják jelenti a kommunikációs összteljesítményét,⁶⁸² amellyel kapcsolatban értékelhető annak nyitottsága. Nem elhanyagolható azonban az e feletti illetve alatti szervezeti-szervezési szinten történő kommunikáció jellege, beállítottsága: sem a közigazgatási szerv belső szervezeti rendje alapján annak szervezeti egységei és végsősoron a személyes kommunikáció⁶⁸³, sem pedig a közigazgatás nagyobb rendszerei⁶⁸⁴ nem hagyják érintetlenül a szervezeti kommunikációt, arra jelentős hatást fejthetnek ki, legalábbis befolyásolhatják annak hatásait és megítélését a közigazgatás ügyfeleivel való kapcsolattartás során.

---

⁶⁷⁵ Akaike, H.: *Information theory and an extension of the maximum likelihood principle*. In: Parzen, E. – Tanabe, K. – Kitagaw, G. (Szerk.): *Selected papers of hirotugu akaike*. New York, Springer, 1998. 199-213. o.

⁶⁷⁶ Bellamy, C. – Taylor, J. A.: Introduction: Exploiting IT in Public Administration-Towards the Information Polity?. *Public Administration*, 72(1), 1994, 1-3. o.

Holl A.: Információáradat és hullámlövedék. *Magyar Tudomány*, 2013/4., 473-474. o.

⁶⁷⁷ Józsa, V.: *Egy közigazgatási szerv kommunikációs stratégiája: Középpontban az újmédiás alkalmazások és a társadalmi felelősségvállalás*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013.

⁶⁷⁸ Csáki-Hatalovics, Gy. B.: *A közösségi média felhasználási lehetőségei a közigazgatásban*. In: Homicskó, Á. O. (Szerk.): *A digitalizáció hatása az egyes jogterületeken*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 41. o.

Bertot, J. C. – Jaeger, P. T. – Grimes, J. M.: Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government information quarterly*, 27(3), 2010, 264-271. o.

Bertot, J. C. – Jaeger, P. T. – Hansen, D.: The impact of polices on government social media usage: Issues, challenges, and recommendations. *Government information quarterly*, 29(1), 2012, 30-40. o.

⁶⁷⁹ László, L. J. – Vég, O.: Sms-technológia a közigazgatás és a köz szolgálatában. *Médiakutató*, 2004/2., 1-16. o.

⁶⁸⁰ Von Haldenwang, C.: Electronic government (e-government) and development. *The European Journal of Development Research*, 16(2), 2004, 417-432. o.

⁶⁸¹ Clarke, A. – Margetts, H.: Governments and citizens getting to know each other? Open, closed, and big data in public management reform. *Policy & Internet*, 6(4), 2014, 393-417. o.

Kim, G. H. – Trimi, S. – Chung, J. H.: Big-data applications in the government sector. *Communications of the ACM* 57(3), 2014, 78-85. o.

⁶⁸² Kuhn, T. – Ashcraft, K. L. – Cooren, F.: What Work Can Organizational Communication Do?. *Management Communication Quarterly*, 33(1), 2018. 101-111. o.

⁶⁸³ Karanges, E., et. al.: The influence of internal communication on employee engagement: A pilot study. *Public Relations Review*, 41(1), 2015, 129-131. o.

⁶⁸⁴ Bellamy, C. – Taylor, J.: Informatisation and new public management: an alternative agenda for public administration. *Public Policy and Administration*, 7(3), 1992, 29-41. o.

Henry, N.: *Public administration and public affairs*. New York-London, Routledge, 2017. 80-92. o.

A nyitott jellegű szervezeti kommunikációt a szakirodalmi hivatkozások alapján az alábbi jellemzőkkel határolhatjuk körbe:

- *Ismert szerepkörök*: A kommunikációs folyamat minden szereplője (adó, vevő, közvetítő) tisztában van szerepével és azzal, hogy milyen célból kapja az egyes információkat.⁶⁸⁵ Mindez elméleti vizsgálódás szempontjából meglehetősen egyszerűnek hangzik, azonban a gyakorlati életben előforduló kommunikációs helyzetek során leggyakrabban ez okozza a legfőbb problémákat⁶⁸⁶, és vezet a nyitottság aláadásához, a bizalmatlanság megalapozásához, és egyes információs zavarokhoz, amelyek a tevékenység átláthatóságát eredményezhetik.
- *Megfelelő kommunikációs felületek és lehetőségek*⁶⁸⁷: Nem elhanyagolható szerepe van a kommunikációs csatornáknak, és azokhoz való hozzáféréshez mindkét oldalon. Amennyiben a kommunikáció tárgyához és a kommunikációban résztvevő személyek kapcsolatához képest inadekvát a kommunikációs felület vagy nem megfelelően adottak a felület használatához való tágabb értelemben vett korlátlan hozzáférés⁶⁸⁸, nem várható, hogy a kommunikáció hatékony vagy a szervezeti folyamatok átláthatóságát szolgáló lesz. Ebben napjainkra nagy szerepe van az elektronikus technológiának⁶⁸⁹: a közigazgatással szemben egyértelmű elvárás, hogy szolgáltatásainak szinte teljes köre, azonnal és lehetőleg korlátozásmentesen elérhetővé váljon, nyilván abban a körben, ahol ez értelmezhető.
- *Bizalmasság*: Nyitott kommunikáció csak megfelelő bizalom mellett várható el a kommunikáló felek között. Amennyiben a fenti feltételek teljesülnek, a felek tudják, hogy milyen szerepkörben vannak, és milyen felületeken léphetnek kapcsolatba egymással, akkor megteremhető a bizalom⁶⁹⁰, amely azonban egy törekeny állapot⁶⁹¹ és rendkívül erőforrásigényes a fenntartása.⁶⁹² A bizalmasságnak új dimenzióját kell

---

⁶⁸⁵ Kramer, M. W.: *Managing uncertainty in organizational communication*. New York, Routledge, 2014. 33-50. o.

King, C. S. – Feltey, K. M. – Susel, B. O.: The question of participation: Toward authentic public participation in public administration. *Public Administration Review*, 58(4), 1998, 317-319. o.

⁶⁸⁶ Braun, S., et. al.: Emails From the Boss—Curse or Blessing? Relations Between Communication Channels, Leader Evaluation, and Employees' Attitudes. *International Journal of Business Communication*, 56(1), 2018, 50–81. o.

⁶⁸⁷ Middleton, K. R. – Lee, W. E. – Stewart, D.: *The Law of Public Communication*. New York, Routledge, 2017. 105-140. o.

⁶⁸⁸ Ld. például a hazai földhivatali nyilvántartáshoz való hozzáférés átlagfelhasználóknak sokáig csak munkaidőben volt hozzáférhető, az üzemeltetés jellegéből kifolyólag.

⁶⁸⁹ Scarozza, D., et. al.: *The Value of ICT Applications: Linking Performance, Accountability and Transparency in Public Administrations*. In: Ricciardi, F. – Harfouche, A. (Szerk.): *Information and Communication Technologies in Organizations and Society*. Switzerland, Springer International Publishing, 2016. 51-60. o.

Venkatesh, V., et al: Managing citizens' uncertainty in e-government services: The mediating and moderating roles of transparency and trust. *Information Systems Research*, 27(1), 2016, 87-111. o.

⁶⁹⁰ King, C. S. – Feltey, K. M. – Susel, B. O., 1998, i.m. 323-326. o.

Nisbet, M. C.: Communicating climate change: Why frames matter for public engagement. *Environment: Science and policy for sustainable development*, 51(2), 2009, 12-23. o.

Rhodes, R. A.: Recovering the craft of public administration. *Public Administration Review*, 76(4), 2016, 638-647. o.

⁶⁹¹ Nabatchi, T.: Putting the “public” back in public values research: Designing participation to identify and respond to values. *Public Administration Review*, 72(5), 2012, 699-708. o.

⁶⁹² Frederickson, H. G. – Rohr, J. A.: *Ethics and public administration*. New York, Routledge, 2015. 25-32. o.

megteremteni az elektronikus környezetben⁶⁹³, a szerteágazó adatkezelés, a személyek közötti fizikai kommunikáció megszűnte, vagy háttérbe szorulása miatt (ahogy azt már kifejtettem korábban), amely komoly feladat elé állíthatja a közigazgatást.

- *Érthetőség, érthetőség*: A kommunikáció a fenti paraméterek optimális együttállása esetén sem válik nyitottá, ha a kommunikáció egyik vagy több szereplője nem érti – akár részben, akár teljes egészében – az irányába érkező üzenet tartalmát⁶⁹⁴. A nem érthető, értelmezhetetlen szakmai tartalom ellehetetleníti a fogadó fél számára a szervezet és a folyamat átláthatóságát⁶⁹⁵ is és negatív hatást gyakorol az üzenettel (például akár egy hatósági határozattal, vagy egy közigazgatási szerv által kiadott közleménnyel) elérni kívánt hatásokra, jogi kötelezettségek teljesítésére⁶⁹⁶.
- *Nyomon követhetőség*⁶⁹⁷: A kommunikációban részt vevő felek akkor tudják teljesen nyitottá tenni egymással való kommunikációjukat, ha az valamilyen formában utólag is elérhetővé és követhetővé válik, ezzel biztosítva a kommunikációba foglalt információk visszakövethetőségét, illetve visszaállíthatóságát. Ennek jelentős bizalomteremtő és növelő hatása van a közigazgatás gyakorlatban, a szakirodalomban fellelhető kutatási eredmények alapján⁶⁹⁸.
- *Következetesség*⁶⁹⁹: Végül, a nyitott kommunikáció egyik legfontosabb ismérve, hogy csak akkor válik ténylegesen nyitottá, hogyha a felek joggal számíthatnak arra, hogy a kommunikáció tárgyában a várt és szándékolt eredmény következik be, azért, mert a kommunikáció szereplői meghatározott rendezőelvek szerint végzik tevékenységüket és ennek megfelelően kommunikálnak is. Jogállami körülmények között ez a szolgáltató közigazgatás és az ügyfélközpontúság köré rendeződik, így a kommunikációnak is az átláthatósági követelményeket kell érvényre juttatnia.

---

⁶⁹³ Venkatesh, V., et. al., 2016, i. m. 100-111. o.

⁶⁹⁴ Ljungholm, D. P., 2015, i.m. 172. o.

Lourenço, R. P.: An analysis of open government portals: A perspective of transparency for accountability. *Government Information Quarterly*, 32(3), 2015, 323-332. o.

⁶⁹⁵ Ljungholm, D. P., 2015, i.m., 172-175. o.

⁶⁹⁶ Durant, R. F. – Durant, J. R. (Szerk.): *Debating Public Administration: Management challenges, choices, and opportunities*. New York, Routledge, 2017. 120-150. o.

⁶⁹⁷ De Nicola, A., et. al.: A methodology for modeling and measuring interdependencies of information and communications systems used for public administration and eGovernment services. *International Journal of Critical Infrastructure Protection*, 2016/14., 18-27. o.

Wirtz, B. W. – Weyerer, J. C. – Rösch, M.: Open government and citizen participation: an empirical analysis of citizen expectancy towards open government data. *International Review of Administrative Sciences*, 2017/1., 1-21. o.

⁶⁹⁸ Denhardt, R. B. – Denhardt, J. V.: The new public service: Serving rather than steering. *Public administration review*, 60(6), 2000, 549-559. o.

Rhodes, R. A.: *Governance and public administration*. In: Pierre, J. (Szerk.): *Debating governance*. Oxford, Oxford University Press, 2000. 61. o.

⁶⁹⁹ Kramer, M. W., 2014, i.m. 75-90. o.

2. A közigazgatási kommunikáció területei

2.1.A hatósági eljárásban történő kommunikáció

A közigazgatástól – ahogy azt már több ízben érintettük jelen értekezésben – s azon belül a hatósági eljárástól évtizedek óta nyitottságot, ügyfélközpontúságot és hatékonyságot vár el⁷⁰⁰ a tudományos-szakmai közösség, a kormányzat képviselői és az állampolgárok is. A nyitott jellegnek számos megjelenési formája lehet, de összefoglalóan a hatósági eljárás nyilvánosságának biztosításával jellemezhetjük azokat a jogintézményeket, eljárásjogi megoldásokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a hatósági eljárással kapcsolatos információk szélesebb körben elérhetőek és biztosítottak legyenek⁷⁰¹, amellet, hogy egyedi ügyben az ügyfelek is védve legyenek adataik illetéktelen kézbe kerülésétől, s a hatósági döntéshozatal biztonsága is fenntartható legyen.

Ezek a lehetőségek egyszerre valósítják meg a közigazgatás, a hatósági szervek jogszabályokhoz kötött jogalkalmazásából eredő feladatait, biztosítják a társadalom tagjai és szerveződései számára a jogállamban mind nagyobb szerepet kapó és jelentőséggel bíró társadalmi kontroll lehetőségét, szolgálják az eljárás ügyfeleinek és egyéb szereplőinek jogos érdekeit és emellett biztosítják a hatósági eljárástól várható modern adat- és személyiségi jogvédelem megvalósulását.

A materiális értelemben vett hatékony eljárás elérése érdekében napjainkban a hatóságoknak egyre nagyobb figyelmet kell szentelniük a kommunikáció⁷⁰² élénkítésére, amelyet az ügyfelekkel, illetve az egyéb érdekelttel kapcsolatban folytatnak.

Az eljárásjogi megoldások korábban tapasztalható relatív zártsága, és ebből adódó merevsége számos esetben feloldható – természetesen a jogállami garanciák és jogszabályi keretek között gondolkozva – a már tárgyalt jogtudományi elemzés és az eredmények gyakorlatba való átültetése során.

Az eddig tárgyaltak közül a hatósági eljárás során keletkező iratok betekinthesége, civil szervezetek társadalmi csoportok képviselőire jogosító ügyféli jogállással való felhatalmazása, a döntéshozatali formák diverzifikálásával és egyes különleges hatósági eljárás típusok (például hatósági ellenőrzés) nyilvánosságának biztosítása összességében is hozzásegíti az egyes hatósági

---

⁷⁰⁰ Ostrom, V. – Ostrom, E.: Public choice: A different approach to the study of public administration. *Public Administration Review*, 31(2), 1971, 203-216. o.

Hood, C.: A public management for all seasons?. *Public Administration*, 69(1), 1991, 3-19. o.

Lan, Z. – Rosenbloom, D. H.: Editorial: public administration in transition? *Public Administration Review*, 52(6), 1992, 535-537. o.

Doornbos, M., 2001, i.m. 93-108. o.

⁷⁰¹ Maier-Rabler, U. – Huber, S.: "Open": the changing relation between citizens, public administration, and political authority. *JeDEM - Journal of eDemocracy and Open Government*, 3(2), 2011, 182-191. o.

⁷⁰² Kettl, D. F., 2015, i.m. 490-495. o.

szerveket ahhoz, hogy a társadalommal magas szinten működő és kölcsönösen előnyösen kapcsolatot tartsanak fenn.

A téma közigazgatási alkalmazásához arra volt szükség, hogy alapvető változás következzen be a hatósági eljárásokhoz kapcsolódó közhatalom gyakorlás módszertanában⁷⁰³. Ennek köszönhetően az egyes közigazgatási rendszerek koncepcionálisan⁷⁰⁴ már nem minden esetben közelítettek az ügyfelekhez az eredeti hatalmi pozíciójukból, s megszületett a felismerés, hogy az állami hatalomgyakorlás ezen a szinten (is) könnyebben megvalósítható, ha aktív, de a társadalom érdekeltjeinek bevonására épülő kommunikációs tevékenységbe kezdenek az egyes hatósági szervek és a teljes kormányzat.

2.1.1. Horizontális jellegű kritérium

A hatósági eljárás nyilvánosságát és az ehhez szükséges kommunikációs csatornákat alapvetően egy horizontális jellegű jogintézményként határozhatjuk meg a fentiekén túl. Horizontális jellegét elsődlegesen az adja, hogy az egyes országok tételesjogi, de jogpolitikai és dogmatikai megközelítéseiben is a nyilvánosság az átláthatósággal összekapcsolódva, s ezek követelményrendszere jellemzően nem önállóan, hanem az egyes, már korábban kialakult jogintézményekhez kapcsolódóan jelenik meg⁷⁰⁵. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy épp ez okozza a nyilvánosság szabályozásának legfőbb nehézségeit és egyben előnyeit is. A széleskörű, jogintézményekhez kapcsolt szabályozás lehetővé teszi, hogy e jogintézmények jogszerűen csak a nyilvánosság szempontjainak alkalmazásával valósulhassanak meg, de egyben megnehezíti a nyilvános és egyben átlátható eljárás kereteinek kezdeti megteremtését, s ami talán még fontosabb, folyamatos fenntartását és a változó viszonyokhoz való alakítását. Ugyan nem zárja ki egymást, de mindenesetre bonyolultabbá teheti a megfelelő nyilvánosság biztosításához szükséges, teljes eljárást átható holisztikus megközelítés és a fenti szabályozási megoldás az egymás közötti kapcsolatot.

A kontinentális hatósági eljárásra vonatkozó szabályanyagok jellemzően ezt a horizontális megközelítést alkalmazzák⁷⁰⁶, azt azonban mindenképpen meg kell említeni, hogy az egyes jogintézmények eltérő súllyal vesznek részt az adott nemzeti hatósági eljárás nyilvánosságát megteremtő szabályanyag, s ebből eredő gyakorlat létrehozatalában. Az eltérő súly abból adódik, hogy azok a hatósági jogintézmények, amelyekhez a nyilvánosság

---

⁷⁰³ Haque, M. S.: Relationship between citizenship and public administration: a reconfiguration. *International Review of Administrative Sciences* 65(3), 1999, 309-325. o.

⁷⁰⁴ Kettl, D. F., 2015, i.m. 488-497. o.

⁷⁰⁵ Constatin, E.: The Principle of Transparency in Administrative Law. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 6(1), 2014, 421-425. o.

⁷⁰⁶ Vigoda, E., 2002, i.m. 527-540. o.

garanciarendszerének leágazásai kapcsolódnak eltérő befolyást fejthetnek ki a teljes hatósági eljárás menetére, jogszerűségére és hatékonyságára. Az eljárás kezdeti mozzanatai, úgymint a joghatóság, hatáskör és illetékesség tisztázása, az ügyféli jogállás egyes részletei nagy jelentőséggel bírnak, hiszen az ezekben bekövetkező fogyatékoságok nyilvánvalóan rávetülnek a teljes eljárásra és messzemenő következményekben testesülhetnek meg⁷⁰⁷.

A hatósági eljárás legfontosabb, nyilvánossághoz köthető pontjai valójában a VI. főfejezet 1. fejezetében meghatározott információforrások jogszerű és hatékony biztosításához, alkalmazásához kapcsolódnak, hiszen ha ezek a kritikus pontként jellemezhető információforrások biztosítják a hatósági eljárás átláthatóságához szükséges információkat, akkor már sokkal inkább ezek hatékony, erőforrás takarékos biztosításával, fejlesztési lehetőségeivel kell foglalni.

A hatósági eljárás e kritikus pontjain rendkívül nagy jelentőséggel bír, miként funkcionálnak az egyes nyitott kommunikáció irányába ható részletszabályok, hiszen a kölcsönös függőség jelensége miatt a jogintézmények fent említett nagy súlya a garanciarendszer adott ponton érvényesülő szabályaira – nem beszélve a végrehajtásukat végző közigazgatási személyzetre – is nagyobb súlyt helyez⁷⁰⁸.

2.1.2. A nyilvánosság érvényesülésének korlátai

A fenti fogalom-meghatározásokat, alapvetéseket szemlélve – de sok esetben a vonatkozó szakirodalom fő mondanivalóját is tekintve – az a kép alakulhatna ki bennünk, hogy az átláthatóság egy minden tekintetben előremutató⁷⁰⁹, jogállami követelményeket érvényre juttató kategória⁷¹⁰, amelynek feltétlen érvényesülését biztosítani kell a hatósági szerv kommunikációjában is, legyen szó akár a hatósági eljárásban érvényesülő kapcsolattartásról, akár az azon kívüli, a társadalmi érdekeltek irányába mutató kommunikációs tevékenységekre.

Az elmúlt évtizedben azonban felerősödtek azok a vélemények, melyek szerint az átláthatóság és nyilvánosság a jogrendszerben betöltött rendkívül fontos szerepének vannak korlátai, sőt akár negatív hatásai⁷¹¹. A legtöbb szerző a korábbiakban már részben tárgyalt információbiztonságot és a hatósági eljárásban felmerülő személyes adatok védelmét említi problémás tényezőként, de ide sorolhatjuk az egyes üzleti titkokat, szerzői jogi területhez kapcsolódó információkat is.

---

⁷⁰⁷ Kilényi, G., 2008, i.m.1832.

⁷⁰⁸ Adams, G. – Balfour, D.: *Unmasking administrative evil*. London, Routledge, 2014. 248. o.

⁷⁰⁹ Armstrong, E., 2005, i.m. 1-10. o.

⁷¹⁰ Bovens, M. – Goodin, R. E. – Schillemans, T., 2014, i.m. 800.

⁷¹¹ Michener, G. – Bersch, K., 2013, 233-242. o.

Fenster, M.: The opacity of transparency. *Iowa Law Review*, 91(3), 2006, 885-950. o.

Ez elvezet minket a kommunikációs szempontból érvényesíthető, „átláthatósági egyensúly” fogalmához⁷¹², amely jól jellemzi, hogy a hatósági eljárás nyilvánosságának végső soron egy egyensúlyi pozíciót kell megtalálni a szükséges információk közzététele és a meghatározott adatok illetéktelen kezekbe való kerülése között.

2.2.A nem hatósági jellegű közigazgatási kommunikáció

A nyitott kommunikációval kapcsolatos fejezetben meghatározottak, illetve a közigazgatás szerteágazó tevékenységeire tekintettel a nem hatósági jellegű kommunikáció is legalább olyan fontos szerepet tölt be a közigazgatás kommunikációjában, mint a hatósági eljárásban érvényesülő. A szabályok itt sokkal kevésbé kézzel foghatóak, és ez természetesen eredményezi a témakör relativitását, a sokrétű megvalósítást és az ebből eredő problémákat is: miközben a hatósági jellegű kommunikációnak – legalább alapjaiban és kereteit tekintve – meg vannak az eljárásjogi keretei, amelyeket a hatóságként eljáró közigazgatási szervek kötelesek megtartani, addig a nem hatósági kommunikáció területén ezek sokkal inkább ajánlás jellegűek vagy a technikai-infrastrukturális lehetőségek szabta korlátok között érvényesülő (kényszer)megoldások⁷¹³.

Ennek megfelelően alapvetően a nyitott jellegű kommunikáció követelményeinek kell – vagy legalábbis kellene – érvényesülnie, a korábbi szisztéma szerint vázolva:

- *Ismert szerepkörök:* Ez a legkevésbé problémás terület a közigazgatási kommunikáció gyakorlatának, azonban mégis megjegyzendő, gyakori a szereptévesztés a közigazgatási szervek részéről – kommunikációs csatornáin meg kell találnia az arany középutat az alapvetően alá-fölé rendeltségre épülő közigazgatási jogviszonyokból eredő eredeti szereposztás és a partnerség között, amelyből az ügyfél számára egy partneri, ügyfélközpontú közigazgatás képeinek kell kialakulnia és nem egy zárkózott, a társadalomtól és a gyakorlati élettől messze álló, kizárólag bürokratikus elveken működő szerv-szervezetrendszer helyett. Különösen igaz ez arra tekintettel is, hogy a hatóság és ügyfele csak az adott hatósági jogviszony keretében kerülnek a fenti szubordinatív viszonylatba egymással, a hatósági eljárás kívüli kommunikációt ezért sokkal inkább a társadalom szolgálatának és bevonásának, az érték közvetítésnek kell áthatnia⁷¹⁴.

---

⁷¹² U.o. 910.

⁷¹³ Behn, R. D.: The big questions of public management. *Public Administration Review*, 55(4), 1995, 313-324. o.

⁷¹⁴ Bryer, T. A. – Zavattaro, S. M.: Social media and public administration: Theoretical dimensions and introduction to the symposium. *Administrative theory & praxis*, 33(3), 2011, 325-327. o.

- *Megfelelő kommunikációs felületek és lehetőségek:* E téren két nagy változási csomópontra kell figyelmet fordítani: egyrészt arra, hogy a közigazgatási szervezetrendszer úgynevezett *front office* tevékenységében részt vevő tisztviselőknek az ügyfelekkel való kommunikáció során tekintettel kell lennie a társadalom folyamatos változásaira és az ebből eredő, a szerv irányába mutató igényekre⁷¹⁵. Másrészt az egyre inkább elektronikus környezetbe kerülő és anélkül már nem teljeskörűen értelmezhető közigazgatás irányába elvárásként mutatkozik egyrészt az elektronikusan is elérhető és megfelelően használható platformok kialakítása és fenntartása⁷¹⁶, másrészt az online környezetben való megfelelő megjelenés létrehozása⁷¹⁷.
- *Bizalmasság:* Az államszervezetbe vetett hit, a jogállami követelmények teljesülése iránti elvárások, a közigazgatás átlátható működésének megvalósulása esetén érhető el a közigazgatás ügyfeleinek bizalma. Erre a szempontokra az elektronikus környezetben még inkább figyelni kell⁷¹⁸, a nyitott jellegű kommunikációnál vázolt szempontok miatt. Fontos, hogy a megfelelő bizalom fenntartása nem csapjon át bizalmaskodásba, a szerv helyén kezelje szerepét az ügyfél irányába és sokkal inkább a szakmai hitelesség és az ügyfélközpontúság mint rendezőelv uralja a kommunikációt.
- *Érthetőség, érthetőség és következetesség*⁷¹⁹: A közigazgatás összetett, sokszor bonyolult szaknyelvi fordulatokkal áthatott működése megnehezíti a szervezeti tevékenység kommunikálhatóságát, amely azonban alapvető feltétele az átlátható működésnek. Ennek megfelelően a közigazgatási szervnek bármely kommunikációs csatorna használata során törekednie kell az egyértelműsége és a fogadó fél értelmezési lehetőségeinek korlátaira is⁷²⁰. Ebbe belefoglaltatik az is, hogy a kommunikáció során ne legyen félrevezető és kommunikációját áthassa a szolgáltató jelleg.

⁷¹⁵ Bencsik, A., et. al.: A közigazgatás és a média kapcsolódási pontjai. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/4., 60-75. o.

⁷¹⁶ Nagyné Takács, V.: A közigazgatási informatikai rendszerek fejlesztésével kapcsolatos felhasználói elvárások. *Hadmérnök*, 7(4), 2012, 154-155.o.

Lavertu, S.: We all need help: "Big data" and the mismeasure of public administration. *Public administration review*, 76(6), 2016, 864-872. o.

⁷¹⁷ Józsa, V., 2013, i.m.

Belényesi, E.: Az elektronikus közigazgatás és a változásmenedzsment. *Új Magyar Közigazgatás*, 5(5), 2012, 30-36. o.

⁷¹⁸ Juhász, L.: E-közigazgatás Európában: fókuszban a közigazgatás racionalizálása és az állampolgár. *Információs Társadalom*, 7(1), 2007, 17-30. o.

⁷¹⁹ Bozeman, B. – Bretschneider, S.: The "publicness puzzle" in organization theory: A test of alternative explanations of differences between public and private organizations. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 4(2), 1994, 197-224. o.

⁷²⁰ Watson, R. P. – Lynch, T. D.: Plain English and public administration. *Public Policy and Administration*, 13(1), 1998, 107-114. o.

VIII. Speciális hatósági jogalkalmazás

Jelen értekezés terjedelmi keretei nem teszik lehetővé azt, hogy a hatósági jogalkalmazás különleges típusait teljességgel megragadhassam és annak átláthatósági vonatkozásait minden vonatkozásban, érdemben megvizsgáljam. Ennek ellenére mégis szükséges foglalkozni a hagyományos eljárásokhoz képest atipikus jellemzőket mutató speciális hatósági és kvázi hatósági eljárásokkal, az alábbi indokokra tekintettel:

- a speciális eljárások a hatósági alapeljárás⁷²¹ szabályozásához képest legalább részben eltérő és önálló jogszabályban megjelenő szabályanyag alkalmazására épülnek, amelyekben belül nem feltétlenül fognak ugyanúgy érvényesülni a hatósági eljárásra vonatkozó alapelvek, általános követelmények és így az átláthatóság elvárás- és követelményrendszere sem, mint a hagyományosnak tekinthető eljárásokban – éppen ezért kiemelten fontos az átláthatósági szempontok átültetése és ezek gyakorlati alkalmazásának értékelése a jogállami követelmények biztosítása érdekében,
- a szakirodalomban fellelhető álláspontok alapján, amennyiben egy állam jelentős számú speciális, az általánostól eltérő szabályozottságú közigazgatási hatósági eljárást tart fenn, az aláaknázhatja a közigazgatás intézkedéseinek és döntéseinek átláthatóságát és kiszámíthatóságát⁷²², a jogalkalmazó tevékenység fragmentálódása, irányvesztései mutatkozhatnak, amelyek átláthatósági problémákat eredményezhetnek,
- másrészt az is realitás, hogy ezeket a speciális eljárásokat nem feltétlenül a közigazgatás hatósági jogalkalmazó tevékenység ellátására hivatott szervezetrendszerének szervei, hanem azokon kívül álló, a közigazgatás hierarchiájától részben vagy egészben független szervezetek, testületek fogják ellátni. Ez esetben nemcsak a rájuk vonatkozó jogszabályi keretek, hanem a szervezeti, működési, pénzügyi és kommunikációban megmutatkozó, az átláthatóság megteremtése és fenntartása szempontjából kulcsfontosságú tényezők is relevánsak lehetnek témánk vizsgálata, és az előbb szerepeltetett átláthatósági cél megvalósítása érdekében.

A fentieknek megfelelően, jelen értekezés keretében a hatósági bizonyítványok, igazolványok és nyilvántartások kérdésével nem foglalkozok közelebbről – tekintettel arra, hogy ezek az előbb meghatározott tényezők alapján, atipikus jellemzőik ellenére is jól

---

⁷²¹ Az általános hatósági eljárásjogi szabályok hiányában az egyes ágazati jogszabályokban szabályozott, de mégsem speciális, atipikus jellemzőket mutató eljárások is ide értendők.

⁷²² Koprić, I., et. al.: *Legal Remedies in Administrative Procedures in Western Balkans*. Danilovgrad, Regional School of Public Administration, 2016. 24. o.

megközelíthetőek a korábban már meghatározott szempontrendszerrel. Ehelyütt, két kiemelt terület: a hatósági ellenőrzés és a kvázi hatósági tevékenységet folytató köztestületek átláthatóságához szükséges tényezőket elemzem közelebbről, az egyes fejezetekben meghatározott indokok alapján.

1. A hatósági ellenőrzés átláthatóságának szempontjai

1.1. Az ellenőrzés és az átláthatóság kapcsolata

A hatósági ellenőrzés a közigazgatás egyik, fontos szerepet betöltő atipikus⁷²³ tevékenységi típusa, amelyet önálló közjogi hatalomgyakorlási formaként és jogkörként is jellemezhetünk⁷²⁴. Amíg a hagyományos, aktus kibocsátására irányuló⁷²⁵ eljárás, általánosan meghatározó súlypont a hatósági jogalkalmazói tevékenység spektrumán, addig a hatósági ellenőrzést, mint jogintézményt, a hatósági eljárást megelőző⁷²⁶, az esetek egy részében annak megindítása nélkül le is zajló⁷²⁷ tevékenységnek tekinthetjük. Az ellenőrzés legfontosabb céljának, a jogszabályi és a végrehajtható hatósági előírások gyakorlati alkalmazásának, hatályosulásának⁷²⁸ vizsgálatát tekinthetjük, a hozzá kapcsolódó hatósági cselekmények összességében erre irányulnak. Az önkéntes jogkövetést, a követelmények teljesítését vizsgáló ellenőrzés⁷²⁹ erőteljes, kívülről, az ellenőrzés alá vont személytől akarától nagyrészt függetlenül következik be, ennek megfelelően az átláthatóság szempontjából fontos alapvető jellemvonásait, a kapcsolódó hatályos eljárásjogi megoldásokra vonatkozó megítélést éppen az ezekben megvalósuló garanciális rendszer tulajdonságai, a jogállami követelmények teljesítésének színvonala határozza meg.⁷³⁰

A hazai joggyakorlatban, az általános közigazgatási rendtartás bevezetése jelentős módosításokat vezetett be a hatósági ellenőrzés szabályozásába, amely élenken érintheti a fent

---

⁷²³ A jelenleg hatályos magyar szabályozás alapján a hatósági eljárás általános szabályait a hatósági ellenőrzés speciális szabályainak eltéréseire tekintettel kell alkalmazni. Ennek kifejtését ld. alább, illetve az egyes speciális területekhez kapcsolódóan kifejtett álláspontokban: Bereczky, K.: A jegyzői hatósági munka tapasztalatai a felügyeleti ellenőrzések tükrében. *Jegyző és közigazgatás*, 2012/2., 16-17. o. Csiszár, Cs. M.: *A fogyasztóvédelem rendszertani megközelítése nemzetközi kitekintéssel*. In: Svéhlik, Cs. (Szerk.): *IX. KHEOPS Nemzetközi Tudományos Konferencia - Szervezetek és vállalatok aktuális kérdései*. Mór, KHEOPS Automobil-Kutató Intézet, 2014. 247. o. Kiricsi, O.: Vendéglátó üzemek hatósági ellenőrzése. *Jegyző és közigazgatás*, 2011/2., 14-15. o.

Kúria Kfv.II.37.509/2011/5. számú ítélete

⁷²⁴ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.), 2013, i.m., 44. o.

89/2009. (IX.24) AB határozat, ABK 2009. szeptember, 1005, 1009., Indokolás 2.2.

⁷²⁵ Kilényi, G.: *Az államigazgatási eljárás alapelvei*. Budapest, KJK, 1970. 54-55. o.

Patyi, A. (Szerk.): *Hatósági eljárásjog a közigazgatásban*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2012. 26-27. o.

⁷²⁶ Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.37.294/2009/7. számú ítélete

⁷²⁷ Kilényi, G., 2008, i.m. 429. o.

Jogszabályok előírások megsértésének hiányában az ellenőrzés az elsőfokú eljárás megindítása nélkül lezárulhat.

⁷²⁸ Kilényi, G., 2008, i.m. 514. o.

⁷²⁹ Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.206/2009/6. számú és Kfv.III.37.047/2005/5. számú ítélete, melyek kifejezik az ellenőrzésre vonatkozó garanciarendszer fontosságát és ennek a gyakorlatban való érvényesülését is.

⁷³⁰ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.), 2013, i.m., 689-690. o.

kifejtett, átláthatóságot is biztosító garanciarendszert, hatást fejtve ki a hatósági ellenőrzés gyakorlati megvalósulására, amely változások szintén elemzés tárgyát kell, hogy képezzék, az átláthatóság terén mutatkozó változtatások értékelése érdekében.

1.2. A szabályozás jellegéből adódó átláthatósági vonatkozások

A hatósági ellenőrzésre vonatkozó rendelkezések több vizsgált állam jogában⁷³¹, így a magyar szabályozásban is helyet kapott az általános szabályok között, habár nem minősül hatósági ügynek⁷³², ennek ellenére az általános szabályokat kell alkalmazni rá, akkor, ha az ellenőrzés általános szabályai⁷³³, illetve az egyes ágazati jogszabályok eltéréseket, illetve kiegészítéseket⁷³⁴ nem határoznak meg.

Ha megvizsgáljuk a magyar szabályozás történeti vonatkozásait, képet kaphatunk e rétegezett szabályozás háttéréről is. Az első magyar általános eljárásjogi törvény, az Et. nem tartalmazott erre vonatkozó szabályokat, amely jól mutatja, hogy e törvény megalkotásakor a hatósági tevékenység atipikus formáit nem tekintették olyan hatósági ügynek, amelyet az általános szabályok között szabályozni kellett volna. Ez nem jelentette azonban a szabályozás teljes hiányát, hiszen az egyes ágazati jogszabályok elszórtan, de nagy számban foglalkoztak az egyes ellenőrzési területek szabályozásával⁷³⁵. Az 1981. évi reformmal, az Áe.-vel végül bekerült az általános szabályokat tartalmazó törvénybe a hatósági ellenőrzés, mint a hatósági eljárásjog tárgyi hatályát képező hatósági ügy⁷³⁶, s önálló fejezetben kerültek a hatósági ellenőrzésre vonatkozó részletszabályok. E fejezet már tartalmazta az általános szabályoktól való eltérésre vonatkozó utalást⁷³⁷, s az első garanciális rendelkezéseket, így az ügyfél értesítési kötelezettségét⁷³⁸ (amennyiben az alkalmazható az ellenőrzés céljának megghiúsítása nélkül), az ellenőrzés eszközeit, a szükségtelen zavarás kizárását⁷³⁹, és jogszabálysértés észlelése esetén a hatósági intézkedéseinek lehetséges típusait⁷⁴⁰.

---

⁷³¹ Pedro, J. B. – Meijer, F. – Visscher, H.: Building control systems of European Union countries: A comparison of tasks and responsibilities. *International Journal of Law in the Built Environment*, 2(1), 2010, 45-59. o.

Czibrik, E. – Czékmann, Zs.: A német és a magyar közigazgatási hatósági eljárásjog összehasonlító elemzése a hatály tükrében. *Miskolci Jogtudó*, 2019/2., 18-20. o.

VwVfG 1. §

⁷³² Ákr. 7. § (1) bek.

⁷³³ Ákr. 98. §

⁷³⁴ Ilyennek volt tekinthető a korábbi magyar szabályozásba, a Ket. 13. § (2) bek. n) pontjában meghatározott eljárás. Erre vonatkozóan ld. Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.206/2009/6. számú határozat, Kfv.VI.37.566/2010/4. számú határozatát.

⁷³⁵ Pl. jövedéki termékkel kapcsolatos termékek vonatkozásában a jövedéki ellenőrzéssel ld. Potoczki, Z.: A dohányjövődék rövid története Magyarországon. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/2., 187. o.

Lőrincz, L.: *Közigazgatási eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2009. 433. o.

⁷³⁶ Áe. 3. § (3) bek.

Balázs, I. – Gajduschek, G. – Koi, Gy., 2020, i.m. 7. o.

⁷³⁷ Áe. 54. §

⁷³⁸ Áe. 56. §

⁷³⁹ Áe. 58. §

⁷⁴⁰ Áe 59. § (1) bek.

A jogállami követelményeket is kielégítő szabályozás kialakítására azonban nem került sor, hiszen a hatósági túlkapasok, hatáskör-túllépések nem kerültek szabályozásra: nem került meghatározásra, hogy a hatóság milyen szempontok alapján, milyen gyakorisággal vonhatja ellenőrzés alá az ügyfeleket, létezik-e folyamatos ellenőrzés bizonyos speciális, magas szintű felügyeletet kívánó területeken, s az sem volt tisztázott a tételesjogi szabályok alapján, hogy végülis mi a jogalapja a hatósági ellenőrzésnek⁷⁴¹. Az Európai Unióhoz való csatlakozás után, a felmerült problémákat a Ket. megalkotásával igyekezett megoldani a jogalkotó. A legfontosabb változást a szabályozott keretek között létrehozott⁷⁴² és közzétett⁷⁴³ ellenőrzési terv jelentette, mely nagyban hozzájárult az egyes hatóságok ellenőrzési tevékenységének átláthatóbbá tételéhez, az ügyféli jogok védelméhez⁷⁴⁴. Az ellenőrzési terv egyfajta preventív funkciót is betölthet a jogkövetés során, hiszen előre láthatóan és kiszámíthatóan bekövetkező ellenőrzés nagyobb fokú jogkövetési motivációt hozhat létre.

Tisztázásra kerültek a hatósági ellenőrzés jogszerű eszközei⁷⁴⁵, mely a távfelügyelet segítségével történő ellenőrzést is magába foglalta, azonban csak jogszabályi felhatalmazás mellett. A helyszíni ellenőrzésre – mint a hatósági ellenőrzés egyik legfontosabb eszközére⁷⁴⁶ - a Ket. szabályozása utaló szabállyal a szemle szabályainak alkalmazását rendelte⁷⁴⁷, ennek megfelelően az általános szabályok garanciális követelményrendszerét kiterjesztette a helyszíni ellenőrzés lefolytatására. A hatósági ellenőrzés lezárásaként készülő dokumentáció követelményeit, a hatósági ellenőrzés tapasztalatain alapú szankciók körét az általános eljárásjogi törvény szintén részletesen szabályozta⁷⁴⁸, ezzel megteremtve a döntési átláthatósághoz szükséges legfontosabb követelményrendszert.

A fenti szabályozási fejlemények nem csak a magyar szabályozás tekintetében voltak tapasztalhatóak: az Európai Unió 2006-os szolgáltatási irányelvének⁷⁴⁹ megfelelően az engedélyezési típusú eljárásokról, a regisztrációs típusúra váltotta a gazdasági tevékenységek közigazgatási felügyeletét⁷⁵⁰. Így a piacfelügyelet és az ahhoz köthető hatósági ellenőrzési tevékenységek szerepe felértékelődött, hiszen az engedélyezés hiányában a gazdasági tevékenységek jogszerű végzéséhez szükséges feltételek ellenőrzése ennek keretében

---

⁷⁴¹ Az Áe. 55. § ugyan tisztázta, hogy a hatóság feladat- és hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtása érdekében végez hatósági ellenőrzést, azt azonban nem, hogy ennek az ellenőrzésnek a jogszabályok illetve egyéb hatósági rendelkezések betartásának megvizsgálására kell irányulnia.

⁷⁴² Ket. 91. § (1) bek.

⁷⁴³ Ket. 91. § (2)-(3) bek.

⁷⁴⁴ Patyi András, 2012, i.m. 439. o.

⁷⁴⁵ Ket. 89. §, a 2011. évi CLXXIV. törvény 46. § (39) bek. módosító rendelkezései alapján

⁷⁴⁶ Ket. 89. § b) pont

⁷⁴⁷ Ket. 92. §

⁷⁴⁸ Ket. 93-94. §

⁷⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK Irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról 42-43. cikk

⁷⁵⁰ Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.), 2013, i.m., 693-694 o.

valósulhat meg. A hatósági ellenőrzés fontosságának felértékelődése, kiterjedése természetesen magával vonja és, vonja ma is a rá vonatkozó szabály- és garanciarendszer szerepének fokozódását is, hiszen ezzel lehet biztosítani az ellenőrzés jogszerű keretek közötti működését, a hatósági visszaélések⁷⁵¹ elkerülését és végsősoron az átláthatóság fenntartását az ellenőrzési tevékenységek tekintetében.

1.3. A tevékenység jellegéből adódó átláthatósági vonatkozások

A fentiekben már ismertetett általános és speciális rendelkezésekben mutatkozó egymásra utaltság elvezet minket a hatósági szervek, átláthatósághoz kapcsolódó kötelezettségeihez az ellenőrzés végrehajtása során: átláthatósági szempontból a fenti szabályozási adottságok miatt az ellenőrzést végző hatóságoknak intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy az eljárás alá vont személyeket teljeskörűen tájékoztassák⁷⁵² (az eljárás abban a szakaszában, amikor ez a tájékoztatás már nem megy szembe az ellenőrzés eredeti céljaival), az eljárásra vonatkozó szabályokról, ellenkező esetben nemcsak a jogszabályi követelmények ügyfél általi megértése, hanem az eljárás követhetősége is csorbát szenved átláthatósági szempontból.

E tekintetben speciális kettőség mutatkozik meg a hatósági eljárásra vonatkozó szabályozási modellek koncepcióiban:

- az egyik modell szerint a hatósági ellenőrzésről való előzetes értesítés, mint a hatósági eljárás egyik fontos átláthatóságot segítő információforrása, ebben az eljárásban rontja az ellenőrzések hatáskörét, mert az eljárás alá vont személyek az értesítésre tekintettel az ellenőrzés időtartamára úgy alakítják tevékenységüket, magatartásaikat, hogy az megfeleljen az ellenőrzés kritériumrendszerének, egyébként pedig nem feltétlenül biztosítják a fent leírt kötelezettségek betartását, így az ellenőrzés potenciálisan nem valós állapotokat fog megvizsgálni⁷⁵³,
- a másik megközelítésmód szerint azonban az ellenőrzés terv szerinti végzése visszatartó, preventív jelleggel bír, ösztönzi az önkéntes jogkövetést, és megfelelő ütemezéssel lehetséges elkerülni a visszaélésszerű magatartásokat az eljárás alá vontak körében, így amennyire csak lehetséges biztosítani kell az ellenőrzési információk közzétételét⁷⁵⁴.

---

⁷⁵¹ Lőrincz, L., 2009., i.m. 435. o.

⁷⁵² Jacobs, S. – Cordova, C.: *Good Practices for regulatory inspections: Guidelines for reformers*. Washington, World Bank Group, Small and Medium Enterprise Department, 2005. 40-41. o.

⁷⁵³ Powell, D. A., et. al.: Audits and inspections are never enough: A critique to enhance food safety. *Food Control*, 30(2), 2013, 686-691. o.

⁷⁵⁴ Monk, J.: *Reform of regulatory enforcement and inspections in OECD countries*. New York, OECD, 2012. 36. o.

Átláthatósági szempontból egyértelműen a második megközelítés van összhangban az eddig tárgyalt követelményrendszerrel, a jogbiztonság e területen való alkalmazása megköveteli, hogy a jogalanyok ezen a területen is kiszámítható, előre tervezhető hatósági tevékenységekkel találkozzanak – még akkor is, ha célszerűségi szempontból komoly érvek szólnak a szűrőpróbaszerű megoldási módok mellett. Ennek ellenére, a magyar szabályozás sok tekintetben az első modell alkalmazását irányozza elő, hiszen az Ákr. hatósági eljárásra vonatkozó szabályanyagában nem kerül meghatározásra a hatósági ellenőrzési terv készítésének és közzétételének követelménye, ennek megfelelően a hatósági ellenőrzés ismét a Ket. szabályozását megelőző módszertanra tér vissza, és a tervből származó visszatartó és jogkövetést ösztönző funkció elvész, legalábbis, ha azt a hatóságok a speciális szabályok alapján nem kötelesek készíteni és közzétenni. Hasonlóképp kikerült a szabályozásból az előzőekben már említett, a helyszíni szemlék szabályaira a szemle követelményeit alkalmazó szabály is, amely – még abban az esetben is, ha az ellenőrzésre irányadó, hivatalbóli eljárási szabályok alapján azt nyilvánvalóan alkalmazni szükséges⁷⁵⁵ - azt okozhatja, hogy a helyszíni szemlék garanciarendszerének hiányában (pl. értesítési szabályok, résztvevők körének és szerepének meghatározása, ellenőrzési időhatárok nélkül) valósulhat meg a helyszínen zajló ellenőrzés, ha pusztán az általános szabályokat vesszük figyelembe. Természetesen erre megfelelő válasz lehet, hogy az ágazati szabályozás majd részletesen rendezze ezeket a kérdéseket, de ezzel szemben felmerül az a már sokszor említett problémakör, hogy az ügyfelek nézőpontjából csökkenhet a hatósági tevékenység-ellátásba vetett bizalom, átláthatóságérzet a sokrétű szabályozás laikusok szemszögéből való átláthatatlansága okán.

1.4. Döntési átláthatóság megjelenése az ellenőrzés lezárásához kapcsolódóan

A hatósági ellenőrzés is folyamatjellegű tevékenység, így a folyamatos ellenőrzés kivételével az eljárásnak nemcsak kezdete, hanem lezárása is kell, hogy legyen. E tekintetben a lezáráshoz kapcsolódó hatósági tájékoztatások, azok érthetősége fogja az átláthatóság mértékét befolyásolni, amely az egész eljárás megítélésére kihathat az eljárás alá vont érintettek szempontjából. E tekintetben is jelentős változásban volt az elmúlt időszakban a magyar szabályozás: a Ket.-ben részletes szabályozás volt található hatósági ellenőrzés során észlelt jogsértések szankcionálási lehetőségeiről, az ellenőrzés dokumentálásáról, és a hatósági ellenőrzések után kibocsátható hatósági döntések típusai és jellemzőiről⁷⁵⁶. Az Ákr. ugyan

---

⁷⁵⁵ T/12333. törvényjavaslat indoklása, 97. o.

⁷⁵⁶ Ket. 93-94. §§

tartalmaz szabályokat azokra ez esetekre, amikor a hatóság az ellenőrzés során jogsértéseket tár fel, vagy ezek hiányában zárja le az ellenőrzés folyamatát, azonban a részletszabályok hiányának köszönhetően szembemegy az eddig kialakított, európai normáknak is megfelelő gyakorlatnak. Nincs rendezve többek között annak szabályozása, hogy a hatóság a tudomására jutott információkat milyen célból és meddig használhatja fel⁷⁵⁷, illetve egyes jogalkotói szándék alapján kiemelt jelentőségű ügyfélcsoport (pl. kis- és középvállalkozások) vonatkozó speciális, jogszabály által előírt eljárási követelmények részletszabályozásának⁷⁵⁸ alkalmazása sem. Hasonlóképpen nem tisztázott az eljárás lezárásának, a tapasztalatok dokumentálásának módja sem, egyes a jogszabály megalkotásában közreműködő szakirodalmi szerzők szerint azért, mert „*az eljárási cselekmények dokumentálásának hiteles, bizonyítható módon történő rögzítése ugyanis az adott hatóság feladata és felelőssége*”⁷⁵⁹. Nem kerül teljeskörűen szabályozásra folyamatos ellenőrzés jogintézménye, s mellőzi azt az ügyfélközpontú megközelítést, amelyet alapelveként a törvény 5. §-ban határoz meg, így az Ákr. korábbi szabályozást megújító rendszere sok tekintetben az ellenőrzés átláthatósága ellen hat, a részletszabályozás garanciális jellegű szabályainak elhagyásával.

2. Kvázi hatósági eljárások – Köztisztviselők átláthatósága

Amíg a hatósági ellenőrzés vizsgálatánál a hatósági tevékenységet továbbra is a hagyományos értelemben vett hatósági szervek végezték, léteznek olyan, kvázi hatósági eljárások is, amelyek esetében már a jogalkalmazó szerv sem ennek, az eredetileg hatósági jogalkalmazó tevékenységet ellátó szervezetrendszernek a része, legalábbis a hagyományos, államigazgatásban alá-főlé rendeltségre épülő szervezeti viszonyokat tekintve semmiképpen. Az alábbiakban vizsgáljuk meg közelebbről a köztisztviselők, tagjaik irányába folytatott, kvázi hatósági jogalkalmazó tevékenységeit annak érdekében, hogy megállapíthassuk, hogy milyen tényezők szükségesek e tevékenységek gyakorlása során azok átláthatóságának megteremtése és fenntartása során.

---

⁷⁵⁷ Holott a kérdéskör szabályozásának szükségét a Kúria 1/2013. KMJE határozata, Indoklás V. része is megerősíti, illetve korábban a Ket. 94. § (3)-(4) bek. elő is írta.

⁷⁵⁸ Ld. Kúria 2/2013. KMJE határozat indoklása, a 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük előmozdításáról szóló jogszabályhoz kapcsolódóan határozza meg a kis- és középvállalkozásokkal szemben az első esetben előforduló jogsértés esetén alkalmazandó szankciók körét. A szabályozás köréből az elmúlt hónapokban egyébként kikerült a figyelmeztetés lehetősége.

⁷⁵⁹ Hajas, B.: Általános közigazgatási rendtartás – Ket. kontra Ákr. *Új Magyar Közigazgatás*, 2016/4., 25. o.

2.1.A köztestületek alapvető jellemzői

Jelen vizsgálódás tárgyában a köztestületeket az államszervezet részeként értelmezhetjük, amelyek a közigazgatás két nagy alrendszeréből az önkormányzati igazgatáshoz tartozó olyan, a testületi önkormányzatok közé tartozó közjogi személyek⁷⁶⁰, amelyek törvényi felhatalmazás alapján közfeladatokat látnak el⁷⁶¹ az általuk érintett szakmai területen. Szerveződési elvükből adódóan működésüket tekintve fő jellemzőjük az önigazgatás⁷⁶², amely kötelező⁷⁶³ vagy önkéntes tagságon alapul.⁷⁶⁴ Tevékenységüket ugyanakkor az őket létrehozó és szabályozó jogszabály alapján végzik, inkább tekinthetőek az „állam kinyújtott kezének”⁷⁶⁵, mintsem egyesülési jog alapján létrehozott szervezeteknek, ettől eltekintve azonban az önkormányzatiság gondolatkörének jeles képviselői, hiszen:

„köztestület az érdekeltek összességének tagsági viszonyán alapuló, közhatalmi aktussal létesített, jogi személyiséggel bíró személyegyesülés, mely saját önkormányzatával, de állami felügyelet alatt, közhatalmi eszközökkel, jogszabályban ráruházott közigazgatási, illetőleg jogszolgáltató feladatot old meg.”⁷⁶⁶

2.2. A köztestületi átláthatóság jellemzői

Mi adhatja a köztestületek átláthatósága vizsgálatának alapvető jelentőségét? A köztestületek köztes jellegéből adódóan a civil szektor létesüléseitől eltérően nem állnak teljes mértékben tagjaik ellenőrzése alatt⁷⁶⁷, miközben az állami szervezetrendszerben egyébként túlnyomórészt érvényesülő hierarchia nem értelmezhető teljeskörűen irányukban.

Az első felvetéshez kapcsolódóan megállapítható, hogy a köztestületeket tagjai az önkormányzatiság elvein keresztül csak korlátozott formában tudják gyakorolni a szervezet feletti ellenőrzést. Az egyes, eltérő feladatokat ellátó kamarák külső, jogszabályokban megtestesülő⁷⁶⁸ és belső, saját maguk által megalkotott szabályozásuk alapján tagságuknak jellemzően ahhoz van jogosultságuk, hogy az ügyvezetést ellátó testületet illetve személyeket megválasszák illetve szükséges esetben visszahívják, az operatív jellegű, s ennek megfelelően

⁷⁶⁰ 1283/B/1995. AB határozat ABH 1997/619 2.1.

Petrétei, J., 2009, i.m. 287-288. o.

⁷⁶¹ 72/1995. (XII. 15.) AB határozat ABH 1995/351. 3.

⁷⁶² Miklós, I.: A közigazgatás kapcsolata a gazdasággal, az államszocializmus és a rendszerváltoztatás gazdasági-gazdaságirányítási átalakulásai Lőrincz Lajos munkásságának tükrében. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/3., 152-173. o.

⁷⁶³ Pl. szakmai kamarák tekintetében az ügyvédi, közjegyzői, orvosi kamara, stb.

⁷⁶⁴ Szilágyiné Fülöp, E.: *A gazdasági kamarák működési feltételeinek alakulása a kezdetektől napjainkig*. In: Karlovitz, J. T. (Szerk.): *Fejlődő jogrendszer és gazdasági környezet a változó társadalomban*. Komárno, International Research Institute, 2015. 232-239. o.

⁷⁶⁵ Csanády, D.: *A civil társadalom szerkezete*. In: Tóbiás, L. (Szerk.): *Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között*. Budapest, Hálózat a Demokráciáért Program, 1999, 27-29. o.

Tebeli, I.: A hatékony állam kapcsolata a civilszervezetekkel, kiemelt figyelemmel a pénzügyi fogyasztóvédelemre. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/1., 197. o.

⁷⁶⁶ Fazekas, M.: A köztestületekről. *Magyar Közigazgatás*, 1993/3-4., 216. o.

⁷⁶⁷ Márkus, E.: *Amikor a harmadik az első. A civil szektor többféle nézőpontból*. Budapest, Csokonai Kiadó, 2016. 62-63. o.

⁷⁶⁸ Ld. pl. 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról

a közhatalmi hatalomgyakorlással kapcsolatban kulcsfontosságú tevékenységek megszervezése és megvalósítása valójában⁷⁶⁹ ezeknek a belső testületeknek, illetve a személyeknek a kezében van. Ezt a megállapítást érdemben még az sem tudja teljeskörűen módosítani vagy lerontani, hogy az operatív, illetve közhatalmi jellegű tevékenységek gyakorlásának ellenőrzésére a tagság rendszerint ellenőrző testületet, illetve személyt választ meg, illetve a belső szabályok elfogadása és módosítása tekintetében a döntés joga a tagok összeségénél vagy ezek küldöttjeinél van, amely ilyen formában gátat jelent az ügyvezetést ellátók számára. Az első esetben még igen⁷⁷⁰, de a másik esetben megkérdőjelezhető a kamarai tagság hatékony ellenőrzésének szerepe, tekintettel arra, hogy a belső szabályozottsághoz szükséges dokumentumok előkészítését rendszerint ugyanaz az ügyvezetést ellátó testület koordinálja, aki később e szabályok alapján el fog járni a közhatalmi, közfeladatot ellátó tevékenysége során. Tekintettel arra is, hogy a „*közttestületként létrehozott szervezet nem az egyesülési szabadság alapján alapított szervezet, a kötelező kamarai tagság pedig nem sérti az egyesülési szabadságból folyó önkéntes csatlakozás jogát*”⁷⁷¹ kifejezetten fontos, hogy a külső és belső szabályok alapján végbemenő, hatékony, de egyben átlátható tevékenység folyjon a közttestületek működése során.

Más szempontból a közttestület, mint az államszervezet része értelmezendő, amely a közfeladat ellátásán és ehhez kapcsolódóan a közhatalmi jogosítványok felhasználásának keresztül bekapcsolódik az állami szervezetrendszer feladatvégrehajtási rendszerébe. Ugyanakkor az önkormányzatiság és az öngazgatás során érvényesülő alapelvek miatt a közttestületek nem tartoznak bele abba a hierarchikus rendbe, amelybe a közigazgatási tevékenységet ellátó állami szervek. Ennek megfelelően a kormányzati igazgatásnak nincs közvetlen ellenőrzési, illetve beavatkozási lehetősége a közttestületek működésébe, az ezeket létrehozó jogszabály azonban meghatározzák a törvényességi felügyeletet ellátó szervezetet. A hierarchikus rendbe való tagozódás hiánya önmagában nem lehet negatív megítélésű, hiszen a közttestületek létezésének központi elemét⁷⁷² adja az önszerveződés és az eltérő mértékű, de

---

⁷⁶⁹ Kákai, L.: *Önkormányzunk értetek, de nélkülük!?: pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban (Vol. 3)*. Budapest, Századvég Kiadó, 2004. 100-125 o.

⁷⁷⁰ Hozzá kell tenni, hogy ezek az ellenőrző szervezeti egységek (pl. felügyelő testület, bizottság) jellemzően csak gazdálkodási, pénzügyi területen gyakorolnak hatékony kontrollt az ügyvezetést ellátó testület vagy személy felett.

⁷⁷¹ 1283/B/1995. AB határozat ABH 1997/619 2.2.

A szerző megjegyzi, hogy az adott tevékenység folytatási lehetősége mellett a kilépés jogát sem, hiszen ha ez így lenne, akkor az egyes területeken kötelező jellegű kamarai tagság elvét kérdőjeleznék meg, amely mára közel sem mondható általánosnak, ld. gazdasági kamarák területén 1994 után bekövetkezett önkéntes tagság elvére való váltásra.

22/1994. (IV.16.) AB határozat ABH 1994, 127, 132. II.1.

⁷⁷² Dunleavy, P. – Hood, C.: From old public administration to new public management. *Public money & management*, 14(3), 1994, 9-16. o. Hood, C., 1991, i.m. 3-19. o.

Yamamoto, K.: Performance of semi-autonomous public bodies: linkage between autonomy and performance in Japanese agencies. *Public Administration and Development: The International Journal of Management Research and Practice*, 26(1), 2006, 35-44. o.

szükségképpen autonómia a központi államigazgatástól, azonban ez sok esetben jelentheti a köztestületi tevékenység külső fél szempontjából értelmezett átláthatatlanságát.

Kétségtelen az is, hogy a döntés már így is közelebb kerül annak hatásterületéhez⁷⁷³, ahhoz képest mintha közvetlen állami végrehajtásra kerülne, s ez előnyösen hathat a közhatalmi jellegű jogosítványok gyakorlása során is. A köztestület tagjainak és érdekelti köreinek választása alapján felállított szervezet könnyebben önkéntes jogkövetésre bírhatja⁷⁷⁴ a köztestület tagjait, mint a hagyományos rendszerbe illeszthető közigazgatási hatósági szervek.

Az önigazgatás a fenti keretek hiányában, megfelelő külső és belső kontrollrendszer nélkül a köztestületnek biztosított jogosítványok, s így a közhatalmi hatalomgyakorlás önkényes uralását, az egyes hatáskörök eredeti felosztástól való eltérő felhasználását⁷⁷⁵, és végső soron jogszerűtlen működést eredményezhet.

2.3.A köztestületi átláthatóság dimenziói

A korábbiakban már részletesen meghatározott átláthatósági elvárás- és követelményrendszer elemei ugyan megkötésekkel, a köztestületek fenti adottságaira reflektálva, de alkalmazhatóak a köztestületek szabályozására, szervezetére és működésére. Az alábbiakban megkísérlem meghatározni ezeket a követelményeket a köztestületek vonatkozásában.

2.3.1. Jogi átláthatóság

A köztestületek más civil szervezeti formációktól alapvetően különbözteti meg az a jogszabályi háttér⁷⁷⁶, amellyel létrehozzák azt, és amellyel kialakítják azokat a legfontosabb szervezeti-működési követelményeket, amelyeknek meg kell felelnie a köztestületnek működése során.

Önmagában a szabályozás terjedelme nem jelenthet garanciát a létrejövő és működésben levő köztestület átláthatóságára, sokkal inkább elvárásként támaszthatóak a szabályozással kapcsolatban az alábbiak:

- legfontosabb követelménnyé válhat az, hogy a köztestület egyes szervei a rájuk vonatkozó szabályozást a későbbiekben folyamatosan alkalmazni tudják, az értelmezhető legyen – ne legyenek következtelenségek, adminisztrációs terheket

⁷⁷³ Illés, L.: Régiók és regionalizáció. *Tér és Társadalom*, 2001/1., 1-23. o.

Póla, P.: Gazdasági kamarák a globalizációban. *Tér és Társadalom*, 20(3), 2006, 19-30. o.

⁷⁷⁴ Tyler, T. R. – Darley, J. M.: Building a law-abiding society: Taking public views about morality and the legitimacy of legal authorities into account when formulating substantive law. *Hofstra Law Review*, 1999/28., 707-711. o.

Bugaric, B., i.m. 2004, 504. o.

⁷⁷⁵ Peters, B. G. – Pierre, J.: Governance without government? Rethinking public administration. *Journal of public administration research and theory*, 8(2), 1998, 223-243. o.

⁷⁷⁶ Dewey, J.: The historic background of corporate legal personality. *Yale Law Journal*, 1925/35., 657-661. o.

szükségtelenül növelő, a szervezeti folyamatok zártságát, felesleges titkosságát fokozó rendelkezések,

- kerülni kell a szervezeti hatás- és feladatkörök párhuzamosságát, a meghozott döntésekért viselt egyéni vagy testületi felelősség „elkenésére” alkalmas szabályok beiktatását, a hatáskör elvonására alkalmas szituációk kialakulását elősegítő tényezők csökkentése, illetve eliminálása mellett,
- a köztestület létrehozásának, társadalomban betöltött szerepének széles látókörű értelmezése – Magyarországon és világviszonylatban is a köztestületek rendszerint stabil, hosszú ideig változatlan formában fennálló szervezeteket jelentenek – rendkívül fontos, hiszen ezzel biztosítható az, hogy a testület hosszútávon is be tudja tölteni szerepét.

Fontos továbbá, hogy a köztestületi működés szempontjából nem csak a létrehozáskori jogszabályi háttér válik relevánssá a szervezet átláthatóságával kapcsolatban, hanem a joganyagot érintő módosítások sorozata is⁷⁷⁷, ennek megfelelően a jogszabályi háttér átláthatósága igazán csak a szervezetre ható jogszabályi kötelezettségek alakulásán keresztül értékelhető teljeskörűen.

2.3.2. *Szervezeti átláthatóság*

Az átláthatónak tekinthető tevékenység csak átlátható szervezet mellett valósítható meg⁷⁷⁸.

Mindez magába foglalja:

- a jogszabályban meghatározott⁷⁷⁹ szervezeti struktúra felállítását és folyamatos fenntartását⁷⁸⁰,
- az egyes szervezeti egységek és vezetői megbízatást betöltő személyek a szervezeti rendnek megfelelő feladat- és hatásköröket kell szabályozásban és ténylegesen is birtokolniuk, annak érdekében, hogy el tudják látni a rájuk kiszabott feladatokat,

---

⁷⁷⁷ Fazekas, M.: Láthatatlan közigazgatási reformok–avagy hogyan befolyásolják életünket a traktorülésszabványok?. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/3., 70-79. o.

⁷⁷⁸ Schnackenberg, A. K. – Tomlinson, E. C., 2016, i.m. 1787. o.

⁷⁷⁹ A közfeladat ellátáshoz és a közhatalmi jogosítványok gyakorlásához kapcsolódóan, a köztestületek jellegéből adódóan minden esetben jogszabály rendelkezik a szervezet létrehozásáról és alapvető jellemzőiről, amely jogszabályi kötelezettséget jelent a köztestület oldaláról.

⁷⁸⁰ Nem elégséges ugyanis, hogy a köztestület létrehozása után létrejön a jogszabályban és a belső szabályzatban meghatározott szervezet, annak folyamatosan fenn kell állnia és az egyes szervezeti egységekhez, személyekhez delegált feladatokat ténylegesen is az arra feljogosítottaknak kell ellátnia annak érdekében, hogy az eredetileg szándékolt célt tölthessék be a köztestület egyes szervei.

- a szervezet egyes folyamatainak – kiemelt jelentőséggel a döntéshozatali és közhatalmi jogosítványok gyakorlásával kapcsolatos folyamatokra – a külső és belső szabályoknak megfelelően, a méltányos eljárás keretein belül kell folynia,
- biztosítani kell az egyes működési folyamatok ellenőrzését a belső kontrollkörnyezet⁷⁸¹ szükséges mértékű kialakításával, és adott esetben a szervezeti integritás szempontjából kitett folyamatokra tekintettel integritásirányítási rendszer⁷⁸² bevezetésével, fenntartásával és integritás tanácsadó foglalkoztatásával.

Idetartozik az is, hogy alkotmányos elvárásként jelenthet meg a köztisztviselők szervezeti átláthatóságával kapcsolatban az is, hogy a köztisztviselők vezetését ellátó személyek szakmai előélete nyomon követhető és a köztisztviselők rangjához, jogállamiságban betöltött szerepéhez illeszkedő legyen. Az Alkotmánybíróság egy korai határozatában kimondta, hogy

„a jogállamban közhatalmat gyakorló vagy a politikai közéletben résztvevő személyek - köztük azok, akik a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítják - arra vonatkozó adatai, hogy korábban a jogállamisággal ellentétes tevékenységet folytattak, vagy olyan szerv tagjai voltak, amely korábban a jogállamisággal ellentétes tevékenységet folytatott, az Alkotmány 61.§ szerinti közérdekű adatok”⁷⁸³.

Ez alapján a tagságuk felett kvázi közhatalmat ellátó, hatósági jellegű tevékenységet is végző köztisztviselők vezetőivel szemben ugyanazok az elvárások fogalmazódnak meg, mint az államszervezet egyéb vezetőivel szemben, hiszen tevékenységeit, illetve azok hatásait tekintve közfeladatot látnak el és rendszerint közhatalmi jogosítványokat is gyakorolhatnak tagjaik felett.

2.3.3. Pénzügyi átláthatóság

Rendkívül fontos követelményként jelentkezhethet, a fenti átláthatósági dimenziókkal együttesen, annak bizonyos szempontból való folyományaként az, hogy a köztisztviselőtől, mint részben közpénzből gazdálkodó szervezettől elvárható az, hogy a gazdálkodását az átláthatóság követelményei alapján alakítsa. Pénzügyi szempontból elemezve az elvárásokat az Alaptörvény követelményei alapján⁷⁸⁴:

„(1) Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.

⁷⁸¹ Kovács, R. – Kovács, T., 2017, i.m. 634-640. o.

⁷⁸² Domokos, L., et. al., 2015, i.m. 7-28. o.

Pallai, K. - Kiss, N., 2014, i.m. 167. o.

⁷⁸³ 60/1994. (XII. 24.) AB határozat ABH 1994/342. 1. o.

⁷⁸⁴ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) N cikk (1), (3) bek.

...

(3) Az Alkotmánybíróság, a bíróságok, a helyi önkormányzatok és más állami szervek feladatuk ellátása során az (1) bekezdés szerinti elvet kötelesek tiszteletben tartani.”

A fenti követelmények alapján a hatékony, átlátható költségvetési gazdálkodásra nem csak a szorosabb értelemben vett állami szervek, hanem az ahhoz a fogalomhoz szélesebb értelemben vett köztisztviselők is beletartoznak⁷⁸⁵, amely a fentieknek megfelelően átgondolt, következetes gazdálkodási tervezés és ennek megfelelő, szabályszerű végrehajtásának követelménye elé állítja a köztisztviselőket. Mindazonáltal, a pénzügyi-gazdálkodási stabilitás és átláthatóság mintegy előfeltétele a szervezetnek magának, illetve tevékenységeinek, folyamatainak átláthatóságához, hiszen ezek biztos pénzügyi alap nélkül nem megteremthetők⁷⁸⁶.

---

⁷⁸⁵ Lentner, Cs., 2015, i.m. 68-69. o.

⁷⁸⁶ OECD, 2002, i.m. 13-14. o.

IX. Empirikus kutatás

Az átláthatóság, ahogy annak fogalmát már a korábbiakban körbehatároltam az egyes nemzetközi dokumentumok, a szakirodalmi szerzők és a jogállami követelményrendszer elemei alapul vételével, nagyban függ az átláthatóság alanyától, annak szubjektív jellemzőitől⁷⁸⁷. Mindez arra vezethető vissza, hogy az átláthatóság hatósági eljárásban megjelenő elvárás- és követelményrendszere, a hatósági jogalkalmazás folyamata és a kapcsolódó szervezeti és kommunikációs vonatkozások is az átláthatóság intézményi biztosításának, fenntartásának lehetőségét teremtik meg. Az ezek alapján az átláthatóság alanyában, az ügyfelekben és a társadalmi érdekeltekben kialakuló érzet, ügyfélélmény és bizalom pedig minden esetben egyénfüggő lesz⁷⁸⁸. Az egyéni tapasztalatok felmérése, értékelése és rendszerbe foglalása, a hatósági jogalkalmazás gyakorlati vonatkozásainak megítélésében segíthet minket⁷⁸⁹, de egyúttal alkalmas lehet arra is, hogy a vizsgált témakörben megfogalmazott teoretikus és dogmatikai megállapítások validitását e gyakorlati vonatkozások tükrében megítéljük.

Erre tekintettel kulcsfontosságú az átláthatóság szempontjából releváns tényezők azonosítása és hatásuk megítélése szempontjából az, hogy a szekunder jellegű feldolgozás mellett primer jellegű, empirikus eredményeket is figyelembe vegyünk. Jelen értekezés két empirikus jellegű kutatás eredményeit használja fel ehhez, amelyeket a Szerző saját maga végzett el a kézirat létrehozását megelőzően.

A hatósági eljárás átláthatósága és nyitottsága empirikus adatainak relevanciája két fő szempontra vezethető vissza:

- egyrészt, ahogy azt már a korábbiakban is elemzésre került, az átláthatóság elvárás- és követelményrendszerének egyes elemei, alkotmányos, jogállami követelményekből eredően követelményeket ébresztenek a hatósági jogalkalmazó tevékenység, mint közhatalmi hatalomgyakorlási forma irányába,
- másrészt azonban a hatósági eljárás átláthatósága az egyedi hatósági ügyekben részt vevő ügyfelek, társadalmi érdekeltek körében kialakuló tapasztalatok, benyomások, ügyfélélmények összességéeként is értékelhető, amely fókuszpontot ad a fenti követelmények gyakorlati érvényesíthetőségének és valós érvényesülésének megítélése során.

---

⁷⁸⁷ Tagiuri, R. – Kogan, N. – Bruner, J. S., 1951, i.m. 368-369. o.

⁷⁸⁸ Birchall, C., 2014, i.m. 78-81. o.

⁷⁸⁹ Bugaric, B., 2004, i.m. 500-504. o.

Az alábbiakban ez utóbbi szempont empirikus felmérésének bemutatására kerül sor. E felmérés gyakorlati hasznát, fontosságát az indokolja, hogy a szakirodalomban fellelhető források alapján, erős kapcsolat mutatható ki az állami tevékenység-ellátás, azon belül a közigazgatás tevékenységeinek ügyféloldali, érintettek szemszögéből értelmezett átláthatósága (átláthatóságérzete) és a kormányzatba vetett bizalom között⁷⁹⁰, amely minden demokratikus jogállamban elérendő célként jelenik meg, hiszen a demokratikus legitimitást alakító tényezők részének tekinthető⁷⁹¹. Egyúttal pedig lehetőséget biztosít a jelen értekezés keretében bemutatott és elemzett, az átláthatóság szempontjából kiemelt témakörök, jogintézmények kiválasztásának, értékelésének eredményei tekintetében azok validálására.

Az értekezéshez kapcsolódó, lakossági átláthatóságérzetet felmérő empirikus kutatás két fázisban valósult meg:

1. Az első 2020 decembere és 2021 januárja között, kismintás mélyinterjú felmérés formájában, kvalitatív szempontokra koncentrált a fent meghatározott célok mentén,

2. Ennek tapasztalatai alapján a második, 2021 márciusa és áprilisa között megvalósított – tehát a műhelyvitára leadott kézirat lezárásának időpontjában is elemzés alatt álló, nagymintás lakossági felmérés, amelyben arra törekszem, hogy a magyarországi hatósági jogalkalmazási tevékenység vonatkozásában, lehetőleg reprezentatív mintán alapuló következtetéseket lehessen levonni a hatósági eljárás átláthatóságának ügyféloldali átláthatósági szempontrendszer vonatkozásában. Az alábbiakban e fázisok bemutatását és a felmért kutatási eredmények ismertetését, elemzését végzem el.

1. Kvalitatív, mélyinterjú felmérés

A lakossági átláthatósági szempontok megítéléséhez kapcsolódó kvalitatív kutatási fázis a hatósági jogalkalmazási tevékenység során értelmezhető átláthatóság tényezőinek feltárása és elemzése után, de a nagymintás online lakossági kérdőíves folyamat előtt zajlott le. A fázis lefolytatásának legfontosabb célja az volt, hogy a már feltárt, átláthatóságot befolyásoló tényezők tekintetében primer jellegű kutatási adatokat gyűjtsék és ezek segítségével határozzam meg és pontosítsam a későbbi nagymintás kérdőíves felmérésben szereplő témaköröket, kérdéseket, és azok súlypontjait.

---

⁷⁹⁰ Grimmelikhuijsen, S. G.: *Transparency and trust. An experimental study of online disclosure and trust in government. Doctoral dissertation.* Utrecht, University Utrecht, 2012. 231-247. o.

Park, H. – Blenkinsopp, J., 2011, i.m. 254-274. o.

⁷⁹¹ Boda, Zs. – Medve-Bálint, G.: Intézményi bizalom a régi és az új demokráciákban. *Politikatudományi Szemle*, 21(2), 2012, 27-31. o. Petrétei, J., 2009, i.m. 27-28. o.

A mélyinterjú fázis kismintás felmérésként került megtervezésre, a felmérésbe való részvételre 11, a nagymintás lakossági felmérés célcsoportjába is beletartozó személyt kértem fel, akik 18 év feletti magyar állampolgárok voltak. A felmérés a járványügyi kormányzati intézkedésekre tekintettel on-line környezetben zajló beszélgetések során valósult meg. Annak ellenére, hogy a mélyinterjú felmérés a megkérdezett válaszadók alacsony száma miatt nem lehetett reprezentatív a célcsoportra vonatkoztatva, törekedtem rá, hogy minél szélesebb körben – eltérő és a magyar átlagos demográfiai helyzettel harmonizáló korú, nemű, lakóhelyű, iskolázottságú, vagyoni helyzetű és foglalkozású válaszadókat kérjek fel. A kutatásban ennek megfelelően az alábbi jellemzőkkel bíró személyek vettek részt:

A válaszadók demográfiai jellemzői		1. válaszadó	2. válaszadó	3. válaszadó	4. válaszadó	5. válaszadó	6. válaszadó	7. válaszadó	8. válaszadó	9. válaszadó	10. válaszadó
Lakhely	Budapest										
	Megyeszékhely										
	Város										
	Falu										
Életkor	18-24 év										
	25-49 év										
	50-65 év										
	65-79 év										
	80+ év										
Nem	Nő										
	Férfi										
Végzettség	8 általános										
	Érettségi										
	Technikum										
	Felsőfokú szakképzés										
	Felsőfokú végzettség										
	Posztgraduális végzettség										
Foglalkozás	Alkalmazott, fizikai munka										
	Alkalmazott, szellemi munka										
	Vezetői tevékenység										
	Vállalkozói tevékenység										
	Tanuló										
	Nyugdíjas										
	Munkanélküli										
Vagyoni helyzet	Átlag alatti										
	Átlagos										
	Átlag feletti										

3. táblázat – A válaszadók demográfiai jellemzői.

Forrás: saját szerk.

A mélyinterjú az alábbi szempontok vizsgálatára irányult:

- milyen fogalmi elemekkel határozható körbe az átláthatóság fogalma, és ezek közül melyek válnak hangsúlyossá a hatósági eljárás átláthatóságának kontextusába,
- melyek a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozóan azok a tényezők, amelyek jelentőséggel bírnak a válaszadó szempontjából a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó jogszabályi, szervezeti, eljárásközi és kommunikációs szempontok és jogintézmények közül.

1.1. Az átláthatóság fogalmi elemeivel kapcsolatos megállapítások

A válaszadókat a mélyinterjú során arra kértem, hogy néhány bemelegítő, a felmérés iránti bizalmat növelő, de a vizsgálat köréhez nem tartozó kérdés után határozzák meg saját szavaikkal azt, hogy mit jelent számukra az átláthatóság általánosságban, az alábbi válaszok érkeztek:

- a kitöltők legnagyobb része válaszába belefoglalta, hogy számára áttekinthetőséget jelent a vizsgált jelenség felett (8 említés), az adott dolog érthetőségét, értelmezhetőségét, közérthetőségét (9 említés), az események alakulásának követhetőségét (6 említés) és kiszámíthatóságát (4 említés),
- emellett többen kiemelték, hogy másodlagos jelentéssel egyfajta egyszerűséget értenek alatta (4 említés), amely értelmezésükbe a megértést, az átlátást, az adott dolog érzékelését, megélését segíti.

A válaszadók ezek után arra válaszoltak, hogy miként tudják a már körbehatárolt átláthatóság fogalmát a közigazgatási hatósági eljárásra alkalmazni, mely elemek válnának hangsúlyossá a fentiekből. A válaszokból leszűrhető tapasztalatok:

- a legtöbben a követhető, logikus ügymenetet (8 említés), az információk könnyű elérhetőségére, és nyilvánosságára (7 említés), az érthető szabályozásra vonatkozó témaköröket emelte ki (5 említés),
- ezzel szemben pedig meghatározták az átláthatlan eljárás jellemzőit is: hosszadalmas (6 említés), komplikált (6 említés) és megjelent a „döcögösség”, a gördülékenység hiányának említése is (5 említés).

1.2.Jogszabályokkal, információforrásokkal kapcsolatos megállapítások

A válaszadók legnagyobb többsége az előző témaegységre azt válaszolta, hogy az számára a követhető eljárási ügymenet, és az információk elérhetősége a legrelevánsabb a hatósági eljárás szempontjából – erre tekintettel a résztvevők megkérdezésre kerültek az ezekkel kapcsolatos elvárásaikról. Módszertanilag a válaszadók ekkor az „Akkor tartanám a hatósági eljárásra vonatkozó szabályozást/tájékoztatást átláthatónak, ha...” szóbeli felvetésre helyettesítették be saját megfogalmazásaikat, az alábbiak szerint:

- a szabályozás esetében a résztvevők megállapításai alapján akkor tekinthetjük azt átláthatónak, ha az egyszerű nyelvezetben íródott (szakzsargon kerülése, stb.), a laikusok számára is fő vonalakban értelmezhető (8 említés), és kiskapuk nélküli (4 említés),
- a tájékoztatás (legyen az egy ügyleírás vagy kormányzati tájékoztatás), ha az pontos (7 említés), következetes (5 említés), könnyen elérhető (5 említés, ebből négy külön kitért arra is, hogy on-line is elérhető).

1.3.Az eljárásközi átláthatósággal kapcsolatos megállapítások

Az egyedi hatósági jogalkalmazási folyamat eljárásközi átláthatóságával a válaszadóknak meg kellett nevezniük olyan jogintézményeket, eljárási cselekményeket, tevékenységeket, amelyek hozzájárulnak és olyanakat is, amelyek ronthatják az eljárás átláthatóságát:

- a résztvevők szinte mindegyike a tájékoztatást jelölte meg átláthatóság fokozó tevékenységként (9 említés) egyrészt az ügyfeleket megillető jogokról és őket terhelő kötelezettségekről (6 említés), másrészt az eljárás indulásáról, menetéről, szakaszairól (5 említés), külön kitérve az on-line nyomon követhetőséghez kapcsolódó információk elvárásaira (3 említés),
- ezen túl a tisztességes működést (6 említés), a részrehajlásmentes döntéseket (4 említés) a döntések érthetőségét (4 említés), és az ésszerű, következetes hatósági eljárási magatartást (3 említés) emelték ki,
- az átláthatóságot korlátozó tényezőként pedig a korrupciót (9 említés), az ügyintéző rossz hozzáállását, és felkészültségét említették a válaszadók.

2. Kvantitatív, lakossági felmérés

A kvalitatív felmérés tapasztalatai alapján 2021 márciusában és áprilisában, kvantitatív, nagymintás lakossági kérdőíves felmérést végeztem annak érdekében, hogy megállapításokat tudjak tenni a tekintetben, hogy a magyar lakosság körében milyen tényezők alakítják az átláthatóságról alkotott állampolgári fogalmat, illetve a hazai közigazgatás mennyiben tud eleget tenni ezeknek az elvárásoknak. A felméréshez használt kérdőívet, a benne foglalt kérdéseket jelen disszertáció I. számú mellékletében szerepeltetem, a felmérési adatokat tartalmazó adattábla az alábbi [linken](#) érthető el.

A felmérésben 313 fő vett részt, 4 kitöltő kivételével mindenki magyarországi lakhellyel rendelkezett. A felmérési minta összeállítása szempontjából az volt a célkitűzés, hogy a lehető legjobban lefedje a magyar átlaglakosság demográfiai jellemzőit, így a kérdőíves felmérés bemutatását a kitöltők demográfiai jellemzőinek bemutatásával kezdem és utána térek rá a konkrét felmérési eredmények bemutatására.

A kérdőíves kutatás az alábbi felmérési hipotézisek vizsgálatára terjedt:

1. Az átláthatóság általános fogalmának, az értekezésbe foglalt elméleti-dogmatikai elemzés során, illetve a kvalitatív empirikus vizsgálat során meghatározott fogalmi elemei nagyfokú egyezést mutatnak a nagymintás kérdőíves felmérés kitöltői által meghatározott fogalom elemeivel.
2. A kitöltők átláthatósági érzete jelentősen függ a hatósági eljárásról elérhető információktól, a hatóság eljárásban tanúsított magatartásától és kommunikációjától.
3. A kitöltők átláthatósági érzetét részben meghatározza, hogy milyen szintű végzettséggel és előismeretekkel rendelkeznek, kiemelten a közigazgatásra és a hatósági eljárásra vonatkozó ismeretekre.

2.1. A kitöltők demográfiai jellemzői

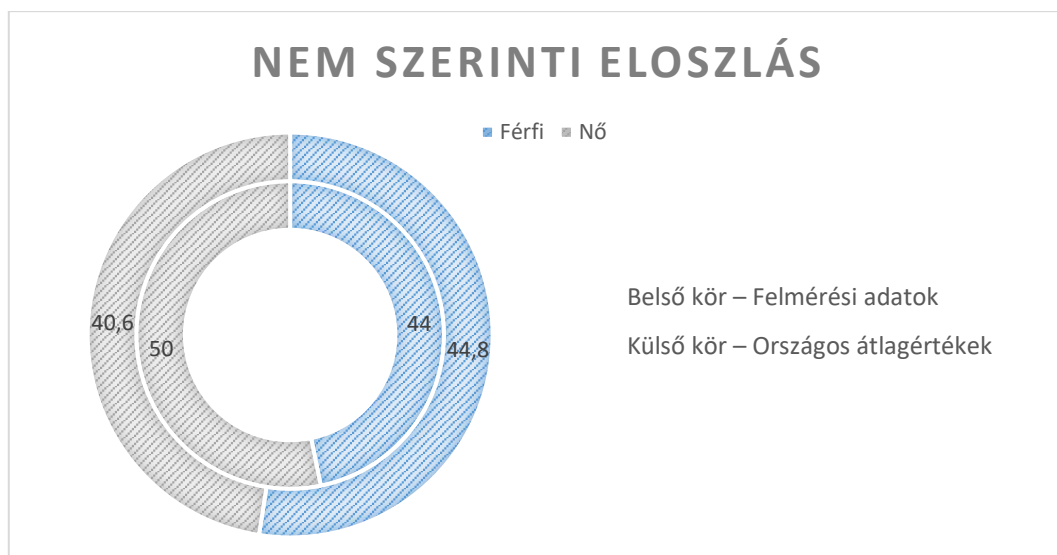
A kérdőívet kitöltő 313 személy demográfiai szempontokat figyelembe véve az alábbi jellemzőkkel bírt: 201 nő (64,21%), 91 férfi (29,07%) töltötte ki a kérdőívet, 21 fő pedig nem kívánta megadni nemét a felmérés során. Ugyan ez jelentősen eltér a magyar átlagtól (a demográfiai elemzésnél a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 2020-es mérési adatait vettem figyelembe minden adat elemzésekor, amikor az rendelkezésre állt – 52,09% nő, 47,91% férfi⁷⁹²), de a kérdőívvel felmért adatok statisztikai elemzése alapján az átláthatóságra

---

⁷⁹² KSH: STADAT - 22.1.2.1. A lakónépesség nem, megye és régió szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0034.html (2021.04.27.)

vonatkozó értékelésekben nem mutatható ki érdemi különbség a válaszadó neméhez kapcsolódóan.

A kitöltők átlagéletkora 48,8 év (N=277 fő), nőknél ez az érték alacsonyabb (44 év, N=189 fő), férfiaknál magasabb (50 év, N=87 fő). Ezek az értékek nők esetében megegyeznek a magyar átlagéletkorral (44,8 év), míg férfiak esetében enyhén felülreprezentáltak az idősebb korosztályhoz tartozók (40,6 év)⁷⁹³.

27. ábra – A kérdőív kitöltők és az országos átlagadatok nem szerinti eloszlás tekintetében.
Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

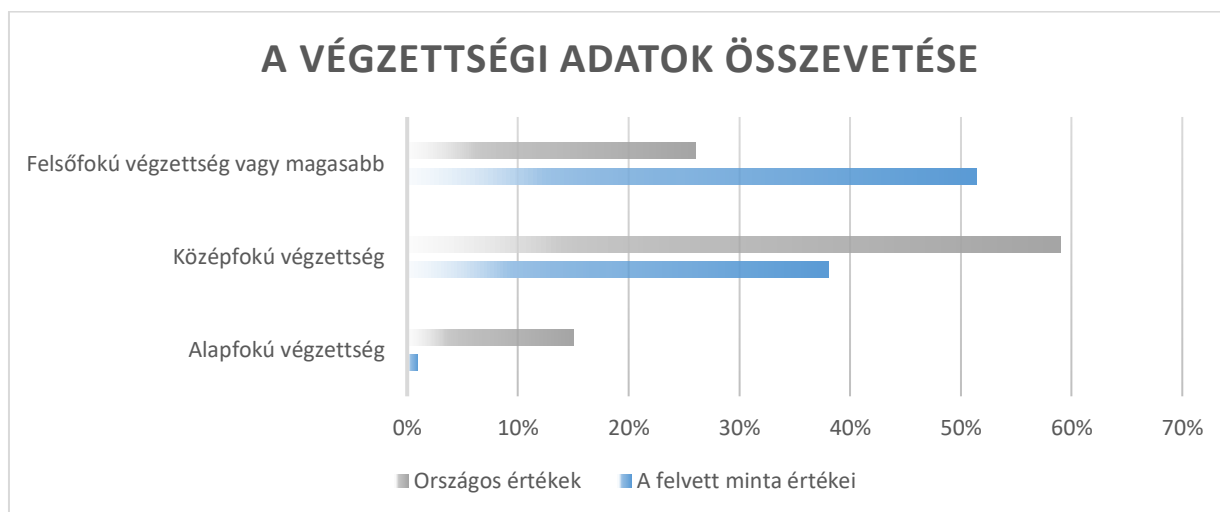
A lakóhely szerinti megosztás alapján a kitöltők 15,01%-a a fővárosban (N=47 fő), 41,85%-a megyeszékhelyen (N=131 fő), míg 21,73%-a városban (N=68 fő), 15,01%-a ennél kisebb településeken, faluban vagy községben él (N=47fő). Ezek az eredmények a főváros tekintetében kisebb fokú (17,92%), a megyeszékhelyek és a városok tekintetében nagyobb fokú alulreprezentáltságot mutat (52,51%), miközben a kisebb településeknél (29,57%) nagyfokú felülreprezentáltságot jelent a magyar átlaghoz képest⁷⁹⁴. Miután a felmérés eredményeinek statisztikai elemzése eltéréseket mutatott az egyes településtípusok szerinti lakosok válaszai között, ezért az eredmények értelmezése erre az eltérésre tekintettel kerülnek megállapításra az értekezésben.

Legmagasabb végzettségüket tekintve a válaszadók elenyésző része rendelkezett kizárólag elvégzett 8 osztállyal (N=3 fő, 0,96%), legnagyobb többségük érettségivel (N=91 fő, 29,07%), felsőfokú végzettséggel (N=131 fő, 41,85%) rendelkezett, míg posztgraduális vagy

⁷⁹³ KSH: STADAT – 6.1.7. Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html (2021.04.27.)

⁷⁹⁴ KSH: STADAT - 1.2. Népesség a település jellege szerint https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd001b.html (2021.04.27.)

doktori fokozattal (N=30 fő, 9,59%), felsőfokú szakképzéssel (N=21 fő, 6,71%), technikai végzettséggel (N=7 fő, 2,24%) már kevesebben. Ezek az értékek a legfrissebb, 2019-es országos felmérési eredményekhez képest a csak alacsony végzettségűeknél alulreprezentáltságot mutat (15%-os arányuk a magyar átlagnépességben), de a legalább középfokú végzettségűeket jól közelíti (a felvett mintában 89,46%, az országos átlag 85%-hoz képest), azzal, hogy a KSH kimutatásaiban csak a 25 és 64 év közöttiekre állnak rendelkezésre adatok, míg a felvett minta 18 és 84 éves kor közötti kitöltőktől tartalmaz adatot, így ez az összevetés ezzel a korlással vehető figyelembe⁷⁹⁵.

28. ábra – A kitöltők végzettségének összevetése az országos átlágeredményekkel.
 Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

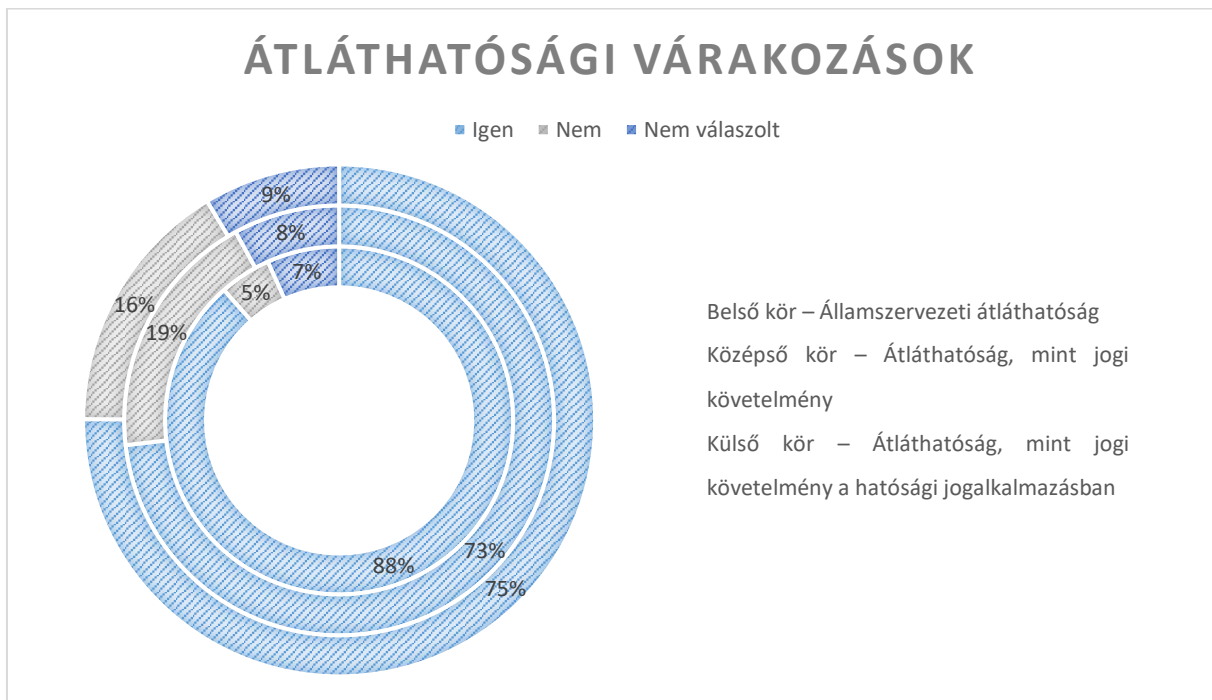
A kitöltők 20,13% a kérdőív összeállításakor érvényes magyar minimálbér alatti nettó jövedelemmel (113 ezer Ft) rendelkezett havonta (N=63 fő), 7,35%-uk a minimálbér és garantált bérminimum közötti jövedelemre (145 ezer Ft) számított havi szinten (N=23 fő). A kitöltők 35,46%-a (N=111 fő) a garantált bérminimum és 300 ezer forintnyi összeg közötti jövedelem felett rendelkezhetett havonta, 14,38%-uk (N=45 fő) 300-500 ezer forint között, míg 19 kitöltő (6,07%) 500 ezer forint feletti jövedelemre számított átlagosan havonta. Ez a KSH országos mérési adataival összhangban levő képet mutat, tekintettel a jövedelmek korcsoporttal és végzettséggel való összevetéséből származó eredményekre is⁷⁹⁶.

⁷⁹⁵ KSH: STADAT - 23.1.1.27. A 25–64 éves népesség megoszlása iskolai végzettség szerint.
https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0027.html (2021.04.27.)

⁷⁹⁶ KSH: STADAT - 14.1.1.8. Egy főre jutó társadalmi és egyéb jövedelmek a referenciaszemély korcsoportja, iskolai végzettsége és a háztartástagok korösszetétele szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0008.html (2021.04.27.)

73,16%) és ennél is nagyobb számban tekintették, a hatósági eljárást lefolytató jogalkalmazó szervekre vonatkozó jogi követelményként (N=235 fő, 75,08%) az átláthatóság, az alábbiak szerint:

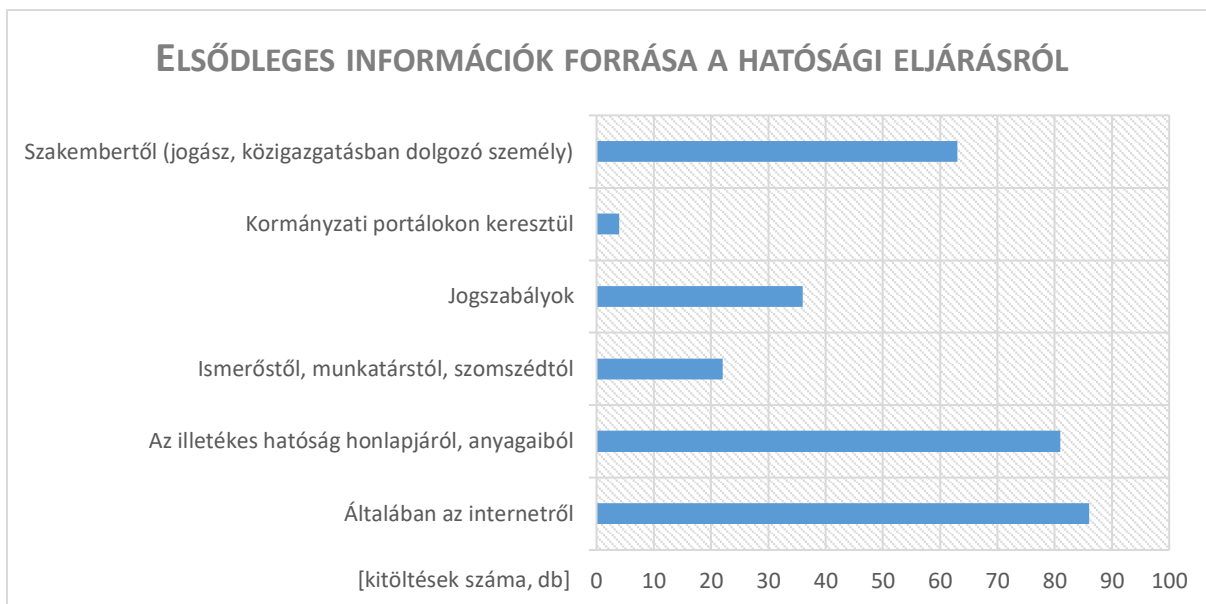

30. ábra – Átláthatóság várankozások a válaszadók körében.
 Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

2.3. Információforrások és az információk érthetősége

A kérdéssor következő része arra vonatkozott, hogy a kitöltők honnan nyerik ismereteiket a hatósági eljárásra vonatkozóan – hiszen ez majd meghatározhatja azt is, hogy milyen képet alakítanak ki magukban általánosságban a hatósági jogalkalmazás és annak átláthatóságával kapcsolatban, illetve saját bevallásuk alapján mennyire tudják azt megérteni, értelmezni. Ahogy láthattuk az elméleti-dogmatikai, illetve a kvalitatív felmérés eredményeiből is, – sőt a kvantitatív felmérés fenti tapasztalatai is ezt igazolják vissza – e megértés, érthetőség majd alapját szolgáltatja az állampolgár, az ügyfél átláthatóságérzetének.

A kérdésblokk első kérdésében arra kértem a kitöltőket jelöljék meg, hogyha most kellene megindítaniuk egy hatósági eljárást, akkor elsődlegesen milyen forrásból szereznék ismereteket az eljárásról.

*31. ábra – Elsődleges információk forrása a hatósági eljárásról.
Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.*

Ha megvizsgáljuk a kérdéshez kapcsolódó felmérés eredményeit, akkor a válaszadók legnagyobb arányban általánosságban az internetről (N=86 fő, 27%), tájékozódik és ehhez hasonló mértékben oszlanak meg a válaszok az illetékes hatóság honlapja, elektronikus elérhetőségei, illetve közzétett dokumentumai, anyagai (N=81 fő, 26%), valamint a szakembertől nyert ismeretek (N=63 fő, 20%) között. A szakemberi kör tág megfogalmazása nemcsak a közigazgatáshoz képest külső félnek számító személyek körére terjedt ki, hanem a válaszadók által adott szöveges visszajelzések alapján a hatósági eljárásban részt vevő, a hatóság nevében eljáró ügyintézőkre is. A kitöltők csupán tizede (N=36 fő, 12%) informálódik jogszabályokból, amely majdnem megegyezik a környezettől (ismerős, munkatárs, szomszédától) való információszerzés arányával (N=22 fő, 7%), így az elektronikus elérhetőségek és az internetes források szerepe felértékelődik, a szakembertől való információszerzés mellett. E tekintetben az állapítható még meg, a kereszttáblás statisztikai értékelés során, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező kitöltők előszeretettel, az átlagnál magasabb arányban fordulnak szakemberhez (N=34 fő, 54%, a fenti átlaghoz viszonyítva), illetve főként ők adják azt a bázist, akik a jogszabályból nyerik ismereteiket (N=22 fő, 61,11%).

Ezek után a kitöltőknek arra kellett választ adniuk, hogy számukra mennyire érthetőek a jogszabályokban (jelen értekezés keretében a normavilágosság körében tárgyaltakra tekintettel), illetve a hatóság részéről küldött tájékoztatásokban (legyenek azok általánosak vagy az egyedi eljárásra szólóak) foglalt információk. Miután a statisztikai módszerekkel történő értékelés (korreláció-analízis, korrespondencia vizsgálat) kimutatta, hogy e tekintetben is van kapcsolat a legmagasabb végzettség és az érthetőség szintje, ezért az eredményeket erre

tekintettel mutatom be. A teljes mintát vizsgálva a hatósági jogalkalmazási tevékenységekre vonatkozó jogszabályok érthetőség szintje (egy egytől négyig tartó skálán, ahol az 1 a legkevésbé érthetőt jelenti) 2,64, míg a hatósági tájékoztatások esetében 2,79, amely mindkét esetben gyenge-közepes szintnek felel meg (az értékelési skálán, a „kevésbé érthető” és „többnyire érthető” között). Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy milyen hatást fejt ki erre a kitöltők végzettsége, az alábbi eredményekre juthatunk:

	Jogszabályok érthetősége	Hatósági tájékoztatás érthetősége	Elemsszám
Alapfokú végzettség	2	2	3
Középfokú végzettség	2,56	2,79	98
Felsőfokú végzettség vagy magasabb	2,69	2,81	183

4. táblázat – Az érthetőség szintje a végzettség függvényében.
 Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

Az eredmények tükrében azt állapíthatjuk meg, hogy ugyan az alapfokú végzettséggel rendelkező kitöltők alacsony száma miatt nem lehet arra a végzettségi csoportra vonatkozóan általános következtetéseket megfogalmazni, de kimutatható egy gyenge korreláció a magasabb szintű végzettség és az információforrások érthetősége között, amely enyhén magasabb a jogszabályok érthetősége tekintetében. Az eredmény érvényességét ronthatja az, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők felülreprezentáltak a mintában, de a statisztikai módszerekkel egységesített végzettségi csoportokban is kimutatható a fenti kapcsolat.

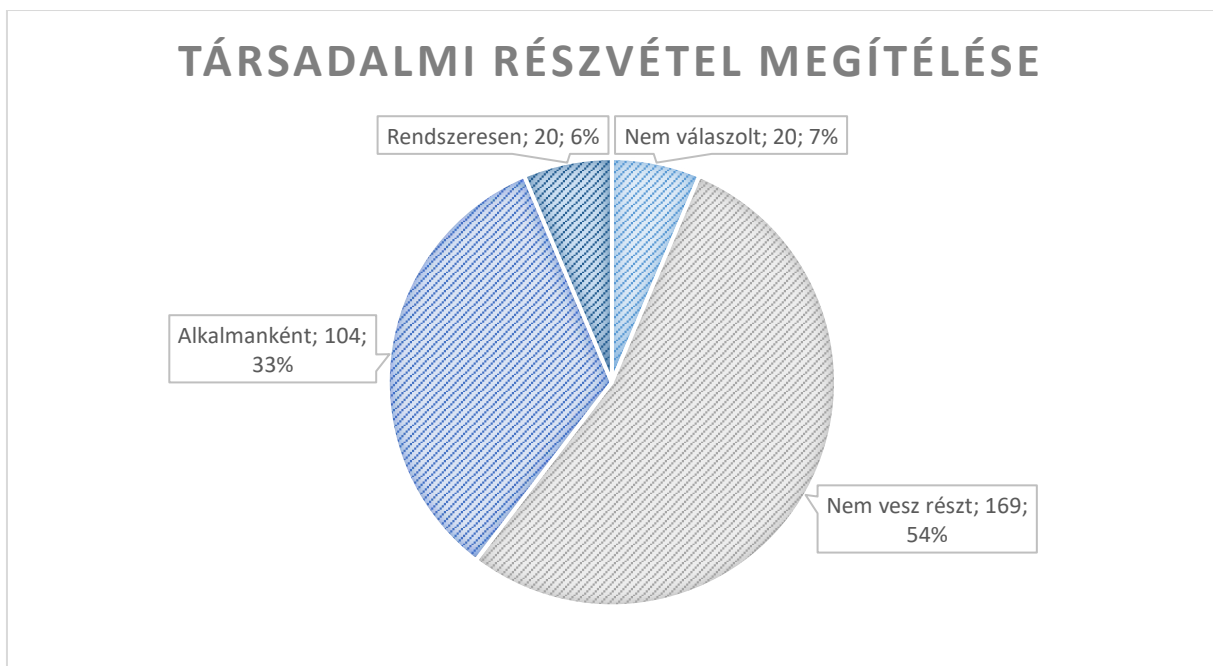
2.4. Társadalmi részvétel és annak feltételei

Az információforrásokra vonatkozó témaköröket követően arról kerültek megkérdezésre a felmérésben résztvevők, hogy milyen információik, megítélésük van a hatósági eljárásra vonatkozó jogalkotási munkába történő társadalmi bevonás tekintetében és ők maguk szívesen részt vennének-e egy ilyen folyamatban, ha lehetőséget kapnának rá. A társadalmi részvétel kérdését passzív (általánosságban a társadalmi bevonásra vonatkozóan) és aktív formában (egyedi részvétel igénye és feltételei) is vizsgáltam e kérdések segítségével.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy adott válaszadó szívesen részt venne-e egy hatósági eljárásra vonatkozó jogszabály megalkotásában, véleményezésében, ha erre lehetőséget kapna. A kitöltők 46,33%-a (N=145 fő) venne részt egy ilyen folyamatban, 32,27% (N=107 fő) teljesen elzárkózik előle, a válaszadók tizede (12,78%, N=40 fő) csak meghatározott feltételek mellett venne részt. A feltételek terén a kitöltők (N=27 fő) az alábbi feltételeket említették leggyakrabban:

- szakmai előismeretek megléte a válaszadónál, illetve tájékoztatás minden fontos információról a véleményezéshez kapcsolódóan (10 említés),
- a véleményezési és más feladatok legyenek konkrétak és vezessenek eredményre (10 említés), tehát a javaslatok épüljenek bele a megalkotás alatt álló munkába,
- anonim módon lehessen a folyamatban részt venni (5 említés), ezzel szemben egy kitöltő említette meg, hogy számára a véleménye nyilvánossága lenne fontos,
- végül a visszajelzés fontossága (3 említés).

Ezt követően arról kérdeztem a felmérésben résztvevőket, hogy mit gondolnak, részt vesz ma Magyarországon a társadalom bármilyen formában és csoportosulásban a hatósági eljárásra vonatkozó szabályok megalkotásában, amely tekintetében az alábbi eredmények váltak megállapíthatóvá:

32. ábra – A társadalmi részvétel megítélése a kitöltők körében a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó joganyag megalkotásának folyamatában.
 Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

E kérdéselemek tekintetében nem voltak kimutathatóak végzettséghez vagy egyéb jellemzőkhöz fűződő eltérő csoportok vagy kapcsolatok a statisztikai elemzés során.

2.5. Átláthatósági szempontok a hatósági jogalkalmazáshoz kapcsolódóan

A kérdéssor legfontosabb részét azokat a kérdések adták, amelyek azt mérték fel, hogy az értekezésben, illetve a kvalitatív empirikus vizsgálat során azonosított, átláthatósági szempontból kiemelt jelentőségűnek tekinthető tényezőknek mekkora jelentőséget, szerepet

tulajdonítanak a kitöltők az átláthatóság megteremtésében. A válaszadói értékelések ismét a korábban alkalmazott 1-4-ig terjedő skálán voltak alkalmazhatóak. E kérdések a tényezők fontosságának felmérésére irányultak, azokat minden válaszadó tekintetében megkérdeztem (N=260 fő), míg az egyes tényezők valós érvényesülését, értékelését már csak az olyan válaszadók körében került megkérdezésre, akik az elmúlt 5 évben részt vettek hatósági eljárásban valamilyen minőségben – ezeket az eredményeket a 2.6. alfejezet tartalmazza. A fontosság és betöltött szerep szempontjából legfontosabb eredményeket az alábbi táblázat tartalmazza:

Tényezők	Átlagértékek
Értesítés	3,70
Anyanyelvhasználat	3,50
Iratbetekintési jog	3,55
Hatósági tájékoztatás	3,77
Ügyintézői felkészültség	3,83
Ügysegéd szerepe	3,24
Bevonás a döntésekbe	3,48
Döntés érthetősége	3,82
Döntés megalapozottsága	3,78
Döntés végrehajthatósága	3,70
Részrehajlásmentes döntés, korrupciómentesség	3,94

5. táblázat – Az átláthatóságot alakító tényezők megítélése azok fontossága szerint.
Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

A kitöltők leginkább a részrehajlás mentes döntéseket és a korrupció megelőzését, a döntések érthetőségét és a hatóság részéről eljáró ügyintéző felkészültségét értékelték fontos tényezőkként a hatósági eljárás átláthatóságának biztosítása terén. A skála másik felén álló, az átlagértékek szempontjából kevésbé fontosnak minősített ügysegéd a keresztátlás elemzés során erős kapcsolatot mutatott a vidéki kitöltők prioritásaival: a kisebb településeken (faluban és községekben) élő kitöltők magasabb fontosságot tulajdonítottak az ügysegédnek, amely érthető is, hiszen jellemzően ezeket a településtípusokon jelenik meg markánsan a tevékenységük.

Ezzel szembeállítva a leginkább korlátozó tényezőkről szabadszavasan, megkötések nélkül válaszolhattak a kitöltők. Leggyakrabban az alábbi szavakat jelölték meg:

Tényezők	Említések
Jogszályok elérhetősége, érthetősége	52
Előzetes tájékoztató anyagok elérhetősége	38
Anyanyelv használat	18
Értesítés eljárási cselekményekről	38
Ügyintéző tájékoztatása	52
Ügyintéző felkészültsége	38
Ügysegéd szerepe	0
Bevonás a döntéshozatalba	7
A hatósági döntés érthetősége	32
A hatósági döntés megalapozottsága	32
A hatósági döntés teljesíthetősége	16
Részrehajlás, korrupciómentes döntés	26

6. táblázat – A hatósági eljárásokban részt vevő kitöltők által megjelölt, átláthatóság szempontjából releváns tényezők.

Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

A kitöltők értékelték az átláthatóság szempontjából fontos tényezőket, de immár saját eljárásukra vonatkoztatva. E tényezők között néhány olyan szempont is bejelölhető volt, amely az általános tényezők között nem került külön megkérdezésre, de a kérdőív korábbi részein adatfelvétel történt a tényezővel kapcsolatban. A válaszadók leggyakrabban – a fenti táblázatnak megfelelően – a jogszabályok érthetőségét és megfelelő elérhetőségét, valamint a hatóság nevében eljáró ügyintéző által adott tájékoztatást jelölték meg olyan tényezőként, amely döntő mértékben befolyásolta azt, hogy a hatósági eljárást megértsék, átlássák. Látható, hogy a prioritási lista e vonatkozásban más sorrendet mutat, az általános szempontok mellett azok a szempontok kerülnek leginkább előtérbe, amelyek segítik az eljárások megindítását, vagy a megindult eljárások értelmezését, illetve a kapcsolattartással összefüggő tényezőket.

Ezen eljárások tekintetében is értékelhették a kitöltők a leginkább korlátozó tényezőket: 14 alkalommal említették az ügyintézők szerepvállalását, 13-szor a tájékoztatás hiányosságait, ezt követi számosságában a hatóság (ügyintézője) részéről érzékelhető felkészületlenség (11), a jogszabályok bonyolultsága (9), valamely, átláthatóság szempontjából fontos tényező hiánya (6) illetve a bonyolult (5), érthetetlen (4) eljárások merültek fel a válaszokban. Ezeket jelölték meg a résztvevők olyanként, amelyek leginkább hatást gyakoroltak az általuk érintett eljárásokra. A részletes eredmények az alábbi szöveghőben jelenítem meg:

34. ábra – A hatósági eljárás átláthatóságát leginkább korlátozó tényezők saját eljárási tapasztalatai alapján.

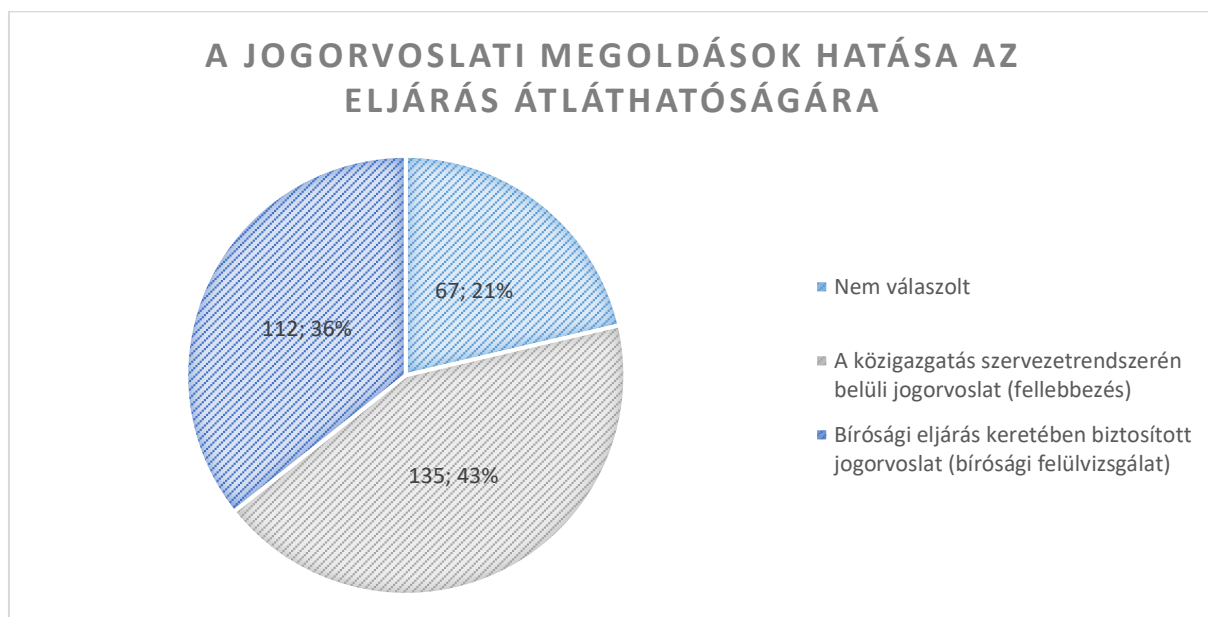
Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

2.7. Az átláthatóság mértékét befolyásoló további tényezők

A következő kérdésblokk, amelyet minden – egyedi eljárásban résztvevő és nem résztvevő – kitöltő elérhetett, egyes speciális, de a hatósági eljárás átláthatósága szempontjából fontos területként azonosított témakör vagy jogintézmény tekintetében gyűjtött adatokat a résztvevőktől.

A blokk első kérdése a jogorvoslati rendszer átláthatósági vonatkozásait vizsgálta. A kérdés arra vonatkozott, a válaszadó nyilvánítson véleményt, hogy amennyiben igazságtalannak, jogtalanak találná a hatóság döntését, melyik jogorvoslati lehetőség rendelkezése állása esetén érezné jobban azt, hogy a hatósági eljárás átláthatósága biztosított. A beérkező válaszok alapján nem alakult jelentős többsége egyik megoldásnak sem – nagyon közeli értékeket hozott mind a közigazgatás szervezetrendszerén belül elérhető, mind pedig az azon kívüli, bírósági jogorvoslati megoldás. E tekintetben megállapítható, hogy valójában az eredmények alapján másodlagos, hogy milyen jogorvoslati rendszer áll rendelkezésre egy adott országos hatósági jogalkalmazási döntéseivel szemben, az ügyfelek számára az eddigi elméleti-

dogmatikai vizsgálódás és a kérdőív összesített eredményeit értékelve sokkal fontosabb, hogy elérhető, megfizethető, áttekinthető és hatékony jogorvoslati rendszer funkcionáljon.

35. ábra - A jogorvoslati megoldások hatása az eljárás átláthatóságára.
Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.

A következő kérdés a hatósági jogalkalmazási tevékenység eredményeként születő döntések teljesítésére vonatkozott: arra kérdeztem rá e tekintetben, hogy szívesebben teljesít-e a kitöltő a hatóság döntésében foglaltakat, ha bemutatásra kerül és ezáltal megértheti a hatósági döntés meghozatalának szakmai és jogszabályi indokait – ezzel reflektálva a korábban már bekért, a hatósági eljárás átláthatósága szempontjából fontos tényezők egyikére: 240 igen (76,68%), 12 nem (3,83%) válasz érkezett, a többi kitöltő nem válaszolta meg a kérdést. Ennek megfelelően markánsan kimutatható, hogy a hatósági eljárás átláthatósága szempontjából már kimutatottan fontos tényező, a döntések érthetősége hozzájárul az önkéntes jogkövetés kialakításához, amely pedig a hatósági jogalkalmazás egyik elérendő céljának tekinthető.

Az elkövetkező két kérdés már sokkal inkább a kapcsolattartás, a kommunikációs lehetőségek és az ügyintézés módjával állt kapcsolatban, ezek célja pedig a fentiekhez hasonlóan szintén az volt, hogy az értekezésbe foglalt egy-egy megállapítást empirikus adatokkal lehessen igazolni: az első kérdés arra vonatkozott, hogy önmagában az elektronikus kapcsolattartás, mint az eljárás környezete korlátozhatja-e az adott eljárás átláthatóságát. A válaszadók 20,77%-a (N=65 fő) jobban átláthatónak, 31,31%-a (N=98 fő) ugyanolyan mértékben átláthatónak, míg 27,80% (N=87 fő) kevésbé átláthatónak találta az elektronikus kormányzati rendszerekben folyó eljárásokat, mint a hagyományos papíralapú vagy személyes jelenlét mellett megvalósuló változatait. Ebből az értékből azt állapíthatjuk meg, hogy

kiegyensúlyozott a minta, nincs egyértelmű állásfoglalás egyik válaszelem mellett sem, így számunkra az e értékekhez vezető, keresztábrás elemzéssel elérhető megállapítások lesznek relevánsak, mégpedig:

- azok, akik az elektronikus környezetet jobban átláthatónak tekintették, közepes arányban rendelkeztek magasabb fokú végzettséggel (N=42, 64,62%, miközben az átlagmintára 51,44% az arányuk), ezen túl közepes mértékben fiatalabbak, mint az átlagminta tagjai (33,62 év, az átlagminta 48,8 évével szemben), de ez az eltérés kimutatható a másik csoport tagjai között is, amelynek magyarázata az lehet, hogy a kérdést kevesebben, de fiatalabbak töltötték ki, mint a felmérés elején található életkort ellenőrző kérdést,
- azok, akik az elektronikus eljárások tekintetében úgy találták, hogy kevésbé átláthatóak, mint hagyományos változatai – nem azonosítható, hogy a magasabb korúak feltétlenül magasabb arányban lennének reprezentáltak ebben a csoportban, az ilyen választ adó kitöltők átlagéletkora 33,6 év, mediánja 28 év, amely jóval kisebb a teljes minta átlagéletkoránál. A csoportba tartozó kitöltők esetében csak enyhe kapcsolat mutatható ki a végzettség vonatkozásában, 41 fő rendelkezett felsőfokúnál alacsonyabb végzettséggel, így a végzettség ráhatása az elektronikus környezet megértésére, átlátására nem egyértelműen kimutatható ebből az adatból, hiszen csak kis eltéréssel jellemezhető ez az érték a minta átlagértékeihez képest.

A második kérdés a hatóságok eljáráson kívüli kommunikációjának átláthatóságára vonatkozott, amellyel kapcsolatban a kitöltők akkor találták leginkább átláthatónak a hatóság kommunikációját, ha az érthető (183 említés), ha következetes (158), és ha van lehetőség visszajelzésre és kérdésfeltételre (137). Egyéb szempontként említették a kitöltők a vizuális, audiovizuális elemek, a társadalmi bevonás és kapcsolatok erősítésének fontosságát. Ez megegyezik a disszertáció, elméleti-kritikai elemzésébe foglalt megállapításokkal.

2.8. Következtetések a felmért adatokhoz kapcsolódóan

A kvantitatív empirikus felmérésre vonatkozó következtetéseket két részre bonthatjuk: a felmérésre vonatkozó hipotézisek tekintetében adható válaszokra, valamint a felmérés egyéb tapasztalatait összefoglaló részre.

Az első, az átláthatóság témakörében a disszertációban megalkotott fogalmi elemeinek validálására vonatkozó hipotézishez kapcsolódóan megállapítható, hogy az empirikus felmérés kitöltői válaszaikkal igazolták az elméleti-dogmatikai részen megalkotott, a kvalitatív felméréssel már megerősített átláthatósági definíció egyes fogalmi elemeit és annak a hatósági

eljárásra vonatkozó elemeit is, hiszen nagymértékű átfedésben vannak azokkal, a megalkotott fogalom minden egyes eleme megfogalmazásra került a kitöltők által is, jellemzően magas arányú kitöltés mellett.

A második hipotézis tekintetében, amely a hatósági eljárásra vonatkozóan jelentős kapcsolatot állapított az átláthatósági érzet mértéke és a hatósági eljárásról elérhető információk, a hatóság eljárásban tanúsított magatartása és kommunikációja kapcsán, a 2.3. illetve a 2.6.-2.7. alfejezetben foglalt adatok igazolják a hipotézist. Ezek alapján nagyon fontos szerepet tulajdonítanak a kitöltők az információforrásoknak, így a jogszabályok elérhetőségének és érthetőségének, az eljárásról szóló értesítéseknek és a hatósági ügyintézők tájékoztatásának és a hatóság általános kommunikációjával kapcsolatban is az érthetőség, egyfajta hozzáférhetőség hangsúlyosan megjelenik a válaszadók elvárásait tekintve.

A harmadik hipotézis vonatkozásában, amely a kitöltők átláthatósági érzete és végzettsége, előismerete erőteljes kapcsolatára vonatkozik, a felmérés nem igazolta ezt az előfeltételezést: bár egyes kérdések tekintetében kimutatható kapcsolat a végzettség, előismeret és a megértés, érthetőség, áttekintési képesség között (pl. az elektronikus ügyintézésre vonatkozó kérdéseknél), de a felvett adatminta vonatkozásában nincs szignifikáns kapcsolat a végzettségi adatok és az átláthatósági érzet alakulása között, azt sokkal inkább az átláthatóság szempontjából vizsgált kiemelt tényezők (2.5. alfejezet) egyedi eljárásban való teljesülése eredményezi.

A további következtetések vonatkozásában az alábbiakat lehet a felvett adatminta értékelése alapján kijelenteni: az átláthatóság megvalósítását a válaszadók az államszervezet és azon belül az állami szervezetek, így a közigazgatás feladatának tekintik. Enyhe mértékben magasabb a közigazgatással szembeni elvárás e tekintetben, amely azon alapulhat, hogy a közigazgatás joghoz kötöttségét, szabályszerűségét a válaszadók ilyen megvalósulási formában is számon kérik, elvárják a hatósági jogalkalmazó szervektől.

A válaszadók, több mint negyede az internet ismeretlen megbízhatóságú tartalmaiból szerez információt a hatósági eljárásról, mindez azért válik kifejezetten relevánssá, mert az információ és annak rendelkezésre állása alapvető fontosságú az átlátható hatósági eljárás biztosítása érdekében az értekezésbe foglalt megállapítások és az empirikus tapasztalatok alapján. Kulcsfontosságú ennek érdekében, hogy a hatóság saját elektronikus elérhetőségein, vagy más elérhető kormányzati felületeken naprakész, pontos és közérthető információkat tegyen közzé, ellenkező esetben a hatósági eljárás leendő ügyfelei e forrásokon kívüli,

bizonytalan hatályosságú és tartalmú anyagokra építik majd magatartásukat, sőt hozzáállásukat a hatósági jogalkalmazási folyamatban.

Az is megállapítható a felvett kérdőíves minta alapján, hogy a magasabb végzettségű válaszadók előszeretettel választanak megbízhatóbb, de bonyolultabb információforrásokat (jogszabály, szakemberi tájékoztatás), míg az alacsony és középvégzettségűeknél nem mutatható ki ez az összefüggés.

Az eredményekből az is kimutatható, hogy miközben a kitöltők viszonylag kis része választja a jogszabályokat információforrásnak, aközben a hatóság által nyújtott tájékoztatások, amelyeknek rendszerint az a célja, hogy megragadja a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó követelmények lényegét és közérthetővé tegye azt, épphogy csak növelni tudja a kitöltők szempontjából az érthetőség szintjét, amely jelentősen korlátozza az átláthatóság érzetének kialakulását is, ezt a teljes minta visszajelzései és a szöveges értékelések eredményei is megerősítik.

A társadalmi részvétel és bevonás tekintetében jelentősen negatív képet mutat a válaszadók nézőpontjából a hazai, a vizsgált területre vonatkozó jogszabály- és koncepcióalkotási gyakorlat: a felmérésben résztvevőknek kevesebb, mint fele venne részt egy erre vonatkozó folyamatban személyesen és több, mint fele úgy gondolja, hogy a társadalom, annak szerveződései egyáltalán nem vesznek részt, nem kerülnek bevonásra ilyen folyamatokba. A válaszadók tapasztalatainak, megítélésének felmérése e témakör tekintetében azért volt kulcsfontosságú, mert az elméleti és dogmatikai vizsgálódás eredményei alapján az átláthatóság érzetet nemcsak az ronthatja, ha az egyén nem tud közvetlenül részt venni a hatósági eljárásokra vonatkozó joganyag megalkotásában, hanem az is, ha azt tapasztalja, hogy ez társadalmi szinten sem lehetséges vagy eredményes. Így e területen jelentős erőfeszítéseket kell tenni a hazai gyakorlat megváltoztatására, fejlesztésére, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának ezt a paraméterét javítani lehessen.

Az átláthatósági szempontoknál és a közvetlen eljárási tapasztalatok terén is egyértelmű kép rajzolódott ki az felmérés eredményeinek kiértékelése során: az információforrások, a hatósági ügyintéző magatartása, felkészültsége és az elfogulatlan döntéshozatal kulcsfontosságú a hatósági eljárás átláthatósága szempontjából, így az átláthatóság fejlesztésére vonatkozó elképzeléseknek e területekkel kell foglalkozni elsődlegesen.

Összességében a válaszadók által végül adott összesített átláthatósági index (2,44, 1-4-ig terjedő skálán, N=124 fő) gyenge-közepes értéke hűen tükrözi az átláthatóság terén eddig tett erőfeszítések eredményességét és az e tárgyú, a X. főfejezet 2. fejezetében foglalt fejlesztési javaslatok megtételének szükségességét a hazai gyakorlatban.

X. Összegző gondolatok

Annak érdekében, hogy összegezhessük a disszertációban létrehozott, tudományosan értékelhető eredményeket, azok kapcsolódását a tudományos diskurzushoz, vizsgáljuk meg a bevezetés során felvázolt kutatási hipotéziseket és értékeljük a kutatási célkitűzések mentén tett megállapításokat, az azokból levonható következtetéseket.

1. Hipotézisek vizsgálata

1.1. A hatósági eljárás átláthatósága fogalmának lehatárolhatósága, elkülönítése

A disszertáció első hipotézise ahhoz kapcsolódott, hogy a doktori kutatás eredményei alapján elkülöníthetőek-e – tehát legalább részben eltérőek – a hatósági eljárás átláthatóságának fogalmi elemei az átláthatóság általános fogalmától. Ennek megítéléséhez arra volt szükség, hogy jelen értekezés keretében, megvizsgáljam a vonatkozó szakirodalmi álláspontok, nemzetközi és nemzeti stratégiai, tervezési, jogalkotási és jogalkalmazási dokumentumok vonatkozásait és ezek alapján egyrészt megállapítható legyen az átláthatóság általános értelemben vett fogalmának tartalma (*genus proximum*), másrészt pedig a jogtudományi módszerekkel igazolható formában meghatározom a hatósági eljárás átláthatóságának *differentia specifica* fogalmi különállást megteremtő jellemzőit.

Ezek alapján, összességében az alábbiak állapíthatók meg az átláthatóság fogalmának körvonalazódásának történeti fejlődésének tükrében:

- az átláthatóság gondolatköre, kezdeti megjelenésétől egészen napjainkig központi vonalait vizsgálva a kormányzat, az államszervezet átláthatóságára koncentrált,
- a fogalommal kapcsolatban felmerülő követelmények és elvárások fokozatosan váltak politikai kiáltványból, forradalmakat, heves társadalmi átalakulásokat eredményező társadalmi elvárásokból jogi követelménnyé és ennek keretében sok tekintetben elmaradt az az egységesítő fogalomalkotás, amelyet egyéb követelményekhez és jogintézményekhez kapcsolódóan megtettek nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Ennek köszönhetően az átláthatóság fogalmi magja napjainkig rendkívül széles és őrzi a politikai felütésekből eredő, kiáltvány jellegű tulajdonságait, részelemeit,
- az átláthatóság, amely elsősorban a kormányzati tevékenység **megismerhetőségeként, ellenőrizhetőségeként** azonosíthatunk a disszertációban bemutatott vizsgálódás alapján hamar összekapcsolódott az

elszámoltathatóság témakörével, hiszen az ellenőrzés eredménye alapján a felelősségvállalás, felelősségrevonás kérdésköreivel ez áll szoros kapcsolatban.

Az átláthatóság jogtudományi értelemben vett fogalma a fentiekhez képest egy szűkebb kategória, hiszen az átláthatóság fenti meghatározottsága a jogi szempontból értelmezhető követelmények mellett a politikai, társadalmi és valamilyen szempontból a közgazdaságtudományi, menedzsment-elméletek értelmezéseit is magán hordozza. Ehhez képest, a jogi vizsgálódásokhoz adekvát fogalom, hogy azt a III. főfejezet elején meghatároztam és aztán elemzéssel igazoltam a fogalom egyes elemeit:

Az átláthatóság jogi értelemben olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé és folyamatában is értelmezhetővé tegye.

Ehhez viszonyítva a hatósági eljárás átláthatósága e fogalmi kör egyik speciális kérdéseként, témakörként határozható meg, amely a hatósági jogalkalmazó tevékenység széles értelemben vett környezetében értelmezi a fenti, jogtudományi értelemben vett átláthatósági fogalmat. A III. főfejezet megállapításait összefoglalva:

- a hatósági eljárás átláthatóságának követelményeit a vizsgált ország alkotmányjogi és elfogadott jogállami követelményei jelentik, ahogy azt láthattuk a mintaadó német és magyar követelményrendszer vonatkozásaiban, ezt a kérdéskört részletesebben megvizsgálom a második hipotézisre vonatkozó soron következő fejezetben,
- a hatósági eljárás átláthatóságának alanya az értekezés megközelítésében az állampolgárok szélesebb köre, a társadalmi érdekeltek, ezen belül a hatósági eljárás szempontjából kiemelten és elsődlegesen az ügyfelek. Ezen túl igazolhatóan megjelenik az átláthatóság alanyai között a belső érintetti kör, a közigazgatás személyzete és egyes speciális hatósági, kvázi hatósági eljárások tekintetben pedig az érintett jogalkalmazó köztisztviselő tagsága is.
- a tárgykör átláthatóságának tárgyát és tartalmát a megített vizsgálódások alapján az alábbiak szerint tudjuk kijelölni:
  - a hatósági eljárást szabályozó jogszabályok és azok kialakításának folyamata tekintetében - *átlátható, a társadalom, az érdekeltek bevonásán és széleskörű társadalmi konszenzuson alapuló jogszabály alkotási folyamat megteremtése, amely értelmezhető, egyértelmű és végrehajtható jogszabályi követelmények felállítására irányul,*

- a hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervek, szervezetrendszerek tekintetében - *a teljes szervezetrendszerben, az egyes szervek kapcsolódásaiban, és az egyes hatósági jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutatkozó integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség.*
- az egyedi hatósági eljárást befolyásoló tényezőkre tekintettel – *a folyamatában is követhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység, amely adott tényállás esetén előre kalkulálható döntéssel zárul vagy a hatósági döntés létrehozása az érdekeltek bevonásán alapul. A döntés megtámadása esetén hatékony jogorvoslati lehetőség elérhető.*
- végül a hatósági kommunikáció témakörére vonatkozóan - *a társadalom és az érdekeltek megfelelő informálását szolgáló, következetes, érthető és nyílt kommunikáció a hatósági eljárás folyamatában és azon kívül, általánosságban a hatósági jogalkalmazó szerv szervezetével, működésével kapcsolatban.*
- a hatósági eljárás átláthatóságának korlátjaként pedig két témakört jelölhetünk meg: egyrészt az átláthatóság témakörében a fentiek alapján markánsan megjelenő információszabadságra épülő korlátokat (minősített-, személyes -, döntéselőkészítési- adatok és üzleti titkok köre), másrészt a hatósági jogalkalmazó tevékenység sajátosságaiból eredően a bizalmas ügykezelést és a jogalkalmazói tevékenység elsődlegességét tudjuk meghatározni ekként.

A lefolytatott empirikus kutatás igazolta a fenti, elméleti és dogmatikai jellegű vizsgálódás eredményeit: az átláthatóságot mind a mélyinterjú felmérés résztvevői, mind a nagymintás lakossági felmérés válaszadói az áttekinthetőség, érthetőség, értelmezhetőség és követhetőség fogalmi elemeivel ragadták meg, míg a hatósági eljárás átláthatósága kapcsán leginkább a követhető és logikus ügymenetet, a releváns információk (és ebben beletartozik a jogszabályi követelmények köre is) elérhetőségét, érthetőségét, a tájékoztatás, a tisztességes és korrupciómentes tevékenység ellátás kiemelése mellett.

Ezek alapján megállapítható, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának jogtudományi szempontból értelmezhető fogalmi elemei igazolható módon elkülönülnek, rész-egész viszonyban állnak az átláthatóság általános és jogi értelemben vett fogalmától.

1.2. A hatósági eljárás átláthatósága, mint jogállami követelmény

Az értekezés során kitűzött második hipotézis annak igazolásához kapcsolódott, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése az alkotmányos szabályozás figyelembevételével visszavezethető-e arra, hogy alkotmányjogilag értelmezhető, jogállami követelményekre épül-e egy demokratikus jogállamban.

Ennek megállapítása érdekében megvizsgáltam azokat az alkotmányos követelményeket, alapelveket és alapvető jogosultságokat, amelyek az állam oldalán az átláthatósághoz kapcsolható kötelezettségeket keletkeztetnek, és az átláthatóság fenti definíciójába foglalt fogalmi elemek szempontjából relevánsnak tekinthetők. A vizsgálódás során, annak érdekében, hogy ne csupán a magyar jogrendszerre vonatkozóan tudjak megállapításokat tenni, megvizsgáltam a kontinentális jogrendszerek szempontjában több tekintetben igazolhatóan mintaadó német alkotmányjogi szabályozást és alkotmánybírósági joggyakorlatot is.

Az elemzés során az alábbi megállapításokra jutottam:

- az átláthatóság alkotmányos alapelveként vagy jogilag kötelező normaként jelenthet meg elsődlegesen az alkotmányos szabályozás területén,
- mind a német, mind pedig a magyar alkotmányjogi szabályozás tekintetében az átláthatóságot a demokratikus hatalomgyakorlás elvéből vezethetjük le a vizsgált alkotmánybírósági határozatok és szakirodalmi álláspontok, valamint az értekezésben bemutatott elemzés alapján,
- a legfontosabb átláthatósági követelményeket a törvények kiemelkedő szerepe és a jogalkalmazás (közigazgatás) joghoz kötöttsége, a jogbiztonság és az alapvető jogok követelményrendszerének érvényre juttatása során azonosíthatjuk.

E tekintetben a jogállami követelmények, az azokból következő átláthatóság tárgyát képező elvárások, a hatósági jogalkalmazási tevékenység során érvényesülő alapelvekkel együttesen vizsgálva legteljesebben az alábbi, III. fejezetben már szerepeltetett táblázat és a benne foglaltak szerint ragadható meg.

Ennek megfelelően, egyértelműen megállapítható, hogy a hatósági eljárás átláthatóságát biztosító jogintézmények, intézkedések és erőfeszítések visszavezethetők a közigazgatásra vonatkozó alkotmányos és jogállami követelményekre és a vizsgálódás eredményeire tekintettel az átláthatóság megteremtése a hatósági jogalkalmazó tevékenység, mint közhatalmi jellegű tevékenység folyamatába e követelményeknek végrehajtását, érvényesülésük biztosítását jelenti és szolgálja.

<i>Alapelv</i>	<i>Jogállami követelmény</i>	<i>Az átláthatóság tárgya</i>
Joghoz kötöttség, jogszerűség elve (törvény előtti egyenlőség, egyenlő bánásmód)	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe</i>	<i>Előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
Hatósági tevékenység ellátásának elve (hivatalbóliség)	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe Jogbiztonság elve</i>	<i>Kalkulálható, előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
Ügyfélre vonatkozó alapelvek (ügyfélorientáltság, ügyfelek kioktatása, stb.)	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Követhető és megismerhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
Hatékonyság elve	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog</i>	<i>Kalkulálható, költségtakarékos, gyors és előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
Részvételi elv	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Az érintettek bevonása a hatósági döntéshozatalba</i>
Jogorvoslat elve	<i>Alapvető jogok érvényre juttatása – tisztességes eljáráshoz, független jogorvoslathoz való jog</i>	<i>Hatékony jogorvoslati lehetőség</i>

7. táblázat - Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.

Forrás: saját szerk., figyelembevéve az OECD Sigma, 2014, i.m. dokumentumban szereplő alapelveket.

1.3. Az eljárás átláthatósága, mint a bizalomkeltés eszköze

Az értekezés harmadik vizsgálati fókuszaként meghatározva, foglalkoztam jelen disszertáció létrehozása során a hatósági eljárás átláthatóságával, cél-eszköz viszonylatban is. Ezen elgondoláson végighaladva az átláthatóság, amelyet a hatósági jogalkalmazó tevékenység tárgykörében értelmezünk valójában nem önmagában való, hanem célra irányított, céltudatos szabályozói modell szerint kibontott erőfeszítések összessége, amelynek központi célkitűzése a bizalomkeltésre irányul, amely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.

Ennek gyökerei visszavezetnek minket az átláthatóság általánosságban vett fogalmának, az amerikai politikai és jogi kultúrában való kialakulásának gyökereihez: ebben a környezetben és értelmezési spektrumon az átláthatóság még az erőteljesen formálódó amerikai demokrácia

alapjainak letételét szolgálta és erősen politikai színezetű definícióként, programként lehetett meghatározni a történeti vizsgálat eredményei alapján, azonban jól kifejezte már ebben az időben is azt az irányultságot, hogy a modern államok csak akkor tekinthetnek magukra átláthatóként, ha nyílt kapcsolatot építenek fel a mindenkori politikai hatalmat legitimáló néppel, társadalommal, és folyamatos kommunikációval, elszámoltathatósággal biztosítják az állami működés betekinthetőségét ennek érdekében. Így válik értelmezhetővé elsőként az átláthatóság bizalomkeltő- és fenntartó hatása: az átláthatóságnak erre a nyitottságra, betekintési, ellenőrzési lehetőségre tekintettel demokratikus legitimáló hatása lehet a közvetett demokratikus hatalomgyakorlásra épülő alkotmányos demokráciák tekintetében, s mint ilyen, minden államszervezet és kormányzat számára kulcsfontosságú lehet ezért az átláthatóság alanyainak bizalmát felépíteni és fenntartani.

Másrésről, ahogy azt a jelen értekezés empirikus felmérés tapasztalataiból és a vonatkozó szakirodalomba foglalt primer jellegű felmérések eredményeiből lesűrhetjük az átláthatóság egyes érvényesülési platformjainak, kiemelten az egyedi hatósági ügyek döntéshozatalára gondolva itt: kimutatható, hogy erőteljes a kapcsolat mutatható ki az államilag szervezett társadalom önkéntes jogkövetése és az egyéni átláthatósági érzetek magas szintű reprezentációja között. Ezek alapján, alapvetően akkor várható el az állampolgárok és az egyéb jogalanyok széles körétől a hatósági eljárásban alakított jogviszonyok tekintetében a nagyobb fokú önkéntes jogkövetés, vagyis a hatósági aktushoz való igazodás, ha a hatósági jogalkalmazó tevékenység közbizalom tárgyát képezi és amennyiben az eljárásban szereplő ügyfelek képesek arra, hogy értelmezni tudják a hatóság döntésének indokait, megalapozását. Nem véletlenül látjuk ugyanezt a nagymintás lakossági felmérés válaszainak elemzése során is: szinte mindegyik válaszadó, elenyésző kivétellel, leginkább akkor teljesíti a hatósági döntés tartalmát önként és szívesen, ha értelmezni tudja a hatósági döntés meghozatalának szakmai és jogszabályi indokait.

Mindez pedig rávilágít arra, hogy a hatósági eljárás jogszerűségét, és egyben átláthatóságát biztosító jogintézmények, hatósági tevékenységek és erőfeszítések a jogszabályi követelmények teljesítése mellett végsősoron azt is szolgálják, hogy a társadalom, annak érdekeltjei, az ügyfelek képesek legyenek befogadni a közigazgatás, azon belül a hatósági eljárásokat végző szervek tevékenységét, döntéseit. Így kényszeresség helyett bizalomra épülő együttműködés és partnerség áll fenn a hatóság és ügyfelei között, amelynek segítségével az állami feladatellátás erőforrásai ne feltétlenül az állami kényszer folytonos biztosítására, hanem a hatósági jogalkalmazó tevékenység céljainak elérésére, a tevékenység szüntelen fejlesztésére fordítható.

A fenti megállapítások alapján igazolhatónak tekintem, hogy a közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul a kormányzati, azon belül a hatósági jogalkalmazás során.

1.4. Hatékonyság és gyorsaság kérdése az eljárás átláthatósága kapcsán

Az értekezés utolsó hipotéziseként a disszertáció horizontális szempontjaként megvizsgáltam, hogy az átláthatóság megteremtése és fenntartása a hatósági eljárás folyamatában milyen kapcsolatban áll az eljárás a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tételére irányuló elképzelésekkel és intézkedésekkel. A hatékonyságot e vonatkozásban, az előző fejezetben már meghatározott módon az alábbiak szerint határozhatjuk meg: *kalkulálható, költségtakarékos, gyors és előre kiszámítható eljárás és döntés*, de azt is látni kell, hogy a hatékonynövelésre irányuló, az értekezésben megvizsgált kormányzati intézkedéscsomagok nem, vagy nem feltétlenül ezt az alkotmányos követelményekből kifejtett követelményt juttatják érvényre. A gyorsaság pedig a hatóság eljárás tárgyát képező ügy érdemi elintézésére fordított időtartam rövidítését, vagy rövidülését jelenti, a kötelező jellegű eljárási határidő csökkentés, vagy az ügyintézés menetének hatékonyabbá tételéből származó időbeli nyereség által.

A nemzetközi szakirodalom, az értekezés megállapításait összeségében megvizsgálva az alábbi megállapításokra juthatunk e tényezők tekintetében:

- a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése során alapvető fontossággal bír a jogalkalmazó tevékenység kereteinek, így az eljárási határidőknek az előzetes tisztázása, annak érdekében, hogy kiszámítható, előzetesen kalkulálható eljárásokra számíthassanak a jogalanyok. Ez ahogy a hatékonyság elvének érvényre juttatásából eredő kiszámíthatóság, kalkulálhatóság az eljárás és a döntés tekintetében magában hordozza az átláthatóság növelésének lehetőségét,
- mindazonáltal a kormányzat hatékonyságnövelő intézkedései megfelelő bevezetési intézkedések nélkül, az eljárások – egyéb feltételek változatlanul hagyása melletti – gyorsítása szűkebb határidők előírásával az értekezésben kifejtett szempontrendszer és vizsgálódások alapján potenciálisan átláthatatlanabb viszonyokat eredményez, mintha az eredeti körülmények és követelmények között folytatnánk le az eljárást, arra visszavezethetően, hogy a hatóságnak nem marad megfelelő ideje a hatósági ügy érdemi rendezésére, egyes eljárási cselekmények végrehajtása ellehetetlenül, és az ügyfeleket terhelő kötelezettségek is szorosabbá, terhesebbé, sőt szélsőséges esetben

teljesíthetetlené (gondoljunk csak egy hiánypótlási határidő csökkentésére) teheti azokat.

A fentiek alapján önmagában a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét, ezek megvalósítása csupán az egyik feltétele és nem a kiteljesedése az átláthatónak tekinthető hatósági jogalkalmazási folyamatoknak.

2. Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan

2.1. Stratégiai, tervezési és jogalkotási dokumentumok

Az értekezés megállapításai és a jelen főfejezet 1. fejezetében szerepeltetett megállapításokra tekintettel az alábbi következtetéseket és javaslatokat fogalmazom meg a nemzeti és nemzetközi tervezési, szabályozási és stratégiai dokumentumokhoz kapcsolódóan:

1. Az egyes dokumentumok, tervezetek sokszor merőben eltérő megközelítésmóddal, koncepcióval közelítenek az átláthatóság elvárás- és követelményrendszeréhez, amely megnehezíti, egyes esetekben pedig el is lehetetleníti ezek következetes átültetését a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó szabályozásba és hatósági gyakorlatba. Erre tekintettel elemi fontosságú lenne az átláthatóság komplex, holisztikus megközelítésére törekedni, még akkor is, ha az említett dokumentumok, tervezetek, csak a hatósági eljárás átláthatóságának egy részterületét szabályozzák. Kiemelten fontos lenne az átláthatóság fogalmának széles körben elfogadott változatát elfogadni és ennek a fogalomnak az elemeit átültetni a fenti dokumentumokba, mert enélkül az átláthatóság pusztán egy gyakran hangoztatott, de bizonytalan tartalmú és így közigazgatási szempontból alkalmazhatatlan célkitűzésként, elvárásként, követelményként jelenik meg a továbbiakban is. Ennek a meghatározásához a szerző jelen értekezés elkészítésével kívánt hozzájárulni a hatósági eljárás tekintetében értelmezhető átláthatósági követelmények következetes vizsgálatával és kimunkálásával.
2. Különösen fontos lenne a fentiekre tekintettel az átláthatóság fogalmának, tartalmának tisztázása nemzeti szinten is, mert a koncepcionális eltérések oda vezetnek, hogy végül az ezek alapján kialakuló, eljárásjogi szabályozásba, és főként a hatósági eljárás gyakorlatába fragmentáltan, az eredeti céltól és beágyazottságtól

függetlenül érnek el az átláthatóság megteremtésére vonatkozó fejlesztési változtatások, amelyek épp ellentétes állapotokat, átláthatatlanságot hozhatnak létre.

3. Hibásnak tekinthető az az koncepcionális elképzelés, hogy az átláthatóság csak és kizárólag az információszabadsághoz kapcsolódó témakörök érvényesítésével elérhető a kormányzati tevékenység gyakorlatába és ennek következetes megvalósítása során nincs szükség más elvárások- és követelmények megvalósítására. Az átláthatóság valójában sosem, már első említéseinél sem felelt meg ennek a megszorító értelmezésnek, mégis a vizsgált koncepcionális dokumentumok egy része pusztán e terület szempontjából közelít az átláthatósághoz.

2.2. Hatósági eljárásra vonatkozó joganyag

Tekintettel arra, hogy az egyedi hatósági eljárásokat, és ezzel együtt azok átláthatóságát leginkább a rájuk irányadó nemzeti jogszabályi környezet, és annak rendelkezései befolyásolják közvetlenül, ezért kiemelten fontosnak tekinthető, hogy e tekintetben következetes, az átláthatóság fejlesztésére irányuló jogalkotói szándék és ennek megfelelő intézkedések bontakozzanak ki, az alábbiak szerint:

- átláthatósági szempontból kiemelt fontosságú lenne a IV. főfejezetben meghatározott részvételi formák közül elérni azt, hogy minden jelentősebb, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó jogszabály-tervezet, koncepció vonatkozásában legalább a tájékoztatási szint (amely nem egyenlő a jogszabályalkotási javaslat törvényhozó szerv honlapján való feltüntetésével) megvalósuljon, annak érdekében a várhatóan széles társadalmi rétegeket vagy szűkebb, de jelentősebben érintő érdekelti kör már ebben a fázisban tudomást szerezhessen az előkészítés alatt álló változtatások, újítások tekintetében,
- ezen túl nagy jelentőséggel bírna az átláthatóság fejlesztésében, ha ugyanezen jogszabályok megalkotási, sőt a meglévő jogszabályok módosítási folyamataiban minél magasabb fokú társadalmi részvétel biztosítana a jogalkotó, tehát nem csak a tájékoztatás, hanem konzultáció, párbeszéd vagy partnerség valósulhatna meg már ebben a fázisban is, előkészítve a lehetőséget a további együttműködésekre a jogszabály végrehajtása során. Az ennek formájára vonatkozó részletes javaslataimat a IV.1. fejezetbe foglalt, 1. táblázat keretében adtam közre,
- a szabályozási koncepciók tekintetében, a különös és általános szabályok alapján hangsúlyt kell fektetni arra, hogy különös eljárásjogi szabályozásra épülő jogrendszerekben nagy hangsúlyt kell fordítani arra, hogy az átláthatóság alanyai

megfelelő információ birtokában legyenek a közigazgatás rendszerei, a hatósági jogalkalmazási tevékenység és az érintett ügy, ügytípus vonatkozó jogi szabályai tekintetében⁷⁹⁷, mert az eligazodási képességük, és az eljárás megismerhetősége majd erős korrelációban lesz ezekkel a tényezőkkel⁷⁹⁸, amelyek közvetlenül befolyásolják az átláthatóságérzetüket a disszertációban bemutatott empirikus eredmények alapján. Ebben a kérdéskörben azért is kell nagyon körültekintően eljárni a jogalkotónak és jogalkalmazást végző szerveknek, mert a különböző eljárásjogi törvényekben hasonló jogintézmények jelenhetnek meg, apró, akár laikusok számára rejtett különbségekkel, amelyek nagyban ronthatják az állampolgárok megítélését a hatósági tevékenység-ellátással kapcsolatban, még akkor is, ha minden szabály szerint történik. Ezekben a jogrendszerekben még inkább jelentőséggel bír az, hogy milyen terjedelmű joganyag vonatkozik majd az adott ügyre és az milyen gyorsasággal változik: gyorsan változó, sokrétű joganyag tükrében csak nagy többlet erőfeszítésekkel tartható ugyanazon a szinten az állampolgárok átlagos átláthatósági érzete (ld. empirikus kutatásokra vonatkozó főfejezet), mint egy stabil, kevés jogszabályból álló szabályozási rendszer⁷⁹⁹,

- általánosságban is, de különös szabályozásra alapuló modellnél kiváltképp oda kell figyelni a magasszintű normavilágosságra, a lehetőségekhez mérten egyszerű, érthető kodifikációra⁸⁰⁰,
- általános eljárási szabályokkal is rendelkező jogrendszerekben azonban éppen a különös szabályokkal való kapcsolódási pontok precíz közreadása az átláthatóság egyik fontos eleme, annak érdekében, hogy az ügyfelek, pontosan, előre kiszámíthatóan megbizonyosodhassanak róla, hogy a hatósági ügy által érintett élet- és jogviszonyok tekintetében mely szabályozás lesz az irányadó ügyükben,
- szintén az általános szabályokkal merül fel követelményként, hogy a szabályok nem válhatnak olyan szinten absztrakttá, „alapelviessé”, hogy azok betartását a hatósági jogalkalmazó szervén vagy az eljárás további szereplőin ne, vagy csak áttételesen lehessen számonkérni, mert a jogi igények ezirányú érvényesítésének problémája egyértelműen átláthatósági problémákat fog okozni⁸⁰¹,
- ezzel együtt is fontosnak tekinthető, hogy az átláthatóság alapelvi szinten (akár általános, akár különös szabályozást vizsgálunk), *expressis verbis* követelményként is

⁷⁹⁷ Ennek módszereiről ld. VI. főfejezet 2.1. pontját.

⁷⁹⁸ Lodge, M., 2004, i.m. 134-135. o.

⁷⁹⁹ Deighton-Smith, R., 2004, i.m. 66. o.

⁸⁰⁰ Angol nyelvű szakirodalomban és nemzetközi dokumentumokban ezt a kérdést „plain language drafting” követelményként interpretálják. Ld. pl. OECD, 2002., i.m. 31. o. vagy Sullivan, R., 2001, i.m. 97. o.

⁸⁰¹ Bugarcic, B., 2004, i.m. 506-507. o.

megjelenjen és így biztosítsa a vizsgált szabályozás értelmezésének megfelelő orientációját és végsősoron, amennyiben a vizsgált jogrendszer erre egyébként lehetőséget biztosít, akkor a részletrendelkezések vagy az azokra való hivatkozási lehetőség hiányában, közvetlenül felhívható legyen az alapelv, mint a szabályozás átfogó, elemi követelménye.

2.3. Hatósági jogalkalmazás szervezeti átláthatósága

Annak ellenére, hogy az ügyfelek, a társadalmi érdekeltek nem találkoznak feltétlenül a közigazgatás belső jogviszonyaival, *back office* jellegű tevékenységeivel, mégis az értekezés megállapításai alapján ezeknek kiemelt jelentősége van abban, hogy végül a hatósági jogalkalmazási tevékenységet ellátó szervezetrendszernek mind a követelmények és elvárások oldalából, mind pedig a társadalmi érdekeltek megítéléséből, átláthatóságérzetéből kiindulva milyen eredménnyel sikerül megvalósítania az átláthatósághoz szükséges feltételeket. Ennek fejlesztésében az alábbi szempontokra hívnám fel a figyelmet:

- a szervezeti átláthatóság szempontjából számos tényező kell egyensúlyban tartani ahhoz, hogy az állami erőforrásokat hatékony felhasználása mellett ideális feltételeket és megfelelő motivációt teremtsünk a közigazgatás személyzete számára a közigazgatás, V. fejezetben részletesen tárgyalt értéktartalmú tevékenységének megvalósítása során,
- nagyon fontosnak találom kifejezni, hogy a szervezeti átláthatóságot garantáló külső és belső szabályozás tekintetében különösen nagy figyelmet kell fordítani ennek az egyensúlyi helyzetnek a megtalálására: a jogszabályi és szervezeti szabályozás legyen elégséges az átláthatóságot korlátozó helyzetek kialakulásának megelőzéséhez, de felesleges módon, kiterjedten ne szabályozzon az állam semmilyen területet, mert annak a szakirodalomban fellelhető tapasztalatok, és jelen értekezésbe foglalt, V. fejezetben bemutatott érvelés alapján nem csak átláthatóságot, hanem hatékonyságot, szervezeti morált, motivációt, és számos egyéb szervezeti tényezőt rontó hatása van,
- azt is fontos felismerni e rendszerekben, hogy lehet bármilyen jó a szabályozás és bármennyire súlyos jogkövetkezményekkel fenyegetett, és következetes a szabályoktól való eltérés szankcionálása a szervezeti átláthatóság területén, a rendszer legfontosabb eleme majd az ember, a közigazgatás személyzete lesz. Ennek megfelelően az átláthatóság fejlesztése tükrében a legfontosabb, legszükségesebb intézkedések e személyzet külső és belső tényezők, eszközök segítségével történő motiválásán fog alapulni. Ebben csak az egyik dimenzió, a felelősségre vonás, a büntetés, de ennél

sokkal fontosabb szerepet töltenek be a pozitív motiváló tényezők: a következetes közszolgálati modell és életpálya, a korrupciónak elejét vevő méltányos díjazás és minden olyan eszköz, amellyel a közszolgálati dolgozókat a közigazgatás előirányozott értékeinek elfogadására, internalizációjára sarkalljuk (kiváltképp ideértve: az integritás irányítási rendszerek proaktív működtetését, képzéseket, tréningeket, szervezeti fejlesztéseket, szabályozási derugalizációt, rugalmas foglalkoztatási formákat).

2.4. Az eljárásközi átláthatóság

Az eljárásközi átláthatóság kiemelt jelentőséggel bír a teljes, hatósági eljárásra vonatkozó átláthatósági elvárás- és követelményrendszerből, hiszen – ahogy azt korábban megállapítottuk, az eljárás átláthatóságának legfontosabb alanyai, az ügyfelek, mégiscsak ezen egyedi hatósági ügyön keresztül kerülnek kapcsolatba elsődlegesen a hatósági jogalkalmazó szervekkel, ezen eljárás tapasztalatai adják majd megítélésük alapját.

2.4.1. Információforrásokra és az elektronikus közigazgatási megoldásokra vonatkozó következtetések és javaslatok

A hatósági eljárást megelőző, ahhoz kapcsolódó és az eljárást követő információk, információforrások tekintetében az alábbi következtetések és javaslatok tehetőek meg:

- miután a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó anyagi és eljárási, általános és különös jogi szabályozás laikusok számára kifejezetten bonyolult rendszert hoznak létre, a normaanyagba foglalt szabályok pedig rendszerint magas komplexitásúak, annak érdekében, hogy minden, a szabályozás hatálya alá vont jog- és életviszony megfelelő szabályozást kapjon, ezért kifejezetten nagy szerepe lesz az információforrások tekintetében az ügymenetleírásoknak, tájékoztató anyagoknak és kormányzati tájékoztatásoknak. E anyagok segítségével a társadalmi érdekeltek, a leendő ügyfelek előzetes információkat nyerhetnek az eljárásról és az arra vonatkozó szabályokról, amely előfeltétele a kiszámítható, megismerhető eljárásnak,
- e tekintetben legfontosabb következtetés és javaslat, hogy ezeknek az anyagoknak mindenképpen meg kell maradniuk közérthetőnek, áttekinthetőnek, következetesnek és rövidnek, ellenkező esetben nem tudják betölteni az átláthatóság kialakításába szerepüket,
- elgondolkodtató eredményeket látunk az empirikus felmérés alapján – az ügysegéd szolgáltatásoknak a válaszadók sokkal kisebb jelentőséget szentelnek, mint más

tényezőknél a hatósági eljárással kapcsolatban, s ebből levonható olyan következtetés is, hogy e szolgáltatások nem feltétlenül tudták eddig teljességgel betölteni a szerepüket és fejleszteni szükséges a társadalmi beágyazottságát, ismertségét a lehetőségnek,

- a kapcsolattartás során egy kényes egyensúlyt kell megvalósítani a hatósági jogalkalmazó szervnek (és nem mellékesen a tevékenység-ellátást segítő kormányzati elektronikus ügyfélkapcsolati rendszereknek): egyszerre kell biztosítani a gyors, helytől és időtől független rendelkezésre állást, ügyintézés az állampolgárok számára, miközben az értekezés megállapításai szerint a kommunikációnak meg kell őriznie a személyesség momentumát is, annak érdekében, hogy átlátható maradjon az eljárás, erre tekintettel komoly erőfeszítéseket kell tenni: egyrészt a hagyományos ügyintézés további elektronizálása és digitalizációja irányába, másrészt az elektronikus ügyintézés során olyan kiegészítő szolgáltatások megvalósítására, amely a szükségesnek tűnő személyes kapcsolatot erősíti vagy legalább helyettesíti,
- a döntések vonatkozásában pedig mind a teoretikus megközelítés, mind az empirikus felmérés eredményei alapján a hangsúlynak az érthetőségen, a megalapozottságon, a teljesíthetőségen kell lennie az átláthatóság biztosítása érdekében.

2.4.2. Ügyféli jogok és kötelezettségek érvényesülésére vonatkozó következtetések és javaslatok

Az eljárásban szereplő felek legfontosabb jogosultságait és kötelezettségeit az ügyféli jogállás fogja biztosítani, erre tekintettel az értekezés vizsgálódásai alapján az alábbiakat lehet megállapítani:

- a szabályozás és joggyakorlat kulcsfontosságú pontja maga az ügyféli jogállás – a jogalkotónak egy egyensúlyi állapotot kell létrehoznia ennek szabályozásában az átláthatóság magas szintű megvalósítása érdekében: egyrészt azokban az ügyekben, amelyek jelentőségük miatt nagy társadalmi érdeklődésre tarthatnak számot, vagy szükség van arra, hogy a hagyományos ügyfél, ügyfelek mellett más szereplők is az eljárás részeivé váljanak, ott minél inkább nyitottabb ügyfélfogalom szolgálja az átláthatóság megvalósulását. Ezzel szemben azonban a visszaélések elkerülése érdekében ki kell rekeszteni az eljárásokból azokat, akikre az adott ügy nem tartozik, mert jelenlétük épphogy negatívan hathat az eljárás átláthatóságára,

- nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a hatásterületi lakosság, illetve a civil szervezetek fellépésének bizonyos jól lehatárolható ügycsoportokban kiemelt, s egyben közérdek érvényre juttatására is irányuló szerepe van, e szereplőknek kétségkívül jelen kell lenniük a hatósági eljárás során, részvételük egy jogállami berendezkedés mellett nem mellőzhető,
- a szűkebb ügyfélfogalommal dolgozó szabályozási modellek esetén is kialakulhat kiváló együttműködés a hatósági szervek és az érdekvédelmi tevékenységet ellátó társadalmi csoportosulások, civil szervezetek között, azonban ez sokkal inkább a jogalkalmazó szerv hozzáállásán alapul, amely természetesen bizonytalanabb joggyakorlatot, kisebb eljárási átláthatóságot eredményez, mintha eleve a jogszabályi rendelkezések által, a feltételek fennállta esetén további mérlegelés nélkül kerülhetnének ezek a szervezetek a hatósági eljárás résztvevői közé.

2.4.3. *Döntési átláthatóságra vonatkozó következtetések és javaslatok*

A lefolytatott vizsgálatok alapján az alábbi következtetéseket lehet megfogalmazni a hatósági döntéshozatalban során alkalmazott alternatív módszerek vonatkozásában:

- a diverzifikált döntéshozatali módszerek, s ezen belül mediáció alkalmazhatónak bizonyul közjogi, hatósági jogviszony keretében is. A magánjogi viszonyokhoz való kötöttségéről való felfogás meghaladottá vált, a módszer túlzott egysíkú szemléletének eredményének tekinthető,
- azokban a hatósági eljárásokban, ahol már alkalmazást nyertek a mediatív, közvetítő jellegű technikák, ezek mind kiválóan működnek, tartalmilag magasabb értékűvé, könnyebben követhetőbbé, ügyfélközpontúvá teszik az eljárások lefolyását. Éppen ezért ösztönözni kell más eljárástípusokban is bevezetését, ha arra az ügytípus ügyeinek természete általánosságban lehetőséget teremt, s nem ellentétes az eljárás alapvető céljával,
- az automatikus döntéshozatalra, kiváltképp a mesterséges intelligenciával történő döntéshozatalra tekintettel az adekvát szabályozási környezet kialakulásáig az elsődleges alkalmazási területként a mérlegelést nem, vagy csak korlátozott mértékben igénylő ügyek csoportjait lehet tekinteni, hiszen ezeken a területeken a gyors, következetes döntéshozatal várhatóan még tovább uniformizálja a jogalkalmazási tevékenységet. A további részletes következtetések a vonatkozó fejezetben tettem meg.

2.5. Hatósági jogalkalmazó szervek eljáráson kívüli kommunikációs tevékenysége

A kutatási témát a fenti, elméleti és gyakorlati elemzések tükrében megközelítve megállapítható:

- napjaink közigazgatási szerveinek minden korábbinál proaktívabb formában kell nyitnia a társadalomra, a társadalmi változásokra és felismerni az irányába mutatkozó társadalmi igényeket. Ezek elől elzárkózni, a társadalom ilyen irányú fejlődését megakasztani, vagy egy-egy ország tekintetében lemaradni a nemzetközi trendektől nem jó megoldás, amely csak hátráltatja a társadalmi igények érvényesülését, de nem szabhat végső soron gátat azoknak,
- a közigazgatásnak ennek megfelelően minden olyan lehetőséget meg kell ragadni – legyen az technikai vagy szabályozási – amely a rendelkezésre áll már jelenleg is és lendíthet a közigazgatási tevékenység átláthatóságán és annak kommunikációján,
- ennek megfelelően az átláthatóság növeléséhez tovább kell fokozni az online környezetben való jelenlétet, ki kell terjeszteni a szervezet eredményeiről, törekvéseiről, rendelkezésre álló online információk körét, ezek nyilvánosságra hozatala nem a szervezet bizalmas információnak kitergetését szolgálja, hanem sokkal inkább a sokszor hangsúlyozott ügyfélközpontúság elérését, a közigazgatás társadalmisítását, és ezáltal egy pozitívabb szervezeti kép kimutatását az átláthatóság jegyében,
- nagy fontosságot kell tulajdonítani a naprakészségnek - meg kell értenie és stratégiai célkitűzései közé kell juttatnia az egyes szervezeteknek azt, hogy egy információs társadalomban, ahol a lezajló társadalmi folyamatok mozgatórugója és fő értéke a lehető legfrissebb információ, nem megengedhető, hogy ebbe a rendszerbe úgy csatornázza be magát egy közigazgatási szerv, hogy nem a legfelkészültebb imázst sugározza magáról, mert az szakmai hitelességét áshatja alá.

2.6. Speciális és atipikus eljárások átláthatósága

A nem hagyományos, speciális és atipikus eljárások átláthatóságával kapcsolatban az alábbi következtetéseket és javaslatokat tudom megtenni:

- a VIII. főfejezetben meghatározott megállapítások mellett különösen fontos kiemelni, hogy az atipikus hatósági eljárások esetén a szabály- és garanciarendszer felépítése, különösen annak egyszerűsítése nem járhat a garanciális szabályok félretételével, a

vonatkozó szabályozási és értelmezési feladatok egyöntetű ágazati eljárásjogra való hátrításával. A garanciális szabályok definiálásának ésszerű és logikus színtere éppen az általános eljárásjogi szabályozás (ahol ez rendelkezésre áll), amely így minden igazgatási területhez tartozó hatósági ellenőrzés tekintetében egyértelmű követelményeket támaszt a hatósággal és az ügyfelekkel szemben, átláthatóvá téve a legfontosabb követelményeket,

- a köztestületek és eljárásaik átláthatóságával kapcsolatban sem állapíthatunk meg mást: a köztestületek működésének alapvető feltételeihez kell visszanyúlni akkor, amikor azok szervezetének átláthatóságát kívánjuk megragadni. A legfontosabb feltételeket elsősorban a rájuk vonatkozó jogi szabályozás, majd a belső szabályozottság és megfelelő működési folyamatok jelentik, hiszen ezek együttes, magasszintű megfeleltethetősége esetén beszélhetünk az elméleti szinten vett teljes átláthatóságról, amely az ideális állapotot tükrözi, s ehhez képest a reális működés minden esetben negatív irányba tér el. Az egyes feltételek nem függetleníthetők egymástól, azok kölcsönösen erősítik – gyengítik egymás hatásait a szervezet átláthatósága tekintetében.

3. Utószó

Az átláthatóság fogalma jelentősen megváltozott eredeti gyökereihez képest. A jellemzően politikai jellegű, elvárásként megjelenő fogalom és hozzá kapcsolódó, elszámoltathatósággal együttesen kibontakozó irányzat az átláthatóság jellegéből adódóan hamar jogi elemekkel gazdagodott, azonban következetes szétválasztásuk ritkán valósul meg az általam megvizsgált egyes szakirodalmi munkákban. Különösen igaz ez a hatósági eljárásra is vonatkoztatható jellemzők tekintetében, ahol a szakmai, politikai és jogalkotási dokumentumok jelentősen eltérő fogalmi megközelítéssel és sok esetben jelentős hiátusokkal közelítik meg a témakört. Miközben az államszervezet, a kormányzat működésének átláthatósága részletes és gazdag szakirodalommal rendelkezik, aközben az ezek tevékenységében markáns szerepet betöltő közigazgatás és a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó tudományos megállapítások hiányosak, sőt kifejezetten kevés tudományosan is megalapozott koncepció érhető el ebben a témában.

Ennek ellenére, a jogilag is értelmezhető átláthatósági definíció megalkotása, az egyes fogalmi elemek megalapozása, az átláthatóság tárgyának és alanyának tisztázása azonban elkerülhetetlen annak érdekében, hogy az átláthatóságnak valódi jogi érvényesülést lehessen biztosítani, abban az igen tág társadalmi környezetben, amelyben e követelményrendszernek érvényesülnie kell, hogy valóban működő jogállami, alkotmányos követelményről beszélhessünk. Különösen igaz ez a közigazgatásra, és a hatósági jogalkalmazás folyamatára, ahol a joghoz kötöttség elvének átható érvényesülése miatt, azok a követelmények válnak átültethetővé a gyakorlatban, amelyek jogi szabályozást nyernek. Erre tekintettel kifejezetten fontosnak találtam az átláthatóság következetes, a jogtudományi elemzés módszereivel történő elemzését és a megállapítások hatósági jogalkalmazási környezetben való vizsgálatát, hiszen ez hozzájárulhat az egyedi hatósági jogalkalmazási tevékenységek és folyamatok átláthatóságának fokozásához.

Fontos megjegyezni, hogy az átláthatóság, tekintettel az annak alakulásában mutakozó szubjektív elemekre, az átláthatóság alanyaiban kialakuló érzetekre, látszólag nehezen megközelíthető és elérhető követelményként, elvárásként hárul a hatósági jogalkalmazási tevékenységre és annak ellátóira. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy megkérdőjelezhető lenne annak követelményként való fennállása, vagy azt, hogy a jogállami követelménynek is tekinthető elvárás, elvárásrendszerrel ne kellene teljesíteni a hatósági jogalkalmazás gyakorlatába. Az átláthatóság, annak állampolgároknak, ügyfeleknek kialakuló érzete kvantitatív értelemben nehezen mérhető jelenség, de mindez nem azt jelenti, hogy általánosságban az átláthatóság ne lenne számonkérhető a közigazgatás gyakorlatában.

Az átláthatóság fejlesztéséből, fenntartásából eredő intézkedéseket lehet olyan megközelítésből szemlélni, amely az újszerű követelményeket, viszonyokat negatív tendenciaként értékeli, s annak a közigazgatás működése során felmerülő többleterőforrás szükségletére, a változtatások bevezetésekor törvényszerűen észlelhető rendszeridegen jellegére koncentrálna. Ha azonban az átláthatósági követelmények megvalósítása mentén megújuló viszonyokat és hatósági gyakorlatot, mint a közigazgatás fejlesztési mozgatórugóit értelmezzük, s kényszerű feladat helyett lehetőségként tekintünk ezekre, azok a hatósági jogalkalmazás magasabb fokú szabálykövetése mellett, fontos innovációs tényezőként hathatnak közre a mindenkori közigazgatási rendszerek hatékonyabbá, nyitottabbá, ügyfélorientálttá tétele során. Jelen értekezés szerzője erre tekintettel adja közzé jelen munkát, bízva abban, hogy a disszertációban foglalt megállapítások és következtetések hozzájárulhatnak e szemlélet erősítéséhez.

Felhasznált irodalom jegyzéke

1. Folyóiratcikkek

Abrahams, L.: e-Governance policy 1999-2009: Paths and limitations to progress. *Journal of public administration*, 44(1), 2009, 1015-1026. o.

Albu, O. B. – Flyverbom, M.: Organizational transparency: Conceptualizations, conditions, and consequences. *Business & Society*, 58(2), 2019, 268-272. o.

Alt, J. E. – Lassen, D. D.: Fiscal transparency, political parties, and debt in OECD countries. *European Economic Review* 50(6), 2006, 1403-1405. o.

Archmann, S. – Iglesias, C.: EGovernment: A driving force for innovation and efficiency in public administration. *EIPAScope*, 2010/1., 29-31. o.

Arellano-Gault, D. – Lepore, W.: Transparency reforms in the public sector: Beyond the new economics of organization. *Organization Studies*, 32(8), 2011, 1030-1031. o.

Auger, G. A.: Trust me, trust me not: An experimental analysis of the effect of transparency on organizations. *Journal of Public Relations Research*, 26(4), 2014, 325-343. o.

Balázs, I. – Gajdusчек, G. – Koi, Gy.: „Megszüntetve megőrzés?” A közigazgatási hatósági eljárás újraszabályozása az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvényben. *MTA LAW WORKING PAPERS*, 2020/15., 7-12. o.

Balázs, I.: Paraállami formák a mai magyar közigazgatásban. *Tér és Társadalom*, 13(3), 1999, 41. o.

Ball, C.: What is transparency?. *Public Integrity*, 11(4), 2009, 293-308. o.

Balogh-Békési, N. – Balázs, I. – Boros, A.: I. könyv – Általános rendelkezések. *Pro Publico Bono*, 2017/2., 24. o.

Balogh-Békési, N.: Alapelvek a közigazgatási hatósági eljárásban. *Új Magyar Közigazgatás*, 4(13), 2016, 15-17. o.

Bannister, F. – Connolly, R.: The trouble with transparency: a critical review of openness in e-government. *Policy & Internet*, 3(1), 2011, 8-9. o.

Behn, R. D.: The big questions of public management. *Public Administration Review*, 55(4), 1995, 313-324. o.

- Belényesi, E.: Az elektronikus közigazgatás és a változásmenedzsment. *Új Magyar Közigazgatás*, 5(5), 2012, 30-36. o.
- Bellamy, C. – Taylor, J. A.: Introduction: Exploiting IT in Public Administration-Towards the Information Polity?. *Public Administration*, 72(1), 1994, 1-3. o.
- Bellamy, C. – Taylor, J.: Informatisation and new public management: an alternative agenda for public administration. *Public Policy and Administration*, 7(3), 1992, 29-41. o.
- Bencsik, A., et. al.: A közigazgatás és a média kapcsolódási pontjai. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/4., 60-75. o.
- Bereczky, K.: A jegyzői hatósági munka tapasztalatai a felügyeleti ellenőrzések tükrében. *Jegyző és közigazgatás*, 2012/2., 16-17. o.
- Bertot, C. J. – Jaeger, P. T. – Grimes, J. M.: Promoting transparency and accountability through ICTs, social media, and collaborative e-government. *Transforming Government: People, Process and Policy* 6(1), 2012, 78-85. o.
- Bertot, J. C. – Jaeger, P. T. – Grimes, J. M.: Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government information quarterly*, 27(3), 2010, 264-271. o.
- Bertot, J. C. – Jaeger, P. T. – Hansen, D.: The impact of polices on government social media usage: Issues, challenges, and recommendations. *Government information quarterly*, 29(1), 2012, 30-40. o.
- Bingham, L. B. – Nabatchi, T. – O'Leary, R.: The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. *Public Administration Review* 65(5), 2005, 547-558 o.
- Birchall, C.: Radical transparency?. *Cultural Studies? Critical Methodologies*, 14(1), 2014, 78-81. o.
- Birchall, C.: Transparency, interrupted: Secrets of the left. *Theory, Culture & Society*, 28(7-8), 2011, 60-84. o.
- Boda, Zs. – Medve-Bálint, G.: Intézményi bizalom a régi és az új demokráciákban. *Politikatudományi Szemle*, 21(2), 2012, 27-31. o.
- Bouckaert, G.: Trust and public administration. *Administration*, 60(1), 2012, 109-113. o.
- Boulle, L.: ADR applications in administrative law. *Acta Juridica*, 1993/1., 139-145. o.

- Bourgon, J.: New directions in public administration: Serving beyond the predictable. *Public Policy and Administration*, 24(3), 2009, 309-330. o.
- Bovaird, T.: Public governance: balancing stakeholder power in a network society. *International review of administrative sciences*, 71(2), 2005, 217-225. o.
- Bovens, M.: Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. *European law journal*, 13(4), 2007, 447-468. o.
- Bozeman, B. – Bretschneider, S.: The “publicness puzzle” in organization theory: A test of alternative explanations of differences between public and private organizations. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 4(2), 1994, 197-224. o.
- Braibant, G.: The past and the future of public administration. *International Review of Administrative Sciences*, 68(3), 2002, 338. o.
- Braun, S., et. al.: Emails From the Boss—Curse or Blessing? Relations Between Communication Channels, Leader Evaluation, and Employees’ Attitudes. *International Journal of Business Communication*, 56(1), 2018, 50–81. o.
- Bryer, T. A. – Zavattaro, S. M.: Social media and public administration: Theoretical dimensions and introduction to the symposium. *Administrative theory & praxis*, 33(3), 2011, 325-327. o.
- Brynard, D. J.: The duty to act fairly: A flexible approach to procedural fairness in public administration. *Administratio Publica*, 18(4), 2010, 130. o.
- Brynard, D. J.: The right to lawful administrative action: A public administration perspective. *African Journal of Public Affairs*, 6(1), 2013, 80-81. o.
- Bugaric, B.: Openness and transparency in public administration: challenges for public law. *Wisconsin International Law Journal*, 22(1), 2004, 483-486., 506-507. o.
- Carver, T. B. – Vondra, A. A.: Alternative dispute resolution: Why it does not work and why it does? *Harvard Business Review*, 72(3), 1994, 120-130. o.
- Cath, C. et. al.: Artificial Intelligence and the ‘Good Society’: the US, EU, and UK approach. *Science and engineering ethics*, 24(2), 2018, 505-528. o.
- Cecchini, S. – Raina, M.: Electronic government and the rural poor: The case of Gyandoot. *Information Technologies & International Development*, 2(2), 2004, 68-69. o.
- Chronowski, N.: Mikor megfelelő az ügyintézés? Uniós és magyar alapjogvédelmi megfontolások. *Magyar Jog*, 2014/3., 137-145. o.

- Clarke, A. – Margetts, H.: Governments and citizens getting to know each other? Open, closed, and big data in public management reform. *Policy & Internet*, 6(4), 2014, 393-417. o.
- Constatin, E.: The Principle of Transparency in Administrative Law. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 6(1), 2014, 421-425. o.
- Conteh, N. Y. – Schmick, P. J.: Cybersecurity: risks, vulnerabilities and countermeasures to prevent social engineering attacks. *International Journal of Advanced Computer Research*, 23(6), 2016, 31. o.
- Cooper, T. L.: Hierarchy, virtue, and the practice of public administration: A perspective for normative ethics. *Public Administration Review*, 47(7), 1987, 321-322. o.
- Craig, B. H. – Gilmour, R. S.: The constitution and accountability for public functions. *Governance*, 5(1), 1992, 46-67. o.
- Croci Angelini, E.: Globalization and public administration: a complex relationship. *International Journal of Public Administration*, 34(1-2), 2011, 4-12. o.
- Czapanskiy, K. S. – Manjoo, R.: The right of public participation in the law-making process and the role of legislature in the promotion of this right. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 19(1), 2008, 1-10. o.
- Czékmann, Zs. – Kiss, L. N.: The Concept of E-Administration in the Hungarian Regulation. *Juridical Current*, 18(1), 2015, 75-81. o.
- Czibrik, E. – Czékmann, Zs.: A német és a magyar közigazgatási hatósági eljárásjog összehasonlító elemzése a hatály tükrében. *Miskolci Jogtudó*, 2019/2., 18-20. o.
- Danziger, J. N. – Andersen, K. V.: The impacts of information technology on public administration: an analysis of empirical research from the “golden age” of transformation. *International Journal of Public Administration*, 25(5), 2012, 591-600. o.
- De Graaf, G. – Stréuwer, T. – Huberts, L.: Integrity violations and corruption in Western public governance. Empirical evidence and reflection from the Netherlands. *Public Integrity*, 20(2), 2018, 131–140. o.
- De Nicola, A., et. al.: A methodology for modeling and measuring interdependencies of information and communications systems used for public administration and eGovernment services. *International Journal of Critical Infrastructure Protection*, 2016/14., 18-27. o.

- Deák, D.: Neutrality and legal certainty in tax law and the effective protection of taxpayers' rights. *Acta Juridica Hungarica*, 49(2), 2008, 177-190., 200. o.
- Deighton-Smith, R.: Regulatory transparency in OECD countries: overview, trends and challenges. *Australian Journal of Public Administration*, 63(1), 2004, 66. o.
- Denhardt, R. B. – Denhardt, J. V.: The new public service: Serving rather than steering. *Public administration review*, 60(6), 2000, 549-559. o.
- Dewey, J.: The historic background of corporate legal personality. *Yale Law Journal*, 1925/35., 657-661. o.
- Domokos, L., et. al.: Kockázatelemzés és kockázatkezelés a közszférában és a közpénzügyi ellenőrzésben. *Pénzügyi Szemle*, 60(1), 2015, 7-28. o.
- Doornbos, M.: Good governance': The rise and decline of a policy metaphor?. *Journal of Development Studies*, 37(6), 2001, 93-108. o.
- Douglas, S., – Meijer, A.: Transparency and public value—Analyzing the transparency practices and value creation of public utilities. *International Journal of Public Administration*, 39(12), 2016, 940-951. o.
- Dragoş, D. C. – Neamţu, B. – Cobârzan, B. V.: Procedural transparency in rural Romania: linking implementation with administrative capacity?. *International Review of Administrative Sciences*, 78(1), 2012, 134-157. o.
- Dror, Y.: Transparency and openness of quality democracy. *Openness and transparency in governance: Challenges and opportunities*, 1999/1., 25-27. o.
- Duan, Y. – Edwards, J. S. – Dwivedi Y. K.: Artificial intelligence for decision making in the era of Big Data—evolution, challenges and research agenda. *International Journal of Information Management*, 2019/48., 63-71. o.
- Dunleavy, P. – Hood, C.: From old public administration to new public management. *Public money & management*, 14(3), 1994, 9-16. o.
- Dutil, P. A., et. al.: Rethinking government-public relationships in a digital world: Customers, clients, or citizens. *Journal of Information Technology & Politics*, 4/2008., 77-90. o.
- Ebbesson, J.: The rule of law in governance of complex socio-ecological changes. *Global Environmental Change*, 20(3), 2010, 414-422. o.

Evans J. M.: Administrative Appeal or Judicial Review: A Canadian Perspective. *Acta Juridica*, 1993/1., 47-75. o.

Fábián A. et. al.: Atipikus hatósági tevékenység és döntéshozatal, különös tekintettel az új közigazgatási rendtartásra. *Pro Publico Bono*, 2017/1., 18-19. o.

Fadinger, H. - Schymik, J.: The costs and benefits of home office during the covid-19 pandemic: Evidence from infections and an input-output model for Germany. *COVID Economics: Vetted and Real-Time Papers*, 2020/9., 110-118. o.

Fairbanks, J. – Plowman, K. D. – Rawlins, B. L.: Transparency in government communication. *Journal of Public Affairs*, 7(1), 2007, 23-37. o.

Fazekas, M.: A köztisztviselőkéről. *Magyar Közigazgatás*, 1993/3-4., 216. o.

Fazekas, M.: Láthatatlan közigazgatási reformok–avagy hogyan befolyásolják életünket a traktorülésszabványok?. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/3., 70-79. o.

Fenster, M.: Seeing the state: Transparency as metaphor. *Administrative Law Review*, 62(3), 2010, 621. o.

Fenster, M.: The opacity of transparency. *Iowa Law Review*, 91(3), 2006, 885-950. o.

Fox, J.: The uncertain relationship between transparency and accountability. *Development in practice* 17(4-5), 2007, 663-671. o.

Funk, W.: Public Participation and Transparency in Administrative Law – Three Examples as an Object Lesson. *American Law Review*, 2009/61., 172-173. o.

Funnell, W.: The reason why: The English constitution and the latent promise of liberty in the history of accounting. *Accounting, Business & Financial History*, 17(2), 2007, 265-270. o.

Gasova, K. – Stofkova, K.: E-government as a quality improvement tool for citizens' services. *Procedia Engineering*, 2017/192., 225-230. o.

Gerencsér, B.: A kodifikáció munkafázisairól és a kodifikátor kelléktáráról. *Iustum Aequum Salutare*, 10(4), 2014, 41–50. o.

Glatz, F.: Kezdeményezőkézség, rendszeresség, folyamatosság, korrekcióképeség. *Magyar Tudomány*, 47(5), 2002, 536. o.

Grimmelikhuijsen, S., et. al.: The effect of transparency on trust in government: A cross-national comparative experiment. *Public administration review*, 73(4), 2013, 575-586. o.

- Grossardt, T. – Bailey, K. – Brumm, J.: Structured public involvement: problems and prospects for improvement. *Transportation Research Record*, 1858(1), 2003, 62-67. o.
- H. Szilágyi, I.: A jogtudat-kutatások elméleti kérdései. *MTA Law Working Papers*, 2016/12., 11. o.
- Hajas, B.: Általános közigazgatási rendtartás – Ket. kontra Ákr. *Új Magyar Közigazgatás*, 2016/4., 25. o.
- Haque, M. S.: Relationship between citizenship and public administration: a reconfiguration. *International Review of Administrative Sciences* 65(3), 1999, 309-325. o.
- Harter, P. J.: Dispute Resolution and Administrative Law: The History, Needs, and Future of a Complex Relationship. *Villanova Law Review*, 29(6), 1984, 1394-1400., 1404. o.
- Heald, D.: Why is transparency about public expenditure so elusive?. *International review of administrative sciences*, 78(1), 2012, 30-49. o.
- Heberlein, T. A.: Some observations on alternative mechanisms for public involvement: The hearing, public opinion poll, the workshop and the quasi-experiment. *National Resources Journal*, 25(106), 1985, 108-121. o.
- Hensler, D. R.: Glass Half Full, a Glass Half Empty: The Use of Alternative Dispute Resolution in Mass Personal Injury Litigation. *Texas Law Review*, 73(7), 1995, 1588-1590. o.
- Héritier, A.: Composite democracy in Europe: the role of transparency and access to information. *Journal of European Public Policy*, 10(5), 2003, 814-833 o.
- Holl A.: Információáradat és hullámlovaglás. *Magyar Tudomány*, 2013/4., 473-474. o.
- Hood, C.: A public management for all seasons?. *Public Administration*, 69(1), 1991, 3-19. o.
- Hood, C.: Emerging issues in public administration. *Public administration*, 73(1), 1995, 165-175. o.
- Hornung, G. –Schnabel, C.: Data protection in Germany I: The population census decision and the right to informational self-determination. *Computer Law & Security Review*, 25(1), 2009, 84–88. o.
- Horváth, K.: A közigazgatási humánerőforrás fejlesztés jelenlegi gyakorlata (A formális, nem formális és informális tanulás jelenlegi formái és az elektronikus közigazgatás kihívásai). *Pro Publico Bono: Állam-És Közigazgatástudományi Szemle*, 2011/1., 3-5. o.
- Illés, L.: Régiók és regionalizáció. *Tér és Társadalom*, 2001/1., 1-23. o.

- Irtysheva, I., et. al.: Building favorable investment climate for economic development. *Accounting*, 6(5), 2020, 773-780. o.
- Irvin, R.A. – Stansbury, J.: Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review*, 64(1), 2014, 55-65. o.
- Jaeger, P. T. - Bertot, J. C.: Transparency and technological change: Ensuring equal and sustained public access to government information. *Government Information Quarterly*, 27(4), 2010, 371-376. o.
- Jaeger, P. T. – Thompson, K. M.: E-government around the world: Lessons, challenges, and future directions. *Government information quarterly*, 20(4), 2003, 389. o.
- Jasanoff, S.: Transparency in public science purposes, reasons, limits. *Law & Contemporary Problems* 69(3), 2006, 21-22. o.
- Jenei, Gy. – Kuti, É.: Versenyképesség és civil szerepvállalás a közigazgatás és a közszolgáltatások fejlesztésében. *Vezetéstudomány*, 42(1), 2011, 15-23. o.
- Juhász, E.: A végrehajtási kifogás új szabályainak margójára. *Jog-Állam-Politika*, 2012/3., 131-142. o.
- Juhász, L.: E-közigazgatás Európában: fókuszban a közigazgatás racionalizálása és az állampolgár. *Információs Társadalom*, 7(1), 2007, 17-30. o.
- Juhász, Z.: A közigazgatás joghoz kötöttségének elve és a törvényesség elve a közigazgatási hatósági eljárásban (a Ket. és az Ákr. rendszerében). *Új Magyar Közigazgatás*, 2016/2., 36–39. o.
- Jun, C.: Impact and Response: Reconstruction of Administrative Law System in the Context of Public-private Cooperation. *Journal of Guangxi Normal University*, 2013/1., 118-123. o.
- Karanges, E., et. al.: The influence of internal communication on employee engagement: A pilot study. *Public Relations Review*, 41(1), 2015, 129-131. o.
- Katsamunskaja, P.: Classical and modern approaches to public administration. *Economic alternatives*, 2012/1., 78-79. o.
- Kazsámér, K. E.: A közigazgatási jogorvoslati rendszer és a jogvédelem hatékonyságát elősegítő tényezők a változások mentén. *MTA LAW WORKING PAPERS*, 6(1), 2019, 12. o.
- Kent, A. – Leib, E. J. – Shugerman, J. H.: Faithful Execution and Article II. *Harvard Law Review* 132(8), 2018, 2173-2178. o.

- Keping, Y.: Governance and good governance: A new framework for political analysis. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 11(1), 2018 1-8. o.
- Kettl, D. F.: The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. *Public Administration Review*, 60(6), 2000, 490-497 o.
- Kim, G. H. – Trimi, S. – Chung, J. H.: Big-data applications in the government sector. *Communications of the ACM* 57(3), 2014, 78-85. o.
- King, C. S. – Feltey, K. M. – Susel, B. O.: The question of participation: Toward authentic public participation in public administration. *Public Administration Review*, 58(4), 1998, 317-319., 323-326. o.
- Kiricsi, O.: Vendéglátó üzemek hatósági ellenőrzése. *Jegyző és közigazgatás*, 2011/2., 14-15. o.
- Kočíková, E.: E-Government as an Electronic Form of Public Administration. *Social & Economic Review*, 15(3), 2017, 51-54. o.
- Korff, D., et. al.: Boundaries of Law: Exploring Transparency, Accountability, and Oversight of Government Surveillance Regimes. *University of Cambridge Faculty of Law Research Paper*, 2017/16., 13. o.
- Kotulska, M.: Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w postępowaniu administracyjnym. *Przeгляд Prawa Publicznego*, 2012/9., 23-30. o,
- Kraus, J. S.: Transparency and determinacy in common law adjudication: A philosophical defense of explanatory economic analysis. *Virginia Law Review*, 93(287), 2007, 287-301. o.
- Kuhn, T. – Ashcraft, K. L. – Cooren, F.: What Work Can Organizational Communication Do?. *Management Communication Quarterly*, 33(1), 2018. 101-111. o.
- Lan, Z. – Rosenbloom, D. H.: Editorial: public administration in transition? *Public Administration Review*, 52(6), 1992, 535-537. o.
- Langrod, G.: Administrative Contracts-A Comparative Study. *American Journal of Comparative Law* 4(3), 1955, 325-329. o.
- Lapidoth, R.: When Is an Entity Entitled to Statehood?. *Israel Journal of Foreign Affairs* 6(3), 2012, 77-81. o.
- László, L. J. – Vég, O.: Sms-technológia a közigazgatás és a köz szolgálatában. *Médiakutató*, 2004/2., 1-16. o.

- Lavertu, S.: We all need help: “Big data” and the mismeasure of public administration. *Public administration review*, 76(6), 2016, 864-872. o.
- Leach, W. D.: Collaborative public management and democracy: Evidence from western watershed partnerships. *Public administration review*, 66(S), 2006, 102-105. o.
- Lenaerts, K.: Some reflections on the separation of powers in the European Community. *Common Market Law Review*, 28(11), 1991, 15-25. o.
- Ljungholm, D. P.: The impact of transparency in enhancing public sector performance. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 7(1), 2015, 172-175. o.
- Lodje, J.: Transparency and democratic legitimacy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 32(3), 1994, 343-368. o.
- Lourenço, R. P.: An analysis of open government portals: A perspective of transparency for accountability. *Government Information Quarterly*, 32(3), 2015, 323-332. o.
- Lunn, Peter D., et al: Motivating social distancing during the Covid-19 pandemic: An online experiment. *Social Science & Medicine*, 2020/265., 113478.
- Maier-Rabler, U. – Huber, S.: “Open”: the changing relation between citizens, public administration, and political authority. *JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Government*, 3(2), 2011, 182-191. o.
- Majerová, I.: E-Government as a Smart Solution for Public Administration: a Case of Visegrad. *Balkans Journal of Emerging Trends in Social Sciences Balkans JETSS* 2(2), 2019, 115-123. o.
- Manring, N. J.: ADR and Administrative Responsiveness: Challenges for Public Administrators. *Public Administration Review*, 54(2), 1994, 197-203 o.
- Martinez-Miranda, J. – Aldea, A.: Emotions in human and artificial intelligence. *Computers in Human Behavior*, 21(2), 2005, 323-341. o.
- Mascio, F. D. – Natalini, A. – Cacciatore, F.: Public Administration and Creeping Crises: Insights From COVID-19 Pandemic in Italy. *The American Review of Public Administration*, 50(6-7), 2020, 621-627. o.
- Mashaw, J. L.: Reasoned administration: The European union, the United States, and the project of democratic governance. *George Washington Law Review*, 76(1), 2007, 99-101. o.
- McNally, R. E.: The Ninety-Five Theses of Martin Luther: 1517–1967. *Theological studies*, 28(3), 1967, 439-480. o.

- Meijer, A.: Government Transparency in Historical Perspective: From the Ancient Regime to Open Data in The Netherlands. *International Journal of Public Administration*, 38(3), 2015, 192-193. o.
- Meijer, A.: Understanding modern transparency. *International Review of Administrative Sciences*, 75(2), 2009, 258. o.
- Mészáros Gábor: Indokolt-e különleges jogrend koronavírus idején? Avagy a 40/2020. (III.11.) Korm. rendelettel összefüggő alkotmányjogi kérdésekről. *FUNDAMENTUM*, 24(3-4), 2020, 63-72. o.
- Mfene, P. N.: A service delivery perspective on public administration. *Journal of Public Administration*, 44(S1), 2009, 212-219. o.
- Michel, H.: E-Administration, e-Government, e-Governance and the Learning City: A typology of Citizenship management using ICTs. *The Electronic Journal of e-Government*, 3(4), 2005, 214-215. o.
- Michener, G. – Bersch, K.: Identifying transparency. *Information Polity*, 18(3), 2013, 234-240. o.
- Michener, G.: FOI laws around the world. *Journal of Democracy*, 22(2), 2011, 145-159. o.
- Miklós, I.: A közigazgatás kapcsolata a gazdasággal, az államszocializmus és a rendszerváltoztatás gazdasági-gazdaságirányítási átalakulásai Lőrincz Lajos munkásságának tükrében. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/3., 152-173. o.
- Molnár, S.: A közigazgatás informatizálásától a befogadó e-közigazgatásig. *Vezetéstudomány-Budapest Management Review*, 42(3), 2011, 23-25. o.
- Moss, R. D.: Executive Branch Legal Interpretation: A Perspective from the Office of Legal Counsel. *Administrative Law Review*, 52(4), 2000. 1326-1330. o.
- Nabatchi, T.: Putting the “public” back in public values research: Designing participation to identify and respond to values. *Public Administration Review*, 72(5), 2012, 699-708. o.
- Nagyné Takács, V.: A közigazgatási informatikai rendszerek fejlesztésével kapcsolatos felhasználói elvárások. *Hadmérnök*, 7(4), 2012, 154-155.o.
- Naurin, D.: Transparency, publicity, accountability - The missing links. *Swiss Political Science Review*, 12(3), 2006. 91-92. o.

- Neudörfler, É.: Jogorvoslat az osztrák közigazgatási eljárásban. *Magyar jog* 52(7), 2005, 443–448. o.
- Nica, E.: Sustainable development and citizen-centric e-government services. *Economics, Management, and Financial Markets*, 10(3), 2015, 69-74. o.
- Nisbet, M. C.: Communicating climate change: Why frames matter for public engagement. *Environment: Science and policy for sustainable development*, 51(2), 2009, 12-23. o.
- O'Leary, D. E.: Artificial intelligence and big data. *IEEE intelligent systems*, 28(2), 2013, 96-99. o.
- Ortega, L.: A Comparison with the Spanish Regulation of Administrative Procedures. *Italian Journal of Public Law*, 2(2), 2010, 297. o.
- Ostrom, V. – Ostrom, E.: Public choice: A different approach to the study of public administration. *Public Administration Review*, 31(2), 1971, 203-216. o.
- Owen, W.C.: Private Penalties and Public Policy. *Labor Law Journal*, 21(6), 1970, 323-337. o.
- Paczolay, P.: A közigazgatás, mint hatalmi ág. *Tolle Lege*, 3(1), 2013.
- Pallai, K. - Kiss, N.: A teljesség felé. Integritásképzés-és kutatás a Nemzeti Közszerológati Egyetemen. *Pénzügyi Szemle*, 59(2), 2014, 167. o.
- Pallai, K.: A tréningek szerepe az integritásoktatásban. *Társadalom és Honvédelem*, 19(1), 2015, 27–43. o.
- Pallai, K.: Bevezető gondolatok a közigazgatási integritás és integritás menedzsment témájához. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2014/1., 182-183., 190. o.
- Park, H. – Blenkinsopp, J.: The roles of transparency and trust in the relationship between corruption and citizen satisfaction. *International Review of Administrative Sciences*, 77(2), 2011, 254-274. o.
- Parker, R.: Administrative Procedure in Austria. *The American Journal of Comparative Law*, 14(2), 1965, 324. o.
- Paulovics, A.: Adalékok a közigazgatási jogorvoslatok történetéhez. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Series Juridica et Politica*, 30(1), 2012, 115-124. o.

- Pedro, J. B. – Meijer, F. – Visscher, H.: Building control systems of European Union countries: A comparison of tasks and responsibilities. *International Journal of Law in the Built Environment*, 2(1), 2010, 45-59. o.
- Peters, B. G. – Pierre, J.: Governance without government? Rethinking public administration. *Journal of public administration research and theory*, 8(2), 1998, 223-243. o.
- Piątek, W.: The right to an effective remedy in European law: Significance, content and interaction. *China-EU Law Journal* 6(3), 2019, 163-174. o.
- Pina, V. – Torres, L.: Online transparency and corporate governance in Spanish governmental agencies. *Online Information Review*, 43(4), 2019, 654-660. o.
- Póla, P.: Gazdasági kamarák a globalizációban. *Tér és Társadalom*, 20(3), 2006, 19-30. o.
- Porumbescu, G. A. – Grimmelikhuijsen, S.: Linking Decision-Making Procedures to Decision Acceptance and Citizen Voice: Evidence From Two Studies. *The American Review of Public Administration*, 48(8), 2018, 902-907. o.
- Porumbescu, G. A. – Lindeman, M. I. – Ceka, E. – Cucciniello, M.: Can transparency foster more understanding and compliant citizens?. *Public Administration Review*, 77(6), 2017, 842-845. o.
- Porumbescu, G.: Linking transparency to trust in government and voice. *The American Review of Public Administration*, 47(5), 2017, 521-527. o.
- Potoczki, Z.: A dohányjövedék rövid története Magyarországon. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/2., 187. o.
- Powell, D. A., et. al.: Audits and inspections are never enough: A critique to enhance food safety. *Food Control*, 30(2), 2013, 686-691. o.
- Prechal, S. – De Leeuw, M.: Dimensions of Transparency: the building blocks for a new legal principle?. *Review of European Administrative Law*, 1(1), 2007, 51-62. o.
- Radaelli, C. M.: The diffusion of regulatory impact analysis—Best practice or lesson-drawing?. *European Journal of Political Research*, 43(5), 2004, 723-735. o.
- Radhika, D.: Ethics in Public Administration. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 4(2), 28-30. o.
- Rhodes, R. A.: Recovering the craft of public administration. *Public Administration Review*, 76(4), 2016, 638-647. o.

- Ritó, E. – Czékmann, Zs.: Okos megoldás a közlekedésszervezésben–avagy az automatikus döntéshozatali eljárás egy példán keresztül. *Miskolci Jogi Szemle*, 13(2), 2018, 104-118. o.
- Rixer, Á.: A közigazgatás új iránya: a személyesség. *Glossa Iuridicata*, 6(1-2), 2019, 243. o.
- Rixer, Á.: A közigazgatás új iránya: a személyesség. *Új Magyar Közigazgatás* 12(4), 2019, 3-7. o.
- Rixer, Á.: A New Direction for Public Administration: Personalness. *Journal of Humanities and Social Science*, 25(5), 2020, 37-49. o.
- Róbert, P. – Fekete, B.: Ki ellen nyerne meg Ön egy pert? Attitűdök jogról, bizalomról rétegződési nézőpontból. *MTA LAW WORKING PAPERS* 3(10), 2016, 1-17. o.
- Roberts, J.: No one is perfect: The limits of transparency and an ethic for ‘intelligent’ accountability. *Accounting, Organizations and Society*, 34(8), 2009, 958. o.
- Rochet, C. – Peignot, J. – Peneranda, A.: Digitizing the public organization: Information system architecture as a key competency to foster innovation capabilities in public administration. *Halduskultuur*, 13(1), 2012, 49-66. o.
- Romaniuk, P.: Electronic administration as a factor in the efficient management, development and communication of public administration. *International Journal of Contemporary Management*, 15(3), 2016, 79-94. o.
- Rourke, F. E.: Responsiveness and neutral competence in American bureaucracy. *Public Administration Review* 52(6), 1992, 541-544. o.
- Rowley, T. I. – Moldoveanu, M.: When will stakeholder groups act? An interest-and identity-based model of stakeholder group mobilization. *Academy of management review*, 28(2), 2003, 204-210. o.
- Ruder, A. – Woods, N. D.: Procedural Fairness and the Legitimacy of Agency Rulemaking. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 30(3), 2020, 400-414. o.
- Ruijter, H. J. M.: Proactive transparency in the United States and the Netherlands: The role of government communication officials. *The American Review of Public Administration*, 47(3), 2017, 354-360. o.
- Samaha, A.M.: Government Secrets, Constitutional Law, and Playforms for Judicial Intervention. *UCLA Law Review* 53(909), 2006, 969-76. o.

- Schnackenberg, A. K. – Tomlinson, E. C.: Organizational transparency: A new perspective on managing trust in organization-stakeholder relationships. *Journal of Management*, 42(7), 2016, 1787-1789. o.
- Schomaker, R. M. – Bauer, M. W.: What Drives Successful Administrative Performance during Crises? Lessons from Refugee Migration and the Covid-19 Pandemic. *Public Administration Review*, 80(8), 2020, 845-850. o.
- Seth, A. K.: Causal connectivity of evolved neural networks during behavior. *Network: Computation in Neural Systems*, 16(1), 2005, 35-54. o.
- Shapiro, M.: Administrative law unbounded: Reflections on government and governance. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 8(2), 2001, 375. o.
- Siahaan, F. O.: The effect of tax transparency and trust on taxpayers' voluntary compliance. *GSTF Journal on Business Review*, 2(3), 2013, 4-6. o.
- Sólyom, L.: Adatvédelem és személyiségi jog. *Világosság*, 29(1), 1988, 53–60. o.
- Stewart, R. B.: Administrative law in the twenty-first century. *New York University Law Review* 78(2), 2003, 441-442 o.
- Sullivan, R.: The promise of plain language drafting. *McGill Law Journal*, 47(1), 2001, 97. o.
- Syma Czapanskiy, K. - Manjoo, R.: The right of public participation in the law-making process and the role of legislature in the promotion of this right. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 19(1), 2008, 1-25. o.
- Szagos, J.: A közigazgatás reformirányzatai Közép-Kelet-Európában. *Metszetek-Társadalomtudományi folyóirat*, 9(4), 2020, 124-142. o.
- Szamel, L.: A rendészet a közigazgatás rendszerében. *Állam és Igazgatás*, 1985/11., 967. o.
- Szamel, L.: Az ügyfél jogai és kötelességei az államigazgatási eljárásban. *Állam és Igazgatás*, 9(3), 1959, 184-193. o.
- Szegedi, L.: Az Uniós jognak megfelelés dilemmái Közép-Európában az Aarhusi Egyezmény harmadik pillérének tükrében. *Pro Publico Bono*, 2011/1., 57-76 o.
- Szőke, G. L.: Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről. *JURA*, 24(2), 2012, 241-257. o.
- Szőke, G. L. – Pataki, G.: Az online személyiségprofilok jelentősége – régi és új kihívások. *Infokommunikáció és Jog*, 14(2), 2017, 63-70. o.

- Tagiuri, R. – Kogan, N. – Bruner, J. S.: The transparency of interpersonal choice. *Sociometry*, 18(4), 1951, 368-369. o.
- Tebeli, I.: A hatékony állam kapcsolata a civilszervezetekkel, kiemelt figyelemmel a pénzügyi fogyasztóvédelemre. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2016/1., 197. o.
- Tózsza, I.: Az elektronikus közigazgatás helyzete. *Új Magyar Közigazgatás*, 5(5), 2012, 2-12. o.
- Tózsza, I.: E-Government–elektronikus közigazgatás. *Magyar Tudomány*, 169(7), 2008, 833-834.o.
- Trowbridge Vom Baur, F.: Representation Before Administrative Agencies. *New York University Law Review* 30(1), 1955, 1297. o.
- Tyler, T. R. – Darley, J. M.: Building a law-abiding society: Taking public views about morality and the legitimacy of legal authorities into account when formulating substantive law. *Hofstra Law Review*, 1999/28., 707-711. o.
- Varga, Zs. A.: Gyorsértékelés az európai közigazgatási eljárási modell-szabályokról. *Magyar Jog*, 61(10), 2014, 545-546. o.
- Venkatesh, V., et al: Managing citizens' uncertainty in e-government services: The mediating and moderating roles of transparency and trust. *Information Systems Research*, 27(1), 2016, 87-111. o.
- Vigoda, E.: From responsiveness to collaboration: Governance, citizens, and the next generation of public administration. *Public Administration Review*, 62(5), 2002, 527-540. o.
- Voinov, A. – Bousquet, F.: Modelling with stakeholders. *Environmental modelling & software*, 25(11), 2010, 1268-1270. o.
- Von Haldenwang, C.: Electronic government (e-government) and development. *The European Journal of Development Research*, 16(2), 2004, 417-432. o.
- Wachter, S. –Mittelstadt, B.: A right to reasonable inferences: re-thinking data protection law in the age of big data and AI. *Columbia Business Law Review*, 494(1), 2019, 235. o.
- Waller, I.: The Pendleton Act: Time for a Change. *Tenor of Our Times*, 9(1), 2020, 49-50. o.
- Washington, S. – Armstrong, E.: *Ethics in the Public Service: Current Issues and Practice. Public Management Occasional Paper 14*. New York, OECD, 1996.

- Watson, R. P. – Lynch, T. D.: Plain English and public administration. *Public Policy and Administration*, 13(1), 1998, 107-114. o.
- Webb, W. N.: Ethical culture and the value-based approach to integrity management: A case study of the department of correctional services. *Public administration and development*, 32(1), 2012, 96-108. o.
- Wehmeier, S. – Raaz, O.: Transparency matters: The concept of organizational transparency in the academic discourse. *Public Relations Inquiry*, 1(3), 2012, 337-342. o.
- Wehner, J. – De Renzio, P.: Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. *World Development*, 41(1), 2013, 96-108. o.
- Weiss, F. – Steiner, S.: Transparency as an Element of Good Governance in the Practice of the EU and the WTO: Overview and Comparison. *Fordham International Law Journal*, 30(5), 1545-1547. o.
- Weiss, T. G.: Governance, good governance and global governance: conceptual and actual challenges. *Third world quarterly*, 21(5), 2000, 795-800. o.
- Welch, E. W.: The relationship between transparent and participative government: A study of local governments in the United States. *International Review of Administrative Sciences*, 78(1), 2012, 93-115. o.
- William, E. S.: The role of artificial intelligence in understanding the strategic decision-making process. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 3(2), 1991, 149-153. o.
- Wirtz, B. W. – Weyerer, J. C. – Rösch, M.: Open government and citizen participation: an empirical analysis of citizen expectancy towards open government data. *International Review of Administrative Sciences*, 2017/1., 1-21. o.
- Wolniak, R. – Skotnicka-Zasadzień, B. – Zasadzień, M.: Problems of the Functioning of E-Administration in the Silesian Region of Poland from the Perspective of a Person with Disabilities. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 15(57), 2019, 137-152. o.
- Wukich, C. – Mergel, I.: Closing the Citizen-Government Communication Gap: Content, Audience, and Network Analysis of Government Tweets. *SSRN Electronic Journal*, 2014, 1-5 o.

Yamamoto, K.: Performance of semi-autonomous public bodies: linkage between autonomy and performance in Japanese agencies. *Public Administration and Development: The International Journal of Management Research and Practice*, 26(1), 2006, 35-44. o.

Yan, J. – Ning, G. – Sheng, M.: Synthetic evaluation about the performance of E-government based on neural network. *Chinese Journal of Management Science*, 2005/6., 110-123. o.

Zerilli, J. et al.: Transparency in algorithmic and human decision-making: Is there a double standard?. *Philosophy & Technology*, 32(4), 2019, 661-683. o.

2. Könyvek és könyvfejezetek

Ábrahám E., et al.: *Mediáció – közvetítői eljárások*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2013. 37-38., 77. o.

Ádám, A.: *A közigazgatás alkotmányossága Magyarországon*. In: Csefkó, F. (Szerk): *A közigazgatás törvényessége. Szamel Lajos Tudományos Emlékülés*. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2000. 53–64. o.

Adams, G. – Balfour, D.: *Unmasking administrative evil*. London, Routledge, 2014. 248. o.

Akaike, H.: *Information theory and an extension of the maximum likelihood principle*. In: Parzen, E. – Tanabe, K. – Kitagaw, G. (Szerk.): *Selected papers of hirotugu akaike*. New York, Springer, 1998. 199-213. o.

Alex Tilley: *Aid Transparency Index 2020*. Lond, Publish WhatYouFund, 2020. 11-13. o.

Arendt, H.: *A sivatag és az oázisok*. Budapest, Palatinus Könyvesház, 2002. 308 o.

Armstrong, E.: *Integrity, transparency and accountability in public administration: Recent trends, regional and international developments and emerging issues*. New York, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2005, 2-5 o.

Árva, Zs., et. al.: *Közigazgatási eljárások*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017. 151-152. o.

Ashour, A. S.: *Integrity, transparency and accountability in public sector human resources management*. New York, UN DESA DPADM, 2004. 3-5. o.

Assemblée Nationale Constituante: *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*. Párizs, Assemblée nationale constituante, 1789.

Auel, K., et. al.: *Democratic governance in the EU. The case of regional policy*. Poliso, Fernuniversität Hagen, 2000. 5-15. o.

Balázs, I.: *A közigazgatás tevékenysége és eszközrendszere*. In: Árva, Zs. et. al. (Szerk.): *Közigazgatás-elmélet*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 71-72. o.

Balázs, I.: *A közigazgatás változásairól Magyarországon és Európában a rendszerváltástól napjainkig*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 112. o.

Balázs, I.: *A közigazgatás-elmélet jelentéstartalma és a közigazgatás fogalma*. In: Árva, Zs. et. al. (Szerk.): *Közigazgatás-elmélet*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 14-20. o.

Balla, Z.: *A végrehajtási eljárás*. In: Boros, A. – Darák, P. (Szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Budapest, Nemzeti Közszoigálati Egyetem, 2017. 282. o.

Barabás G. – Baranyi, B. – Kovács, A. Gy. (Szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, Complex Kiadó, 2013. 44., 94-101., 689-694. o.

Barrett, J. T. – Barrett, J.: *A history of alternative dispute resolution: The story of a political, social, and cultural movement*. San Francisco, Jossey-Bass, 2004. 20., 108. o.

Barta, A.: *Közvetett közigazgatás és autonóm struktúrák a XXI. századi közigazgatásban*. Budapest, Jogi Fórum, 2008. 13. o.

Barta, A.: *Manifestations of Paraadministration in Hungarian Public Administration*. Debrecen, University Of Debrecen, 2008, 3. o.

Bauer, M. W. – Knill, C. – Eckhard, S.: *International Public Administration: A New Type of Bureaucracy? Lessons and Challenges for Public Administration Research*. In: Bauer, M. W. – Knill, C. – Eckhard, S. (Szerk.): *International Bureaucracy*. London, Palgrave Macmillan, 2017. 179-185. o.

Bennett, W. L. – Serrin, W.: *The watchdog role*. In: Overholser, G. – Jamieson, K. H. (Szerk.): *The press*. Oxford, Oxford University Press, 2005. 169. o.

Berényi S. – Martonyi J. – Szamel L.: *Magyar államigazgatási jog Általánosrész*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1978. 372-374. o.

- Berntzen, L. – Olsen, M.G.: *Benchmarking e-Government - A Comparative Review of Three International Benchmarking Studies*. In: IEEE: ICDS '09: *Proceedings of the 2009 Third International Conference on Digital Society*. Washington, IEEE Computer Society, 2009.
- Bibó, I.: *Jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás, erős végrehajtó hatalom*. In: Vida I. – Nagy, E. (Szerk.): *Válogatott tanulmányok I. kötet 1935–1945*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 273–294. o.
- Biryukov, A. – Antonova, N.: *Expert Systems of Real Time as Key Tendency of Artificial Intelligence in Tax Administration*. In: Antipova, T. – Rocha, A. (Szerk.): *Digital Science. DSIC18 2018*. Cham. Springer, 2019. 111-118. o.
- Blake, S. – Browne, J. – Sime, S.: *A practical approach to alternative dispute resolution*. Oxford, Oxford University Press, 2014. 14., 23., 28., 290. o.
- Bleiklie, I., et. al.: *New public management, network governance and the university as a changing professional organization..*In: Christensen, T. – Laegreid, P. (Szerk.): *The Asgate Research Companion to New Public Management*. Farnham, Ashgate, 2011. 161-176. o.
- Bogacz-Wojtanowska, E.: *Współdziałanie organizacji pozarządowych i publicznych*. Kraków, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. 20. o.
- Bostrom, N. – Yudkowsky, E.: *The ethics of artificial intelligence*. In: Frankish, K. – Keynes, M. – Ramsey, W. M. (Szerk.): *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014. 316-334. o.
- Bovens, M. – Gooding, R. E. – Schillemans, T.: *Public accountability*. In: Bovens, M. – Gooding, R. E. – Schillemans, T. (Szerk.): *The Oxford Handbook of Public Accountability*. Oxford, Oxford University Press. 2014. 2-3. o.
- Box., C. R.: *Essential History for Public Administration*. Irvine, Melvin & Leigh, 2018. 3-6. o.
- Bröhmer, J.: *Transparenz als Verfassungsprinzip - Grundsatz und Europäische Union*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2019. 55. o.
- Budai B. B.: *A közigazgatás újragondolása – Alkalmazkodás, megújulás, hatékonyság*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017, 103. o.
- Budai, B. – Gerencsér, B. – Veszprémi, B.: *A digitális kor hazai közigazgatási specifikumai*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 21-22., 27-29. o.

- Budai, B. B.: *Bevezetés az e-közigazgatásba: fogalmi és jogi alapok*. Budapest, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2018. 5-10. o.
- Budai, B. B., et. al.: *Okos hivatalsszervezési megoldások*. Budapest, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2019. 10-15. o.
- Burns, Y. – Beukes, M.: *Administrative law under the 1996 Constitution*. Durban, LexisNexis, 2006. 229. o.
- Csáki-Hatalovics, Gy. B. - Czékmann, Zs.: *Az elektronikus közigazgatás fogalma*. In: Czékmann, Zs. (Szerk.): *Infokommunikációs jog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 15-23. o.
- Csáki-Hatalovics, Gy. B.: *A közösségi média felhasználási lehetőségei a közigazgatásban*. In: Homicskó, Á. O. (Szerk.): *A digitalizáció hatása az egyes jogterületeken*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020. 41. o.
- Christensen, T. – Lægreid, P.: *Agencification and Regulatory Reform*. In: Christensen, T. – Lægreid, P. (Szerk.): *Autonomy and regulation: Coping with agencies in the modern state*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2006. 9- 15. o.
- Christensen, T. – Lægreid, P.: *The Ashgate Research Companion to New Public Management*. Burlington, Ashgate, 2011. 17-20. o.
- Chronowski, N.: *A korlátozott alkotmánybíráskodásról*. In: Fekete, B. – Horváthy, B. – Kreis, B. (Szerk.): *A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös*. Budapest, HVG-ORAC, 2014. 81-83. o.
- Clark, A. K.: *Measuring corruption: transparency international's "corruption perceptions index"*. In: Lind, N. S. – Rabe-Hemp, C.E. (Szerk.): *Corruption, Accountability and Discretion*. Bingley, Emerald Publishing, 2017. 3-22. o.
- Concha, Gy.: *Politika II. Közigazgatástan*. Budapest, Grill Kiadó, 1905. 105. o.
- Czékmann, Zs. – Kiss, L. N. – Ritó, E.: *OECD (2003): The E-government imperative, OECD E-Government Studies. Paris, Az Európai Unió infokommunikációs stratégiája*. In: Czékmann, Zs. (Szerk.): *Infokommunikációs jog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 39. o.
- Czékmann, Zs.: *Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. Doktori értekezés*. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2016. 91-94. o.

Csanády, D.: *A civil társadalom szerkezete*. In: Tóbiás, L. (Szerk.): *Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között*. Budapest, Hálózat a Demokráciáért Program, 1999, 27-29. o.

Csink, L., et al.: *The Hungarian Basic Law. A First Commentary*. Dublin, Clarus Press, 2012. 153–156. o.

Csiszár, Cs. M.: *A fogyasztóvédelem rendszertani megközelítése nemzetközi kitekintéssel*. In: Svéhlik, Cs. (Szerk.): *IX. KHEOPS Nemzetközi Tudományos Konferencia - Szervezetek és vállalatok aktuális kérdései*. Mór, KHEOPS Automobil-Kutató Intézet, 2014. 247. o.

Darák, P. – Boros, A. (Szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Budapest, Nemzeti Közszoigalati Egyetem, 2018. 50 o.

Dario, G. et al.: *AI for Management: An Overview*. In: Canals J. – Heukamp F. (Szerk.): *The Future of Management in an AI World*. IESE Business Collection. Cham, Palgrave Macmillan, 2020. 3-10. o.

Dawes, S. S. – Helbig, N.: *Information strategies for open government: Challenges and prospects for deriving public value from government transparency*. In: Wimmer, M. A. et. al. (Szerk.): *International Conference on Electronic Government*. Berlin, Springer, 2010. 51-52. o.

Decastello, A.: *A közvetítői eljárás az egészségügyben. Doktori értekezés*. Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, 2008. 47-48. o.

den Boer, M.: *Steamy Windows: Transparency and Openness in Justice and Home Affairs*. In: Deckmyn, V. – Thomson, I. (Szerk.): *Openness and Transparency in the European Union*. Maastricht, European Institute of Public Administration, 1998. 91-105. o.

Dubnick, M. J.: *Clarifying Accountability: An Ethical Theory Framework*. In: Preston, N., Bois, C-A Bois (Szerk.): *Public Sector Ethics: Finding and Implementing Values*. London, Routledge, 1998. 68-72. o.

Dudás, F. et. al.: *Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről alkotott 1981. évi I. törvény alkalmazásához*. Budapest, HVG-Orac Kiadó. 1995, 13. o.

Durant, R. F. – Durant, J. R. (Szerk.): *Debating Public Administration: Management challenges, choices, and opportunities*. New York, Routledge, 2017. 120-150. o.

- Erkkilä, T.: *Government transparency. Impact and unintended consequences*. Palgrave, Macmillan, 2012. 10-16. o.
- Etscheid, J.: *Automatisierungspotenziale in der Verwaltung*. In: Mohabbat, R. et al. (Szerk.): *(Un)Berechenbar?*. Berlin, Kompetenzzentrum Öffentliche IT, 2018. 126-128. o.
- Európa Tanács Jogi Főigazgatóság: *Közigazgatási Kézikönyv*. Strasbourg, Európa Tanács, 1996. 8. o.
- European Committee on Local And Regional Democracy (CDLR): *Draft Report on Initiatives to Strengthen Good Governance, Capacity Building and Citizen's Democratic Participation*. Strabourg, CDLR, 2013. 3. o.
- Fábián, A.: *Közigazgatás-elmélet*. Pécs-Budapest, Dialóg Campus, 2012. 20-45., 122. o.
- Farboodi, M. – Jarosch, G. – Shimer, R.: *Internal and external effects of social distancing in a pandemic*. Chicago, Becker Friedman Institute, 2020. 1-5. o.
- Fiadjoe, A.: *Alternative dispute resolution: a developing world perspective*. New York, Routledge, 2013. 1., 63. o.
- Florini, A.: *Introduction: the battle over transparency*. In: Florini, A. (Szerk.): *The Right to Know. Transparency for an Open World*. New York, Columbia University Press, 2007. 2-10. o.
- Frederickson, H. G. – Rohr, J. A.: *Ethics and public administration*. New York, Routledge, 2015. 25-32. o.
- Fülöp, S.: *A jövő nemzedékek országgyűlési biztosának beszámolója 2008-2009*. Budapest, Országgyűlési Biztos Hivatala, 2010. 191-200. o.
- Gajdics, Á.: *Ügyféli jogok érvényesítése*. In: Pánovics, A. – Glied, V. (Szerk.): *Cselekedj lokálisan – Társadalmi részvétel környezeti ügyekben*. Pécs, Publikon Kiadó, 2012. 172-173. o.
- Goudet, O., et. al.: *Learning functional causal models with generative neural networks*. In: Goudet, O. (Szerk.): *Explainable and Interpretable Models in Computer Vision and Machine Learning*. Cham, Springer, 2018. 39-50. o.
- Grimmelikhuijsen, S. G.: *Transparency and trust. An experimental study of online disclosure and trust in government. Doctoral dissertation*. Utrecht, University Utrecht, 2012. 231-247. o.

- Grimmelikhuijsen, S.G., et. al.: *Public Sector Transparency*. In: James, O. – Jilke, S. – Van Ryzin, G. (Szerk.): *Experiments in Public Management Research. Challenges and Contributions*. Cambridge, Cambridge University Press, 2017. 291-295. o.
- Gyurita, E.R. et. al.: *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 177-178., 495-496. o.
- Habermas, J.: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest, Gondolat, 1993. 120-125. o.
- Hadzi-Miceva-Evans, K.: *Comparative Overview of European Standards and Practices in Regulating Public Participation*. Skopje, European Center for Not-for-Profit Law, 2010. 7. o.
- Handlin, A.: *Dirty Deals? An Encyclopedia of Lobbying, Political Influence, and Corruption*. Santa Barbara, ABC-CLIO, 2014. 125. o.
- Heady, F.: *Public Administration, A Comparative Perspective*. New York-Basel, Marcel Dekker, 2001. 3-10. o.
- Henry, N.: *Public administration and public affairs*. New York-London, Routledge, 2017. 80-92. o.
- Hirschl, R.: *Comparative matters: the renaissance of comparative constitutional law*. Oxford, Oxford University Press, 2014. 77-90 o.
- Hohmann, B.: *A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei*. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018. 7-12., 28-30. o.
- Hohmann, B.: *Civil szervezetek ügyféli jogállásban. A magyarországi társadalmi szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jellemzői*. In: Koncz, I. – Szova I. (szerk.): *A Tudomány szolgálatában: PEME IX. Ph.D. Konferencia*. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2014. 127-137 o.
- Horton, R.: *The COVID-19 Catastrophe: What's Gone Wrong and How to Stop It Happening Again*. Cambridge, Polity Press, 2020. 5-10 o.
- Innes, J. E. – Booher, D. E.: *Public participation in planning: new strategies for the 21st century*. Berkeley, IURD Working Paper Series, 2000. 12. o.
- Ishikawa, Akira: *Einige Denkanstöße zur Diskussion der Alternative Dispute Resolution – insbesondere deren Situation in Japan*. Athen, National and Kapodistrian University of Athens, 2001. 1-15. o.

- Ivancsics, I. – Fábíán, A.: *Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2018. 15-18., 31-32., 42., 57-58., 117., 140., 160. o.
- Jacobs, S. – Cordova, C.: *Good Practices for regulatory inspections: Guidelines for reformers*. Washington, World Bank Group, Small and Medium Enterprise Department, 2005. 40-41. o.
- Jacobs, S. H.: *An overview of regulatory impact analysis in OECD countries*. In: OECD: *Regulatory Impact Analysis: Best Practices in OECD Countries*. Paris, OECD, 1997. 13-15. o.
- Jens, P.: *Cognitive Elements of Human Decision Making*. In: Phillips-Wren, G. – Ichalkaranje, N. (Szerk.): *Intelligent decision making: An AI-based approach*. Cham, Springer Science & Business Media, 2008. 65-75. o.
- Johnston, M.: *Good governance: Rule of law, transparency, and accountability*. New York, United Nations Public Administration Network, 2016. 5-10. o.
- Jowell, J.: *The rule of law and its underlying values*. In: Jowell, J. – Oliver, D. (Szerk.): *The changing constitution*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 16-22. o.
- Józsa, V.: *Egy közigazgatási szerv kommunikációs stratégiája: Középpontban az újmédiás alkalmazások és a társadalmi felelősségvállalás*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013.
- Józsa, Z.: *Változó közigazgatás*. Szeged, JATE Press Kiadó, 2011. 18. o.
- Kákai, L.: *Önkormányzunk értetek, de nélkületek!: pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban (Vol. 3)*. Budapest, Századvég Kiadó, 2004. 100-125 o.
- Kant, I.: *Az örök békéről*. Budapest, Helion, 2019. 64. o.
- Kengyel, M.: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 250. o.
- Kerekes Zsuzsa: *Az információszabadság az ombudsman gyakorlatában*. In: Musil, R. (Szerk.): *Odaáttra nyíló ajtó*. Budapest, Adatvédelmi Biztos Hivatala, 2001. 134-136. o.
- Kettl, D. F.: *The transformation of governance: Public administration for the twenty-first century*. Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2015. 62-75., 115-120., 488-497. o.
- Khan, H. A.: *Globalization and the challenges of public administration: Governance, human resources management, leadership, ethics, e-governance and sustainability in the 21st century*. Berlin, Springer, 2017. 12-20. o.

- Kilényi, G. (Szerk.): *A közigazgatási jog nagy kézikönyve*. Budapest, Complex Kiadó, 2008, 405-406., 429., 514. o.o.
- Kilényi, G.: *Az államigazgatási eljárás alapelvei*. Budapest, KJK, 1970. 54-55. o.
- Kiss, P. J.: *Ügyfélkapcsolat hatékonysági szempontjai*. Budapest, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2018. 7-9. o.
- Klotz, P. – Sántha, Gy.: *Szervezetigazgatás, szervezetfejlesztés, integritás. Törzsanyag az integritásmenedzsement tárgyahoz*. Budapest: NKE–VTKI, 2013. 16., 26-27. o.
- Koprić, I., et. al.: *Legal Remedies in Administrative Procedures in Western Balkans*. Danilovgrad, Regional School of Public Administration, 2016. 24. o.
- Kovács, R. – Kovács, T.: *A belső ellenőrzés feladatai a szervezet szabályozott működésének biztosításában a közszerféra területén*. In: Bábosik, M. (Szerk.): *Geopolitikai stratégiák Közép-Európában. Tanulmánykötet*. Sopron, Soproni Egyetem Kiadó, 2017. 634-640. o.
- Kramer, M. W.: *Managing uncertainty in organizational communication*. New York, Routledge, 2014. 33-50., 75-90. o.
- Laposa, T. – Nyikos, Gy.: *Az e-kohézió elméleti háttere és megvalósítása*. Budapest, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2018. 63. o.
- Laue, J. H.: *The Emergence and Institutionalization of Third-party Roles in Conflict*. In: Burton, J. W. – Dukes, F. (Szerk.): *Conflict: Readings in Management and Resolution*. Basingstoke, Macmillan, 1990. 262-270. o.
- Lentner, Cs.: *Pénzügyi és költségvetési igazgatás*. Budapest, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2015. 68-69. o.
- Levi, J. N. – Walker, A. G. (Szerk.): *Language in the judicial process*. New York, Springer Science & Business Media, 1990. 215. o.
- Linder, V.: *A közigazgatás és a jog*. In: Temesi, I. (Szerk.): *STUDIA UNIVERSITATIS COMMUNIA – Közigazgatási jog*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 12-14. o.
- Lodge, M.: *Accountability and transparency in regulation: critiques, doctrines and instruments*. In: Jordana, J. – Faur, D. L. (Szerk.): *The politics of regulation: Institutions and regulatory reforms for the age of governance*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2004, 134-135. o.

- Lopes, C. – Thomas, T.: *Ownership, Leadership and Transformation: Can We Do Better for Capacity Development?* New York, Earthscan Publications – UNDP, 2003. 1. o.
- Lovas, Zs. – Herczog, M.: *Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*, Budapest, Múzsák Kiadó, 1999. 15. o.
- Lőrincz, L.: *A közigazgatás alapintézményei*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2010. 15. o.
- Lőrincz, L.: *A közigazgatás törvényessége, jogszerűsége, eredményessége*. In: Balázs, I., et al. (Szerk.): *A közigazgatás törvényessége – Szamel Lajos Emlékkülés*. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2000. 155-159 o.
- Lőrincz, L.: *Közigazgatási eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2009. 433. o.
- Luoma-aho, V. – Canel, MJ.: *Introduction to Public Sector Communication*. In: Luoma-aho, V. – Canel, M. J. (Szerk.): *The Handbook of Public Sector Communication*. New York, Wiley & Sons, 2020. 2-5. o.
- Magyary, Z. – Kiss, I.: *A közigazgatás és az emberek*. Budapest, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, 1939. 353-373. o.
- Magyary, Z.: *Magyar közigazgatás*. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1942. 612. o.
- Majtényi László: *Információs és médiajog I*. Budapest, Bíbor Kiadó, 2010. 4-10., 144-147. o.
- Majtényi, L.: *Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Budapest, CompLex, 2006. 26-36. o.
- Margetts, H.: *Electronic government: A Revolution in Public Administration*. In: Peters, B. G. – Pierre, J. (Szerk.): *Handbook of Public Administration*. London, SAGE, 2003. 366. o.
- Márkus, E.: *Amikor a harmadik az első. A civil szektor többféle nézőpontból*. Budapest, Csokonai Kiadó, 2016. 62-63. o.
- Mashaw, J. L.: *Accountability and Institutional Design: Some Thoughts on the Grammar of Governance*. In: Dowdle, M. (Szerk.): *Public Accountability: Designs, Dilemmas and Experiences*. Cambridge. Cambridge University Press, 2006. 120. o.
- Mergel, I.: *Social media in the public sector: A guide to participation, collaboration and transparency in the networked world*. San Francisco, John Wiley & Sons, 2012. 258-275. o.
- Middleton, K. R. – Lee, W. E. – Stewart, D.: *The Law of Public Communication*. New York, Routledge, 2017. 105-140. o.

Milieu Ltd.: *Summary Report on the Inventory of EU Member States' Measures on Access to Justice in Environmental Matters, Country Report for Czech Republic*. Brussels, Milieu Ltd., 2007. 12. o.

Minsky, M.: *The emotion machine: Commonsense thinking, artificial intelligence, and the future of the human mind*. New York, Simon and Schuster, 2007. 35-50. o.

Mittelholcz, I.: *Logika és érveléstechnika*. Budapest, ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék – Balassi Kiadó, 2011. 2 o.

Monk, J.: *Reform of regulatory enforcement and inspections in OECD countries*. New York, OECD, 2012. 36. o.

Moore, C. W.: *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict*. New York, John Wiley & Sons, 2014. 105. o.

Móra V. – Kalas, Gy.: *Ajánlások – Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban*. In: Giczey, P. (Szerk.): *Ajánlások a részvétel fejlesztéséért*. Debrecen, SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület, 2010. 30-33. o.

Nielsen, M. A.: *Neural networks and deep learning*. San Francisco, Determination Press, 2015. 10-25. o.

Norris, P.: *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the Internet worldwide*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001. 232. o.

OECD – OAS: *Public Sector Transparency and Accountability Making it Happen*. Párizs, OECD, 2002. 190. o.

OECD – UNDP: *Making Development Co-operation More Effective: 2016 Progress Report*. Párizs, OECD Publishing, 2016. 102-105. o.

OECD DAC: *Busan Partnership for Effective Development Co-Operation Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness*. OECD DAC, Busan, 2011.

OECD: *Foreign Direct Investment – Maximising Benefits, Minimising Costs*. Párizs, OECD, 2002. 180. o.

OECD: *Implementing the Tax Transparency Standards: A Handbook for Assessors and Jurisdictions*. Paris, OECD Publishing, 2010. 71-72. o.

OECD: *Lobbyists, Governments and Public Trust – Increasing Transparency Through Legislation (Volume 1)*. New York, OECD, 2009. 9-12. o.

- OECD: *OECD Best Practices for Budget Transparency*. Párizs, OECD, 2002. 13-14. o.
- OECD: *OECD Public Integrity Handbook*. Párizs, OECD Publishing, 2020. 16-18. o.
- OECD: *OECD Regulatory Policy Outlook 2018*. Párizs, OECD Publishing, 2018.
- OECD: *Public Sector Transparency and the International Investor*. Párizs, OECD, 2003. 7-13, 44-49. o.
- OECD: *Regulatory Impact Assessment. OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy*. Paris, OECD Publishing, 2020. 3-5. o.
- OECD: *Regulatory Policies in OECD Countries: From Interventionism to Regulatory Governance*. Párizs, OECD, 2002. 31. o.
- Olsen, H. P., et al.: *What's in the Box? The Legal Requirement of Explainability in Computationally Aided Decision-Making in Public Administration*. Copenhagen, University of Copenhagen, 2019. 5-7. o.
- Pál, E.: *Gondolatok a nemzeti konzultációról közjogi megközelítésben*. In: Doktoranduszok Országos Szövetsége: *Tavaszi Szél – Spring Wind 2016 III. kötet*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016. 80-82. o.
- Pasquier, M.: *Communication of and for Public Services*. In: Ongaro E. – Van Thiel S. (Szerk.): *The Palgrave Handbook of Public Administration and Management in Europe*. London, Palgrave Macmillan, 2018. 441-443. o.
- Pasquier, M.: *Communication and transparency*. In: Ladner, A. et. al. (Szerk.): *Swiss Public Administration*. Cham, Palgrave Macmillan, 2019. 231-236. o.
- Patyi, A.: *Közigazgatási bíráskodásunk modelljei*. Budapest, Logod, 2002. 8. o.
- Patyi, A. (Szerk.): *Közigazgatási hatósági eljárásjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2009. 119-121. o.
- Patyi, A. (Szerk.): *Hatósági eljárásjog a közigazgatásban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012. 26-27., 439. o.
- Patyi, A. – Varga, Zs. A.: *A közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében)*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012. 45–46. o.
- Patyi, A.: *A közigazgatási működés jogi alapjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 12., 33-38. o.

- Patyi, A. – Varga, Zs. A.: *A közigazgatási eljárásjog alapjai és alapelvei. A magyar közigazgatás és közigazgatási jog alaptanai (Institutiones Administrationis) V. kötet.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 17-35., 76-77., 204-205. o.
- Petrétei, J.: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei.* Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2009. 27-28., 90-93., 154-155., 287-288. o.
- Piotrowski, S. J.: *Governmental transparency in the path of administrative reform.* New York, State University of New York Press, 2008. 61-63. o.
- Pope, J. (Szerk.): *National Integrity Systems: The TI Sourcebook.* Berlin, Transparency International, 1996.
- Pots, R.: *Cultuur, Koningen en Democraten. Overheid en Cultuur in Nederland.* Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2000.
- Rabie, A.: *Reflections on a general administrative appeals tribunal.* In: Joubert, J.J. (Szerk.): *Essays in honour of SA Strauss.* Pretoria, University of South Africa, 1995. 156-157. o.
- Ramsey, T.: *On Demand Government – Continuing the E-government Journey.* Lewisville, IBM Press, 2004.
- Reina, R., - Scarozza, D.: *Human Resource Management in the Public Administration.* In: Decastri, M., et. al. (Szerk.): *Organizational Development in Public Administration.* Cham, Palgrave Macmillan, 2021. 61-63. o.
- Reis, J. – Santo, P. E. – Melão, N.: *Impacts of artificial intelligence on public administration: a systematic literature review.* In: Rocha, Á. (Szerk.): *2019 14th Iberian conference on information systems and technologies (CISTI).* Coimbra, IEEE, 2019. 1-7. o.
- Rhodes, R. A.: *Governance and public administration.* In: Pierre, J. (Szerk.): *Debating governance.* Oxford, Oxford University Press, 2000. 61. o.
- Rivero, J. – Waline, J. (Szerk.): *Droit administratif.* Párizs, Editions Dalloz - Sirey, 1990. 538-548. o.
- Rosenbloom, D. H. – Goldman, D. D.: *Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector.* New York, McGraw-Hill, 1993. 367-370 o.
- Rusch, W.: *Administrative procedures in EU member states.* In: Rusch, W. (Szerk.): *Conference on Public Administration Reform and European Integration.* Budva, SIGMA, 2009. 26-27. o.

Rymsza, M.: *Polityka państwa wobec sektora obywatelskiego w Polsce w latach 1987-2007*. In: Rymsza, M. – Makowski, G. – Dudkiewicz M. (Szerk.): *Państwo a trzeci sektor. Prawo i instytucje w działaniu*. Warszawa Instytut Spraw Publicznych, 2007. 23-42. o.

Sántha, Gy.: *A menedzselt állam - A menedzsmentciklusok és az öntökéletesítő folyamatok jelentősége a közigazgatás-fejlesztésben* (doktori értekezés). Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2021. 320-321. o.

Scarozza, D., et. al.: *The Value of ICT Applications: Linking Performance, Accountability and Transparency in Public Administrations*. In: Ricciardi, F. – Harfouche, A. (Szerk.): *Information and Communication Technologies in Organizations and Society*. Switzerland, Springer International Publishing, 2016. 51-60. o.

Sigmond, A.: *A közigazgatási eljárás vezérfonala*. Budapest, Athenaeum, 1904.

Szabó, M. D. – Majtényi, L. – Maksó, B.: *Az információs jogok, mint szabadságjogok*. In: Czékmann, Zs. (szerk.): *Infokommunikációs Jog*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2019. 201-210. o.

Szamel Lajos: *Az államigazgatás törvényességének jogi biztosítékai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957. 219. o.

Szamel Lajos: *Az államigazgatási eljárás*. In: Berényi Sándor et. al.: *Magyar államigazgatási jog. Általános rész*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1984. 654-655. o.

Szilágyiné Fülöp, E.: *A gazdasági kamarák működési feltételeinek alakulása a kezdetektől napjainkig*. In: Karlovitz, J. T. (Szerk.): *Fejlődő jogrendszer és gazdasági környezet a változó társadalomban*. Komárno, International Research Institute, 2015. 232-239. o.

Szőke, L. G.: *Big Data and Algorithms in the Public Sector and Their Impact on the Transparency of Decision-Making*. In: Hansen, H. et al. (Szerk.): *Central and Eastern European e|Dem, and e|Gov Days 2018: Conference Proceedings*. Wien, Facultas Verlags- und Buchhandels AG, 2018. 301-311. o.

Szücs, I.: *Az államigazgatási hatósági eljárás főbb elméleti kérdései*. Budapest, KJK, 1976. 125-127. o.

UNDP: *Discussion Paper - Governance for Sustainable Development Integrating Governance in the Post-2015 Development Framework*. New York, UNDP, 2014. 2 o.

UNDP: *Governance for Sustainable Human Development – A UNDP Policy Document*. New York, UNDP, 1997. 2-7. o.

UNDP: *Guidance Note – Transparency, Accountability and Anti-Corruption Service Offer for COVID-19 Response and Recovery*. New York, UNDP, 2020.

United Nations Public Administration Network (UNPAN): *Administrative Ethics: Sociological Aspects*. New York, United Nations Public Administration Network, 2004. 1-23. o.

United States Department of Justice: *Attorney General's Manual on the Administrative Procedure Act*. Leavenworth, Federal Prison Industries Press, 1947.

Valló, J.: *Közigazgatási eljárás. A közigazgatási eljárás célja, természete, alapelvei, és eddigi tételes jogi szabályozása; a közigazgatási eljárás törvényi szabályozásának előkészítése*. Budapest, Magyar Közigazgatási Intézet, 1937.

Van de Sande, A.: *Vaderland in wording. Een halve eeuw Nederlandse geschiedenis in vogelvlucht*. In: Fritschy, W. – Toebes, J. (Szerk.): *Het Ontstaan van het moderne Nederland: staats- en natievorming tussen 1780 en 1830*. Nijmegen, SUN, 1996. 63-75. o.

Varga, Zs. A.: *A közigazgatás kontrolljának jogi eszközei*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 55-60., 97. o.

Vishwanath, T. – Kaufmann, D.: *Towards transparency in finance and governance*. Washington, The World Bank Institute, 1999. 4. o.

Warner, M.: *The Letters of the Republic: Publication and the Public Sphere in Eighteenth-Century America*. Cambridge, Harvard University Press, 2009. 128. o.

Welch, E. W. – Hinnant, C. C.: *Internet use, transparency, and interactivity effects on trust in government*. In: Sprague, R. (Szerk.): *Proceedings of the 36th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. Washington, IEEE., 2003. 144. o.

Welch, G. – Nuru, Z. (Szerk.): *Governance for the Future Democracy and Development in the Least Developed Countries*. New York, UNDP, 2006. 6-67. o.

Wheare, K. C.: *Maladministration and Its Remedies*. London, Stevens & Sons, 1973. 6-14. o.

Ziller, J.: *Les concepts d'administration directe, d'administration indirecte et de coadministration et les fondements du droit administratif européen*. In: Auby, J.-B. – Dutheil De La Rochère, J. (Szerk.): *Droit Administratif Européen*. Bruxelles, Bruylant, 2007. 235-244. o.

Ziring, L. – Riggs, R. E. – Plano, J. C.: *The United Nations: International organization and world politics*. Belmont, Thomson Wadsworth, 2015. 10-20 o.

3. Internetes hivatkozások

'A mesterséges intelligencia napokkal előbb tudta, hogy globális járvány lesz a koronavírusból'
https://hvg.hu/tudomany/20200128_mesterseges_intelligencia_koronavirus_bluedot_vuhan_kina (2021.04.27.)

'Ilyen az, amikor a mesterséges intelligencia ír egy véleménycikket'
<https://pcworld.hu/pcwlite/ilyen-az-amikor-a-mesterseges-intelligencia-ir-egy-velemenycikket-284204.html> (2021.04.27.)

Ansell, C. – Sørensen, E. – Torfing, J.: The COVID-19 pandemic as a game changer for public administration and leadership? The need for robust governance responses to turbulent problems. *Public Management Review*, 2020, 1-12. o.
<https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/14719037.2020.1820272?needAccess=true> (2021.04.27.)

Barrot, J. – Grassi, B. – Sauvagnat, J.: *Sectoral effects of social distancing*. 2020. 5-7. o.
<http://acdc2007.free.fr/barrot420.pdf> (2021.04.27.)

Beteiligtenfähigkeit – Verwaltungsverfahren. http://www.anwalt24.de/rund-ums-recht/Beteiligtenfaehigkeit_Verwaltungsverfahren-d163829.html (2021.04.27.)

Bognár, K.: *Tudásalapú rendszerek és technológiák.*
https://arato.inf.unideb.hu/kovacs.zita/TR/tr_konyv.pdf (2021.04.27.)

Brenninkmeijer, A.: *Fair governance: A question of lawfulness and proper conduct*. 1. o. https://www.researchgate.net/profile/Alex-Brenninkmeijer/publication/252165661_Fair_governance_a_question_of_lawfulness_and_proper_conduct/links/53cf49870cf2fd75bc59b608/Fair-governance-a-question-of-lawfulness-and-proper-conduct.pdf (2021.04.27.)

Council of Europe: *CLREA Recommendation 424 (2008), Explanatory Memorandum* 1.1., 6. o.
<https://rm.coe.int/transparency-and-open-government-governance-committee-rapporteur-andre/16808d341c> (2021.04.27.)

Council of Europe: *12 Principles of Good Governance*. [https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22:\[3\]}](https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22:[3]}) (2021.04.27.)

Council of Europe: *15th session of the Conference of European Ministers responsible for local and regional government (Valencia, 15-16 October 2007) – Report by the Secretary General*. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d3dc8#globalcontentainer (2021.04.27.)

Council of Europe: *Civil Participation in Decision-Making Processes An Overview of Standards and Practices in Council of Europe Member States*. <https://rm.coe.int/civil-participation-in-decision-making-processes-an-overview-of-standa/1680701801> (2021.04.27.)

Council of Europe: *Details of Treaty No.205 - Council of Europe Convention on Access to Official Documents*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/205> (2021.04.27.)

DJP2.0 <https://digitalisjoletprogram.hu/files/57/1c/571c60381c274901733f8a2fc8a1cca5.pdf> (2021.04.27.)

Európa Tanács – Információs és Dokumentációs Központ: *Az Európa Tanács: áttekintés*. <http://www.europatanacs.hu/index.php?workspace=pages&id=40&langId=1> (2021.04.27.)

European Commission JRC Technical Reports: *Corruption Perceptions Index 2017 Statistical Assessment*. https://images.transparencycdn.org/images/2018_CPI_2017_StatisticalAssessment.pdf (2021.04.27.)

European Commission: *A vision for public services*. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/vision-public-services> (2021.04.27.)

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Access to Official Documents (CETS No. 205) <https://rm.coe.int/090000168071a811> (2021.04.27.)

Feik, Cs.: *A közigazgatási eljárás végrehajtási szabályairól*. <http://www.keje.hu/letolthetocikkek/feik-csaba-a-kozigazgatasi-eljaras-vegrehajtasi-szabalyairol/> (2021.04.27.)

Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020. http://www.kormany.hu/download/8/42/40000/K%C3%B6zigazgat%C3%A1s_feljeszt%C3%A9si_strat%C3%A9gia_.pdf (2021.04.27.)

- Krumme, J-H.: *Rechtsaufsicht*. Gabler Wirtschaftlexikon. <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/rechtsaufsicht-45422> (2021.04.27.)
- KSH: STADAT - 1.2. Néesség a település jellege szerint https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd001b.html (2021.04.27.)
- KSH: STADAT - 14.1.1.8. Egy főre jutó társadalmi és egyéb jövedelmek a referenciaszemély korcsoportja, iskolai végzettsége és a háztartástagok korösszetétele szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0008.html (2021.04.27.)
- KSH: STADAT - 22.1.2.1. A lakónéesség nem, megye és régió szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0034.html (2021.04.27.)
- KSH: STADAT - 23.1.1.27. A 25–64 éves néesség megoszlása iskolai végzettség szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0027.html (2021.04.27.)
- KSH: STADAT – 6.1.7. Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html (2021.04.27.)
- Mitrou, L.: Data Protection, Artificial Intelligence and Cognitive Services: *Is the General Data Protection Regulation (GDPR) ‘Artificial Intelligence-Proof*. <https://ssrn.com/abstract=3386914> DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3386914> (2021.04.27.)
- ODC: *Principles*. <https://opendatacharter.net/principles/> (2021.04.27.)
- ODC: *Who We Are*. <https://opendatacharter.net/who-we-are/> (2021.04.27.)
- OECD DAC: *Transparency and Integrity in Lobbying*. Párizs, OECD DAC, 2013. <https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf> (2021.04.27.)
- OECD Publications: *Timeline of Lobbying Regulations*. <https://www.oecd.org/publications/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-1-9789264073371-en.htm> (2021.04.27.)
- OECD: *Behavioural Insights for Public Integrity*. <http://www.oecd.org/gov/ethics/behavioural-insights-for-public-integrity-9789264297067-en.htm> (2021.04.27.)
- OECD: *Indicators of Regulatory Policy and Governance (iREG): Hungary, 2018*. <https://doi.org/10.1787/888933815737> (2021.04.27.)
- OECD: *OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*. <https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm> (2021.04.27.)

OECD: *Who we are.* <https://www.oecd.org/about/> (2021.04.27.)

OGP: *About us.* <https://www.opengovpartnership.org/about/> (2021.04.27.)

OGP: *Action plan cycle.* <https://www.opengovpartnership.org/process/action-plan-cycle/> (2020.03.31.)

OGP: *Hungary (Withdrawn).* <https://www.opengovpartnership.org/hungary-withdrawn/> (2021.04.27.)

OGP: *Nyílt Kormányzati Együttműködés Nemzeti Akcióterv 2013-2014. Önértékelési Jelentés (Magyarország).* 1. o.

[https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2001/01/OGP%20akci%C3%B3terv%20%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s%20\(Magyarorsz%C3%A1g\).pdf](https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2001/01/OGP%20akci%C3%B3terv%20%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9s%20(Magyarorsz%C3%A1g).pdf) (2021.04.27.)

OGP: *Open Government Declaration.* <https://www.opengovpartnership.org/process/joining-ogp/open-government-declaration/> (2021.04.27.)

OGP: *Our Process* <https://www.opengovpartnership.org/process/> (2021.04.27.)

Pallai, K.: *Integritás – közszolgálati integritás menedzsment oktatás és fejlesztés.* <http://www.pallai.hu/hu/aktualis-fokusz/integritas-kozszolgalmati-integritas-menedzsment-oktatas-es-fejlesztas/> (2021.04.27.)

ReNEUAL: *Model Rules on EU Administrative Procedures.* http://www.reneual.eu/images/Home/ReNEUAL-Model_Rules-Compilation_BooksI_VI_2014-09-03.pdf (2021.04.27.)

Részletes jelentés az általános közigazgatási rendtartás koncepciójának előkészítéséről. <https://2015-2019.kormany.hu/download/c/c8/50000/20150514%20Jelent%C3%A9s%20az%20%C3%A1ltal%C3%A1nos%20k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20rendtart%C3%A1s%20koncepti%C3%B3j%C3%A1r%C3%B3l.pdf#!DocumentBrowse> (2021.04.27.)

Transparency International Hungary: *Korrupció Érzékelési Index.* <https://transparency.hu/adatok-a-korrupcirol/korrupcio-erzekelesi-index/> (2021.04.27.)

Transparency International Hungary: *Korrupció Magyarországon a koronavírus-járvány árnyékában A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2020-ban.* https://transparency.hu/wp-content/uploads/2021/01/TI-Magyarorszag_CPI-2020_jelentes.pdf (2021.04.27.)

Transparency International Hungary: *Nemzeti Integritás Tanulmány*. <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2016/05/Korrupci%C3%B3s-kock%C3%A1zatok-Magyarorsz%C3%A1gon-2011-Nemzeti-Integrit%C3%A1s-Tanulm%C3%A1ny.pdf> (2021.04.27.)

Transparency International: *Our Mission*. <https://www.transparency.org/en/about> (2021.04.27.)

UK Government: Good Law. <https://www.gov.uk/government/collections/good-law#good-law-speeches> (2021.04.27.)

UNDP: *Who We Are*. <https://www.undp.org/content/undp/en/home.html> (2020.03.31.)

Wukich, C. – Mergel, I.: *Closing the Citizen-Government Communication Gap: Content, Audience, and Network Analysis of Government Tweets*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2488681> (2021.04.27.)

Yunyue, P.: 5 Principal Challenges of Public Participation. <https://wesolve.app/5-principle-challenges-of-public-participation/> (2021.04.27.)

Zack, A. M.: *Enhancing the use of ADR in administrative litigation: some encouragement from afar*. <http://www.law.harvard.edu/programs/lwp/people/staffPapers/zack/ENHANCING%20ADR%20IN%20ADMINISTRATIVE%20LITIGATION%20d.pdf> (2021.04.27.)

Felhasznált jogi jellegű dokumentumok jegyzéke

1. Hazai jogszabályok

A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 2. § (1) bek.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) B) cikk (1) bek., N) cikk (1), (3) bek., H) cikk, XIII. cikk (1) bek., XXIV. cikk, (1) bek., XXVI. cikk, XXVIII. cikk (7) bek.

1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 1. § (5) bek.

1977. évi 23. tvr. a természetvédelemről szóló 1961. évi 18. törvényerejű rendelet módosításáról

1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről, 3. § (4) bek.

1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól, 98. § (1)

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, 65. § (1)

1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről, 46. § (2)

1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról

1999. évi LXXXIV. törvény a közúti közlekedési nyilvántartásról, 33/A. § (2)

2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 2. § (1) bekezdés

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

2004. évi XXXIV. törvény kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük előmozdításáról

2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről, 8. § (1)

2006. évi XCVIII. tv. a biztonságos és gazdaságos gyógyszer- és gyógyászatisegédeszköz-ellátás, valamint a gyógyszerforgalmazás általános szabályairól, 18/A. § (3)

2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról, 169. § dc) pont

2007. évi XVII. törvény a mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről 55. § (6)

2008. évi CXI. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról

2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól, 26. § (2)

2009. évi CLV törvény a minősített adatok védelméről

2009. évi CXXXI. törvény az Európa Tanács közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáférésről szóló Egyezményének kihirdetéséről

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról, 22. § (2)-(3), 63.§, 65. §

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról

2010. évi XLIII. törvény, 2-4. §§

2011. évi CLXXIV. törvény 46. § (39) bek.

2011. évi CXII. törvény 26. §

2015. évi CLXXXVI. törvény a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő törvénymódosításokról

2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról

2018. évi LIV. törvény az üzleti titkok védelméről, 1. §

1005/2003. (I.30) Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról

314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról

61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet a jogszabályszerkesztésről

185/2009. (IX. 10.) Korm. rendelet a hatósági közvetítőkről, 8.§ (3)

441/2015. (XII. 28.) Korm. rendelet az egyes kormányrendeleteknek a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel összefüggő módosításáról

181/2017. (VII. 5.) Kormányrendelet a vizsgálóállomás engedélyezésének részletes eljárási szabályairól, 16-18. §§

1352/2015. (VI. 2.) Korm. határozat a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény és az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény előkészítésével összefüggő egyes feladatokról

2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozat az internetről és a digitális fejlesztésekről szóló nemzeti konzultáció (InternetKon) eredményei alapján a Kormány által végrehajtandó Digitális Jólét Programjáról

T/12233. számú törvényjavaslat

2. Külföldi jogszabályok

1967. évi 71. sz. törvény 14. cikk (2) (Szlovákia)

Administrative Procedure Act of US, 1946 (1946-os amerikai eljárási törvény)

Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991. BGBl. Nr. 51/1991 8.§ (1991-es osztrák eljárási törvény)

Bundesgesetz vom 21. Juli 1925 über das allgemeine Verwaltungsverfahren (Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz – A.V.G.) (1925-ös osztrák eljárási törvény)

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949, Art. 20 (1)-(2) (1949-es német alkotmány)

Ley de Bases sobre el procedimiento Administrativo, 19 October 1889. (1889-es spanyol eljárási törvény)

Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 marca 1980 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (A lengyel miniszterelnök 1980. március 17-i bejelentése az 1960. június 14-i törvény - a Közigazgatási Eljárási Kódex egységes szövegének közzétételéről.)

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 28, 31. (Lengyelország Közigazgatási Eljárási Kódexe)

Verwaltungsverfahrensgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. Januar 2003 (BGBl. I S. 102), das zuletzt durch Artikel 5 Absatz 25 des Gesetzes vom 21. Juni 2019 (BGBl. I S. 846) geändert worden ist. (2003-as német eljárási törvény és annak 2019 júniusi módosítása)

Zákon č. 500/2004 Sb. správní řád (2004. évi 500.sz közigazgatási eljárási kódex, Szlovákia) 27. § (3)

3. Nemzetközi szervezetek dokumentumai és egyéb koncepcionális dokumentumok

A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának (2007. január 24.) – Az adminisztratív terhek csökkentésének cselekvési programja az Európai Unióban [COM(2007) 23]

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 2003. évi Korrupció elleni Egyezménye

Az Európa Tanács CM/rec(2007)7. számú ajánlás

Az Európai Parlament és a Tanács [EU] 2016/679. rendelete [2016. április 27.] a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok

szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [általános adatvédelmi rendelet] 22.cikk (1) bek.

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/35/EK irányelve (2003. május 26.) a környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK Irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról 42-43. cikk

Az Európai Unió Alapjogi Chartája. 21. cikk (1) bek. és 26. cikke, 47. cikke

Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz.) 2. cikk, az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz.) 10. cikk

CLREA Recommendation 424 (2008) (2018. november 7.) CG35(2018)14final

CLREA Resolution 435 (2008) (2018. november 7.) CG35(2018)14final

Council of Europe: Guidelines for civil participation in political decision making. Strasbourg, CoE, 2017. IV. rész

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 14. cikk

European Governance: A White Paper. Brussels, 25.7.2001, COM(2001).

Magyary Program (MP 11.0).

Magyary Program (MP 12.0).

OECD A döntéshozatalban való állampolgári részvétel jó gyakorlatának kódexe. CONF/PLE(2009)CODE1

OECD Recommendation of the Council for Enhanced Access and More Effective Use of Public Sector Information [C(2008)36]

OECD Recommendation of the Council on Open Government [C(2017)140] I-II.

Recommendation of the OECD Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service,36 Including Principles for Managing Ethics in the Public Service. 1998. OECD/LEGAL/0298

UN General Assembly Resolution 58/4.

UN General Assembly Resolution 66/288.

4. Hazai és külföldi alkotmánybírósági döntések

46/1991. (IX.10.) AB határozat, ABH 1991, 211, 214., Indokolás II

56/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991, 454, 456., Indokolás III.1.

6/1999. (IV. 21.) AB határozat, ABK 1999, április 107, 109., Indokolás II.2.

9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 61.

11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1991, 77, 79.

32/1992. (V. 29.) AB határozat, ABH 1992, 182, 184.

953/B/1993. AB határozat, ABH 1996, 432., 435.

22/1994. (IV.16.) AB határozat ABH 1994, 127, 132. II.1.

34/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 177, 180.

60/1994. (XII. 24.) AB határozat, ABH 1994, 342, 355., Indokolás IV. 2) b)

2868/1995. AB határozat, ABH 2001, 795, 797.

1283/B/1995. AB határozat ABH 1997/619 2.1.

72/1995. (XII. 15.) AB határozat ABH 1995/351. 3.

23/1998. (VI. 9.) AB határozat, ABH 1998, 182, 186.

49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 382.

19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 156.

2/2000. (II. 25.) AB határozat, ABH 2000, 25, 28

71/2002. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2002, 417, 424.

12/2004. (IV. 7.) AB határozat, ABH 2004, 217, 221., Indokolás III. 3.1.

89/2009. (IX.24) AB határozat, ABK 2009. szeptember, 1005, 1009., Indokolás 2.2.

21/2013. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2013, 643, 677.

17/2015. (VI. 5.) AB határozat, ABH 2015, 773, 803., Indokolás, 109.

Bundesverfassungsgericht 65, 283 (290)

Bundesverfassungsgericht 6, 32 (36ff.)

Bundesverfassungsgericht, 1 BvL 19/97, 20.2.

Bundesverfassungsgericht, 2 BvR 566/00, 5.6.

Bundesverfassungsgericht BvR 209/83

Bundesverfassungsgericht, 2 BvR 301/98, 7.1

5. Hazai bírósági döntések

Fővárosi Ítéltábla 3.Kf.27.206/2011. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.37.047/2005/5. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.37.294/2009/7. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.37.671/2009/9. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.206/2009/6. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.206/2009/6. számú ítélete

Legfelsőbb Bíróság Kfv.VI.37.566/2010/4. számú ítélete

Kúria 1/2013. KMJE határozata, Indoklás V. rész

Kúria 2/2013. KMJE határozat, Indoklás

Kúria Kfv.II.37.509/2011/5. számú ítélete

Kúria Kfv.V.35.216/2014/8. számú ítélete

1/2004. számú KJE határozat

4/2010. számú KJE határozat

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra – Az átláthatóság vertikális értelmezése – A közigazgatási hatósági eljárás tükrében.	20
2. ábra – A nemzetközi beruházási kedv és a kormányzati tevékenység minősége közötti kapcsolat.....	40
3. ábra – Az érdekérvényesítő tevékenységre vonatkozó szabályozások megjelenése az egyes OECD tagállamokban.	43
4. ábra – Az átláthatóság szintjére vonatkozó összesített értékelés az OECD DAC jelentéstételi rendszerének tapasztalatai alapján.	45
5. ábra – A nyílt kormányzás megvalósításának részelemei.	55
6. ábra – Az OGP Nyílt Kormányzat Nyilatkozatának megfelelő eljárása.	57
7. ábra - Közép- és Kelet-Európa országainak korrupció érzékelési indexe a Transparency International eredményei alapján.	60
8. ábra - A kormányzat iránti bizalom és a vezetés elfogadottsága 2009-ben az OECD országaiban.	62
9. ábra – Az IMD Versenyképességi rangsor közép-európai vonatkozásai.	63
10. ábra – Az IMD Versenyképességi rangsor Magyarországra vonatkozó összesített eredményei.	64
11. ábra – Indicators of Regulatory Policy and Governance (iREG): Hungary, 2018.	101
12. ábra – A társadalom részvétele a jogszabályalkotási, döntési folyamatokban.	102
13. ábra – Az általános eljárási szabályok alkalmazása. Érvek és ellenérvek a szabályozás koncepciójához kapcsolódóan.	107
14. ábra – Az egyéni és szervezeti értékrendszer kapcsolata a szervezeti integritás tükrében.	115
15. ábra – A közigazgatás tevékenység-ellátás legfontosabb értékei az OECD országok szabályozásában és gyakorlatában.	116
16. ábra – Etikai infrastruktúra a közszolgálatban.	116
17. ábra – Timeline of Lobbying Regulations.	121
18. ábra – 4 jellemző viselkedési mintázat a közszférában.	122
19. ábra – Az integritás menedzsment rendszer legfontosabb részei.	124
20. ábra – Nemzeti integritásrendszer elemei.	126
21. ábra – A hatósági eljárás átláthatóságának részelemei – az eljárás folyamatában értelmezve.	129

22. ábra – Az elektronikus közigazgatás szintjei – az alkalmazott megoldás komplexitása és az online térben elvégezhető művelet jellege, integrációja függvényében.	132
23. ábra – A közvetítés folyamata.	154
24. ábra – A mediáció horizontális értelmezése.	156
25. ábra – A mediáció vertikális értelmezése.	157
26. ábra – Az elektronikus közigazgatás 5 szintje.	192
27. ábra – A kérdőív kitöltők és az országos átlagadatok nem szerinti eloszlás tekintetében.	224
28. ábra – A kitöltők végzettségének összevetése az országos átlágeredményekkel.	225
29. ábra – Az átláthatóság meghatározásai.	226
30. ábra – Átláthatóság várakozások a válaszadók körében.	227
31. ábra – Elsődleges információk forrása a hatósági eljárásról.	228
32. ábra – A társadalmi részvétel megítélése a kitöltők körében a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó joganyag megalkotásának folyamatában.	230
33. ábra – Leggyakoribb átláthatóságot korlátozó tényezők a kitöltők véleménye alapján. Forrás: saját szerk. kérdőíves felmérési adatok alapján.	232
34. ábra – A hatósági eljárás átláthatóságát leginkább korlátozó tényezők saját eljárási tapasztalatai alapján.	234
35. ábra - A jogorvoslati megoldások hatása az eljárás átláthatóságára.	235
1. táblázat A társadalom bevonásának lehetőségei - A hatósági eljárásra vonatkozó szabályozás kialakításának, módosításának tükrében.	103
2. táblázat – Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.	112
3. táblázat – A válaszadók demográfiai jellemzői.	220
4. táblázat – Az érthetőség szintje a végzettség függvényében.	229
5. táblázat – Az átláthatóságot alakító tényezők megítélése azok fontossága szerint.	231
6. táblázat – A hatósági eljárásokban részt vevő kitöltők által megjelölt, átláthatóság szempontjából releváns tényezők.	233
7. táblázat - Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.	243

I. számú melléklet – Az empirikus felmérés kérdésjegyzéke

1. kérdésblokk – Demográfiai adatok

- Hány éves Ön?
- Milyen nemű?
- Milyen típusú tevékenységet végez főfoglalkozásként?
- Magyarországon él?
- Melyik megyében él?
- A település, ahol él vagy jellemzően tartózkodik, melyik településtípushoz tartozik?
- Mekkora az átlagos havi nettó átlagjövedelme?
- Vett részt az elmúlt 5 évben hatósági eljárásban?

2. kérdésblokk – Az átláthatóság körbehatárolása

- Mi jut először az eszébe, ha az átláthatóság szóra gondol? (szabadszavas kitöltés)
- Ön szerint, elvárható az államtól és az állami szervezetektől, hogy átláthatóan működjenek?
- Mit gondol az átláthatóság, jogi kötelezettségként jelenik meg az állam és állami szervezetek feladatellátása során?
- Ön szerint, ez igaz a hatósági eljárást lefolytató jogalkalmazó szervekre is?

3. kérdésblokk – Információforrások és részvétel

- Ha a közeljövőben kellene megindítania egy kérelemre induló hatósági eljárást (gondoljon egy építési engedély kérelmezésére például), honnan informálna elsődlegesen a legfontosabb szabályokról, az eljárás menetéről?
- Mennyire találja érthetőnek a hazai hatósági eljárásra vonatkozó jogszabályokat?
- Mennyire találja érthetőnek a hazai hatósági eljárásra vonatkozó kormányzati és hatósági tájékoztató anyagokat, tájékoztatásokat?
- Ha kapna az e-mail fiókjába vagy a postaládájába egy levelet, hogy vegyen részt egy hatósági eljárásra vonatkozó jogszabály megalkotásában, véleményezésében, szívesen részt venne benne? Ha igen, milyen feltétellel?
- Mit gondol, részt vesz ma a hazai hatósági eljárásra vonatkozó szabályozás megalkotásában a társadalom valamilyen formában?

4. kérdésblokk – Az átláthatóság tényezői

- **Mit gondol, mekkora szerepe van az alábbi megoldásoknak abban, hogy az Ön számára átlátható legyen az eljárás folyamata?**
  1. Értesítés küldése az eljárás megkezdéséről és bármely eljárási cselekményről,
  2. Anyanyelvének használata az eljárásban, ha az nem a magyar,
  3. Betekintési lehetőség az eljárás iratanyagában,
  4. A hatósági ügyintéző tájékoztatása,
  5. A hatósági ügyintéző felkészültsége,
  6. Elektronikus vagy emberi ügysegéd tevékenysége,
  7. Bevonás a hatósági döntéshozatalba, az Ön szempontjainak figyelembevétele a döntés kialakításakor,
  8. A hatóság döntésének érthetősége,
  9. A hatósági döntésének megalapozottsága, részletes indokolása,
  10. A hatóság döntésének végrehajthatósága, betarthatósága,
  11. A hatósági szerv részrehajlás mentes döntése, korrupciómentessége.

5. kérdésblokk – Közvetlen eljárási tapasztalatok

- Korábbi válasza alapján már részt vett eljárásban. Milyen minőségben tette ezt?
- Ha ki kellene emelnie a legfontosabb tényezőket, amelyek segítették megérteni, átlátni az eljárás menetét, melyek lennének azok (akár a fentiek közül)?
- Tud olyan tényezőt azonosítani, amely rontotta a hatósági eljárás átláthatóságát az Ön megítélése szerint?

6. kérdésblokk – Az átláthatóság mértékét befolyásoló további tényezők

- Ha Ön igazságtalannak, jogtalannak találná a hatóság döntését, melyik jogorvoslati lehetőség rendelkezése állása esetén érezné jobban azt, hogy a hatósági eljárás átláthatósága biztosított?
- Szívesebben teljesíti Ön a hatóság döntésében foglaltakat, ha bemutatásra kerül és ezáltal megértheti a hatósági döntés meghozatalának szakmai és jogszabályi indokait?
- Mit gondol, elektronikus környezet lefolytatott eljárások esetén jobban átlátható az Ön számára a hatósági eljárás?

- Ön mikor tekinti átláthatónak a hatósági szerv hatósági eljáráson kívüli (általános) kommunikációját?
- Összeségében mennyire tartja átláthatónak a hatósági eljárásokat Magyarországon?
- Mit gondol, mi korlátozza leginkább a hatósági eljárások átláthatóságát Magyarországon? (szabadmezős kitöltés)
- Lenne még bármilyen kiegészítés – észrevétel vagy tapasztalat, amelyet szívesen hozzátenne a felvett kutatási adatokhoz? (szabadmezős kitöltés)